

Taşpınar

Yıl: 2012 Sayı: 8

Taşpınar Afyonkarahisar Belediyesi
yayın organıdır.

Afyonkarahisar Belediyesi Adına Sahibi
Afyonkarahisar Belediye Başkanı
Burhanettin ÇOBAN

Genel Yayın Yönetmeni
Mehmet SAVAŞ

Yazı İşleri Müdürü
E. Emel SARLIK

Editör
Hasan ÖZPUNAR

Katkıda Bulunanlar
Şükrü ÇUBUK
Ramazan SEYMAN
Ahmet ÇOBAN
Zakire ŞAHİN

İdare yeri
Afyonkarahisar Belediyesi
Basın-Yayın Birimi
Tel: 0 272 214 22 23
Faks: 0 272 213 53 86

Baskı

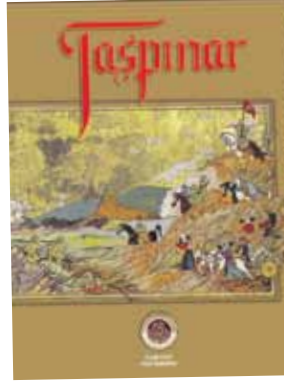
Dergide yayımlanan yazı ve şiirler yazarların
düşüncelerini yansıtır.
Dergimiz ile ilgili her türlü fikir, öneri ve eleştirileriniz
için e-posta adresimiz:

basinyayin@afyon.bel.tr

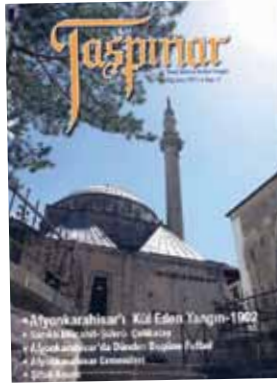
Bu dergide yayımlanan tüm yazı ve görseller izin
alınmak şartıyla kullanılabilir ve kaynak gösterilmek
kaydıyla kısa alıntı yapılabilir.

Dergimiz 6 ayda bir yayınlanır.
2000 adet basılmıştır. ISSN 1305-4678

Taşpınar'dan

Kıymetli okurlarımız,
Dergimizin yeni bir sayısıyla
daha sizlerle. Her sayımızda
birbirinden farklı konularla
doğduğumuz, yaşadığımız şehire,
Afyonkarahisar'a dair bilinme-
yenleri aydınlatma, unutulmaları
gündeme getirme çabalarımız
sonuç veriyor.

Bu sayımızda da kapağı ilk kez
aralanan konularla sizlerle. Editörümüz Hasan Özpınar İlk
Mevlana filmi ve Afyonkara-
hisar Mevlevileri ile sizleri 1956
yılında bir tartışmaya götürüyor.

Zaferler Ayı Ağustos münase-
betiyle Milli Mücadele'de bir
Afyonkarahisarlı Safer Taşpınar,
Kuvayı Milliye Destanı, Hava
Şehitliğimizin tarihçesi gibi
konulara yer verdik.

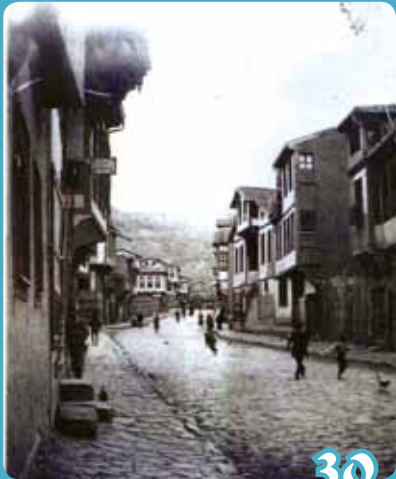
Uzun yıllar, yolu İstanbul'a
düşen her Afyonkarahisarlı tale-
benin mekânı olan Afyon Talebe
Yurdu'nda geçen günlerini Agah
Bıyıkoğlu hocamız yazdı.

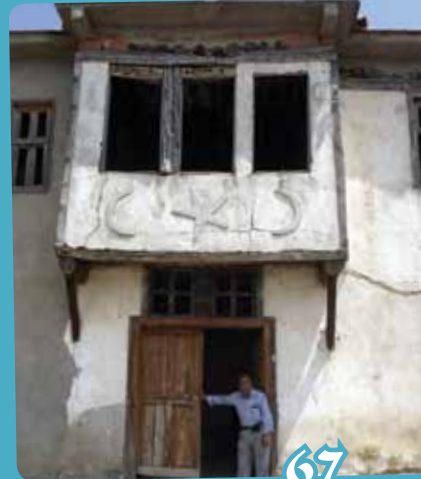
Kur'an'a Hizmet Eden Hafızlar,
hergün önünden geçtiğimiz PTT
ve Kadınana İlkokulu binalarının
tarihçeleri, 1. Dünya Savaşı'nda
İlimizde misafir ettiğimiz esirler,
Gedik Ahmet Paşa'nın Vakfiye-
namesi, Konarı Köyü Goca Oda
ve daha neler,

Hepsi bu sayımızda...

İÇİNDEKİLER

TÜRK SİNEMASI'NDA İLK MEVLANA FİLMİ VE AFYONKARAHİSAR MEVLEVİLERİ (1956)-HASAN ÖZPUNAR.....	4
İSTİKLAL SAVAŞI'NDA BİR KAHRAMAN HAMALOĞLU SAFTER TAŞPINAR - ÜLKÜ AKCÜRE.....	9
ANILARIN İZİNDE (İSTANBUL'DAKİ AFYON TALEBE YURDU) - AGAH BIYIKOĞLU.....	13
TARİHE TANIK YAPILAR-2 - AHMET İLASLI.....	20
ROPÖRTAJ - İBRAHİM YÜKSEL.....	22
AFYONKARAHİSAR'DA BİR SELÇUKLU KOMUTANI Necmeddin Ruzbe- Horoz Dede - FEVZİ KAYA.....	28
1.DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA AFYONKARAHİSAR USERA (ESİR) KAMPI - H. TAHSİN GÜNEK.....	30
DÜNDEN BUGÜNE AFYONKARAHİSAR HAVA ŞEHİTLİĞİ- SEYFULLAH SÖNMEZ.....	39
ARŞİVDEN YAPRAKLAR.....	44
GEDİK AHMET PAŞA KÜLLİYESİ VAKFIYENAMESİ - MUHARREM BAYAR.....	45
UNUTULMAYAN SİMALAR- M. AKİF ÇETİNALP.....	53
AFYONKARAHİSAR SEN ANADOLU'SUN - AHMET BODUR.....	56
MARİKA'NIN KIZI (ÖYKÜ) - AHMET TUNCA.....	57
AFYONKARAHİSAR'DA KUR'ÂN'A HİZMET EDENLER - YUSUF İLGAR	60
İSCEHİSAR KONARI KÖYÜ GOCA ODA (KÖY ODASI) KALEM İŞLERİ - ÜLKÜ KÜÇÜKKURT.....	67
KAYBOLANDEĞERLERİMİZ- EYÜP GÜNGÖR.....	72
AFYONKARAHİSAR MİNARELERİ - FEVZİ KAYA.....	75
BİZE ULAŞANLAR.....	79
İŞGAL GÜNLERİNDE AFYONKARAHİSAR.....	83
TAVANARASI - HASAN ÖZPUNAR.....	85
MEMLEKET MANZARALARI.....	86
ESKİ BELEDİYE BİNASI RESTORE EDİLİYOR.....	88
GEÇMİŞ ZAMAN OLUR Kİ.....	89
AFYONKARAHİSAR MUTFAĞINDAN MERCİMEKLİ BULGUR PİLAVI.....	90
TÜRK SİNEMASI'NDA AFYONKARAHİSARLI BİR YÖNETMEN - YÜCEL ÇAKMAKLI.....	91

Başkan 'dan

Değerli okurlarımız,

Taşpınar'ın yeni bir sayısıyla daha sizlerle-
yiz. Afyonkarahisar Belediyesi olarak şehrimizin
kültürel gelişimine katkıda bulunacak olan tüm
çalışmalarda bugüne kadar yereldiğimiz, destek
verdiğimiz gibi bundan sonrada destek vermeye
devam edeceğiz.

Bu anlayıştan hareketle geçtiğimiz aylarda
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Güneş'in hazırlamış ol-
duğu "563 nolu Şer'iyye Sicili" isimli kitabın
basımını yaptırarak 1800'lü yılların başındaki
Afyonkarahisar'a ışık tuttuk.

Yine geçtiğimiz yıllarda Belediyemiz ta-
rafından yayımlanan fakat elimizde mevcudu
kalmadığı için tekrar basımına karar verdiğimiz,
uzman Yusuf İlgar'ın hazırladığı "Karahisar-ı
Sahib Sultan Divanı Mevlevihanesi ve Mevlevi
Meşhurları" isimli kitapla, şehrimiz manevi ha-
yatında önemli bir yeri olan Mevlevihanemizi ve
ilimizde Mevleviliğin önde gelenlerini tanıtmaya
imkânı bulduk.

Şunu unutmamak lazım ki sosyal, kültürel
konularda çalışmak Belediyemizin olduğu kadar
bu şehirdeki derneklerin, Sivil Toplum Kuru-
luşlarının, işadamlarımızın da görevi olmalıdır.
Sorumluluk ve kentlilik bilinci böyle davranma-
yı gerektirir. Bu sebeple kültürel çalışmalarda
STK'larını ve işadamlarımızı da yanımızda gör-
mek istiyoruz.

Dergimizin yeni sayılarında buluşmak dile-
ğiyle....

Burhanettin ÇOBAN
Belediye Başkanı

11.12.1956,

Ankara Yüksek Sansür Hey'etinin yurdda %10 rüsumla gösterilmesine karar verilen

Bir bütün cihan olan, bütün insanların aşığı, şiirin, felsefenin, san'atın, eşsiz bânisi büyük Türk mütefekkir-i
MEVLANA'YI anlamak için film-i ni görmek kâfi.

NOT: Mevlânayı okuyan

ÜSTAD

Münir Nureddin Selçuk

Müzikler

Burhaneddin ÖKTE

MEVLANA'NIN HAYATI (AŞIKLAR KABESİ)

Mevlâna'yı anlatan
Behçet Kemal Çağlar
Reji: Hicri Akbaşlı

Filmi Canlandıranlar
Abdurrahman Palay
Atıf Kaptan - Toygar
Belevi-Mümtaz Ener

Bugün matinelere den itibaren İzmir'de BÜYÜK ve SARAY'da - Çarşamba'dan itibaren Pangaltı İNCİ - İstanbul TU-
RAN ve AZAK'da - Porsenbe'den itibaren TAKSİM Sinemalarında..

17 Aralık Pazartesi'den itibaren Ankara BÜYÜK - NUR ve MELEK'de, Pek yakında Adana ERCEYİŞ - Eskişehir:
HALKIN - Akşehir BELEDİYE SARAY - Kadıköy YURD'da - Konya: YENİ - Tekirdağ SARAY ve HALK FILMLE
ÇALIŞAN BÜTÜN SINEMALARDA

HALK FILM

TÜRK SİNEMASI'NDA İLK MEVLANA FİLMİ VE AFYONKARAHİSAR MEVLEVİLERİ (1956)

Hasan ÖZPUNAR*

hasanozpunar03@gmail.com

Sultan Divani Hazretleri'nden bu yana Afyonkarahisar'ın toplum hayatında bilindiği gibi Mevlevi kültürü önemli bir yer tutar.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Tekke ve Zaviyeler'in kapatılmasıyla birlikte bir süre geri plana çekilen Mevlevi kültürü özellikle 1940'lı yılların sonlarından itibaren yeniden canlanmaya başlamıştır. Bunda da Mevlana fikirlerinin basın-yayın çevresinde tanınmaya başlamasının büyük önemi vardır.

Eski Afyonkarahisar müftülerinden Hüseyin Bayık'ın oğlu olan ve uzun yıllar Türbe Camisi'nin müezzin-kayyumluğunu yapan Kemal Bayık (1904-1983) çocukluk yıllarını Afyonkarahisar Mevlevihanesi'nde geçirmiş ,14 yaşında iken dedesi müezzin Hacı Mehmet Dede'nin yanında 2.müezzin olarak göreve başlamış ve daha sonra da dedesinden ve babasından Kudüm,ayin-i şerif ve neyzen Feyzi Doğaner'den de üfleme ve nota bilgisini öğrenmiştir.Yıllar sonra ilk defa Konya'da Mevlana'yı anma etkinliklerini başlatan heyetin içinde yer almış ve sonraki yıllarda bu etkinliklerin Afyonkarahisar'da da yapılmasını sağlamıştır.

17 Aralık 1983 tarihinde Afyonkarahisar'da vefat eden Kemal Bayık, anılarında 1940'lı ve 50'li yıllarda Afyonkarahisar Mevlevileri ve kendisinin de katıldığı Konya'da yapılan Mevlana'yı anma törenlerine ait de-

taılı bilgiler vermektedir. Satır aralarında devrin önde gelen yazarlarından birisi ile Afyonkarahisar Mevlevileri arasında yaşanan bir tartışmadan da üstü kapalı olarak bahsetmektedir.

Bu tartışmayı rahmetli Kemal Bayık'ın anılarından aynen aktaralım;

"1955 yılında ki Şeb-i' arus'a eski kadroya ilaveten İstanbul Radyosu sanatçılarından da bir grup dahil olmuştur. Afyon'dan her zaman ki gibi gelen mitrib ve sema heyeti ile İstanbul'dan gelen mitrib heyeti Konya'da ki Şahin Sineması'nda birer gün sırayla ayin icra ettiler.

Gündüz Konya Mevlana Dergahı'nda Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürü Altemur Kılıç'ta bulunuyordu. İlk defa Mevlevi ayinlerini filme alacaktı;İstanbul'dan gelen mitrib heyetinin özel kıyafetleri olmadığı için bu filmin çekimine Afyon mitrib heyetinin kıyafetlerini giyerek ve yalnız Afyon Sema ekibinin iştiraki ile (Afyon mitrib heyetini katmayarak)çekmek istediler.Bu yüzden iki ekibin arasındaki anlaşmazlık, Milliyet Gazetesi yazarlarından Refii Cevat Ulunay'la Afyon Mevlevileri'nden Arif Çelebi'nin tartışmasına ve bir daha Konya'da ki törenlere Afyon'dan ekibin gitmemesinin kararlaştırılmasına sebep oldu.Arif Çelebi (onların)yanlış ney çaldıklarını ve ve Afyon ekibinin bila ücret, yalnız ve yalnız Mevlana sevgisi üzerine geldiğini ve işin artık bir

* Sultan Divani Mevlevihane Müzesi Sorumlusu
Taşpınar Dergisi Editörü

Pek eski tarihte Amerikalılar Ben Hur adlı film çevirdiler. Bu filmin mevzuu Hazret-i İsa'nın devrine ait idi. Filmi çevirenler Hazret-i İsa'yı katıyen temsil etmediler. Bu Nebiy-yi Mürsel Roma kırıbaçı altında çölü geçen ve susuzluktan yanan bir mazluma bir çamçakla su veriyor. Fakat İsa görünmüyor, yalnız mübarek eli görünüyor. Cüzzamlılara, hastalara şifa verdiği zamanda Hazret-i İsa yalnız nur olarak görünüyor.

Mikel Anj'ın Musa heykeli Hazret-i Musa'nın kuvvet ve kudretinin sembolüdür.

Peygamberimiz Efendimiz: "Ümmetin evliyası, Beni İsrail'in evliyası gibidir." buyurmuşlar. Bu itibarla bir (veli) olduğunda şüphe götürmeyen Mevlana'nın nasıl olurda filmi çevrilir.

İştittiğime göre bu film için yetmiş beş bin lira gibi sefil bir yekundan ibaret bir para sarf edilecekmiş. Züğürtlüğün gözü kör olsun. Varlıklı bir adam olsam. 'Alın şu parayı da bu kadar Ümmet-i Muhammed'in hissiyatı ile oynamayın' derdim. Film evvela Afyon'da çevrilmeye başlanmış, sonra Konya'ya nakledilecek daha sonra da İstanbul'da Yıldız'da çevrilecekmiş. Filmi çevirenler, bütün müracaat ettikleri zevatın, tekliflerini, istikrah ile reddettiklerini görünce Afyon Çelebilerine başvurmuşlar ve onları ırza edebilmişler. Şems-i Tebrizi rolünü Ferruh Çelebi'nin oğlu Arif yapacaktı. Mevlana rolünü de birader Hüsrev yapıyormuş. Semazenler Afyon'dan temin edilmiş.

Bu rivayetlerin aslı esası olmamasını ne kadar temenni ediyorum. Afyon Çelebileri nasıl olur da böyle birkaç kuruşa kendilerini feda ederler?

Filmciler Na't okutmak üzere musiki üstadı ama Kani Karaca'ya dahi müracaat etmişlerse de Kani tekliflerini sarsılmaz bir kanaatle reddetmiştir.

Mevlana'nın ruhaniyeti, şimdiye kadar olduğu gibi elbette kendini müdafaa edecektir, buna eminiz. Fakat ister tesadüf deyin, ister manevi bir ceza deyin...bu gibi bir mukaddesatı para kazanmaya vasıta edenlerin akıbeti biraz tuhaf oluyor.

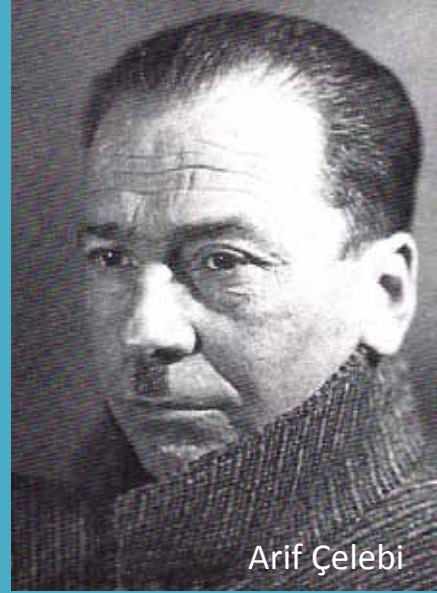
Mesela memleketin en tanınmış 'Mevlidhan' larından Hafız Hafız Kemal bir gramofon plağı şirketinden plağa Mevliit okuması yolunda aldığı dolgun bir teklif üzerine tanburi üstad Dürri Turan'a müracaatla fikrini sorar. 'Yapmasan iyi olur, bu plağı alan isterse, sonu hane ile biten her biçimsiz yerde bunu koyar; dinler. Bence enci azimi vardır' cevabını alır. Hafız Kemal paraya

dayanamadı Mevlid-i Nebevi-yi plağa okudu, paraları aldı. Fakat çok geçmedi bir derde uğradı, davul gibi şişti ve öldü. Bestekar Sadettin Kaynak, daha fenasını yaptı. Plağa Kur'an okudu, Na't okudu, bugün eli ayağı tutmuyor; mefluç yatıyor. Hanende Behçet plağa Durak okumuş, kısa bir zamanda işinden çıkarıldı, zelil, sefil öldü, kurtuldu. Neyzen Süleyman Erguner'de Mevlevi ayinlerini saz eserleri olarak radyoda çalmıştı, onu da kaybettik.

Bakalım Ferruh Çelebizadeler bu hürmetsizliği nasıl ödeyecekler? Ama tesadüfmüş...Belki de öyledir.

Düşünüyorum: Mevlana gibi bir büyükler büyüğünün böyle kadri kıymet bilmeyenler tarafından hırpalanmasına mani olunamaz mı?

Adetleri milyonları geçen Mevlana bendeleri bugün kan ağlıyor."²

Arif Çelebi

Anlaşılan o ki Refii Cevat daha önce tartıştığı Arif Çelebi'yi aradan uzun zaman geçtikten sonra bu şekilde köşeye sıkıştırmaya çalışmaktadır.

Refii Cevat Ulunay'ın Milliyet Gazetesi'nin 11 Eylül 1956 tarihli sayısında böyle bir köşe yazısı kaleme alarak Mevlana Hazretleri'nin hayatının filme çekilmesi çalışmaları ve bu çalışmalara Afyonkarahisar Mevlevilerinin yardımcı olmasını eleştirmesi üzerine Afyonkarahisar Mevlevilerinin önde gelenlerinden Hüsrev Çelebi adı geçen gazeteye bir tekzip yollar. Ve tekzip metni gazetenin 17/09/1956 tarihli sayısında Ulunay'ın köşesinde aynen yayınlanır. Bu tekzipteki ifadeler aynen şöyledir;

² Beldemiz Dergisi Aralık 1994 sayı:34 Shf:25-26

*Milliyet Gazetesi Yazı İşleri Müdürlüğüne
İstanbul*

Gazetenizin 11 Eylül 1956 tarih ve 2270 Sayılı nüshasını 3'cü sahifesi 6'ncı sütununda intişar eden, Muharrir Ulunay'ın (Buna mani olunamaz mı?) başlıklı yazısını teessürle okudum. Bu yazıda; Ben ve kardeşim (İrza edilmek suretiyle) Cediti Alâmız Mevlana Celaleddin-i Rumi Hazretlerinin Afyon'da bir filminin çevrilmekte olduğu iddia edilmektedir. Bu haberi hayret ve esefle karşıladım. Muharrir Ulunay'a nereden ve kimler tarafından, ne maksatla verildiğini bilemediğimiz bu haberin asıl ve esası olmadığını, hakikatle bir ilişkisi bulunmadığının duyurulmasını, haberin kendileri tarafından düzeltilmesini, bu tekzip yazımızın da Matbuat Kanunu'nun hususi maddesine dayanarak, aynı sütunda neşredilmesini dilerim.³

Hüsrev Çelebi

Arif ve Hüseyin Çelebi

Taraflar arasında Konya'da başlayan ve sonrasında gazete köşelerinde devam eden tartışma bu şekilde.

Rahmetli Kemal Bayık hatıralarında bu meseleye şöyle atıfta bulunuyor;

"1955 yılı yazında İstanbul'dan bestekar-müzisyen Burhanettin Ökte, Hüseyin ve Arif Çelebi'leri arayarak Afyon'a geldi." Halk Film" şirketi hesabına bir Mevlana filmi çekmek istediklerini ve bunun için büyük bir Sema ekibinin gerektiğini ve şimdiye kadar hiç kimsenin Mevlana'nın fikirlerini film vasıtasıyla anlatmadığını; Mevlana'yı daha ileri ki nesillere ulaştırmanın bir görev olduğunu ve bunu en iyi başaracak ekibin Afyon'da bulunduğunu söyleyip Hüseyin ve Arif Çelebi'leri ikna etti.

Bunun üzerine Hüseyin Çelebi'nin evinin alt katında Semazen Derviş Yahya Dedenin nezaretinde, aşağı yukarı bir aylık zaman içerisinde Rıza Sarı, Zahit Sagun, Hüsnü Cemaller, Selçuk Bayraşa ve Senih Bayık sema çıkarttı ve zikkesi Hüseyin Çelebi'nin huzurunda tekbirlendi.⁴

Tartışmanın taraflarından Afyonkarahisar Mevle-

Hüseyin Çelebi'nin Milliyet Gazetesi'nde yayınlanan tekzibi

vilerinin önde gelen isimlerinden olan, uzun süre değişik dergalarda şeyhlik görevini deruhte eden ve aynı zamanda Mevlana soyundan gelen Ferruh Çelebi oğlu; Arif Çelebi 1889 yılında Afyonkarahisar'da dünyaya gelir. İlahiyat son sınıfta okurken 1. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla askere alınır Şam'da askerlik görevini yerine getirirken buraya gelen Mevlevi Gönüllü Alayı'nın eğitimine katılır. Mısır'da Kanal hareketine katıldığı sırada İngilizlere esir düşer. Esirliği bitince Afyonkarahisar'a döner ve Milli Mücadele'ye katılır. Büyük Taarruz ve Dumlupınar Meydan Muharebesi'nde gösterdiği başarıdan dolayı İstiklal Madalyası ile ödüllен-

³ Milliyet Gazetesi 17/09/1956 tarihli 2276 sayılı nüshası

⁴ Beldemiz Dergisi Aralık 1994 sayı:34 Shf:25-26

Anılarında
konudan
bahseden
Kemal Bayık

dirilir.Çeşitli memuriyetlerde bulunduktan sonra 1965 yılında vefat eder.

Hüsrev Çelebi ise 1891 yılında doğar, babası Feruh Çelebi'nin yanında çeşitli dergahlarda feyz alır. Uzun yıllar denizcilik işletmelerinde kaptan olarak görev yapan Hüsrev Çelebi, ağabeyi Arif Çelebi ile birlikte hem Konya'da hem de Afyonkarahisar'da yapılan sema törenlerine katılır.1966 yılında vefat eder, şehrimiz Asri Mezarlığına defnedilir.

Hatıralarda filmin ilimizde çekilip çekilmediğine dair kesin bir bilgi yok. İsmi geçenlerden görüşebildiğimiz Senih Bayık'da (Kemal Bayık'ın oğlu) bestekar Burhanettin Ökte'nin 1954-55 yıllarında birkaç kez film çekimi için Afyonkarahisar'a geldiğini, onun isteğiyle sema çıkarttıklarını fakat Bakanlıktan izin alınmadığı için bu filmin çekilemediğini belirtti.⁵

Mevlana Hazretleri hakkında bir film yapılmasına şiddetle karşı çıkan Refii Cevat Ulunay'ın kim olduğuna gelince; 1890'da Şam'da doğan Refii Cevat Ulunay Türk basın tarihinin önemli simalarından biridir. 1909 yılında çıkarılmaya başladığı Alemdar Gazetesi ile basın hayatına girmiştir. I. Dünya Savaşı sonrasında yeniden yayınlamaya başladığı Alemdar gazetesinde İngiliz Muhipleri Cemiyeti lehinde yazılar yazmış, İngiltere ile yakınlaşmayı savunmuş, bu arada Milli Mücadele'ye karşı çıkmıştır. Cumhuriyet'in ilanı ile istenmeyen Yüzellilik-

ler listesine dahil edilmiş ve 1924'de yurtdışına sürgüne gönderilmiştir. 1938 yılında Atatürk'ün vefatından sonra Yüzellilikler'in affedilmesi üzerine Türkiye'ye dönüşünde Yeni Sabah ve (1953 sonrasında) Milliyet gazetelerinde yazılar yazmıştır. 4 Kasım 1968'de ölmüş ve vasiyeti üzerine Konya'da Mevlana Türbesi'nin karşısındaki Üçler Mezarlığı'na gömülmüştür.

Kısacık bir bilgi notu daha ,Türk Sineması tarihini incelerken 1956 yılında Halk Film tarafından çekilen "Aşıklar Kabesi Mevlana" isimli filme rastladım. Abdurrahman Palay, Atıf Kaptan, Mümtaz Ener gibi dönemin ünlü oyuncularının rol aldığı filmde Mevlana'yı seslendiren Şair Behçet Kemal Çağlar, Üstad Münir Nurettin Selçuk gibi isimler de var. Hüsrev ve Arif Çelebi'lerle film için görüşmek üzere Afyonkarahisar'a gelen bestekar Burhanettin Ökte de filmin müzik direktörlüğünü yapmış. Anlaşılan o ki yapımcı Afyonkarahisar Mevlevileri vazgeçince filmi başka bir şekilde tamamlamış.

Kemal Bayık'ın hatıralarından ve Refii Cevat'ın köşe yazısından da anlaşıldığı kadarıyla Afyonkarahisar Mevlevileri'nin Mevlevi Tarikatı üzerinde büyük bir etkisi vardır.

Ne gariptir ki filme destek olacakları söylentisi üzerine Afyonkarahisar Mevlevileri hakkında ağır bir yazı kaleme alan Refii Cevat, sonraki yazılarında ne filmde bahseder ne de filmde rol alanlardan.

Mevlana felsefesi- ni sinemada işleyerek O'nun daha geniş kitlelere tanıtılmasını bırakın, plaklara Kur'an, mevlit veya Mevlevi ayinlerinin okunmasını bile ağır dille eleştiren yazar Refii Cevat Ulunay bugün Mevleviliğin özünden uzak bir şekilde turistler için veya düğünlerde yapılan sema ayinlerini, bayan semazenleri görseydi ne derdi acaba ?

Film çekimi için Afyonkarahisar'a gelen Burhanettin Ökte

⁵Senih Bayık'la 15/12/2010 tarihinde yapılan görüşme

İstiklal Savaşı'nda bir kahraman

HAMALOĞLU SAFTER TAŞPINAR

ÜİKÜ AKCÜRE*

Biz bu makaleyi bugün adı unutulmuş, birçok kimsenin artık hatırlamadığı bir İstiklal Gazisini tanıtmak için kaleme alıyoruz.

Hamaloğlu Safter Bey, 1895 yılında Afyonkarahisar'ın Taşpınar Mahallesi'nde doğdu. İlkokulu ve o dönemin ortaokulu sayılabilecek Rüştüye'yi Afyonkarahisar'da okuduktan sonra Bursa'da Hüdavendigâr Hamidiye Ziraat Okulu'na kaydoldu. Okulu bitirdiği 1914 yılında 1. Dünya Savaşı başlamış olduğundan askere alındı ve İstanbul'da İhtiyat Zabıtlığı (yedeksubay) Okulu'na gönderildi. Burayı bitirdiğinde Kafkas Cephesi'nde bulunan İkinci Ordu 48 inci Fırka, 150'inci Alay, 4'üncü Tabura Zabıt namzedi olarak atanmıştır.

1800 ve 1900'lü yıllar milliyetçi akımların yayıldığı özellikle Osmanlıya bağlı topraklar üzerinde

yaşayan değişik milletlerin bağımsızlık mücadelelerine başladığı yıllardır. Osmanlı'nın Türk unsurları ile, Namık Kemal'in Şiirleri, Ziya Gökalp'in makaleleri ile bu akıma kapılmışlardır. Bu büyük ülkeler Osmanlı'yı bölmek zayıflatmak istiyorlardı.

19. Asırda petrolün enerji kaynağı olarak değeri anlaşılmış ve bununda en bol Osmanlı topraklarında olduğu görülmüştür. Sanayi devrimini tamamlamış ve petrole şiddetle ihtiyat duyan bu ülkeler bu kaynağa ulaşmak için çeşitli çareler ararken Rusya'da sıcak denizlere açılmak için Boğazlara sahip olmak peşindeydi.

* İnşaat Mühendisi

Safer Bey

Haydar Ağa

Safer Bey ve Tokuşlarlı Haydar Ağa ile çeteciler

İngiltere, Fransa gibi devletler petrole sahip olabilmek için Osmanlı toprakları üzerindeki Arapları isyana teşvik ediyor diğer taraftan Almanlar, İstanbul-Bağdat Demiryolu Projesi ile petrole ulaşmak için yarışyordu.

Azınlıkların isyan girişimleri, yüksel faizli dış borçlar, Duyun-u Umumiye gibi vergilerimize el koyan müesseseler, iksadi hayatımızı zora sokan kapitülasyonlar gibi maddi sıkıntılar içinde bunalan Osmanlı, Rus çağı tarafından 'Hasta Adam' olarak adlandırılmış ve topraklarının paylaşılması için İngiltere, Fransa, Rusya aralarında anlaşmışlardır. Almanlarda bunlara karşı Avusturya ve Bulgaristan ile anlaşır. Diğer taraftan Almanlar Rusları Kafkasya'da durdurabilmek için Osmanlı ile yakınlaşır. Osmanlı Devleti ise bu mücadelede yalnız kalmamak için, önce İngiltere ve Fransa'ya müracaat eder, red cevabı alınınca mecburen Almanya ile anlaşır.

İktidarda olan İttihat ve Terakki Partisi'de Avrupa'da kaybettiği topraklar yerine Kafkaslar yolu ile Türk Devletleri ile birleşerek, "Turan'ı kurma ham ha-

yali peşinde koşar.

Kafkasya'da Rus ve Ermenilere karşı çarpışan 2'inci Ordu'nun, 48 inci Fırkası, 150 inci Alayı, 4'üncü taburuna gönderilen Safer Bey, 1917'deki devrim sonucunda Rusların çekilmesi üzerine alayı ile birlikte Suriye Cephesine gönderilmiş, Suriye ve Hicaz'da çarpışmıştır. 1918'de İngilizlerle yapılan muharebe sonucunda Şam civarında İngilizlere esir düşmüştür (31 Eylül 1918).

İngilizler burada esir aldıkları Türk askerlerini bir süre Mısır'da kurdukları Seydi Beşir esir kampında tutmuşlar, Safer Beyi de 29 Aralık 1918'de serbest bırakarak İstanbul'a göndermişlerdir. Safer Bey ordu- dan aynı gün terhis edilmiştir.

30 Ekim 1918'de Mustafa Kemal'in en yakın arkadaşı olan ve TBMM açıldığında Başbakan ve Meclis Başkanı olacak, Osmanlı'nın Bahriye Nazırı Rauf Bey tarafından İngilizlerle Mondros Mütarekesi imzalandı. 25 maddelik bu anlaşma ile Boğazlar işgal ediliyor, limanlara el konuluyor, silahlarımız

1930'lu yıllarda Belediye Binası önünde

toplaniyor,ordularımız terhis ediliyordu.

Safter bey Afyon'a döndüğünde, memleketini işgal altında bulmuştu. 1919 Nisan ayında Afyon'a önce Fransızlar, sonra İtalyanlar, onu takibende İngilizler asker çıkarmışlardı. Bu durumu fırsat bilen Ermeniler yüzyıllardır birlikte yaşadıkları Türklere karşı taşdıkları düşmanca hislerini açığa vurmuşlardı. On yıldır oğullarını, kocalarını harplere göndermiş halk, bedbin, bezgin, şaşkın ve ne yapacağını bilmez bir haldeydi.

Safter Bey bu durum karşısında kendisi gibi çeşitli cephelerde savaşmış, geri dönebilmiş arkadaşları ile şehrin söz sahibi ileri gelenleri ile ne yapılması gerektiği konusunda görüşmeler yapmaktadır. Müftü Hüseyin Bey (Bayık), Hoca İsmail Bey (Çelikalay), Belediye reisi Saioğlu Mehmet Sabit Bey, İkaz Gazetesi sahibi ve yazarı avukat Şükrü Bey (Koçoğlu), Nebil Hoca (Yurteri), 23'üncü Tümen Komutanı Ömer Lütfi Bey (Argeşo), Yarbay Bayatlı Arif Bey, Ağır ceza reisi, savcısı, posta müdürü ve daha niceleri...

Bu görüşmeler neticesinde önce Reddi İlhak Cemiyeti kurulur, ardından Müdafai Hukuk Cemiyeti kurularak işgale karşı mitingler düzenlenir, protesto metinleri işgalcilerin temsilcilerine verilir.

Bayatlı Arif Bey teşkil ettiği Karakeçili Milli Müfrezesi ile Milli Mücadeleye katılır. Tokuşlarlı Haydar Ağa'da Çakal Bölüğü adı verilen müfrezeyi kurar. Bu müfreze hem Yörük Mezarı, Tokuşlar, Balmahmut Hattında Yunan birlikleri hakkında bilgi toplayıp Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'ya (Altay) iletir. Hem bu bölgenin korumasını yapar, Hoca Şükrü Efen-

di Çelikalay adı verilen 4 bölüklü bir milis birliği kurar. Bu birliğin 1. Bölük komutanı Üsteğmen Naipzade Ahmet Bey, 2. Bölük komutanı Üsteğmen Hamaloğlu Safter Bey, 3. bölük komutanı üsteğmen Şükrü Bey, 4. Bölük komutanı da Teğmen Nasih Bey olur. Afyonkarahisar köylerinden gönüllü gelmiş gençlerden oluşan Çelikalay bugün Stadyumun bulunduğu arazide sıkı bir talim görür. Sonra Dumlu Tepesi'nde Yunan birliklerine karşı cephe alır.

Burada Safter Bey ile Tokuşlarlı Haydar Ağa arasında başlayan silah arkadaşlığı harpten sonra Safter Bey'in oğluna Tokuşlarlı Haydar Ağa'nın kızını almasıyla akrabalığa dönüşmüştür.

Safter Bey 23 Mayıs 1921 tarihinde İstiklal Harbi için tekrar göreve çağrılır. 48 inci Alay, 3 üncü Tabur, 8'inci Bölük komutanı olarak Karadeniz'de Pontus Harekatı'na katılır. 23 Temmuz 1921'de yaralanır. Tedavisinden sonra Garp Cephesi emrine verilir. Çelikalay'da görev alır. Milli Ordunun teşekkülü ile Çelikalay, 68 inci Alay adını alarak 23'üncü Tümen emrine girer. Tümen komutanı Halis Bey (Bıyıkay)'dir.

Büyük Taarruz'da 23. Tümen ve bu tümenin 68'inci Alayı büyük başarı gösterir. Bu Alayın bir bölüğüne komuta eden Safter Bey'in hizmeti, gayreti büyüktür. Bu duruma şahit olan Tümen komutanı Halis Bey, Safter Bey'in kahramanlığını Süvari Kolordu Komutanlığı'na bildirir. Süvari Kolordu Komutanı olan Fahrettin Paşa'da Safter Bey'e bir takdirname gönderir. Bu takdirname şöyledir;

"İslam Köyü'nden 12 inci Kolordu Komutanlığı'ndan:

Minkarib civarında 68 inci Karahisar Alayı (Çelikalay) bir düşman kıtasının birkaç saat devam eden taarruzuna şiddetle mukavemet ve mukabelesi ile def ederek Gediz'e yardıma gitmek isteyen bu düşmanı geriye ricaate mecbut etmiştir. Bu muharebede birçok zabitan ve efrad meyanda bilhassa Safter Bey'in gösterdiği şecaat ve fedakarlığı Fırka kumandanı Halis Bey Kemal-i takdirle bildirdi. Bu takdirata iştirak eder ve umum Karahisar ahalisinin böyle evlatlar yetiştirdiklerinden dolayı arz-ı şükranı bir vecibe bilirim. Karahisar Süvari Bölüğü de Uşak'ın birbuçuk saat cenubunda olan Almacık köyüne kadar yaptığı taarruz ve keşiften bu gece muvaffikiyetle ve bila zayıyat İslam köyüne avdet etmiştir. Karahisar'ın evlatları inşallah Uşak'ın da tahliyesi haberini tebşir eder. Elyevm tahti işgalimizde bulunan Derbent Tepesi ve Almacık dağından Uşak tarassut edilmektedir.

Onikinci Kolordu Komutanı
Fahrettin

Büyük Taarruz'da Süvari Kolordusunu Yörükmezari'ndeki gizli ve dar bir yoldan Yunan ordusunun arkasına indiren Tokuşlarlı Haydar Ağa'ya da Fahrettin Paşa bir takdimame vermiştir.

Safter Bey 15 Aralık 1925 yılında 6. dereceden Harp malulu olarak terhis edilmiştir. Terhisinden sonra Köprübaşı mevkiinde açtığı dükkanda yün, yapağı, deri ticareti yapmıştır. Köylerde bazı kişilerle koyun ortaklığı işiyle meşgul olmuştur.

1930'lu yıllarda Cumhuriyet Halk Fırkası'nın il başkanı olmuş, birkaç sene sonra bir anlaşmazlık neticesi il başkanlığından ayrılmış ve Halkevi Başkanlığına getirilmiştir. Bütün resmi merasimlerde ve devlet büyüklerinin karşılanmasında ön safta yer almıştır.

1925 yılında Hanife hanımla evlenir. 1926 yılında İstiklal ismini verdiği bir kızı olur. Bu kızı 4 yaşında ve-

fat eder. 1928 yılında Muzaffer, 1929'da Yılmaz, 1931'de Erhan ve 1937'de Cengiz ismini verdiği çocukları dünyaya gelir.

Safter Bey, 2. Dünya Harbi'nde tekrar göreve çağırılır. Salihli Askerlik Şubesi'nde ihtiyat askerliğini yapar.

Çeşitli cephelerde vermiş olduğu bu mücadeleler sonunda Safter Bey'in almış olduğu madalyalar şunlardır. Gümüş İmtiyaz madalyası, Harp Madalyası, İstiklâl Madalyası

12 Temmuz 1957 tarihinde vefat eder. Naaşı Türk Bayrağına sarılarak askeri törenle defnedilir. Ölümünden sonra şair Osman Atilla, Mahir Türkan çeşitli gazetelerde onu öven yazılar yayınlamışlardır.

İstiklal Harbi'nin kıyıda kalmış bu kahramanının ruhu şâd olsun.

KAYNAKÇA

Yazının hazırlanması sırasında ellerindeki bilgi ve belgeleri bizlerle paylaşan sayın Mehmet Telek, sayın Bahadır Taşpınar, Sayın Yasın Taşpınar ve sayın Hatice Taşpınar'a teşekkür ederiz.

- 1- " Kurtuluş Savaşı'nda Karahisar-ı Sahip Kuvayı Milliyesi" Ülkü AKCÜRE Zafer Gazetesi 28/03/1995
- 2- "Afyonkarahisar'ın İstiklal Savaşında ki Tarihi Nasıl Yazılır?" Ülkü AKCÜRE Taşpınar Dergisi sayı 5 s.16-19

3- "Türk Zaferi Yunan Gafleti" Halil ÜLKÜ-Odak Gazetesi 26/08/2008 s.7

4- " Afyonkarahisar'da Yunan İşgalinin Büyük Mağduru Sabit Efendi" Halil ÜLKÜ Haber Gazetesi 7/05/2009

5- Her Yönüyle Erkmen " İstiklal Savaşı'nda Erkmen " Ülkü AKCÜRE, Erkmen Belediyesi Yayını 2008 s 120-129

6- "TBMM'nin Açılışı" Halil ÜLKÜ, Gazete 3 01/05/2009 s 5

7- "Afyon kahraman evlatlarından birini daha kaybetti." 13/07/1957 Güven Gazetesi

Anıların İzinde

Yurdun yemekhanesinde öğrenciler-1965

İstanbul'daki

Agah BIYIKOĞLU*

AFYON TALEBE YURDU

1963 yılı Eylül ayının ilk günleri... İstanbul'a gidiyorum. Afyon Lisesi edebiyat bölümü mezunu Mustafa Agah Biyikoğlu yani ben, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü'nde "yüksek tahsil" için gidiyorum İstanbul'a trenle...

Üçüncü gidişim bu. İlki sekiz on yaşlarında annemin boğazındaki bir hastalığın tedavisi içindi, hayal meyal hatırlıyorum, denizi, vapuru ve kayıkları ilk kez gördüm... Üniversite sınavına girmek üzere sınıf ve mahalle arkadaşım Mustafa Özgüven ile gelmişim ikinci kez. Merkezi sınav sistemi, ÖSYM filan yoktu o yıllarda. Her üniversite ve bunların fakülteleri ayrı tarihlerde sınav yaparlardı. Mesela, İstanbul Hukuka girmek isteyenler ayrı bir sınava, Edebiyat fakültesine girmek isteyenler de ayrı bir sınava girerlerdi. Ankara ve İzmir'deki üniversiteler de sınavlarını ayrı ayrı yaparlardı. İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Erzurum'da üniversite vardı o yıllarda. Eskişehir'de de İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi...

Elimde, annemin kırığı yırtığı belli olmasın diye Singer dikiş makinesinde eliyle diktiği kılıfla örtülü ağır bir bavulla indim trenden... Haydarpaşa Garı... İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan demiryollarının başı... Ar-

tık defalarca Afyon'a gideceğim, Afyon'dan gelişlerde trenden ineceğim tarihi bir yapı... Beyaz mermer merdivenlerinden inip çıkan telaşlı kalabalığın, ayrılanların, buluşanların, koşuşturanların, tren sesleriyle, vapur seslerinin hercümerç olduğu bir yer... Karadeniz ile Marmarayı birleştiren Boğaz'ın en güzel yerlerinden biri... İnce uzun minareler ve camiler şehri İstanbul'un Avrupa yakası bütün ihtişamıyla görünür buradan... Sol tarafta adalar; Heybeli, Burgaz, Kınalı Büyükkada'ya giden vapurlar Marmara'nın lacivert suları içinde ve arkalarında beyaz köpükler bırakarak geçerler...

Şair Nedim'in, "Bûşehr-i Stanbûl ki bimisl ü bahâdır/ Her sengine yekpare Acem mülkü fedadır" dediği İstanbul'u o güne kadar okuduğum tarih ve edebiyat kitaplarından ve rahmetli babamın hatıralarından üstünkörü tanıyordum. Bir kültür ve sanat başkentine, Doğu Roma, Bizans ve Osmanlı İmparatorluğu'na tanıklık eden bir büyüklü diyara, hatıraları yıllarca silinmeyecek, benim karakterimi ve kişiliğimi belirleyecek, bende silinmez izler bırakacak bu yedi tepeli mucizevi şehre geldiğim farkında değildim.

84'nolu treyleybüs veya otobüs. Eminönü-Topkapı

* Emekli Öğretim Üyesi-Antrenör

arasında yolcu taşır. Afyon Talebe Yurduna gidecekler Eminönü'nden binerler; Sirkeci, Gülhane Parkı, Çarşıkapı, Bayezit, Aksaray, Fındıkzade ve Çapa duraklarından geçerek Şehremini'nde inerler. Durağın sağ tarafından yürürsünüz. Burası Baruthane caddesidir ve biraz ilerde yokuşun başında ikiye ayrılan yolun arasında Afyon Yüksek Tahsil Talebe Yurdu'nu görürsünüz. Bahçesinde büyük bir çitlembik ağacı olan iki katlı o zamanın ihtiyacına cevap verebilecek kapasitede işlevsel muhkem bir bina... İstanbul'da bir küçük Afyonkarahisar...

Kan ter içinde kapıdan girdiğimde liseden bir arkadaşımı görünce rahatladım. Beni yukarıdaki müdüriyete götürdü. Kaydımı yaptırdım. Kuzey Kutup'ta yatacağın dedi; kaydımı yapan kişi. Kuzey kutup, güney kutup adını vermişler kalabalık olan koşullara, bir de üçer beşer kişilik odalar vardı, buralar kıdemli öğrenciler içindi. İleriki yıllarda ben de kıdemli öğrenciler arasına girdim. Yurt müdür yardımcılığı yaptığım için üç dört kişilik odalarda yattım.

Aksaray-Topkapı arasındaki cadde, Millet Caddesi'dir. Bu cadde üstündedir, Şehremini. Fatih ilçesine bağlı bir mahalle olan bu semt Suriçi de denilen tarihi yarımadaanın Topkapı surları - Çapa arasındaki bir bölgesidir. Eski İstanbul'un mirası cami ve tekkeler, kıyıda köşede kalmış kaderine terkedilmiş ve artık kaybolmaya yüz tutmuş yatırlar, yangınlardan nasılsa kurtulmuş eğri büğrü ahşap evler, mermerleri siyahlaşmış renkler taşıyan ve artık suları akmayan tarihi çeşmeler vardı burada o zamanlar. Çapa Tıp Fakültesi'nin hastanesi hemen yanımızda olduğu için hemşireler, hastabakıcılar, doktorlar, hastalar ve yakalarında tıbbiyeli olduklarını gösteren rozetleriyle kızılı erkekli öğrenciler gelir geçerlerdi yurdun önünden.

Afyon Talebe Yurdu

Yurdun açılışı-Eylül 1950

Yurdun açılışında konuşma yapan zamanın İstanbul Bayındırlık İl Müdürü İsmail Devletkuşu.

AFYON OKUTMA VE YARDIM CEMİYETİ

1950 yılı Eylül ayında hizmete girişinden 1970'ler de dramatik bir şekilde kapanışına kadar kadar yaklaşık 25 yıl yüzlerce öğrenciyi barındıran, onların birer yüksek öğrenim görmüş bireyler olmasında katkıları bulunan yurdun tüzükteki adı "Afyonkarahisar Okutma Yurdu"dur. Bu güzide ve hayırlı mekan, 1945 yılında İstanbul'da Afyonlu yüksek tahsil öğrencileri tarafından kurulan Afyon Okutma ve Yardım Cemiyeti'nin her türlü takdirin üzerindeki çaba gayret ve fedakarca çalışmaları ile kazanılmış ve hizmete açılmıştır.

Cemiyetin kurucu üyeleri şunlardır: Şükriye APAK, Necmiye Fırat, Rasim HANCIOĞLU, İsmail Sağlam, Orhan PEKER, Ali ERASLAN bu kişilerin hepsi de çeşitli fakülte ve yüksek okullarda okuyan öğrencilerdir. Cemiyetin 1948 yılı genel kurulunda cemiyete üye öğrenciler, cemiyet faaliyetlerine yeteri kadar katılmadıklarını belirterek daha etkili çalışmalar yapmak ve yardımlar sağlamak için cemiyet

yönetimine yaşça ve yolca büyüklerin seçilmelerinin uygun olacağını ifade ettiler ve bu suretle yeni bir yönetim oluştu. Cemiyet başkanlığına eski Afyon valilerinden Fahrettin Kiper, üyeliklere de İsmail SİNANOĞLU, Mustafa Hakkı NALÇACIOĞLU, Kamil ÖZGÜR, Alaattin TÜZÜN, Emin MİRAS, Süheyla Üçgül, Muammer GÖKSU, Sami AYTUĞ seçildiler. Yeni yönetim, Afyonkarahisarlı öğrencilerin bu büyük şehirde yaşadığı sıkıntıyı giderecek bir yurt binası inşa edilmesi için kolları sıvadı. İstanbul'daki hemşehrilerimizi topladı ve onların maddi katkılarını sağladı. Yapılacak bina için arsa temini ve satın alınması için çeşitli girişimler yaptı. 4.7.1948 tarihinde eldeki paranın artırılması maksadıyla o zamanlar İstanbul Bayındırlık İl müdürü olan hemşehrimiz İsmail DEVLETKUŞU'nun başkanlığında bir heyet Afyonkarahisar Valisi Abidin ÖZMEN'i ziyaret ederek otuz beş bin lira yardım sağlamışlardır.

1950 yılı başlarında Şehremini'nde temin edilen arsa üzerine 3 Nisan 1950 tarihinde yurdun temeli atılmıştır. Temel atma törenine zamanın Afyonkarahisar valisi Abidin Özmen, değerli hemşehrimiz din alimi Profesör Kamil MİRAS Hoca ve hemşehrilerimiz katılmışlardır. Yurdun inşaatına ve o zamanlar İstanbul'da ticaret yapan hemşehrilerimiz ve onların yakınları da maddi katkı sağlamışlardır. Bu işadamları arasında Ahmet Kocabıyık, Asım Dayıoğlu, Musa Kazım TUNÇ ve muhtelif hayırsever işadamlarının yanı sıra gayrimüslim işadamlarına da rastlamak mümkündür.

Yurt binası 4 ay gibi kısa bir sürede tamamlanarak 1950 yılı Eylül ayında törenle hizmete açılmıştır. Dernek kurucuları ve yönetimlerde bulunan hamiyet sahibi hemşehrilerimiz, öğrencilerin rahatça

Öğrenciler Kapı Önünde-1957

yatıp kalkmalarını; rahatça çalışmalarını; beslenecekleri kaloride düzenli gıda almalarını; aynı sistem altında tarihimizin ilham ettiği karakter ve milli geleneğimize uygun bir halde yetişmelerini; azimli ve intizamlı olmalarını; eğitimde ve öğretimde medeni dünyanın ilerleme ve gelişmelerinden yararlanmalarını sağlamak yolunda ulvi çalışmalar yapmışlardır. Bu kişilerin içerisinde hayırlı işe öncülük eden hemşehrimiz İstanbul Bayındırlık İl Müdürü İsmail Devletkuşu'nun çalışmaları ayrı bir bahis konusudur. Bu vesile ile hepsini şükranla ve minnetle anıyoruz.

YURDUN BULUNDUĞU BÖLGE

Yurda yerleştikten birkaç gün sonra çevreyi tanıtmaya başladım yavaş yavaş... Yurdun bulunduğu yer Şehremini idi. Topkapı, Edirnekapı, Karagümrük, Çapa, Fındıkzade, Aksaray, Fatih, Şehzadebaşı, Lâleli, Bayezid, Sultanahmet, Sirkeci, Eminönü, Karaköy, Galata en çok bildiğimiz semtler oldu... Taksim ve Beyoğlu Şişli, Nişantaşı, Mecidiyeköy ve boğaz hattı ise daha sonraları...

ÜNİVERSİTE ÇEVRESİ VE BAZI ÜNLÜ HOCALAR

İstanbul Üniversitesi'nin tarihi binası Bayezit'tedir. Başta Hukuk fakültesi olmak üzere tıp, iktisat, dişçilik fakülteleri bu geniş kampüsün içindedir. Üniversitenin tarihi giriş kapısının üzerinde Osmanlıca harflerle "dai-re-i umur-ı askeriye" yazar." İnnafetahnalike fetha mübina" (Doğrusu biz sana fethi Mübin ihsan ettik) ayeti yer alır yine bu kapı üzerinde. Tabii ben bunları okumaya başladığımda Fakültede Osmanlıca öğreniyordum.

Benim Fakültem ise Beyazit'e birkaç yüz metre uzaklıktaki Laleli'nin Koska semtinde ve tramvay caddesi üzerindeydi. Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın kızı Zeynep Hanım ile Abdülaziz devri sadrazamlarından Yusuf Kamil Paşanın evleri olan ve Zeynep Hanım Ko-

Nöbet tutan öğrenciler hırsızı yatakta yakaladı

Afyon Talebe Yurduna dadanan hırsız, nöbet tutan gençlerin oyununa gelerek sayıncup bir yatağa girdikten sonra kısıkrak tutuldu

Şehremindeki Afyon Talebe Yurdundan 4 arkadaşları devranlı bir şekilde ayrı olan silâhli hırsız Hasan Ördün evvelki gece yurdun nöbet tutan öğrenciler tarafından yakalanmıştır. Afyon Talebe Yurduna yakın çevrelerdeki öğrenciler için bir kısırta bir gece ve paralarını yitirmişlerdir. Bu hırsızın yakalanması ve paralarını geri almaları da netice olarak görülmüştür.

18-08-1963 tarihli gazetelerden bir haber

Yurtta kalan gençlerin İstanbul gezisi - Nisan 1969

Yurdun önünde ağaçları sulayan öğrencisi - 1969

nağı adı ile bilinen bu tarihi ve görkemli bina 1942’de çıkan bir yangında kül olmuş ve yeniden yapılarak FEN VE EDEBİYAT Fakültelerinin eğitim ve öğretimine açılmıştı. Genç Türkiye Cumhuriyeti’nin örnek bir mimari eseri olan bu binada Türkoloji, tarih, coğrafya, filolojiler, felsefe, sosyoloji, matematik fizik, kimya, biyoloji, gibi bölümler, anfiler, büyük bir kitaplık ve o gün için en az bin kişilik bir toplantı salonu vardı. Binanın arka tarafı Şehzadebaşı’na açılırdı. Daha sonraları burasının Direklerarası denilen ve eski İstanbul’un Ramazan gecelerinde halkın çok rağbet ettiği bir semt olduğunu öğrenecektim. İlk tiyatrocü Güllü Agop, tuluatçı Kel Hasan, Abdi, İsmail Dümbüllü, Peruz Hanım, semai kahveleri, komik-i şehirler (ünlü komikler) artık bende de yaşamaya devam edecekti... İstanbul’un simgelerinden olan ünlü Süleymaniye Camii’nin bulunduğu Süleymaniye, bozasıyla ve o günlerde Türkiye 1. ligindeki takımıyla Vefa hep bu semtlerin maruf isimleriydi.

İstanbul’a sekiz on yaşlarında geldiğimde Bayezit Meydanı’nın ortasında bir büyük havuz vardı ve tramvaylar bu havuzun etrafında dönerek yollarına devam ederlerdi. Bizim öğrencilik yıllarımızda bu ünlü meydan yeniden dizayn edilmiş ve eski halini kaybetmişti. Bu meydan ile Kapalı Çarşı arasında, Bayezid Camii ile sahaflar Çarşısı vardır. Sahaflar çarşısı bizim fakülteye de yakın olduğundan ders saatleri dışında genellikle vaktimi orada geçirirdim. Oradan aldığım kitaplar hala benim en değerli varlıklarım arasındadır... Bu çarşıya girmeden önce büyük bir çınar ağacının altındaki etrafi açık bir çay evinde çay içmek ve arkadaşlarla tarih ve edebiyat sohbetleri yapmak, derslerimize giren hocalarımızın hakkında konuşmak oldukça keyifli bir işti.

Yeri gelmişken o zamanın ünlü hocalarından bazıılarını anmak isterim. Edebiyat bölümünde (Türkolo-

ji) eski edebiyatımızın unutulmaz siması Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, Türk dünyasının yakından tanıdığı ünlü filolog

Prof. Dr. Reşit Rahmeti Arat, Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu, Prof. Dr. Mehmet Kaplan, Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş, Doç. Dr. Muharrem Ergin, (sonradan Prof.), Prof. Dr. Saadetin Buluç, Doç. Dr. Abdülkadir Karahan (sonradan Prof.), Ben fakültede öğrenciyken daha Ali Nihat Bey’in asistanı olan ve sonradan müessif bir trafik kazasında vefat eden çok değerli bir hocamız Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu... Tarih bölümünde Prof. Dr. Cavid Baysun, Prof. Dr. Münir Aktepegibi hocaların hepsinin derslerine girdim ve onlardan sertifika aldım. Hepsine medyunu şükranım. Vefat edenlere Allah’tan rahmet, sağ olanlara da sağlıklı ömürler dilerim.

YURTTA YAŞAM

Yurda geldiğim ilk gün karşılaştığım ve yardımlarını gördüğüm ilk kişi Aytaç Saraçel oldu. Yurdun yöneticilerinden biriydi “Aytaç Abi.” Hukukta okuduğunu daha sonraları öğrenecektim. (Aytaç Saraçel halen Afyonkarahisar’da avukatlık yapmaktadır). Semih ve Ergun Bayık kardeşleri daha önceden tanıyordum, Semih ile futbol oynamıştık, Ergun abi’yi de babaları Kemal Bayık’ın Otpazarı camii karşısındaki ve o zamanlar her sabah dolup taşan aşçı Ahmet’in (Ahmet İşitez) çorbacı dükkanı yanındaki saatçi dükkanında gördüm. Yurtta yemek sorumlusu Mesut Aslan ve Paşa Şükrü (Göktepe) de yurtta bana yakınlık gösteren ilk kişiler arasında oldular. Yaklaşık yüz kişinin kaldığı ve Afyonkarahisar gelenek ve göreneklerinin yaşandığı yurtta kalan öğrencilerin adlarını ve nerelerde okuduklarını öğrendim kısa sürede. Afyon Lisesi’nden bizden önce mezun olup da

yurda yerleşenleri, beraber mezun olduğumuz merkezden ve kazalardan gelen arkadaşlarla içli dışlı olduk artık...

O zamanki şartlara göre oldukça makul fiatlarla yemek çıkıyordu. Sabah Kahvaltısı ve akşam yemeklerini hemen herkes yedi. İsteyenlere öğle yemekleri de verilirdi. Yemekler oldukça doyurucu ve lezzetçe de iyiydi. Zaman zaman şikayetler olsa da yurt yönetimi aksaklıkları hemen giderirdi. Memleketten gelenler yalarında getirdikleri sucuk, kıyma, kaymak, bükme, ağzıaçık, haşhaşlı pide gibi yöresel ürünlerimizi ekstra olarak yerler, arkadaşlarına ikram ederlerdi.

Yurdun yemekhanesi, öğrencilerin radyo dinledikleri, sohbet ettikleri çay içtikleri bir nevi cafe gibi mekândı... Günün her saatinde mutlaka beş on kişi bulunurdu burada... Ergun Bayık gecenin geç saatlerinde Kahire Radyosunu arar bulur ve ünlü şarkıcı şark bülbülü Ümmü Gülsüm'ü dinler, bize de dinletir ve elleri dudaklarında kimseyi konuşurmazdı...

Yurdun en sessiz ve sakin mekanı üst kattaki kütüphanedir. Tıp ve hukuk öğrencilerinin belirli sandalyeleri vardı burada. Masa üstünde kalın tıp kitapları örneğin anatomi veya hukukçuların esas teşkilat ya da idare hukuku gibi en az beş altı yüzer sayfalık kitaplar hemen göze çarpardı. "Ağa Mehmet" lakaplı Mehmet Üngör, Osman Özdemir ve yakın arkadaşım Abdurahman Öksüz hemen her gün çalışırlardı kütüphanede. (Bu arkadaşlar hukuktan mezun olup Afyon'da avukat olarak çalıştılar Öksüz, noter olarak da çeşitli yerlerde çalıştı, Mehmet Üngör birkaç yıl önce vefat etti.)

1965 ve daha sonraki yıllar, Türkiye'de öğrenci hareketlerinin, siyasal ve toplumsal olayların, üniversite işgallerinin, boykotların yoğun olarak yaşandığı yıllardır. Karşıt görüşlerin acımasızca birbirlerini kurşunladıkları bu yıllarda her şeye rağmen Afyon Talebe Yurdu'nda kayda değer bir müessif olay yaşanmamıştır. Öğrenciler arasında "ilerici-gerici" tartışmaları daha sonraları "sağcı-solcu" tartışmaları halini almışsa da tartışan arkadaşlar arasında husumet, kindarlık ve düşmanlık doğuracak olaylar yaşanmamıştır. Aynı yörenin orta halli çocukları olmamız ve birbirimizi "memleketten" tanımamız, yurttaki bizden daha büyük ve deneyimli olanların üzeri-

mizdeki etkileri sayesinde yurttaki rutin yaşam düzeni sürüp gitmişti...

Öğrenci eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı dönemde, TMGT (Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı) TMTF (Türkiye Milli Talebe Fedarasyonu) ve TMTB (Türkiye Milli Talebe Birliği) gibi öğrenci dernekleri vardı. Bu derneklerin düzenledikleri konferanslara giderdik. Çetin Altan parlayan bir yıldızdı, Akşam gazetesi'nde TAŞ adlı köşesinde o güne kadar kimsenin söyleyemediği konular üzerine yazan Çetin Altan o dönemde TİP'ten milletvekili seçilmişti. Solcu öğrenciler hiç kaçırmazdı onun konferanslarını. Sağın ağır topu ise Necip Fazıl idi, Kaldırımlar Şairi ateşli ve etkili hitabetiyle muhafazakar gençliği sürüklerdi adeta peşinden... Onun konferansına giden bizim yurttan arkadaşlar bize de anlatırlardı uzun uzun... Ahmet Değer Konya ben ve birkaç arkadaş "tarihte sahte kahramanlar" konulu bir konferansını dinlemiştik. O güne kadar bildiklerimizin aksi tezler ileri süren üstad oldukça şaşırtmıştı bizi...

İstanbul'a ilk geldiğim hafta sonu Dolmabahçe Stadına (Bugünkü İnönü) gittim. Çünkü ben de futbol oynuyordum ve müthiş meraklıydım bu işe... Milli Lig adı verilen ligde üç büyüklerin yanısıra Kasımpaşa, İstanbulspor, Beyoğluspor, Karagümrük; Hacettepe, Gençlerbirliği, Ankaragücü gibi Ankara takımları, İzmir'in Altay, Karşıyaka, Göztepe ve Altınordu takımları cumartesi ve Pazar günleri ikişer maç yaparlardı, ben ve yurttan birkaç futbol meraklısı bu maçları kah ücretsiz, kah ücretli olarak seyrederdik. Semih Bayık bizden kıdemli bir öğrenci ve koyu bir FB'li ve Lefter hayranıydı. Ahmet Değer Konya ile Mehmet Ündemiş BJK'lı ben de GS'liydim. Ayrı tirübünler yoktu o zamanlar, isteyen istediği yere girerdi ve olay filan da çıkmazdı... FB'li

Lefter'in son maçlarını, Can Bartu'yu. GS'li Metin Oktay'ı Kadri'yi Suat'ı BJK'dan Kaleci Necmi'yi meşhur Şenol ve Birol ikilisini ve pek çok futbolcuyu izledim defalarca...Hafta içinde de Beşiktaş'ın antrenman yaptığı Şeref Stadi'na giderdim. Bu yaşında hala futbolla uğraşıyorsam ve bir futbol teknik direktörüysen bunda o yılların büyük payı vardır.

Üç büyüklerin kendi aralarındaki maçlara sabahın erken saatlerinde Şehremini'nden sekiz on kişi bindiğimiz taksilerle gider, maçtan sonra Taksim ve Beyoğlu sokaklarında dolaştıktan sonra sabaha doğru dönerdik yurda, bizi bekleyenlere maçı anlatırdık dakika dakika. Ve tabii o pazartesi de gidemezdik fakültelerimize...

Bendeki bu futbol tutkusu, o dönemdeki öğrenci hareketlerinin dışında kalmama yol açmıştı belki de...

Yurt binasının yapıldığı arsanın bir bölümü yaklaşık 250-300 m²'lik yerinde hemen her gün futbol oynanırdı. Benim demirbaş olduğum maçlarda, Semih Bayık, Abdurrahman Öksüz, Ahmet Değer Konya, İbrahim Kırgız, Abdurrahim Çelik, Orhan Soysal Hakkı Seçkin, Adil Yılmazaslan, Emirdağlı Mahir Yeğmen (İstanbul Erkek Lisesi Müd), Bolvadinli İhsan Kızıltoprak, Vehbi ve Hilmi ikiz kardeşler yer alırlardı sıklıkla. Hemen her maçta yurdun çevresindeki evlerin birisinin camları kırılır biz de bunların tamir ücretini öderdik.

Yurtta çok açıktan olmasa da merkezli-kazalı çekişmesi vardı. Afyon Yüksek Tahsil Talebe Cemiyeti'nin yönetim kurulunun seçimlerinde bu çekişme su yüzüne çıkar merkezi destekleyen birkaç ilçe öğrencileri sayesinde yönetim hep merkezde kalırdı. Bir seçimde merhum İbrahim Küçükkurt divan başkanlığı yapmış ve Ülküer Abi, Orhan Koldaş, Ahmet Değer Konya ve benim bulunduğum liste kazanmıştı seçimi.

EĞLENCERLER-GEZİLER-SOSYAL VE KÜLTÜREL ETKİNLİKLER

Afyonkarahisar yöresinin gelenek ve göreneklerinin, sosyal yaşamından kesitlerin sürdüğü bir mekânıydı yurdumuz. Bu özelliği yüzünden “ İstanbul yaşamına adapte olamıyoruz” diye yurttan ayrılanlar da oluyordu. Afyon gibi küçük bir kentten gelip de İstanbul gibi bir metropolün yaşamına kısa sürede alışmak, universal bir çevreye uyum sağlamak kolay değildi elbette. Gazinolar, barlar, pavyonlar ve bir sürü zevk ve eğlence mekânı vardı bu baş döndürücü kentte; ancak buralar hem pahalı hem de tecrübesiz gençler için uygun yerler değildi. Yurtta yönetim tarafından ayda bir, on beşte bir düzenle-

nen sazlı sözlü eğlenceler, öğrencilerin deşarj olmalarına, hoşça birkaç saat geçirmelerine vesile olurdu. Afyonlu olup da başka yurt veya evlerde kalanlar, fakülteden değişik arkadaşlar da katılırlardı bu eğlencelere. İkimizde sesi güzel olanlar, saz çalanlar ortaya çıkarlardı birer birer; bunların içinde Mehmet Üngör, liseden arkadaşım Mehmet Özkınık saz çalarlar, türkü, özellikle Afyonkarahisar türkülerini söylerlerdi. Afyonkarahisar türkülerini koro halinde söylenir nostalji yaşanırdı. Mustafa Akşap adlı arkadaşımız da güzel sesiyle ve “güle sorma, o bilmez aşkı sevdayı” şarkısıyla çoştururdu herkesi. Şarkı ve türkülerin yanı sıra fıkralar anlatılır, şiirler okunurdu. Saf ve temiz Anadolu çocuğu olan bizler o güne kadar duymadığımız fıkraları kahkahalar arasında dinlerdik. Fıkra anlatmada çok ustaydı Emirdağlı Ali Yürük. Fıkraları, taklitler, jest ve mimiklerle anlatır, dinleyen herkesi güldürürdü. Coğrafya bölümünde okuyan Ali Yürük akşamları da İstanbul Belediyesi'ne bağlı şehir tiyatrolarında figüran olarak çalışıyordu. Daha o günlerde yazmaya başladığı “Çatallıköy” adlı oyunu şehir tiyatrolarında sergilenmiş, filme alınmış ve Ali Yürük, tiyatro camiasının tanınmış kişileri arasına girmişti... 1970'lerin sonlarında Milliyetçi Cephe hükümetinin iktidarı sırasında TRT Genel Müdürlüğü için adı geçenler arasında o da vardı.

Yurtta kalan ve çeşitli fakülte ve yüksek okullarda okuyan öğrencilerin yüzde doksanı daha önce hiç gelmemişlerdi İstanbul'a... Gelenler de birkaç gün kalmışlar, Sirkeci Galata, Beyoğlu taraflarında gezip tozup dönmüşlerdi memlekete...İstanbul'un tarihi yer ve mekânlarının adlarını duymuşlardı ancak... Zaman zaman yurt yönetiminin düzenlediği geziler bulunmaz fırsatlardı bizim için. Akıp giden zaman içinde camileri, sarayları, müzeleri, tarihi yapıları Boğaziçi ve piknik yerlerini, sinema ve tiyatroları birer birer gezip görüp tanıyacaktık.

Benim yurtta kaldığım yıllarda Ramazanlar, sonbahar mevsimine rastlamıştı. Afyon'dakine benzer bir Ramazan yaşamı vardı. Yemekhanede iftar saati beklenir ezan okununca da yemeğe başlanırdı. Fatih Camii yurda yaya olarak yarım saatlik bir mesafede olduğu için teravîh namazlarını orada kılardık genellikle. Zaman zaman da, Süleymaniye, Sultan Ahmet gibi selâtin camilerine giderdik, bu camilerdeki imam hafız ve müezzinlerin ses ve üslupları çok çekici ve etkileyiciydi. Bir “mâlûmâtfüruş”olan rahmetli Niyazi İplikçiöğlü engin tarih bilgisiyle ilginç konuşmalar yapardı buraları gezirken. Niyazi Hoca yurtta kalmazdı, tarih bölümünde

okur, Çapa Yüksek öğretmen okulunda kalırdı; fakat hemen her gün gelirdi yurda. İstanbul'a geldiğim ilk günlerde beni Eyüp Sultan'a götürmüştü. Oradan Piyer Loti kahvesine gidip çay içerken Haliç'i seyretmiş tarih ve edebiyata dair sohbet etmiştik.

Sahuru bekleyiş ayrı bir alemdi bizim için... Tarihi, edebi, dini sohbetler edilir, siyasi tartışmalar da olurdu zaman zaman...

İftar, sahur yemekleri, teravîh namazları bu mübarek ayın ruhuna uygun bir şekilde sürerken son hafta memlekete gitmek ve bayramı orada geçirmek için hazırlıklar yapılır ve yurdun yarısından çoğu boşalırdı.

Yurt yaşamı monoton ve rutin bir yaşamdı genellikle; ancak bazı arkadaşlar bu yaşamı daha renkli, hareketli hale getirmesini biliyorlar İstanbul gibi tarihi bir kentin kıymet ve nimetinden yararlanmak istiyorlardı. Bir gün valilikten aldığımız özel bir izinle Topkapı, Dolmabahçe, Beylerbeyi saraylarını gezdik akşama kadar; çünkü buralara giriş pahalıydı, öğrenci bütçesini zorlardı. Bir hıdrellez günü de Belgrat Ormanları'na pikniğe gittik, hemen hemen bütün yurt oradaydı o gün. Bir gün önce hazırlanan köfteler, dolmalar yenildi. Top oynarken Sarıyerli gençlerle tatsız bir olay yaşandı. Ben ve Mehmet Meydanoğlu olayın büyümesini önlemek isterken bir iki de yumruk yedik. Yurt müdürlüğüne bakan Orhan Soysal'la birlikte sabaha karşı dönebildik yurda .

Tiyatroya meraklı arkadaşlar vardı yurttan, Senih Bayık, Mehmet Ündemiş, Ahmet Değer Konya ile şehir tiyatrolarına ve bazı özel tiyatrolara giderdik. Öğrencilere indirimli ücret vardı. Hemen her hafta bir oyun izlerdik bu tiyatrolarda. Muammer Karaca ve Muzaffer Hepgüler'in oynadıkları "Cibali Karakolu"nu defalarca izledik; çünkü her oyunda değişik espiri, jest ve mimiklerle kırar geçirirdi herkesi... Toto Karaca, Engin Cezzar-Gülriş Sururi tiyatroları kapalı gişe oynardı o yıllarda. Tuncel Kurtiz'i "Teneke"adlı oyundan hatırlarım hep...

Benim öğrencilik yıllarımda gazinolar çok revaçtaydı. Zeki Müren, Behiye Aksoy, Gönül Akkor, Neşe Karaböcek assolisttiler. Maksim Gazinosu saray gibi bir yerdi, Kumkapı'daki Çakıl Gazinosu öğrenci için uygundu. Sinemalar da dolar taşardı o yıllarda; Beyoğlu'ndaki Saray, Emek, Fitaş sinemalarında ünlü yabancı artistlerin

filmleri oynardı. Yerli film oynamazdı bu sinemalarda nedense. Sinemadan sonra Beyoğlu'nun arka sokaklarında gezip dolaştıktan sonra bazen de yayan olarak dönerdik yurda.

Yurt öğrencilerinin çıktığı birkaç kahvehane vardı semtte. Bunlardan Kamorot'un kahvesi meşhurdur. Adını bilmediğimiz ancak kamorot diye seslendiğimiz kahve sahibi öğrenciler çok sıcak davranır, çay, kahve ve o zamanlar daha yeni yeni piyasaya çıkan cola ve meşrubatlar içinlerden, okey oynayanlardan parası çıkışmayanları veresiye defterine yazardı.

Yukarıda adları geçen arkadaşların yanı sıra, Hakkı Seçkin, Nurkan Aytekin, Önder ve Dündar İleri kardeşler, Adil Yılmazaslan, M. Ali Uluçelik, Abdurrahim Çelik, Salim Çetinkuşun, Mehmet Ekici ve adlarını saymadığım merkezli kazalı birçok öğrencinin hemen hepsi; öğretmen, avukat, mühendis, olarak döndüler Afyon'a. Hizmet ettiler yıllarca onurluca, dürüstçe, fedakârca...

Yurttan müdürlük yapanlar arasında eski gazetecilerden Rüştü Kutman, rahmetli İbrahim Küçük Kurt, Galip Leblebicioğlu, Aytaç Saraçel, Orhan Soysal, M. Ülküer Abi, Harun Memiş gibi isimler vardı.

Bizden önce bizden sonra yüksek öğretim için İstanbul'a gelen yüzlerce genci barındırmış, korumuş ve kollamış onların hayata atılmaları için katkıları sağlamış bir mekân, bir kutsal yuva olmuştur Afyon Talebe Yurdu...

Yüzlerce Afyonlu gencin bu büyük şehirde memleket sevdası ile yetişmesinde büyük payı olan Afyon Talebe Yurdu 1970'li yılların ortalarında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin genişletilmesi amacıyla istimlak edilmiş, bir daha da gençlerimizi barındıracak böyle bir bina yapma imkânı maalesef bulunamamıştır.

Yurttan kalan öğrenciler gazide-1969

* Yazıda kullanılan fotoğraflar için Abdurrahim Çelik, Galip Leblebicioğlu, Hakkı Seçkin, Hasan Özpunar, Müze Müdürlüğü ve Yılmaz Kasap'a teşekkürler

TARİHE TANIK YAPILAR

Ahmet İLASLI*

Cumhuriyet Döneminin ilk yıllarında, şehirde yeni imar çalışmalarının başladığı görülmektedir. Yeni yerleşim alanları açılmaktadır. Bunlardan en önemlisi, İmaret Külliyesi ile Hükümet Konağı arasındaki çalışmalardır. Bu iki önemli yapıları birleştiren dar bir caddenin iki yanı tamamen mezarlık alanıdır. İki sin (mezarlık) arası olarak adlandırılan bu cadde, bugün Bankalar Caddesi olarak bilinmektedir. Bu mezarlıklardan günümüze, yalnızca Selçuklu Dönemine ait Asiye Sultan'ın mezarının bulunduğu Kadınana Türbesi kalmıştır.

Adalar biçimindeki yeni oluşan imar alanlarına zamanla yeni yapılar yapılmaya başlanmıştır. Bunlardan ikisini burada tanıtacağım.

KADINANA İLKOKULU

Cumhuriyet Dönemimizin ilk yıllarının özelliklerini yansıtan önemli yapılardandır. Yakınındaki türbeden dolayı Kadınana adı verilmiştir. Okulun yapımına 1926 yılında başlanılmış, 2 Nisan 1928 tarihinde öğrenime başlanılmıştır.

Şehir merkezinin yeni oluşan adalarından olan 386 ada, 1 parselin büyük bölümünü kapsayan okul alanı içinde, ana caddeye yakın konumda, caddeye paralel, üç katlı olarak yapılmış bir yapı olup, alt kat bodrum katı, orta kat ise ana kat özelliğindedir. Orta kata, ön ve arkadan olmak üzere, cephe ortalarından, iki merdivenli giri-

şi vardır. Öndeki yukarı doğru daralan basamaklı ve taş korkuluklu; arkadaki ise, iki yana açılan basamaklı olup, demir korkulukludur. Merdiven arasında Atatürk Büstü bulunmaktadır. Alt kat pencereleri küçük üst iki kattakiler ise büyüktür. Büyük pencerelerin orta kattakileri basık, üst kattakileri ise sivri kemerlidir. Yapının dört köşe bölümleri her iki tarafa çıkmalı, giriş bölüm cephelerinin de hafif belirgin çıkmalı yapıldığı, ayrıca pencere çevrelerinin de tuğla çıkmalı oldukları dikkati çekmektedir.

Alt katta depo, derslik ve tuvaletler, orta katta yönetim ve öğretmen odaları ile derslikler, üst katta da derslikler bulunmaktadır.

* Arkeolog

Erken Cumhuriyet Dönemi Ulusal Mimari yapılar-
dan olması nedeniyle Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na 05.07.1995 gün ve 2318 sayılı karar ile I. Grup korunması gerekli yapılardan olmak üzere koruma altına alınmıştır.

2000 yılı başlarında artan derslik ihtiyacı nedeniyle arka boşluğa iki katlı ek bina yapılmıştır. 2004 yılı içerisinde zamanın valisi Muzaffer Dilek tarafından restore ettirilerek aslına uygun hale getirilmiştir.

PTT BİNASI (MERKEZ MÜDÜRLÜĞÜ)

İlimizin büyüklerinden merhum Ali ÇETİNKAYA'nın Bakanlığı döneminde yaptırılmış bir yapı olup, Cumhuriyet Dönemimizin ilk yıllarının (1939-1940) özelliklerini yansıtan önemli yapılardan biridir.

Şehir merkezinin, o yıllar yeni oluşturulan imar alanı içinde, 1 pafta, 387 ada, 1 parselde, önü ana yol,

her iki yanı ara yol, arkası bitişik parselli, dört yanı boşluklu, parsel içinde bodrumlu, iki katlı, kuzey cephede dört katlı kare gövdeli saat kuleli bir yapıdır. Şehirde saat kulesinin bulunduğu iki yapıdan birisidir. (diğeri Ali Çetinkaya Gar Binası)

Ön ve arkadan iki girişi vardır, ayrıca güneyden bodruma bir başka girişi daha vardır. Ön giriş, ana giriş olması nedeniyle iki kat yüksekliğinde eyvan biçiminde içerlek boşluklu olup, ortada iki dikmeyle desteklenerek görkemli bir cephe elde edilmiştir. Ön cephe ve her iki yan cephenin ön cepheye birleşen yanları, andezit kesme taş kaplamalı; diğer cepheler ise taraklı mozaik sıvalı olup, pencere alt ve üstlerinde bant kuşaklıdır.

Ana salon iki kat yüksekliğinde boşluklu, girişin her iki yanında altı üstlü birer oda, karşıda alt katta gişelerin bulunduğu banklar ile arka bölümde odalar; üst katta da odalar bulunmaktadır. Bodrumda ise odalar, depolar ve ısı merkezi vardır.

Yapı içinde kullanıma yönelik bazı değişiklikler yapılmış ise de, yapının ana planında bugüne kadar hiçbir değişiklik olmamıştır.

Erken Cumhuriyet Dönemi Kamu yapılarına örnek oluşturan bir yapı olması nedeniyle, Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na 15.01.2005 gün ve 221 sayılı kararla I.Grup korunması gerekli yapılar içinde koruma altına alınmıştır.

Not: Müze arşivinden yararlanılmıştır.

İbrahim YÜKSEL:

Taşpınar Dergisinin bu sayısının konusu uzun yıllar Afyonkarahisar basınına emek vermiş, Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimini kurarak yayınlamaya başladığı "Beldemiz" dergisi ile hem Belediye hizmetlerinin halka daha güzel aktarılmasını sağlayan hem de bugüne kadar yayımladığı kitaplarla Afyonkarahisar'ın tarihine, kültürüne yönelik araştırmalara öncülük eden Gazeteci İbrahim Yüksel.

Bu tür işler görev değil, gönül işi

Röportaj: Hasan ÖZPUNAR

İbrahim Bey kendinizden bahseder misiniz?

Sebze Hali esnafından, Girit muhacirlerinden Yoğurtçu Ali Yüksel ve eşi Naciye hanımın 5 çocuğunun dördüncüsü olarak 8 Ocak 1955 tarihinde Metli Mahallesi'nde Taş Medrese'nin bitişiğindeki şimdi yıkılmış olan evde dünyaya geldim. Çocukluğum İmaret Camii'nin bahçesinde, rahmetli babamın işi dolayısıyla da Sebze Hali'nde geçti. Şimdiki çocuklara bakınca pek çok şeyden mahrumduk, ama mutluyduk. O yıllarda topraklarda, çamurla oynamaktan olsa gerek şimdi emekliliğimizi de toprakla uğraşarak, bahçe işleriyle geçiriyoruz.

Kadınana İlkokulu'nda geçen ilköğretim günlerinden sonra ortaokula o yıllarda yeni açılan Şemsettin Karahisari Ortaokulu'nda devam ettim. O yıllarda zengin-fakir her aile çocuklarını "Okuyamazsa hiç olmazsa bir meslek sahibi olur" düşüncesiyle yaz tatillerinde mutlaka bir esnafın yanına çırak verirdiler. Ben de babam rahmetli oluncaya kadar onun yoğurtçu dükkânında, sonrasında terzi, bıçakçı ve hatta Alaşehir'de semerci çıraklığı yaptım.

Ortaokulu bitirdiğim yıl Afyon Lisesi'ne kaydımı yaptırdım. 1974 yılında Afyon Lisesi'ni bitirerek Afyon Eğitim Enstitüsü'ne girdim. Fakat birkaç hafta sonra Es-

kişehir İktisadi Ticari İlimler Akademisi'ne bağlı olarak açılan Afyon Maliye Muhasebe Yüksekokulu'nun sınavlarına girerek burayı kazandım ve kaydımı bu okula aldırđım. 1978'de bu okuldan mezun oldum.

Gazeteciliğe nasıl başladınız?

1964 yılında babam vefat etti ve biz 5 kardeş bir anda kendimizi hayatın ortasında bulduk. Ağabeyim Şener Yüksel o tarihte Eskişehir İktisadi Ticari İlimler Akademisi'nde okuyordu ve mecburen okulunu bırakıp ailenin başına geçmek zorunda kaldı. Ağabeyim Yüntaş Şirketi'nde çalışırken şirketin müdürü rahmetli İbrahim Küçük Kurt da o tarihlerde Kocatepe Gazetesi'ni yayınlamaya başlamıştı. Ağabeyimin tavsiyesi ile Kocatepe

Gazetesi'nde yaz tatillerinde matbaacı çıraklığı ve gazete dağıtıcılığı ile başlayan serüvenim beni buralara getirdi. Hani derler ya "Matbaa ve mürekkep kokusunu alan bu mesleği kolay kolay bırakmaz" diye, aynen öyle oldu.

Gazetede ilk imzalı yazım 14 yaşımıdayken 1969'da yayınlandı.

Lise yıllarında bir taraftan okula devam ederken diğer taraftan hafta sonları maçları takip ederek gazetenin spor sayfasını hazırlıyordum. Üniversite yıllarında da hem okudum, hem gazetede çalıştım; yazı işleri müdürlüğüne kadar yükseldim. Bir ara Tercüman Gazetesi ve AKAJANS'ın muhabirliğini üstlendim. O yıllarda Tercüman en çok satan gazetelerden biriydi.

1980 yılı sonlarında askerliğimi kısa dönem olarak Burdur'da yaptım. Askerlik dönüşü yine Kocatepe Gazetesi'nde çalışmaya devam ettim. Bu arada 1981 yılında Milliyet Gazetesi'nin Afyon temsilciliği görevini de üstlenmiştim ki bu görevi de 2000 yılına kadar aralıksız 19 sene yürüttüm.

Lise yılları-1978

Belediye Basın Halkla İlişkiler Müd-1987

Afyon Belediyesi'nde nasıl çalışmaya başladınız?

Rahmetli Erdal Akar Belediye Başkanı seçildikten sonra 1984 yılı sonunda Belediye bünyesinde Basın ve Halkla İlişkiler Birimi kurmak istemiş. Bu görevi kimin yapabileceği gündeme gelince beni tavsiye etmişler ve teklif gelince ben de kabul ettim.

Afyonkarahisar Belediyesi'nde güzel işlere imza attık. Belediyenin halkla bütünleşmesi çalışmaları kapsamında bugün 62. sayısı yayımlanan "Beldemiz" dergisi, faaliyet raporlarının kitaplaştırılması, 1 nolu yayın olarak "Ali Çetinkaya" kitabının yayımlanması, Uçurtma Şenliği hep o dönem başlayan ve arkası gelen faaliyetlerdir.

Beldemiz Dergisi'nde Belediye faaliyetlerinin yanı sıra Afyonkarahisar'ın tarihine, kültürüne ışık tutacak araştırmalara, yazılara yer verdik. Eski belediye

başkanlarımızla röportajlar yaptık. Bunları yaparken de eski Taşpınar dergilerinden ilham aldık. Nasıl ki Taşpınar eski sayılarıyla o yılların Afyonkarahisar'ına ışık tutuyorsa, Beldemiz'i de zaman içerisinde yayımlandığı yıllara ışık tutacak

nitelikte hazırlamaya özen gösterdik.

Çalıştığım süre içerisinde Erdal Bey'in hep desteğini gördüm. Rahmetli çok açık görüşlü bir insandı. Belediye halk bütünleşmesini sağlamak isterdi.

Efendim bu röportajların da ilham kaynağı sizsiniz. Biz de sizin başlattığınız bu geleneği devam ettirmeye çalışıyoruz.

Doğrusunu söylemek gerekirse bu fikir rahmetli Erdal Bey'den çıktı. Biz de bunun üzerine eski başkanlarımızı bulduk. Onlarla röportajlar yaptık. Yıllar sonra hatırlanan insanların mutluluğu tarif edilemez.

Yine 1985 yılı içerisinde rahmetli Fatih Gümüş ile birlikte Afyon Gazeteciler Cemiyeti'ni kurdum ve Cemiyet'in kurucu başkanlığını üstlendim.

Basın-Yayın Müdürlüğü 2,5 yıl sürdü. Sonrasında tekrar basın hayatı...

Neden bu kadar kısa sürdü?

Güzel bir atasözü vardır. "Horoz ölü, gözü çöplükte kalır". Biz de gözümüzü basın hayatının içinde açtığımız için sabah 8, akşam 5 memurluk hayatı bana göre değildi. Hayatın her anı haber değeri taşıyor. Öyle "hafta sonu tatil yapalım, akşam eve erken gidelim" gibi bir düşünceye sahip değildim. Bu şekilde yetiştim. Dairede boş oturmaktansa, kütüphanede kitap karıştırırdım. Ama neticede memursunuz. Haliyle bu tekdüze hayat bana cazip gelmedi. Ashında çok rahat bir işim vardı. Kısa belediyecilik hayatımda siyasi görüşlerimiz çok farklı olmasına rağmen Erdal Bey her konuda arkamda durdu, yeri geldi dışardan gelen baskılara kalkan oldu. 1987 yılı ortalarında belediyeden ayrıldım.

Sonrasında tekrar basın hayatı...

Tam o günlerde rahmetli Doktor Mehmet Sadettin Aygen Afyonkarahisar'dan İstanbul'a göç etme kararı almıştı. Kendisinin Afyonkarahisar basın hayatına, kültür hayatına, insanlarına büyük hizmetleri olmuştur. 40 sene hizmet verdiği Afyonkarahisar'dan ayrılıp İstanbul'a yerleşmek için hazırlıklara başlamıştı. Kurucusu ve sahibi olduğu Türkeli Gazetesi'ni devretmek istiyor-

du. Rahmetli Fatih Gümüş ile görüştük ve gazeteyi biz alalım diye niyetlendik. Paramız yoktu, fakat Doktor Aygen'in gazeteyi sermaye sahibi birine vermektense basın hayatından geldiğimiz için bize vereceğini biliyorduk. Yine rahmetli Fatih Gümüş de yıllarca Onunla birlikte çalışmıştı, beni de çok severdi.

O günlerde sahip olduğum Murat 124 arabayı satmayı kararlaştırmıştım, Fatih Ağabey'de üzerine bir miktar katacak ve gazeteyi alabilecektik. Bunları düşünürken Fatih Ağabey "Gazete işini hallediyorum" diye geldi. Nasıl olacağını sorduğumda Hakkı Özsoy'un gazetesinin parasını vereceğini ve gazeteye yüzde 50 ortak olacağını, bizim de yüzde 25'er ortak olarak borcumuzu çalıştıkça ödeyeceğimizi söyledi. Bu şekilde gazeteyi Doktor Aygen'den devraldık

15 Haziran 1987'de Afyon Belediyesi'ndeki görevimden ayrılarak Türkeli Gazetesi'nin Yazı İşleri Müdürü olarak görev yapmaya başladım.

Ekim 1987 sonunda da Türkeli'nden Fatih Ağabey ile ayrılarak bir süre fotoğrafçılık yaptım.

Takip eden 1988 yılında Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü'nün Ankara'da Amerikan Kültür Merkezi'nde gazeteciler için açtığı yabancı dil kursuna katıldım, İngilizceyi geliştirdim.

1989 yılı içerisinde bir tuğla fabrikasında muhasebe müdürlüğü yaptım.

O yıllarda yolu tuğla fabrikasından geçmeyen yok gibiydi...

Tabii tuğla fabrikaları özellikle 1960'lardan itibaren şehrin sanayi lokomotifini gibiydi. Mermer sektörü henüz oluşmadan önce tuğla fabrikaları vardı. Haliyle pek çok kişi buralarda çalışmıştır.

Sırada Zafer Gazetesi var galiba

Evet. Ahmet Kocaşaban, Zafer isminde bir gazete çıkarmaya niyetlenmiş ve bu iş için de rahmetli İbrahim Küçükçukurt, Recep Yaşayacak, Fatih Gümüş'ü bir araya getirmiş. Kadroya benim de dâhil olmam istenince tuğla fabrikasının sahibi ile görüşmelerini ve onun rızası olursa gelebileceğimi belirttim. Çünkü ona verilmiş sözüm vardı. Onun da rızası alınınca ekibe dâhil oldum ve 15 Haziran 1989'da Zafer Gazetesi'ni yayınlamaya başladık. Bu gazetede görevim yazı işleri müdürlüğü idi. Zafer Gazetesi, Afyon'da bilgisayar tekniğiyle yayınlanan ilk ofset gazeteydi.

Zafer Gazetesi'nin Kuruluşu - 1990

Daha önce aşına olmadığınız bir baskı metodu, zorlanmadınız mı?

Zorlanmaz mıyız? Çok zor günler geçirdik. Bana, Zafer'e geçmeden bir ay önce deselerdi ki "Afyon'da bilgisayarla gazete dizilecek, basılacak" inanmazdım. Bilgisayarlar geldi, onlar bize bakıyor, biz onlara bakıyoruz. Bir gün sonra gazete çıkacak bilgisayarları çalıştıracak adam yok.

Gazetenin sahibi yabancı olduğu bu teknolojiye nasıl cesaret etti?

Ona hemen kuracaksınız, gazeteyi basacaksınız şeklinde anlatıldı galiba. Fakat bu işin dizgisi, montajı, fotoğrafı, filmi, kalıbı gibi pek çok teferruatı vardı. Şimdiki gibi kolay değildi. Ankara'dan bir usta getirdik, biz de kısmen öğrendik ve gazeteyi çıkarmaya başladık.

Zafer'deki günlerinizden bahsedebilir misiniz?

Zafer'de güzel günler geçirdik. Afyon basını için Zafer, adeta bir mihenk taşıdır. Bayilerde satılan, para verip alınan, "Zafer yazıyorsa doğrudur" sözünü haklı çıkaran bir yayın politikası izledik. Çok yoğun çalıştık. Öyle günler bilirim ki sabah ben gazeteden dönerken eşim işe giderdi. Fakat bu durumdan hiç şikâyetçi olmadık. "Aynı ekiple, aynı koşullarda yine çalışır mısınız? dersiniz, koşa koşa kabul ederim.

Bu başarıyı doğuran sebep, gazeteyi çıkaran ekibin birbiriyle uyumuydu. İbrahim Ağabey, Recep Hoca, Fatih Ağabey rahmetli oldular. Bir daha böyle bir ekip bir araya gelir mi bilmem?

Zafer'i yayınlamaya başlarken ekip olarak patronla oturup konuştuk. Özellikle İbrahim Küçükçukurt, gazetesinin belli bir süre zarar edebileceğini, bunu göze alıp almadıklarını sordu. Gazetesinin yayın politikasına karşılanmasını istedik ve bu isteklerimiz kabul gördü. İlk aylarda maddi sıkıntılar çektik, 4-5 ay ücretlerimizi alamadığımız zamanlar oldu fakat hiçbir zaman diğer çalışanların maaşlarını geciktirmedik. Hep zamanında ödedik. Gazete kendini amorti etmeye başladığı sıralarda 5 Nisan kararları ile gene ekonomik durum bozuldu.

Haber takip ederken

Zafer Gazetesi şehrin meselelerine eğilen tabiri caizse “suya, sabuna dokunan” hem de bolca dokunan bir gazeteydi. Yaptığımız haberlerin hiçbirinden tezip almadık. Birçok haberimiz ihbar kabul edildi, adli ve idari soruşturmalar açıldı, hepsinde de Zafer’in doğruları yazdığı kanıtlandı. Haber yaptığımız, korkmadan, çekinmeden yazdığımız için bolca malzeme gelirdi ama hepsi de belgeye dayanırdı.

1992–1994 arasında bir taraftan da Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığı’nı yürütüyordum.

1994 yılının son günü gazete el değiştirdi. Bir sabah geldiğimizde gazetenin künye kısmının haberimiz olmadan yeni patron tarafından telefonla değiştirildiğini gördük ve bunu gazeteye bir müdahale olarak kabul edip bir veda mesajı yazarak ekip olarak işi bıraktık. Hatta diğer çalışanlardan birkaç kişi de bırakmıştı. Arşivler incele-nirse bu veda mesajının adeta bir gazetecilik dersi gibi olduğu görülür. Sedat Simavi genç gazeteciler için der ki “Kalemınızı kırın ama satmayın”. Biz de öyle yaptık.

Gazeteden ayrıldıktan çok kısa bir süre sonra Fatih Ağabeyi Uşak yakınlarında bir trafik kazasında kaybet-tik. Peş peşe gelen iki olayın ardından gazetecilikten iyice soğudum.

Sonrasında?

Bildiğiniz gibi Fatih Ağabey TRT’nin ve Hürriyet’in de Afyonkarahisar temsilcisiydi. Onun ölümünden sonra TRT’deki dostlarımız, “TRT temsilciliği Fatih Gümüş’ten sonra sana yakışır” diyerek, bu göreve açıkça zorladılar. 1995’in ilk aylarında TRT Afyon muhabirliği görevini üstlendim ancak çok geçmeden kendi isteğimle bıraktım. Bir müddet işsiz kaldım fakat gidip de kimse-den iş istemedim. Kimse de arayıp sormadı, kapımı çal-madı. Memlekette yıllarca adam gibi gazetecilik yaptık, derler ya “Akıllı söyleyemediğini deliye söyletirmiş” biz bunu yaptık. Demek ki doğruları söylemek yetmiyor-muş. İşini düzgün yapmanın cilvesi bu olsa gerek.

O günlerde Yusuf Özer Sandıklı’da YETAŞ Mobilya Fabrikası’nı devralmıştı. Orada müdürlük yapmamı istedi, işi bilmediğimi, yapamayacağımı söylesem de kabul etmedi. Sonuçta bir süre de orada çalıştım.

1995 yılının Eylül ayında Antalya’da yayımlanan bölge gazetesi niteliğindeki Akdeniz Atılım Gazetesi’nin Afyon büro şefliği görevini üstlendim. Büronun 1 yıl sonra kapatılmasıyla 1996 yılının Ekim ayında

Karahisar Gazetesi’ne geçtim ve 1 Ocak 1997’de emekliye ayrıldım. 1981 yılında başladığım ve aralıksız olarak 19 yıl sürdürdüğüm Milliyet Gazetesi Afyon temsilciliği görevinden de 2000 yılında ayrılarak gazetecilik mesleğine son noktayı

koydum. Ne emekli olurken, ne de emekli olmadan önce çalıştığım gazetelerden ayrılrken bir kuruluş kıdem tazminatı almadım. Benim için en değerli kıdem tazminatı, cebimde taşıdığım “sürekli basın kartı”dır.

Üniversite yıllarımızda siz de derslerimize giryordunuz. Ücret karşılığı mıydı?

1995–1996 ve 1996–1997 eğitim-öğretim yıllarında okul yönetimindeki dostlarımın hatırlarını kıramayarak Afyon Kocatepe Üniversitesi Afyon Meslek Yüksek Okulu’nda basın ve halkla ilişkiler dersleri verdim. Söy-lemesi ayıp olacak ama aldığım ders ücretlerini üniversite vakfına bağışladım.

Afyonkarahisar küçük bir yer, yazdıklarınızdan ötürü sıkıntı yaşamadınız mı?

Şüphesiz bu memlekette yaşıyorsanız, böyle bir görevi yerine getiriyorsanız yazdıklarınız mutlaka birilerine dokunuyor. Bu bazen komşunuz olur, bazen dostunuz, bir akrabanızın tanıdığı... Örnekleri çoğaltabiliriz. Bunları göğüsledik. Neticede biz gazeteciydik, işimizi yapıyorduk. Gazetecilik tabiriyle, kalemimizi satmadık. Belki bazılarıyla kötü olduk ama kamuoyunun genelinin hakkımızda ne düşündüğü daha önemliydi.

Fatih Gümüş ile ayrı bir samimiyetiniz vardı...

Fatih ağabey ile tanışıklığım benim gazeteciliğe başladığım dönemlerdendir. Bedesten’deki dükkânına çok gazete bırakmışımdır. O yıllarda Hürriyet Gazetesi muhabiriydi. Tercüman Gazetesi muhabirliğim sırasında ilişkilerimiz daha da arttı. Habere birlikte giderdik, o günlerde henüz bir fotoğraf makinem yoktu. O fotoğraf çeker, ben haberi toplardım. Dostluğumuz böylece gelişti ve ölene kadar devam etti. Çok zamansız aramızdan ayrıldı. Daha yapacak çok işimiz vardı.

Fatih ağabey eskilerin deyimiyle “Nevi şahsına münhasır”; yazılması gereken bir kişiydi. Bir taraftan onu yazarken diğer taraftan Afyonkarahisar basın tarihine ışık tutması düşüncesi vardı aklımda. Kendi fikir ve izlenimlerimi yazmaktansa onu tanıyanların ağzından anlatmak istedim ve bu şekilde kitabı hazırladım. Bu benim bir vefa borcumdu.

Kitabı hazırladıktan sonra en büyük sıkıntı bastırmaktı. Sağlığında Gümüş'ün hep yanında olan birkaç varlıklı insanla konuştum, çeşitli bahanelerle geri çevirdiler. Ama ahdetmiştim, kitabı bastırmak amacıyla arabamı satmak için gazeteye ilan vermek istediğimde Salih Özkılınç aracı oldu, sağ olsun Şükrü Demirayak, yayımlanmasını sağladı.

Aynı şekilde geçtiğimiz yıllarda yitirdiğimiz Recep Hoca'nın (Yaşayacak) şiirlerinin büyük bir kısmını bir araya getirerek topladım ve bu kitap da Afyonkarahisar Belediyesi'nce yayımlandı.

O yıllardan aklınızda kalan ilginç haberler varmı?

Elbette pek çok olaya şahit oluyorsunuz. Yazdıklarınız bazen yerelde kalıyor kimi zaman ulusal gazetelere manşet oluyor. Benim de unutmadığım bu tür haberler var.

Eylül 1987'de Şuhut yolunda bir kazada 2,5 metre uzunluğunda bir kazık Adem isimli bir gencin göğsünden girip sırtından çıkmıştı. Haber ve takip haberleri gazetelere manşet oldu, ama çok şükür o genç daha sonra iyileşti.

Yine çok küçük yaşta (9 yaşında) anne olan bir kız vardı. Ülke gündemine oturmuştu bir zamanlar. Metin Göktepe davaları, Sabancı cinayetinin faili Mustafa Duyar'ın Afyonkarahisar Cezaevi'nde vurulması gibi haberlerle, Göktepe davasının hâkim ve savcısı ile yaptığım röportajlar hep Milliyet'in manşetlerinde yer aldı.

Fotoğraf sergileri nasıl başladı?

Meslek hayatım boyunca fotoğraf makinem hep yanımdaydı. Haber fotoğraflarının yanı sıra rastladığım doğal güzellikleri de fotoğraflıyordum. Baktım epey birikmiş, bunları da başkalarıyla paylaşayım istedim. Sergi

fikri böyle ortaya çıktı ve 5 kez kişisel sergi açtım. En çok hatırlarda kalanı 1998 yılında "Anaların Gözyaşları" başlığıyla şehit cenazelerinde çektiğim fotoğraflardan oluşuyordu. Sonuncusu geçtiğimiz yıl Karadeniz fotoğraflarıydı. Anaların Gözyaşları başlıklı sergime Garnizon Komutanı olarak gelen Tuğgeneral Rıza Bülbül'ün sergi defterine yazdığı "Vatana hizmetin ölçüsü olmaz. Bazıları silahla hizmet eder, bazıları bilek gücüyle, bazıları kalemiyle... İbrahim Yüksel de çektiği fotoğraflarla hizmet etmiş" sözleri, benim için çok değerlidir.

Yayımlanmış pek çok eseriniz var. Bahseder misiniz?

İlk kitabım 1992 yılında "Yatak Odası Vergisi" adlı gülmece öyküleri idi. Sonra 2001 yılında da "Milli Pezevenk" adlı aynı tarzda bir kitap daha yayımladım. 2000 yılında "Afyonkarahisar'ın Gizli Kalmış Doğa Harikaları", 2002 yılında "Şifalı Frigya" ve "Cumhuriyet'in Çetinkaya'sı" 2003 yılında da "Afyonkarahisar Halk Bilimi" (Recep Yaşayacak ile birlikte) adlı eserlerim Afyon Kocatepe Üniversitesi tarafından yayımlandı. 2004 yılında "Önce İnsan Sonra Gazeteci FATİH GÜMÜŞ" adlı biyografik eseri yayımladım. "Şifalı Frigya II" adlı eserim 2004 yılında, "Afyonkarahisar'da Canlanan Tarih" adlı eserim 2005 yılında, "Sessiz Tanıklar" adlı eserim de 2008 yılında Afyonkarahisar Valiliği tarafından yayımlandı. 2011 yılında yayına hazırladığım Recep Yaşayacak'ın "Turnalarla Özlem Esintileri" adlı şiir kitabı da Afyonkarahisar Belediyesi yayınları arasında yerini aldı. Afyonkarahisar Valiliği'nin 2004 yılında yayımladığı "Anadolu'nun Kilidi Afyon" adlı eserin yayına hazırlanmasında (Muzaffer Uyan ve Nermin Avşar ile birlikte) görev aldım. "Deliler Akıllandı" adlı yayımlanmamış bir de tiyatro eserim var. Meslek hayatım boyunca çalıştığım Kocatepe, Türkeli, Zafer ve Karahisar gazetelerinde yayımlanan güncel yazılarımla yanı sıra çeşitli kitap ve dergilerde yayımlanmış çok sayıda bilimsel makalem bulunuyor. Bunca çalışmayı hazırlarken zamanımı harcıyorsunuz, çoluk çocuğun nafakasını harcıyorsunuz ve bir eser ortaya çıkıyor. Mesele bitmiyor. Bastırmak büyük problem. Zenginlerimiz, kamu kurum kuruluşları, meslek örgütleri bu tür işlere daha sıcak bakmalı.

Beni yazmaya teşvik eden şey "Söz uçar, yazı kalır" atasözü. Rahmetli müze müdürü Süleyman Gönçer'in "Afyon İli Tarihi" adlı kitabı yıllardır bu şehrin tarihi için bir başvuru kitabı. Kitabı her açışında "Nur içinde yatсын" derim. Böylesine başkalarının yararlanacağı eserler bırakan kişilerin amel defterinin her zaman açık olduğu

na inanırım. Yaptığınız binalar, apartmanlar bir gün gelir yıkılır fakat yayınlanan bir kitap her daim varlığını korur. Hâsılı eser bırakmak kadar güzel bir şey yok. Bu yüzden varlık sahiplerinin bur tür işlere de yönelmeleri, destek olmaları lazım.

Kültüre yapılan yatırım bence en büyük yatırımdır. Günümüzde her yönden bombardimana uğruyorsunuz. Kültürel erozyona uğruyorsunuz, bunu engellemenin yollarından biride bu tür çalışmalardır. Sosyal Sorumluluk Projeleri şehrimizde de yaygınlaşmalı, işadamlarımız, kurumlar destek vermeli.

Bildiğimiz kadarıyla şairlik yönünüz de var.

Bu sorunuza “Şair Değilim” başlıklı dörtlüğümle cevap vermek isterim:

*Ben bir garip âdemim, asla değilim şair,
Karalarım bir şeyler, hepsi hayata dair.
Karacaoğlan, Pir Sultan, Yunus Emre yolunda
Ben içinde katreyim, eğer şairse bahir.*

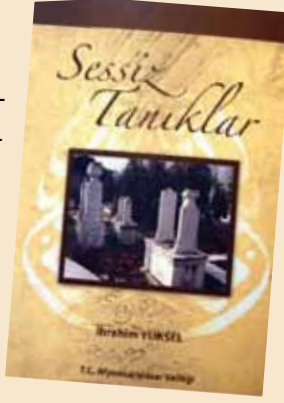
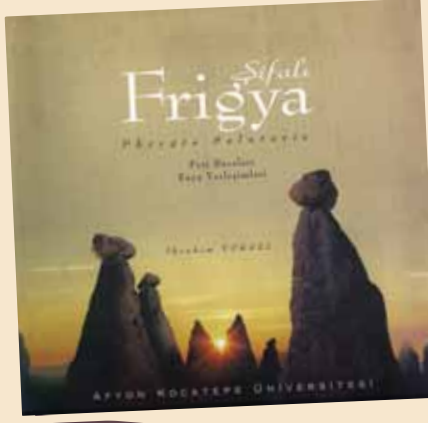
Yani şair bir deniz ise, siz kendinizi bu denizin yanında bir damla olarak kabul ediyorsunuz.

Aynen öyle. Herkes haddini bilmeli. Karacaoğlan, Pir Sultan Abdal, Yunus Emre, Nazım Hikmet, Mehmet Akif Ersoy gibi deryaların şair olduğu bir ülkede, her şiir yazan, şairim diyemez, dememeli. Halk şiiri tarzındaki ve genellikle hicve yönelik eserlerimi ileride kitap halinde yayımlayacak olursam, adımı da zaten “Şair Değilim” koyacağım.

Unutmadığınız bir anınız var mı?

1980’li yılların başıydı. Çok şiddetli bir kış geçiriyorduk ve Afyonkarahisar’a bağlı tüm yollar kardan kapanmıştı. 3000 yolcu şehir merkezinde mahsur kalmıştı. Yolda kalan yolcular, otogar, spor salonu, okullar, misafirhane gibi yerlere yerleştirilmiş, bazılarını da hemşerilerimiz evlerinde konuk etmişlerdi. Biz de mahsur kalanlardan bazılarını evimizde misafir etmiştik. Bütün Türkiye’nin gözü kulağı Afyonkarahisar’daydı.

Bütün gece Fatih ağabey ile birlikte şehir merkezinde mahsur kalanların fotoğraflarını çektik. Sabah olur olmaz da yol açma ve kar mücadelesi çalışmalarını fotoğraflayıp haber yapalım diye yola düştük. Sahipata mahallesi çıkışında ekipler çevirdi. Ankara yönüne gitmemize izin vermiyorlar, yol kapalı diyerek. Emniyet müdürünü arayarak bir şartla güç bela izin aldık. O şart

da gidiş ve dönüşte, yol üzerindeki tüm benzinliklerden telefon açıp iyi olduğumuz haberini vermektir. Emirdağ ile Bayat arasında kapalı olan bölümde yolda 2-3 metre kar var. Ekipler çalışırken biz muhteşem fotoğraflar çektik ve dönüşte geçtik. Yolda bu fotoğrafları temsilcisi olduğumuz Hürriyet ve Milliyet’e nasıl göndereceğimiz aklımıza geldi. O dönemde bilgisayar yok, faks yok. Çektirdiğiniz fotoğrafları otobüsle, bilemediniz özel olarak tutacağınız bir taksiyle İstanbul, İzmir veya Ankara’ya ulaştırmak zorundasınız. Bütün yollar kapalı ve gazetenin merkezindekiler bizden fotoğraf bekliyor. Haberi düşünmekten, nasıl

göndereceğimiz aklımızın ucundan bile geçmiyordu. Daha doğrusu, bizim için öncelikli olan haberin ve fotoğrafların kotarılmasıydı. Göndermek ikinci plandaydı. Gün boyunca kıvrandık kaldık. Derken akşama doğru İzmir yolunun açıldığı haberi geldi ve fotoğraf ve haberi taksiyle İzmir bürosuna gönderdik, oradakiler de uçakla İstanbul’a ve ertesi gün haber yayımlandı.

Gazetecilik dürtüsü böyle bir şey işte, acınız da olsa, imkânsızlık da olsa önce haberi düşünüyorsunuz.

Şehrimizdeki gazete sayısı hakkında ne düşünüyorsunuz? Eski bir muhabir olarak yerel basını nasıl görüyorsunuz?

Bu şehirde 3 gazete çıkarken iki yakamız bir araya gelmiyordu. Yakın zamana kadar 21 gazete vardı şimdi 13’e düşmüş. 12 hatta 16 sayfa çıkanlar var. Nasıl çıkarıyorlar şaşırıyorum. İnternet gazeteciliği, kes-yapıştır almış yürümüş. Suya sabuna dokunan, özel haber yapan yok denecek kadar az. İçeriği zengin olsun varsın 8 sayfa çıksın. Gazetecilik adabıyla yapılmalı. İyi bir iş yaparsanız elbette ki takdir edilir.

Son olarak neler söylemek istersiniz?

Bu tür yayınların ne derece zor çıktığını bilen birisi olarak size kolaylıklar diliyorum. Bu işler görev değil gönül işidir. Şurası da var ki marifet iltifata tabidir. İnsanlar hayattayken de takdir edilmeli ki gayreti artsın. Taşpınar Dergisi de tıpkı eski sayıları gibi şehrimizin kültür hayatı için önemli bir kaynak eser haline geldi ve yeni sayılarını sabırsızlıkla bekleyenlerden birisi de benim.

Efendim bize zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

AFYONKARAHİSAR'DA BİR SELÇUKLU KOMUTANI NECMEDDİN RUZBE - HOROZ DEDE

Fevzi KAYA*

Afyonkarahisar'da 1902 yılında meydana gelen büyük yangın öncesinde Yukarıpazar Caddesi'nin Eski Karakol Sokağı ile kesiştiği köşedeki bakkal dükkânının olduğu yerde Afyonkarahisar'lıların "Horoz Dede" diye bildikleri bir türbe vardı. 54. pafta, 498. ada ve 18. parselde bulunan bu türbede yatan zat, Anadolu Selçuklu Sultanı III. Gıyâseddin Keyhusrev (1266–1282) döneminde yaşamış, büyük vezir ve devlet adamı Sahib Ata Fahreddin Ali'nin kölesi ve subaşı Necmeddin Ruzbe Bey'dir.¹

Necmeddin Ruzbe Bey; Sâhib Ata Fahreddin Ali'nin oğulları Tacüddin Hüseyin ve Nusretüddin Hasan'la birlikte 675 (M. 1277) yılında Karamanoğlu Mehmet Bey tarafından hükümdar ilan edilen Alâeddin Siyavuş'a (Cimri) karşı Akşehir yakınlarındaki Kozagaçı Köyü'nün olduğu yerde savaşmıştır. Sâhib Ata oğullarının bu savaşta Cimri'ye mağlup olmaları ve hatta Tacüddin Hüseyin'in ölmesi² üzerine geriye çekilmiş ve kale komutanı ile birlikte Afyonkarahisar'ı şiddetle savunarak Cimri kuvvetlerinin bir şey yapamadan çekilip Konya'ya dönmelerini sağlamıştır.³

Necmeddin Ruzbe Bey; Anadolu Selçuklu Sultanı III. Gıyâseddin Keyhusrev tarafından Sahib Ata Fahreddin Ali'nin torunu Şemseddin Mehmet Bey'e "Karahisar-ı Devle" valiliği verilinceye kadar şehrin yönetimini elinde bulundurarak hizmet etmiş, sonra da şehirden ayrılmayarak vefatına kadar da Afyonkarahisar'da yaşamıştır. Ölümünden sonra Karahisar-ı Devle halkı tarafından defin olunduğu yere bir türbe⁴ inşa olunmuştur. 1902 yılında meydana gelen büyük yangında türbe yanmış, sonradan arsasına karakol binası yapılırken kabrinin üzerine fotoğrafta görülen mezar yapılmıştır.

* Uzm. Öğt., Araştırmacı-Yazar.

** Horoz Dede'nin mezar fotoğrafını temin edip bize veren Başkomutan Tarihi Milli Parkı Alan Kılavuzu arkadaşım Hasan Özpınar'a teşekkür ederim.

¹ Süleyman Gönçer; **Afyon İli Tarihi**, C. I, s. 300–301.

² İbn Bîbî, el-Evâmîrü'l-Alâiyye fi'l-Umûri'l-Alâiyye (Selçukname), Türkçe terc. Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1996, C. II, s. 210-211.

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s. 150-151; Gönçer, a.g.e., C. I, s. 301; Özer Küpeli, "Selçuklu ve Beylikler Döneminde Afyonkarahisar", Afyonkarahisar Kütüğü, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını, Afyon 2001, C. I, s. 126; Ahmet İlaslı, "Tarihi ve Turistik Yönleriyle Karahisar Kalesi", **Beldemiz**, Afyon Belediyesi Bülteni, Afyon 1985, S. 2, s. 8; **Afyon İl Yıllığı 1967**, İstanbul 1968, s. 96.

⁴ Gönçer, a.g.e., s. 302.

1900'lerin başında Horoz Dede'nin kabri (Ortada)

Necmeddin Ruzbe Karahisar-ı Devle'ye gelmeden önce, daha Konya'da iken Mevlana Celâleddin-i Rumî'ye intisab etmiştir. Muhtemelen sonraki yıllarda Mevlana tarafından Karahisar-ı Devle'ye gönderilmiş ve şehirdeki Mevlevîlerin sevk ve idaresi için görevlendirilmiştir. Nitekim sonraki yıllara ait Mevlevî uygulamaları bu fikrimizi destekler mahiyettedir. Sultan Dîvânî zamanında Mevlevîler, Cuma namazı için Ulu Cami'ye giderlerken mutlaka Horoz Dede'nin türbesine uğrar ve onu ziyaret etmeden geçmezlermiş. Ayrıca her bayram namazı sonrası Afyon Mevlevîleri başta Şeyh Efendi olduğu halde Horoz Dede'nin türbesini mutlaka ziyaret ederlermiş. Karahisar-ı Devle Mevlevîhanesi'ne de Horoz Dede'nin manevi işareti üzerine minber yaptırılarak Cuma namazları kılınmaya başlanmıştır.⁵ Şehirdeki Mevlevîlerin Horoz Dede'ye karşı özel ilgi ve alakaları onun Mevlevî büyüklerinden olduğunun bir göstergesidir.

İsminin halk dilinde "Horoz Dede" biçimine girmesi ile ilgili efsaneleşmiş de olsa farklı rivayetler vardır. Bunlardan birine göre; Bizanslıların idaresindeki Afyonkarahisar Kalesi muhasara edildiğinde, Necmeddin Ruzbe Bey şafakta genel hücumla geçme parolası olarak horoz gibi ötülmesini önermiş ve komutanlara bu usulü

⁵ Ömer Fevzi Atabek, **Afyon Vilayeti Tarihçesi**, Hazırlayan: Turan Akkoyun, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını, Afyon 1997, s. 122.

Horoz Dede'nin mezarının bugünkü hali

uygulatarak kalenin düşmesini sağlamıştır.⁶ Mevlvî büklerinden olması sebebiyle zaman zaman “Dede” olarak tesmiye olunan Necmeddin Ruzbe Bey bundan sonra halk tarafından “Horoz Dede” olarak anılmaya başlanmış ve zaman içinde öyle bilinir hale gelmiş olmalıdır.

Afyonkarahisar tarih araştırmacılarından Süleyman Gönçer, “bu efsane Necmeddin Ruzbe'nin değerli bir komutan olduğunu göstermektedir. Son günlerde mezarı açılmış, iskeleti alınarak yerine ev yapılmıştır. Bu evin bahçesinde yeni bir mezara konacaktır”⁷ diye hem onun iyi bir komutan olduğuna vurguda bulunmuş hem de mezarı ile ilgili bir hususa açıklık getirmiştir. Araştırmacı-yazar Fikri Yazıcıoğlu⁸ da, “Horoz Dede'nin olduğu yer eskiden karakol idi. Ahmet Kedicioğlu burayı satın aldı ve ev yapmak istedi, temel kazılmadan önce kendisine: “Ahmet Ağabey burada büyük komutanlardan Horoz Dede var, mezarını yapıver” dedim. O da burada öyle biri yok dedi. Ben de ona “ev için temel kazılırken böyle birinin olduğunu sen de göreceksin” dedim. Nitekim temel kazılırken ben de oraya gidip hazır bulundum. İki metre kadar temel yeri kazıldı. Horoz Dede'nin kemikleri çıktı. Kemikleri aşağı yukarı 2,10 cm büyüklüğünde olup ağızda bir dişi hariç diğer dişleri tam idi. Kemiklerinin durumu bana bedeninin irilik bakımından tahminen Paşaköy'lü (Ahmetpaşa'lı) Yarım Dünya Süleyman Pehlivan'dan daha iri olduğu gibi bir kanaat verdi. Kedicioğlu Ahmet kemikleri toplayıp evinin çatısına koydu. Aradan epeyce bir zaman geçti, bir gün kemik dolu torbayı getirip, “bunu camiye (Yukarıpazar Mescidi) koyun” dedi. Ben ve cami müezzini Mustafa Ağa, “camide kemik olmaz” diyerek reddettik. Bunun üzerine elinde-

ki kemik dolu torbayı götürüp yeniden evinin çatısına koymuş. Ahmet Kedicioğlu ölünce ev satılığa çıkarıldı. “Sabuncu Ahmet” olarak bilinen Ahmet Gök bu evi satın aldı. Sabuncu Ahmet, evin çatısında Horoz Dede'nin kemiklerini görünce dönemin Afyonkarahisar Müftüsü Osman Müderrisoğlu'na kemiklerin ne yapılması gerektiğini sormuş, Müftü Müderrisoğlu da: “uygun bir yere gömüverin” demiş. Sabuncu Ahmet de şehir mezarlığına götürüp kemikleri defnetmiş” diye anlatmaktadır.

20 Ağustos 2011 tarihinde Ahmet Gök Bey'le Bayburtlu Yüzbaşı Ağâh caddesinde karşılaştığımızda kendisine bu konuyu sordum. Ancak bu konuda konuşmak istemedi. Sadece “o zamanki Afyonkarahisar Müftüsü Osman Müderrisoğlu'nun söylediği şekilde dinimize uygun olarak defnettim, yerini söylemem uygun değil” dedi. Yerini gizlemekle insanların Horoz Dede'yi tanımasını, öğrenmesini engellediğinin maalesef farkında bile değildi. Meselenin önemini anlatmaya Horoz Dede'nin mezarının yerini öğrenmeye çalıştım ama ikna edemedim.

Şimdi şehrimiz yöneticilerinin ve kanaat önderlerinin öncülüğünde, tarihine kültürüne bağlı halkımızın ecdadını daha iyi bilme ve tanıma gayretinin bir göstergesi olarak değerli komutan ve devlet adamı aynı zamanda Mevlvî şeyhi Necmeddin Ruzbe'nin diğer bir ifade ile Horoz Dede'nin kemiklerinin nereye gömülü olduğu tespit edilerek mezar yeri belirlenmelidir. Bu büyük zatı muhtereme hak ettiği ve layık olduğu saygı ve hürmet geç de olsa gösterilmeli, naaşının eski yerine götürülerek defnedilmesi sağlanmalıdır. Afyonkarahisar yöneticileri ve milletvekilleri başta olmak üzere tarihini, ecdadını ve Mevlvîleri seven herkes bu güzel etkinlikte pay sahibi olabilmek için elinden gelen çabayı göstermelidir. Çünkü Horoz Dede'nin naaşının eski yerine getirilmesi ve defnedilmesi bir kadirşinaslık olacaktır. Ayrıca bu değerli komutan ve Mevlvî şeyhinin genç nesiller tarafından tanınması sağlanacaktır.

⁶ Fikri Yazıcıoğlu, *Afyonkarahisar Evliyalari ve İlim Adamlari*, Yıldız Matbaası, Afyon 1969, s. 136; Mehmet Seçkin-Mehmet Saadetin Aygen, *Afyon'da Dilek ve Adak Yerleri*, Türkeli Matbaası, Afyon 1986, s. 22; Gönçer, a.g.e, s. 302; Gönçer, “Horoz Dede”, *Taşpınar*, Şubat 1942, C. 87, s. 42-43.

⁷ Gönçer, a.g.e, s. 302.

⁸ Fikri Yazıcıoğlu ile bu görüşme ve konuşma 03.08.2003 tarihinde gerçekleşti.

1.DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA

AFYONKARAHİSAR

ESİR KAMPI

*Hasan Tahsin GÜNEK

Tarihin o güne kadar gördüğü tüm dünyayı içine alan, milyonlarca insanın hayatına mal olan ve sonunda birçok devlet ve imparatorluğun sonunu hazırlayan ilk büyük savaş I. Dünya Savaşı.

Bir tarafta neredeyse tüm dünyayı sömürgeleştiren ve kalan kısmını da sömürgeleştirmek isteyen, sömürgeleri arasındaki ticari yolların geçiş emniyetini sağlamayı amaçlayan emperyalist güçler İngiltere, Fransa ve Akdeniz'e çıkmayı ve bu bölüşmeden pay kapmayı arzulayan Çarlık Rusya.

Diğer tarafta da, bu paylaşımın birliğini yeni sağlayabildiği için yeterince pay alamadığını düşünen Almanya ile Avusturya-Macaristan ve İtalya'dan oluşan ittifak devletleri bulunuyorlardı. İlerleyen tarihlerde İtalya, itilaf devletlerince yakın markaja alınacak, birçok yeni vaadlerle ve sağlanacak bazı imkânlarla (Batı Anadolu'nun, yani İzmir ve Antalya çevrelerinin İtalyan işgaline bırakılacağı gibi...) ittifak devletleri grubundan ayrılıp kendi saflarında yer alması temin edilecekti.

Artık dünya savaşının başlaması için bir bahane, bir işaret bekleniyordu. Beklenen işaret 28 Haziran 1914 tarihinde, Avusturya-Macaristan veliahdı Franz Ferdinand'ın Saray Bosna'yı ziyareti esnasında bir Sırp tarafından düzenlenen suikast sonucu öldürülmesi üzerine verilmiş oldu. Dünya büyük bir bilinmeze, kaosa koşar adımlarla ilerliyor, yıllarca sürecek ve milyonlarca insanın hayatına, milyonlarcasının da sakat kalmasına sebep olacak insanlığın ilk topyekun savaşı; Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'a savaş ilan etmesi ve bunu diğerlerinin izlemesiyle başlayacaktı.

Bir kısım Osmanlı yöneticileri savaştan Almanya ve müttefiklerinin galip çıkacağını varsaydıklarından dolayı, ittifak devletleri safında yer alınması gerektiğini düşünüyordu. Böylece önce ki savaşlarda kaybedilen toprakların geri alınabileceğini hesap ediyorlardı.

Bunda o tarihlerde Almanya ile her alanda girilen ikili ilişkilerinde tesiri ile oluşan Alman hayranlığının da etkisi vardı.

Bu yaşananlar neticesi Almanya ile yapılan gizli bir anlaşma sonucu Akdeniz'de İngilizlerden kaçan iki Alman zırhlısının Osmanlı devletine sığınması, Osmanlının bunları teslim etmeye yanaşmaması, bunlara bayrağını çekip satın aldığını söylemesi ve daha sonra bu zırhlıların Karadeniz'e açılıp Rus limanlarını bombalamasıyla Osmanlıda kendini bu savaşın içinde buluyordu. Rusya Osmanlıya savaş ilan ediyor ve onu diğer müttefikleri takip ediyordu.

I.Dünya savaşında Osmanlı üsera (esir) kamplarının hikâyesi de buradan sonra başlar. Osmanlı Devleti Yemen, Hicaz, Irak, Filistin, Kafkasya, Galiçya ve Çanakkale cephelerinde savaşıyor. Savaşın bir sonucu olarak bu cephelerde savaşan düşman ülke askerlerinden esirler ele geçirilir. Ele geçen bu esirlerin cephe güvenliklerini tehlikeye sokmamaları için iç bölgelerde ve cephelerin gerisinde savaş alanlarından uzakta oluşturulan esir kamplarında barındırılırlar. Bu esir kampları genelde Anadolu içlerinde olmakla beraber bazıları da bugünkü Suriye ve Irak içlerindedir. Üç dört yıllık zaman zarfında aşağı yukarı 20 civarında kamp oluşturulmuştu.

Anadolu'daki esir kamplarının en büyüklerinden birisi de Afyonkarahisar'da kurulan, esir kampı idi. Diğer kamplardan bazıları da Ankara, Yozgat, Adana, Çankırı, Konya, Kastamonu, Kayseri, Gediz, Adapazarı, Bor ve Beledik'te kurulan esir kamplarıydı.

Konumuz olan Afyonkarahisar üsera kampında, Kafkas cephesinde, Karadeniz de ve İran üzerinden Kut ül Amare'ye İngilizlere yardıma giderken ele geçen Rus askerler; ağırlıklı Irak cephesinde ele geçen İngiliz ve Hintli askerler, Çanakkale deniz savaşları esnasında ele geçirilen Anzaklar özellikle Avustralyalı askerler ile yine Çanakkale deniz savaşları esna-

* Araştırmacı-Yazar

sında ele geçirilen Fransızlar ve Filistin cephelerinde ele geçirilen Yeni Zelanda askerleri ve en nihayetinde düşmanla işbirliği saptanan dönemin, Keldani liderleri bulunuyorlardı.

Afyonkarahisar esir kampındaki esir askerler, çoğunlukla Ermenilerden kalan boş evlerde barındırılmışlardır. Bu arada esir askerlerden bazılarının savaştan sonra yayımlanan günlüklerinden ve kitaplarından anlaşıldığı kadarıyla 1916 senesinin ortalarında kamp ikiye bölünerek ekseriyetini İngiliz esirlerin teşkil ettiği ikinci bir kamp alanı teşkil edilmiştir. Yine günlük ve kitaplardan çıkan sonuca göre bu ikinci kamp alanı bugünkü İzmir istasyonu ile Cirit Kayası arasında kalan ve bugünkü Maliye Kavşağı civarlarında demiryolu hattına yakın bir yerdedi. Bitişik nizamda bahçeli ve tam olarak bitmemiş birkaç binadan oluşmaktaydı.

Yine Afyonkarahisar esir kampında bulunmuş olan esirlerin yazdıkları hatırat ve günlüklerinden anlaşıldığı kadarıyla; Afyonkarahisar esir garnizonunun ilk komutanı Albay Asım bey idi. Fakat 1916 senesi başlarında AE2 denizaltısı komutanı Henry STOKER, E15 denizaltısı komutanı E.J.PRİCE ve E7 denizaltısı komutanı COCHRANE'nin kamptan kaçmaları üzerine Asım beyin görev yeri değiştirilmiş ve yerine Piyade Binbaşı Mazlum Bey getirilmiştir.

Mazlum bey, Suriye ve Arabistan'ın çeşitli bölgelerinde görev yapmış, Arap lisanını gayet iyi bilen, disiplinli bir kimsedir. Fakat savaşın ilerleyen döneminde, 1918 senesi başlarında Mazlum beyinde görev yeri değiştirilmiştir. Yerine de Zahir Bey getirilmiştir. Mazlum beyi daha sonra Malta sürgünleri arasında görmektediriz.

Afyonkarahisar Garnizon kumandanı, sabık-ı piyade Binbaşı Mazlum bey 28 Mayıs 1919 tarihinde 2707 sürgün numarası ile Malta'ya diğer Türk asker ve idarecileriyle beraber, itilaf devletlerince sürgün edilmiştir.

(1) Afyonkarahisar esir kampı kumandanı Mazlum Bey (ortada)

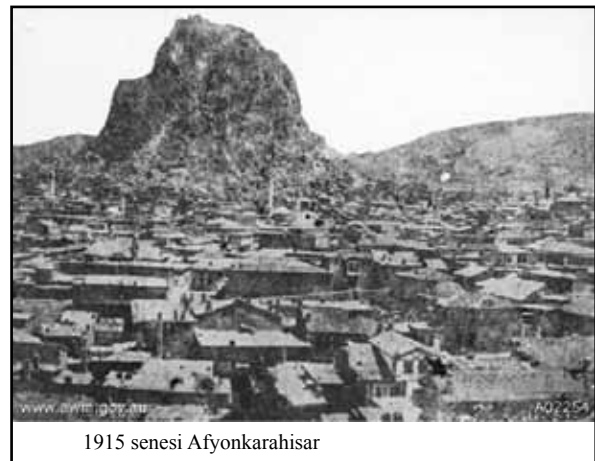
Burada not olarak şunu da belirtmek gerekir. Afyonkarahisar ilk defa I. Dünya Savaşı sırasında savaş esirlerine ev sahipliği yapmamıştır. 1914 senesinin sonlarına doğru kurulan savaş esirleri kampından çok daha önce de 1802 senesinde Fransız esirleri buraya getirilmişlerdir. 1798 senesinde Napolyon'un Mısır'ı işgal etmeye kalkışması ve yaklaşık dört yıl süren savaşlar neticesinde ele geçirilen Fransız savaş esirlerinin bir kısmı 1802 yılında Afyonkarahisar'a getirilerek burada tutulmuşlardır.

Şimdi savaş esirlerini ülkelerine göre inceleyelim;

AVUSTRALYALI SAVAŞ ESİRLERİ

Avustralya'nın I. Dünya Savaşı boyunca yaklaşık olarak 4000 askeri çeşitli cephelerde esir alınmıştır. Bunun 3600 civarı Alman ordularıyla yapılan savaşlarda, 230 kadarı da Osmanlı ile yapmış olduğu savaşlarda esir olarak alınmıştır. Bu 230 askerin, 65 tanesi Ağustos 1915'te Gelibolu "Kocaçimentepe"de diğerleri de Çanakkale deniz savaşları esnasında Marmara denizinde batırılan AE2 denizaltısının 32 mürettebatı da dâhil Çanakkale cephesinde, kalanlarda Irak, Filistin, Sina, Gazze cephelerinde esir alınmışlardır. Yakalanan bu Avustralyalı askerlerin büyük bir kısmı, Afyonkarahisar'da oluşturulan üsera (esir) garnizonuna gönderilmişlerdir. Buradaki esir askerler okullarda ve eski medreselerde, rütbeli olanlarda şehirdeki ağırlıklı Ermenilerden kalan evlerde konaklıyorlardı. Bunlar günlük hayatlarında geniş ölçüde özgürdüler. Esir kampı etrafı çevrili ve sıkı korunan kamplar gibi değildi. Buradaki esirlik hayatına bir nevi zorunlu ikamette diyebiliriz.

Savaş esirleri ile ilgili savaştan sonra yazılanlar ve anlatılan olumsuzluklar ya çok abartılı ya da propaganda amaçlı olarak yapılmış şeylerdir. Bu savaş esirleri kısmen yol yapım işlerinde çalıştırılıyorlar. Şehirdeki insanlarla iç içe bir hayat sürdürüyorlardı.

1915 senesi Afyonkarahisar

21 ARALIK 1919 New York Times Gazetesi

Afyonkarahisar'daki Avustralyalı savaş esirleri ile ilgili yazılan ve anlatılan, hatırat ve belgelerde daha çok AE2 denizaltısı personeli ve onun kaptanı Henry Stoker ile Avustralyalı uçak pilotu T.W.White ve onun Afyonkarahisar esir kampından kaçış serüveni ve yaşadıkları öne çıkmaktadır.(4)

KAPTAN PİLOT THOMAS WALTER WHITE AFYONKARAHİSAR'DA

T.W.WHITE Avustralya tarihinde fark edilen önde gelen şahsiyetlerden ve Avustralya'nın ilk pilotlarından biriydi. Kaptan pilot White Irak cephesinde BASRA'da diğer 45 pilot ile birlikte hava gücünde yer almış ve Osmanlıya karşı savaşmıştı. Önceleri keşif uçuşlarında ve Türk savunma hatlarının hava fotoğraflarının alınmasında görevler aldı. Daha sonra elle atılan ikişer librelilik bombalarla Türk hatlarının havadan bombardımanına katıldı.

13 KASIM 1915 tarihinde Kaptan White, Bağdat yakınlarından geçen Türklere ait telefon ve telgraf hatlarının yok edilmesi talimatını almıştı. Bu görevi esnasında Kaptan White açılan bir karşı ateşle uçağının hâkimiyetini kaybetti. Bir telgraf direğine çarptı, uçağın bir kanadı zarar gördü ve yere inmek zorunda kaldı. Bu esnada yakınlarında bulunan Osmanlı askerleri de etraflarını sarmıştı. Kaçmak için yaptığı son bir teşebbüste fayda etmedi. Esir alınan White, Bağdat'a götürüldü. Üç hafta kadar hastanede kaldıktan sonra bir hafta kadar da sorgulandı. Daha sonra diğer yakalanan pilotlarında bulunduğu Musul'daki kampa sevk edildi. Birkaç ayda burada kalan T.W.White, Buradan da firar edeceği güne kadar yaklaşık iki yılını geçireceği Afyonkarahisar savaş esirleri kampına yollanmıştı. Kaptan White, gelmeden az önce,1916 senesinin ilk aylarında, Afyonkarahisar'daki kamptan üç deniz

subayı, AE2 denizaltısı kaptanı Stoker, Cochrane ve Price kaçma teşebbüsünde bulunmuşlar bu nedenle de kamptaki kontrol ve denetimler biraz sıkılaştırılmış idi. Fakat ilerleyen dönem de kamptaki yaşam normale dönmüştü.

1918 Senesi sonlarına kadar Afyonkarahisar'da kalan T.W.White esirlik günlerinde buradan kaçmayı düşünmüştü.1918 senesi geldiğinde bir kaçma ümidi belirmişti. Rusya'ya kaçmayı düşünüyorlardı. Afyonkarahisar'da Luscombe ve White, kamptaki Rus esirlerden Rusça lisanını öğrenmeye vermişlerdi.

Lisan öğrenme çalışmalarını esnasında Rus esirlerle yakın diyalogları olmuştu. Bunların arasında olan Gabriel Zainchikoff arkadaşlık için her şeyi göze alabilecek birisiydi. Almanya ile Bolşevik Rusya barış imzaladıklarında Rus esirlerinde serbest kalma umudu doğmuştu. Zainchikoff serbest kaldıktan sonra Luscombe ve T.W.White için sahte pasaportlarla Rusya'dan Afyonkarahisar'a dönmeyi kabul ediyordu.

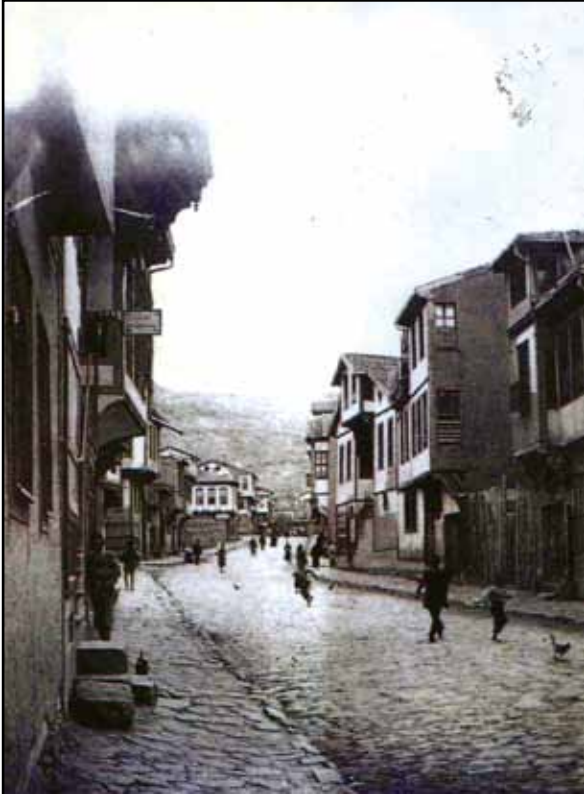
Yaptıkları plana göre, Gabriel Zainchikoff serbest kaldıktan sonra Kiev'e vardığında Luscombe ve White'a benzeyen iki kişi ile pasaport bürosuna başvuracak, aldığı pasaportlarla silahlı olarak Afyonkarahisar'a dönecek, dönüşünü de şifreli olarak mektubunda bildirecekti. Zainchikoff Afyonkarahisar'a döndüğünde White ve Luscombe'nin kaldıkları evin tam karşısındaki bir cadde köşesinde olacak; takip eden gece ise kaçmak için istasyon yakınlarında daha önceden kararlaştırdıkları yerde buluşacaklar ve Rusya'ya doğru yola çıkacaklardı. Ama bu plan Rus esirler, düşündükleri tarihlerde serbest bırakılmadıkları için gerçekleştirilemedi. Fakat Kaptan pilot White kaçma düşüncelerinden vazgeçmeyecek, daha sonraları tanışacağı Constantine Cambani sayesinde amacına ulaşacaktı.

Constantine Cambani çeşitli ticaret gemilerinde ortaklıkları olan birisi idi. Adalarda ve Karadeniz çevresindeki limanlarda tanınıyordu. Onun da yardımları ile White bir ayak bileği yarasını bahane ederek kendisinin tedavi amacıyla İstanbul'a gönderilmesini sağladı. Çünkü zaman zaman tedavi amacıyla bazı hastalar

Thomos W. White

Yukarıdaki fotoğrafta I.Dünya savaşı esnasında İngiliz, Fransız, Rus ve diğer milletlerden esir alınan askerlerin Afyonkarahisar'da kalmakta oldukları evlerden, cadde ve sokaklardan kısmi bir görünüm. Solda eski yazı ile yazılmış tabela ve nöbetçi asker görülmekte.

Afyonkarahisar'dan İstanbul'a gönderilebiliyorlardı. Diğer esir arkadaşları Rutherford ve Bott'ta onunla beraber idiler. Bott daha sonra İstanbul'da yakalanacaktı. T.W.White sahte bir Rus pasaportuyla 06 Ekim 1918 tarihinde, bir Ukrayna buharlı gemisi ile Odessa'ya vardı. Burada kendisine Rus gönüllü ordusuna katılması ve Bolşeviklerle savaşması yönünde teklif yapıldı. Fakat gelişen olaylar neticesinde White önce Bulgaristan, sonra Makedonya ve daha sonra da Yunanistan'a gelerek kurtulmuş oldu. On yıl kadar sonra da savaş zamanında başından geçen hayat öyküsünü yazdı ve yayımladı.

06 Ocak 1920'de Avustralya'ya dönen T.W. White politikaya ilgi duymaya başladı.1929'da Federal parlamento'ya seçildi. Çeşitli görevler aldı. İkinci dünya savaşının çıkması üzerine, hava kuvvetlerine geçti.1944'te Fahri Albay olarak terhis oldu. Savaştan dönünce parlamentodaki görevlerinin başına geri döndü.1949'da

(5) Marmara Denizine ilk giren denizaltı AE2 1914 senesinde Sydney limanında iken

sivil havacılık bakanı oldu. 1951'de Londra'da Yüksek komiser ve 1952'de Şövalye oldu. Kaptan Pilot Thomas Walter White 1957 senesinde 69 yaşında iken öldü.

AVUSTRALYA AE2 DENİZALTI MÜRETTEBATI VE KAPTAN HENRY STOKER 'İN AFYONKARAHİSAR ESİR KAMPINA GELİŞ ÖYKÜLERİ

AE2 Mürettebatı yakalandıktan sonra bir trenle Afyonkarahisar'a götürüldüler. AE2 mürettebatı Afyonkarahisar'a geldiklerinde burasını çok soğuk bir şekilde buldular. Burada yalnızca değillerdi. Kendilerinden başka o an orada E15 denizaltısından kurtulanlarla, İstanbul'da yakalanıp Afyonkarahisar'a gönderilmiş olan 200 kadar Rus denizci ve birkaç Fransız gemicide vardı. Çanakkale'de yakalanmış olan birkaç

Avustralya'lı esir asker de buradaydılar. Afyonkarahisar'a geldikten sonra ilerleyen günlerde mürettebatın bir kısmı bölge yollarının yapımında çalışmaya gönderilmeye başlanmıştı.

Kaptan Stoker'in esirlik günleri çok hareketli ve maceralı geçmiştir. Yakalandıktan sonra Afyonkarahisar esir garnizonunda diğer mürettebatla birlikte tutulmuştur. Mısır'daki esir kamplarında tutulan Türk esirlerine kötü muamele yaptıkları yönünde alınan haberler üzerine, Kaptan Stoker ve E15 denizaltısı subaylarından Geoffrey Fitzgerald'la misilleme olarak hücreye konulmuştur. Kaptan Stoker ilerleyen günlerde tekrar Afyonkara-

Kaptan Stoker

hisar'a gönderilmiştir. Fakat buradan kaçmaya teşebbüs etmiş, ancak yakalanarak İstanbul'a getirilmiş, daha sonra da güvenlik önlemlerinin daha sıkı olduğu, Yozgat kampına gönderilmiştir. Buradan da kaçma planları yapmış, fakat fırsat bulamamıştır. Kaptan Stoker 1917 senesinin sonbaharında tekrar Afyonkarahisar'a gönderilmiş, geldiğinde 1916 senesindeki kaçma teşebbüsünden bu yana Afyonkarahisar'daki şartların biraz daha iyiye gittiğini görmüştü. Afyonkarahisar'ın iklimi sertti. Kışları yoğun kar yağar, yazları ise çok yakıcı sıcak olurdu. İlkbahar ve yaz aylarına doğrudan mor ve beyaz gösterişli bir sis içinde Afyon tarlaları kasabayı çevreledi.

AE2 mürettebatının yaşadığı ilk büyük kamp olan Afyonkarahisar sadece Türkiye'deki en büyük savaş esirleri kampı olmakla kalmıyor, aynı zamanda diğer kamplara gönderileceklerin ayrıldığı ve dağıtıldığı merkez olarak da işlev görüyordu. 1918 baharında Kaptan Stoker Afyonkarahisar'dan Yozgat'a geri gönderildi. Büyük savaşta bu sıralarda Avrupa'da sona yaklaşıyordu. 11 Kasım 1918 tarihinde ateşkes haberi kendilerine ulaşmıştı. Savaş sona ermiş ve böylece Kaptan Stoker'de 1918 senesinin Noel günü İngiltere'ye dönmüştü.

Bazı kaynaklarda Kaptan Stoker'in, bir kaçıışı esnasında kadın kılığında İzmir'de yakalandığı söyleniyor olsa da bunun bir abartma olması muhtemeldir. Savaşın sona donanma Kaptan Stoker'e herhangi bir ödül vermemiş, İngiltere'ye döndükten sonra yeni K-sınıfı denizaltılardan birinde kaptan olarak görev verilmiştir. O gemilerde çalışmak istediğinden, bekleme listesine alındı. Bu sırada aktör olarak çalışmaya başladı. Bunun üzerine donanma olayın uzamaması için onu bir gemiye atadı. Ancak Kaptan Stoker, ölene kadar aktör olarak çalıştı. II. Dünya savaşı çıkınca tekrar göreve çağrıldı. Ancak savaşın sona tekrar sahnelere döndü. 1966 senesinde, 77 yaşında İrlanda Krokot şampiyonu oldu. Marmara denizine ilk

başarılı sızmayı yapan AE2 denizaltısı kaptanı Henry Stoker, 1966 senesinde vefat etti. Kaptan H. Stoker, yaşadıklarını "Straws in the wind" adlı kitabında anlatmıştır.

Afyonkarahisar esir kampında bulunan AE2 denizaltısı Kaptanı Henry Stoker, E15 denizaltısı subaylarından Teğmen Edward John Price, E7 denizaltısı subaylarından Teğmen A.D. Cochrane, 1916 senesi başlarında firar etmişlerdir. Bu konu ile ilgili arşiv kayıtlarında başlıklar halinde şunlar geçmektedir.

*04.04.1916 Tarihinde: Afyonkarahisar'dan üç İngiliz esirin kaçması nedeniyle Doktor Wilfred POST'un gelmesinin uygun görülmediği, Doktor Edwin Ward'ın Afyonkarahisar'daki İngiliz esirleri ziyaret talebi.

*23.06.1916 tarihli Afyonkarahisar'da bulunan üç İngiliz zabitanın firar teşebbüsleri hakkındaki yazışma.

*09.07.1916 tarihli Afyonkarahisar esir garnizonundan firar eden Binbaşı Stoker, Cochrane ve Mü-lazım Price'nin mevkuf edildikleri Dersaadet Merkez Kumandanlığındaki ahvalleri.

*09.09.1916 tarihli, Afyonkarahisar'da mevkuf İngiliz zabitanlarına, firar etmeyeceklerine dair vermiş oldukları söze karşılık her türlü serbestliğin tanındığı, fakat üç İngiliz zabitanının firar etmesi üzerine bazı tedbirlerin alındığı.

*02.10.1916 tarihli Afyonkarahisar Garnizonundan firar eden, Stoker, Cochrane ve Price'nin derdest edildikleri ve Memalik-i Osmaniye'de bulunan üseranın ziyareti için Amerikan sefaret müsteşarı Philip'in ziyaretine müsaade olunması için icap eden yetkililere gerekli tebligatın yapılması.

E15 denizaltısı subaylarından Edward John PRICE daha sonra, 10 Ağustos 1918 tarihinde Yozgat'ta iken ölmüştür.

(6) Avustralya AE2 Denizaltı Mürettebatı Savaş Öncesinde,
ŞUBAT 1914

Avustralya AE2 denizaltı mürettebatı şunlardan oluşmaktaydı.

Binbaşı-Henry Hugh Gordon Dacre STOKER
Ön Yüzbaşı-Geoffrey Arthur Gordon HAGGARD
“ “ -John Pitt CARY

Deniz Başçavuş -Harold ABBOTT
“ “ -Charles VAUGHAN

Baş Makinist -Harry Burton BROOMHEAD
Baş Ateşçi -Charles VARCOE..... Yaralı oldu-
ğu için Afyonkarahisar'a getirilirken yolda ölmüştür.

Deniz Astsubay - Cecil Arthur BRAY
“ “ - Stephan John GİLBERT

Makine Dairesi Ateşçi - Peter FAWNS
Deniz Erbaş - Charles HOLDERNES

“ “ - George Henry NASH

Telsizci - Albert Norman Charles THOMSON
Ateşçi - John KERİN

Usta Gemici - John Harrison WHEAT
“ “ - Benjamin TALBOT

“ “ - Alexander Charles NICHOLS

“ “ - Albert Edward KNAGGS

“ “ - William Thomas CHEATER

“ “ - Lionel Stanley CHURCHER

Telgrafçı - William Wolseley FALCONER

Ateşçi - James CULLEN

“ “ - Horace James HARDİNG

“ “ - William Brown JENKİNS

“ “ - Charles George SUCKLİNG

“ “ - Thomas Henry WALKER

“ “ - Michael WILLİAMS.....

Afyonkarahisar'da iken ölmüştür.

Ateşçi - Thomas WİSHART

Makinist - James Henry GİBSON

Makinist - Stephan Thomas BELL

Ateşçi Astsubay - Herbert Alexander BROWN...

Mayıs 1915'ten, Ekim 1915'e kadar Afyonkarahisar'da kalmış, Belemelik esir kampında iken Kasım 1918'de serbest bırakılmıştır.

Ateşçi Astsubay - Henry James Elly KİNDER

Avustralyalı savaş esirlerinden bazıları daha önce savaş cephelerindeki kötü koşullar neticesinde buralarda kaptıkları hastalıklardan dolayı iyileşemeyerek Afyonkarahisar esir kampında ölmüşlerdir. Bu ölen esir askerler Afyonkarahisar'daki Ermeni mezarlıklarına defnedilmişler, fakat savaş sonunda İngilizler, Irak'ı işgal ettiklerinde Bağdat'ta savaşlarda ölen İngiliz ve anzak askerleri için bir mezarlık yapmışlar ve Afyonkarahisar esir kampında ölmüş ve Afyonkarahisar'a gömülmüş asker mezarlarını da ilerleyen zamanlarda buraya taşımışlardır. Bazı İngiliz kaynaklarında Afyonkarahisar'daki Ermeni mezarlığına defnedilmiş 198 mezar tespit edilip buraya taşındığından söz edilmektedir.

Afyonkarahisar esir kampında olup ta burada ölen Avustralyalı savaş esirlerine ait bazı bilgi ve resimler aşağıda verilmiştir. Bunlardan 9.tabura mensup George Burdett King 1915 senesinde Gelibolu'da Türklere karşı savaşırken esir alınmış ve Afyonkarahisar esir kampında iken 16 Ağustos 1918 tarihinde 24 yaşında ölmüştür.

22 Aralık 1915 tarihli fotoğrafta; Afyonkarahisar'da esir olarak bulunan Avustralya AE2 denizaltısı mürettebatı Taşpınar Çeşmesi önünde görülmektedir.

Afyonkarahisar esir kampında bulunan askerlerden William Draper JONES 15. Alaya mensup iken Türklere esir düşmüş, 31 Ocak 1917 tarihinde 30 yaşında Afyonkarahisar'da ölmüştür. Mezarı daha sonra diğerleri gibi İngilizlerce Bağdat'ta oluşturulan mezarlığa taşınmıştır.

Afyonkarahisar'da iken ölen askerlerden bir diğeri de 15. Alaya bağlı olan ve daha sonra esir düşüp 39 yaşında iken 15 Şubat 1917 tarihinde Afyonkarahisar'da ölen Robert Kerrigan'dır. Onun mezarı da daha sonra taşınmıştır.

Avustralyalı savaş esirlerinden John Davern Afyonkarahisar'a geliş aşamalarıyla ilgili yazdığı hatıratında özetle şöyle diyor. 16.tabura bağlı olarak Gelibolu'da savaşırken, 08 Ağustos 1915'te Türklere esir düştüğünü, İstanbul Çapa ve Taş Kışla da bulunan hastanelerde kaldığını, 04 Ekim 1916 tarihinde diğer savaş esirleri ile birlikte, 30 saatlik yorucu bir yolculuğun ardından Afyonkarahisar esir kampına gönderildiğini; 04 Ekim 1916 tarihinden, 27 Kasım 1916 tarihine kadar Afyonkarahisar'da Ermenilerden kalan bir evde barındırıldıklarını anlatmaktadır.

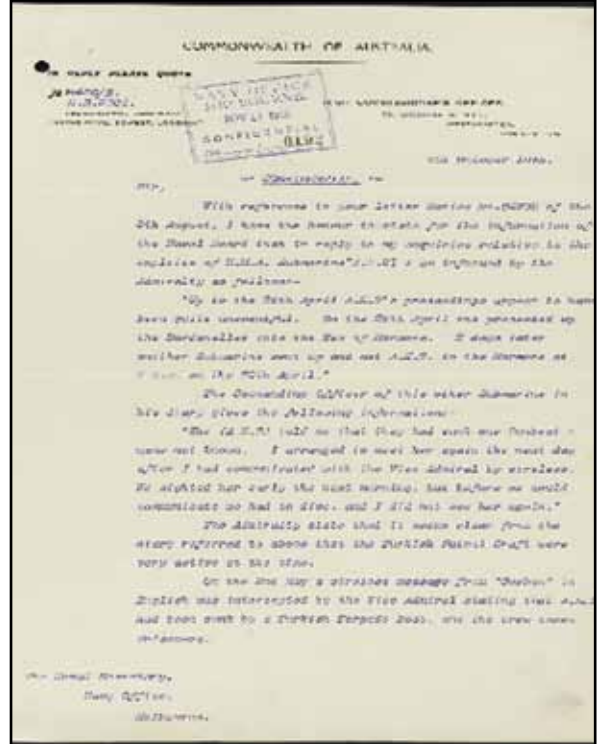
John Davern savaştan sonra İngiliz savaş ve Viktorya madalyaları ile ödüllendirilmiş ve 19 Kasım 1963 tarihinde de 75 yaşında ölmüştür.

*29.06.1915 tarihli arşiv belgesinde; Yüzbaşı McDonald ve Mülazım Elston adlı İngiliz zabıtların Afyonkarahisar'da mevkuf buldukları bildirilmektedir.

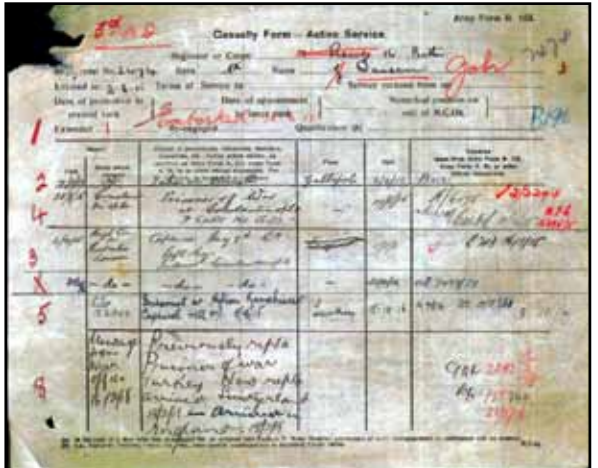

Avustralyalı ve İngiliz savaş esirleri

Yapmış olduğum inceleme ve araştırmalara göre yukarıdaki fotoğraf bugünkü maliye kavşağı civarında çekilmiş. Arka planda Cirit kayası görülmektedir. Kayalığın sağ tarafı bugünkü hastane alanıdır. İngiliz ve Avustralyalı esir askerler Afyonkarahisar'da iken görülüyorlar. Bu esirler içindeki üç esir, Avustralyalı esir askerler olup, 16.tabura bağlı iken 26 Mayıs 1915'te Gelibolu'da esir düşen Kaptan R.T.A. MacDonald, Nisan 1915 tarihinde Marmara da batırılan AE2 denizaltısı personeli G. Haggard ve Irak'ta esir düşen pilot kaptan T.W.White'tır. Diğer esirler ise İngiliz esirlerdir.

AE2 denizaltısının Marmara'da batırılışını Avustralya Deniz Kuvvetlerine bildiren telgraf

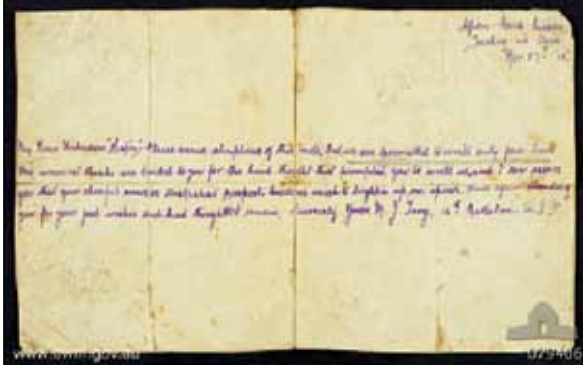

John DAVERN ile ilgili arşiv belgeleri üstte görünmektedir. Bu belgelere göre Davern'nin Afyonkarahisar savaş esirleri kampına geliş ve gidiş tarihlerini görmek mümkündür.

(Afyonkarahisar savaş esirleri kampında bulunan esirlerin, diğer kamplarda bulunanlarla, memleketlerindeki yakınlarıyla ve diğer bazı uluslararası kuruluşlarla haberleşmelerine izin veriliyordu. Bu hususta herhangi bir sınırlama yoktu. Gerekli tüm kolaylıklar sağlanıyordu. Aşağıdaki belgeler savaş esiri askerlerce yazılmış kartpostallar ve mektupları içermektedir.

Leslie H. Luscombe tarafından Rita Hilton'a Afyonkarahisar'dan gönderilmiş, mektup.

31.10.1916 tarihinde esir asker G. Kerr tarafından Afyonkarahisar'dan gönderilmiş.

D.L. Richardson 23 yaşında iken, 20.06.1915 tarihinde savaşmak üzere orduya katılır. 12.10.1915 tarihinde cepheye gönderilmek üzere ülkeden ayrılır. 04 ağustos 1916 tarihinde de Romani kanal (Süveyş kanalı yakınlarında bir yer...) bölgesinde Türklere esir düşerek, Afyonkarahisar esir kampına gönderilir.

Afyonkarahisar'dan 07 Temmuz 1918 tarihinde yazdığı mektubunda; "Sağlığım iyi. Sağlam bir paketim daha geldi. Şu anda daha evvel bulunduğum kampa göre çok daha iyi şartları olan bir kamptayım. Paralarımız ve paketlerimiz sağlam ve eksiksiz geliyor." demekte. Yalnız mektuplar hususunda, düzenli mektup alamadığını belirtmektedir.

(11) Avustralya arşivlerindeki John DAVERN ile ilgili transfer belgesi.

D.L.Richardson 21 Kasım 1918 tarihinde bırakılmış, 17 Aralık'ta İngiltere'ye, 26 Mart 1919 tarihinde de ülkesi Avustralya'ya dönmüştür.

Ronald Chalinor

Avustralyalı Ronald Tynsdale Challinor, Ağustos 1915'te Gelibolu'da yaralandı. Temmuz 1916'da çavuşluğa terfi ettirildi. Mayıs 1917'de eğitime alınarak Ağustos 1917'de Teğmen olarak 1.Hafif Süvari Alayıyla kısa bir görev yaptıktan sonra, hava keşifçisi olarak eğitildi.

Amman yakınlarında bir harekât sırasında uçakları düşen arkadaşları Kaptan Rutherford ve McElligott adlı arkadaşlarını almak için yanlarına inen R.T.Challinor ve F.W.Haig'in uçağının tekerleklerinden birinde kuma saplanması dolayısıyla uçakları burun üstü dikilmiş ve sonuç olarak esir düşmüşlerdir.

Teğmen Ronald Tynsdale Challinor, Kaptan Rutherford, Teğmen McElligott ve Teğmen F.W.Haig savaş esiri olarak 28 Kasım 1918 tarihine kadar Af-

John DAVERN'nin kendi el yazısı ile yazdığı mektuplar olup Afyonkarahisar günlerini de kapsamaktadır.

37

yonkarahisar'da tutulmuşlardır. Teğmen Challinor 1919 senesi içinde Avustralya'ya dönmüştür.

Afyonkarahisar'daki bir diğer Avustralyalı esir askerde George Handsley'dir.

George Handsley

1915 Senesinin Ağustos ayında savaşmak üzere Hafif Atlı Alayına kaydolmuş, fakat daha sonra yakalanıp, yaklaşık 2,5 yıl kadar Türkiye'de savaş esiri olarak kalmıştır. Handsley Türkiye'de geçirdiği günlerini 1919 senesinde yayınlanan kitabında anlatmıştır. Handsley Afyonkarahisar'a gelişinden ve geçirdiği günlerden özetle şu şekilde bahsetmektedir.

39 kadar esirle beraber hayvan taşınan kirli bir vagona balık istifi binip, Afyonkarahisar'a varmak üzere yola çıktık. Bu yolculuk benim en sıkıntılı deneyimim olarak hala hafızamda yaşıyor.

Kampa ulaştıktan sonra traş olma ve banyo yapma imkânı bulduk. Daha sonra 14 gün boyunca kalacağımız karantina odası adı verilen küçük bir odaya yerleştirildik. Burada yiyecek olarak bizlere günde iki kez haşlanmış yarım litre kadar buğday çorbası ve küçük bir somun ekmecek veriliyordu.

George Handsley

Buradaki esirlerden zayıf olanlar ahşap doğrama, güçlü ve sağlıklı olanlarda yol inşaatında çalışmak gibi çeşitli görevlere ayrıldılar. Bizlerin kıyafetleri ve çizmeleri çoğunlukla kötü ve yıpranmış durumdaydı.

Kısa bir süre sonra içimizden bir grup demiryolu hattı üzerinde çalışmak üzere seçildi. Hat Ankara ve Sivas arasında inşa ediliyordu. Seçilen 150 kişi Afyonkarahisar istasyonunda aşırı kalabalık ve kâbus dolu bir yolculuk yapmak üzere vagonlara bindirildiler” diye anlatmaktadır. Handsley esir olarak geçirdiği günlerin sonunda, savaşın sona ermesiyle tedavi olmak üzere İngiltere'ye oradan da Avustralya'ya dönmüştür.

Afyonkarahisar'daki bir başka Avustralyalı esir askerde George Alberts Roberts idi.1889'da Essex, İngiltere'de doğan ve katiplik görevinde bulunan Roberts, 01 şubat 1915'te I.Hafif Atlı Alayına katılmış, görev yaptığı Romani Kanal bölgesinde 04 Ağustos 1916 tarihinde Türklere esir olmuş ve Afyonkarahisar'a gönderilmiştir. Burada bir süre kalan Roberts daha sonra Ankara'ya gönderilmiş, savaşın sona ermesiyle 31 Mart 1919 tarihinde Avustralya'ya dönmüştür.

>> Devam edecek

DİPNOTLAR

- 1-www.aiana.org /images/mazloum.jpg
- 2-www.awm.gov.au/A02254
- 3-21 aralık 1919 tarihli Newyork Times Gazetesi
- 4-Vladimir KROUPNIK
The Captain WHITES escape
www.argo.net.au/andre/thomaswhite1
- 5-www.awm.gov.au
- 6-cas.awm.gov.au/P01075.045
- 7-cas.awm.gov.au/C02916
- 8-cas.awm.gov.au/C02915

- 9-cas.awm.gov.au/C02914
- 10-www.carnamah.com.au
- 11-national archives of australia
- 12-www.awm.gov.au/029540
- 13-www.awm.gov.au
- 14-www.awm.gov.au/A02255
White,Guest of the unspeakable 1928,162
- 15-21 aralık 1919 Newyork Times Gazetesi
- 16-Jeff KNAGGS
<http://homepage.ntlworld.com/jeffrey.knaggs/submarine.html>
(john skelton)

- 17-cas.awm.gov.au/PR01552
- 18-www.awm.gov.au/P00296.002
- 31.10.1916 tarihinde Afyonkarahisar'dan gönderilmiş.
- 19-national archives of australia
- 20-national archives of australia
www.naa.gov.au
- 21-national archives of australia
- 22-cas.awm.gov.au/P03236.308
- 23-national archives of australia
- 24-cas.awm.gov.au/P07151.002

DÜNDEN BUGÜNE

AFYONKARAHİSAR HAVA ŞEHİTLİĞİ

Seyfullah SÖNMEZ*

Şehitlikler kutsal vatan topraklarımızın savunması uğruna canlarını seve seve fedâ eden aziz şehitlerimizin hatıralarını yaşatmak ruhlarına fatiha okuyabilecek mekânlar yaratmak, gelecek nesillere vatan ve millet sevgisi aşılama amacı ile yaptırılmaktadır.

Şehitliklerin şehit düşen askerlerimizin aziz hatıralarına duyulan saygıyı ifade etmesi için anlamlı olmasına özen gösterilmektedir. Her biri ayrı bir kahramanlık destanını anlatan şehitlikler yapılışına neden olan olayı yansıtabilecek bir abide ile taçlandırılmakta ve bu abideler genellikle muharebe/olayda şehit olanların anısına ithaf edilmektedir.

Millî birlik ve beraberliğimizin birer simgesi ve belgesi olan şehitliklerimiz ve abidelerden yurt içinde 348 yurt dışında 78 olmak üzere toplam 426 adet¹ bu-

* Hava Kurmay Albay

¹ www.msb.gov.tr/ Millî Savunma Bakanlığı İnternet Sitesi "Yurt İçi ve Yurt Dışı Şehitlikler"

Halide Edip ve Fazıl Bey

lunmaktadır. Bunlardan 18 yurt içi ve üçü yurt dışında olmak üzere 21 adedi hava şehitliği ve abidesidir.

Afyonkarahisar ili bölgesinde millî mücadele döneminde şehit düşen kahramanlarımız anısına yapılmış 13 şehitlik bulunmaktadır. Bunlardan birisi de 24 Temmuz 1922 tarihinde Afyonkarahisar semalarında yaşanan hava muharebesi sonrası verdiğimiz iki şehidimize ithaf edilerek yapılan hava şehitliği ve anıttır.

Afyonkarahisar Hava Şehitliğinin yapılmasına vesile olan kahramanlık destanı ve başlangıcından itibaren şehitliğin günümüze ulaşması şu şekilde gelişmiştir.

Millî Mücadele döneminde Büyük Taarruz'dan hemen önce Konya'da üç uçaktan oluşan hava bölüğü kurulmuştur. Bölüğün Komutanı Yüzbaşı Fazıl Bey'dir ki Yüzbaşı Fazıl Bey 26 Ağustos 1922 tarihinde Afyonkarahisar yakınlarında sadece 7-8 mermi

ile bir Breguet-14 (tipi Yunan uçağını zorunlu iniş) Daha sonra bu uçak Türk ordusu tarafından kullanıma alınarak uçağın zorunlu iniş yaptırıldığı alanın anısına "Garipçe" ismi² verilmiştir) yapmaya zorlayarak hava zaferi kazanan kahraman pilotumuzdur. Bu bölüğün uçaklarının gövdelerine Yüzbaşı Fazıl Bey'in isteği ile kartal resmi çizilmiş bu nedenle de bölüğe Kartal Müfrezesi adı verilmiştir. Bu bölük daha sonra sırasıyla önce Uşak'a gönderilmiştir. Ağustos 1920'de Uşak'ın Yunan birlikleri tarafından işgal edilmesi üzerine Afyonkarahisar'a intikal ettirilmiştir. Afyonkarahisar'ın da Temmuz 1921'de işgali üzerine hava bölümümüz önce Polatlı ve Nallı köy civarına, Sakarya Meydan Muharebesi sonrasında da Akşehir yakınlarındaki Mağruf köyüne nakledilmiştir.³

Bu dönemde uçak sayısındaki artış nedeniyle iki uçaklı müfrezeye ve personeli Akşehir'den alınarak Yüzbaşı Yahya komutasında 2'nci Ordu Komutanlığı emrine Emirdağ yakınlarındaki Muhacir Aköreni Köyüne gönderilmiştir.⁴ Görevlendirilen müfrezede hava bölümüne 1920 yılında Afyonkarahisar'da iken katılmış olan Rasit Üsteğmen Ahmet Bahaattin Bey ve Akşehir'de iken katılan Pilot Gedikli Erbaş (Astsubay) Cemal Bey de vardır. İşte bu iki kahraman Türk Havacısı Afyonkarahisar Hava Şehitliği ve anıtının yapılmasına vesile olan şehitlerimizdir.

Şehitlerimizden Üsteğmen Ahmet Bahaattin Bey, 1309 (1893) Girit Yanya doğumludur. İlk ve ortaokul tahsilini Yanya'da yapar daha sonra İstanbul'a gelerek Jandarma Subay okulunu bitirir. Birkaç yıl jandarma subaylığı yaptıktan sonra Hava rasit (gözetlemecilik) talip olur ve 1333 (1917) yılında İstanbul Yeşilköy'de

hava okulunda üç aylık bir eğitimden sonra Doğu Cephesi'ne gönderilir. Mondros Mütarekesi üzerine İstanbul'a gelir ve daha sonra İzmir'e gönderilir. İzmir'in Yunanlılarca işgali üzerine Aydın civarında millî çetelere katılarak düşmana karşı piyade olarak savaşır. Afyonkarahisar'a tayyare bölümünün geldiğini duyması üzerine bölüğe müracaat eder ve kendisine tayyare bölümüne katılması emri verilince bu bölüğe katılımını yapar.⁵

Pilot Cemal Bey'de 1310 (1894) doğumludur. İstanbul'da Gedikli Erbaş (astsubay) okulunu bitirdikten sonra Yeşilköy'de pilot kursuna gitmiş ve burayı bitirdikten sonra Irak Cephesi'nde, daha sonra Doğu Cephesinde görev yapmıştır. Millî Mücadele'nin başlaması üzerine Doğu Cephesinden Akşehir'de bulunan hava bölümüne görevlendirilir.⁶

Afyonkarahisar'ın Yunan ordusunca işgali süresince, düşman ordusu hem halk üzerinde hem de Millî kuvvetler üzerinde baskı kurmak amacıyla elindeki bütün imkanlardan yararlanıyordu.

Düşman ordusunun elindeki bu imkanlardan biriside gayet gelişmiş hava gücü idi. Günümüzde Uydukent diye adlandırdığımız semtte Akarçay kenarındaki

Afyonkarahisar'daki ilk Hava Şehitleri

² TANMAN Sıtkı "Türk Havacılık Tarihi İstiklâl Harbi (1918-1923) CII-II Kitap Hava Basımevi, Eskişehir 5 194

³ BESBELLİ Saim, GÖYMEN İhsan Türk istiklal harbi.V.C."Deniz cephesi ve Hava Harekati" Gnkur.Basımevi Ankara 1964

⁴ OKAR Avni "Afyon'da Yatan Tayyare Şehitlerimiz Hakkında" Taşpınar Dergisi sayı 136-137 Mayıs-Haziran 1946

⁵ OKAR Avni "Afyon'da Yatan Tayyare Şehitlerimiz Hakkında" Taşpınar Dergisi sayı 136-137 Mayıs-Haziran 1946

⁶ OKAR Avni Taşpınar Dergisi 1946

HAVA ŞEHİTLİĞİ ANITI İLK HALİ

düzlüklerin uçakların inip kalkması için çok elverişli olması sebebiyle Yunan ordusunun hava gücü ve karargâhları buraya kurulmuş bulunuyordu.

Gerek düşman uçakları gerekse Türk ordusunun elindeki uçaklar hem keşif, gözetleme faaliyeti hem de askerî birliklerin üzerlerine saldırı amaçlı kullanılmaktadır.

Yunan uçaklarının yerleşim yerlerini de bombaladıkları ve sivil halkın ölümüne de yol açtıkları bilinen bir gerçektir.⁷

Büyük Taarruzun hemen arifesinde Yüzbaşı Yahya komutasında 2'nci Ordu Komutanlığı emrine Emirdağ yakınlarındaki Muhacir Aköreni Köyüne gönderilen müfrezenin görevi de keşif ve Yunan uçaklarının Türk cephesindeki faaliyetlerin gözetlemesini önlemektir. Sıcak bir yaz günü 24 Temmuz 1922 tarihinde Rasit Üsteğmen Ahmet Bahaattin Bey ve Pilot Gedikli Erbaş (Astsubay) Cemal Bey kendilerine verilen görevi yerine getirmek amacıyla Afyonkarahisar semalarında görülürler, uçağımızı gören Yunan ordusu Akarçay kenarındaki düzlükten iki uçak kaldırarak kahramanlarımızı saldırdı.

Kahramanlarımız Yunan uçaklarından birisini Sincanlı Ovası üzerinde düşürür diğeri kaçır fakat inişi esnasında uçağı kırar. Türk uçağı Yunan karargâhına havadan bomba attıktan sonra bölgeden ayrılır, ancak Yunan tarafı iki uçak daha kaldırarak mermisi kalmayan Türk uçağını Gazlıgöl civarında düşürür havacılarımız ise şehitlik mertebesine erişirler.⁸ Uçağımız düştüğü bölge günümüzde hâlen halk tarafından **uçak düştü mevki** olarak bilinmektedir.

Bu olay Afyonkarahisar Müzesinin kurucusu merhum Süleyman GÖNÇER tarafından 1935 tarihli Taşpınar Dergisine aşağıdaki gibi aktarılır.⁹

⁷ Teğmen İbrahim Sorguç'un Anıları.İzmir 1995

⁸ GÖNÇER Süleyman, "Acı Bir Günün Yıldönümü 22 Temmuz 1922" Taşpınar Dergisi sayı 33, 19 Temmuz 1935,s.150-152.

⁹ ÖZPUNAR Hasan "Anılar ve Fotoğraflarla İşgal Günlerinde Afyonkarahisar" 2011

ACI BİR GÜNÜN YILDÖNÜMÜ 24 TEMMUZ 1922

Afyon tarihinde bir çok kara günler vardır. Bu kara günleri hepimiz biliriz. Yunan işgali altında geçen on dört ay fakat bu kara günlerin en karası, Afyonluların en çok ve hem de toplu ve coşkun ağlatan bu gündür, yani 24 Temmuz 1922 (1338)

Yurdun değerli çocuğu İsmet İnönü'nün hava tehlikesini duyurduğu günden beri bu kara günü düşündüm ve tam gününde bugünü Afyonlulara hatırlatmak, gelebilecek böyle kara günlere karşı omuzlarımıza yükleneceğimiz borçları çekinmeden irkilmeden yapmak gerektiğini bir daha belirtmek istedim. O kara günlerde idi ordumuz düşmanı yurdun hariminde boğmak için hazırlanırken birkaç kahraman Türk çocuğu da genel savaştan artan kalan kırık dökük uçakları ile Akşehir'de bir karargâh kurmuşlar,ordunun yaptıklarını düşman uçaklarına göstermemek ve düşman cephesinde olanı,biteni görüp anlamak için didinip duruyorlar, kendi kendilerine onardıkları eski tayyarelerle Afyon cephesinde uçuşlar yapıyorlardı. 24 Temmuz 1922 günü yine bu ödev ile iki kahraman yiğit Türk çocuğu eksiklerine bakmadan havalandılar. Kahraman tayyareci Bay Cemal ve Rasit Yüzbaşı Bahaattin'i taşıyan bu uçak Afyon ufuklarında görüldü. Gök gürültülerini andıran top sesleri ve havaya atılmış pamuk kümeleri gibi kaplayan barut dumanları arasında bu çelik kartalımızı gören her Afyonlu dudaklarını kıpırdata kıpırdata sessiz yoluna giderken tanrısından bu çelik kartalı korumasını diliyordu.

Kahramanların yine geldiğini duyan akar çayı kenarındaki düşman tayyare karargâhı hemen iki avcı tayyaresini kaldırdı. Top seslerine makineli tüfek taktıkları da karışmaya başladı. İşlerinden alıkonulmak istenen kahramanlar kızdılar, üzerlerine gelen düşman tayyarelerine saldırdılar, birisini kovalayıp Sincanlı ovasında düşürdüler. Sıra diğerine gelince tabansız kaçtı, canını kurtarayım derken Akar Çaya saplandı. Tam tayyare karargâhının üstüne gelen kahramanlar orasının da hatırını sormak istediler, bombaladılar.

Yenmenin verdiği sevinç sarhoşluğu içinde karargâhı bombalayan Türk tayyarecileri, İngiliz sermaye ve fabrikalarına dayanan Yunan tayyare karargâhının az evvel uçurduğu iki düşman tayyaresini görmemiş ve makineli tüfeklerinde mermi kalmadığının farkına varmamışlardı ki iki tayyarenin birden saldırısına uğradılar.

Şehitlerimizimizin uçağının bir modeli-Breguet 14

Baca karaltılarında, pencere kenarlarında saklanmış bu gök savaşını gözetleyen Afyonlular, büyük sevinç şahikalarından birdenbire sızı ve acı çukurlarına yuvarlandılar. Elinde koruma silahı kalmamış olan kahraman Cemal ve Bahaattin ölüme kendilerini bırakmışlar, Gazlıgöl istasyonu ile Sipsin (Çayırbağ) arasında düşmüşlerdi. Kuşku yok ki onlar toprağa değil Afyonluların kalplerinin içine düşmüşlerdi.

Dört avcı tayyaresi ile boğuşan Cemal ve Bahaattin düşmanlarına bile kahramanlıklarını tasdik ettirmişti. Yunan tayyare karargâhı kahramanların büyük törenle kaldırılmasını istemiş ve ölümlerini şehre vermişti. Ertesi gün durumunu düşünmeyecek hale gelen şehir halkı, kahramanlara büyük ve yürekten bir tören yapmak için Mevlevi dergâhına toplanmaya başladı. Dergâhın sırma işlemeli poşidelerini tabutların üzerine serdiler ve Paşa Cami önünde namazları kılınmak üzere kaldırıldı. Yedisinden yetmişine kadar bütün şehir halkı ayaklanmış, sokakları tıkamıştı.

Gösteriş ve törene katılmak üzere gelen düşman asker ve jandarmaları halkın coşkunluğu, yumruk ve tekmesi ile ortadan çekilmiş artık Baha ve Cemal Afyonlularla baş başa kalmışlardı. Güya matem havası çalacak olan düşman mızıkası tekbir avazları ve ağlamalarla susturulmuştu. Tabutlar omuzlarda değil parmakların ucunda yürümüyor adeta Afyonluların kucagında okşanıyordu. Tabutlar bir ay sonra başlayacak olan büyük düğüne hasret çekiyor ve kara topraklara gömülmek istemiyorlarmış gibi saatlerce parmak ve baş üstünde yüzdükten sonra Paşa Camiine gelebildi, namazları kılındı. Kesikbaş Tekkesi karşısında –sanki ölmemişte gelin odasına evvelce getirilmiş gibi hazır-iki genç kız kabrine birer tane yatırıldılar:(Bu iki çifte de bu şekilde bir birleşme ve mürüvvet mukaddermiş...)

Yunan Ordusu Başkomutanı olarak Afyonkarahisar'lı Ahmet Çavuş (Ünlü) tarafından Uşak yakınlarında esir edilen Trikopis yıllar sonra yayınladığı anıların

da olayı şöyle aktarmaktadır;

“Bir gün askerler sabah istirahatini yaparken bir Türk uçağı Afyon üzerine gelerek birkaç bomba attı ve bir hayli askerın ölmesine sebep oldu. 12 Temmuz'da (Yunan takvimine göre) şafakla beraber bir Türk uçağı hatlarımızın üstünde uçmaya başladı. Bunun üzerine Başçavuş Cristophoros Stauropulos'un idaresindeki bir uçağımız havalandı ve onlarla havada muharebeye tutuştular. Sonunda içinde biri Binbaşı, diğeri Yüzbaşı olan iki Türk subayının bulunduğu uçak düşürüldü. Uçak ateşler içinde ve subaylar kömür halinde Afyon yakınındaki hatlarımızın içine düştü. Derhal bunların defnedilmesini ve bir taburumuzun ihtiram görevini yerine getirmesini emrettim. Bu merasimde ben de hazır bulundum ve bu hareketimiz Afyon'daki Türkler arasında büyük memnuniyet uyandırdı. Arkadaşlardan bazıları Türklere karşı gösterilen bu saygıya hayret ettiler. Onlara buraya bizim kendimizin geldiğini, ölümlerle değil canlı ve silahlı kişilerle savaştığımızı ve ölenlerinde vatanları için çalışıp görevlerini yaptıklarını anlattım.”¹⁰

Trikopis'in bu anlattıklarına bakılırsa Yunan ordusunun ne kadar insancıl, cana yakın olduğunu düşünebiliriz ama belgeler, bilgiler bizi böyle düşünmekten alıkoyuyor. O her ne kadar pilotların yanarak öldüğünü yazsa da düşen uçağın Yunanlılar tarafından çekilen ve bugünlere kadar ulaşan fotoğrafında sedye üstünde bir yaralının olması pilotun veya rasıtının yaralı olduğu ve sonradan öldüğü/öldürüldüğü tezini akıllara getiriyor.¹¹

Olaydan sonra Yunan Tayyarecileri Türk tayyarecilerine hitaben aşağıdaki taziye metnini yayımlar.¹²

Afyon Yunan Tayyare Karargâhı 25 Temmuz 1922
Kahraman, cesur Türk tayyareci kardeşlerimize;
dün iki saat dört avcı tayyaremizle kahramanca çarpışan ve bir tayyaremizi yaralayıp, diğeri tayyaremizi sükut (düşme) ettiren bir keşif tayyarenizdeki iki kıymetli kardeşiniz Gazlıgöl civarında şehit olmuşlardır. Yarın kahramanlara layık ve şerefli bir surette cenazelerini merasim ve ihtifalle (anma töreni) kaldırmayı Yunanlı meslektaşlarınız bir vazife addeder (saymak) ve kahraman Türk tayyarecilerinize beyanı (bildirme) taziyet (taziye) eyler.

¹⁰ Trikopis'in Anıları (Çeviren Ahmet ANGIN –Akşam Yayınları 1967)

¹¹ ÖZPUNAR Hasan “Anılar ve Fotoğraflarla İşgal Günlerinde Afyonkarahisar s.46” 2011

¹² Eski Eserler ve Müzeler Müdürlüğü “Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri” 5.7.1983 “Zafer Odasından”

Yunan Tayyarecileri

Ahmet Bahaattin ve Cemal Bey'in cenaze namazları Türbe Camisi'nde kılındıktan sonra bugün yerinde Anıtpark'ın bulunduğu Paşa Camii meydanına getirilir ve burada da konuşmalar yapılır. Şehitler daha sonra Kadınana Mezarlığı'nda Kesikbaş Sultan Türbesi yanına defnedilirler. İlk zamanlarda Kesikbaş Sultan Türbesinin yakınında çevresi demir parmaklıklarla çevrili şehitliğin demirlerinde 2 tane kırık uçak pervanesi takılıdır. Günümüzde Kadınana İlköğretim Okulu, Postane, Özel İdare işhanı, Ziraat Bankası gibi binaların olduğu alandaki bu mezarlık 1925 yılında şehirdeki imarlaşma hareketleriyle birlikte kaldırılır ve isteyenler mezarlarını Hisarardı'ndaki mezarlığa naklederler. Fakat şehitlerimizin ebedi istirahatgâhı burası da olamaz. 1934 yılında yeni mezarlığın yaptırılması ile birlikte şehir içindeki diğer mezarlıklar da kaldırılır. Hava Şehitlerimiz de Kasım 1935 tarihinde Asri Mezarlık'ın tam ortasında kendileri için yaptırılan Hava Şehitleri Anıtı'nın altına nakledilirler ve buraya defnedilen ilk şehitler olurlar.¹³

Afyonkarahisar Belediyesi tarafından asri mezarlık içerisine Üsteğmen Ahmet Bahaattin ve Pilot Gedikli Erbaş (Astsubay) Cemal Bey'in anılarına yaptırılan şehitliğin; altı basamak merdivenle çıkılan ortasında andezit taşından yapılmış dörtgen gövde üzerinde iri andezit bloklardan yapılmış pramidal anıt yükselmektedir. Gövdenin altında merdivenle inilen mezar odası bulunmaktadır. Piramidal şekilde yükselen anıtın Kuzey yüzünde üst bölümde uçar durumda tunç kartal, alta ise kanadı kırık uçak pervanesi ile kanatlı ayyıldız mevcuttur. Anıtın çevresinde şehitlerin mezarları bulunmaktadır. Şehitliğin kaidesindeki kitabe ise şöyledir:

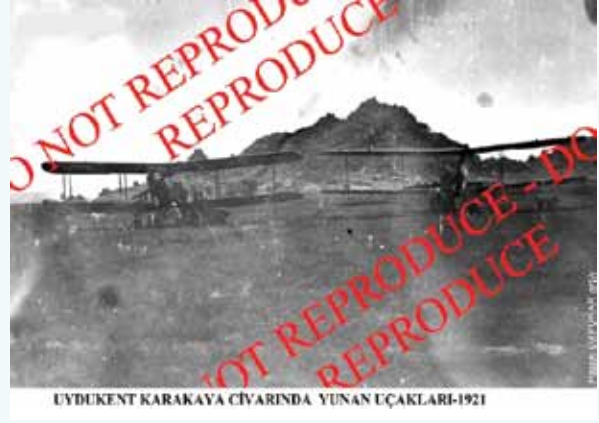
*"Afyonkarahisar Muharebesinde şehit olan Türk Tayyarecileri cenaze merasimi 25 Temmuz 1338. Kahraman Bahattin ve Cemalettin Beyler Gazlıgöl civarında Yunanlılar tarafından tayyaresi sükut ettirilmişlerdir. Şehit edilen tayyareci Yüzbaşı Cemal bey ve arkadaşı Bahattin efendinin ruhuna fatiha."*¹⁴

Yapım tarihi 1933-1936 olan şehitlik ve anıtının resmi açılışı 24 Mart 1936 tarihinde bizzat Başbakan İsmet İNÖNÜ tarafından yapılır¹⁵

¹³ ÖZPUNAR Hasan "Anılar ve Fotoğraflarla İşgal Günlerinde Afyonkarahisar s.49" 2011

¹⁴ Eski Eserler ve Müzeler Müdürlüğü "Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma, Envanteri" 5.7.1983

¹⁵ Afyon'da HABER Gazetesi 26 Mart 1936 Perşembe sayısı.

Kitabede Yüzbaşı Cemal'in yanlış yazıldığı değerlendirilmektedir. Doğrusunun Yüzbaşı Bahattin olması gerekir. Ayrıca şehit düştüğünde Bahattin efendinin rütbesi üsteğmendir o dönemde şehitlik mertebesine erişenlerin genellikle bir üst rütbeye terfi ettirildiği görülmüştü.

1979 yılında Afyonkarahisar Hava Meydan Bakım Kıt'a Komutanlığının teşkil edilmesinden sonra görülen lüzum üzerine Hava Şehitliğinin yeni kurulan birliğe devri istenir. Bu istek Afyonkarahisar Belediyesi'nin 1876 numaralı Encümen Kararı ile oybirliği ile kabul edilerek şehitliğin tasarruf hakkı Afyonkarahisar Hava Meydan Komutanlığına devredilir.¹⁶

Kültür Bakanlığı Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 4 Kasım 1988 tarih ve 321 sayılı kararı gereğince Korunması Gerekli Kültür Varlığı olarak tescil edilen Hava Şehitliği Anıtı; Afyonkarahisar Valiliğinin 01.06.1994 tarihli yazısının ekinde yer alan

*"Milli Savunma Bakanlığı tahsisli Asri mezarlık içinde bulunan Afyon Garnizonu Hava Şehitliği Anıtı kesme taş kaplamalı dörtgen gövde üzerine düzensiz iri andezit bloklardan piramidal biçimde yapılan anıtın meteorolojik şartlardan tahrifata uğradığı ve kaya parçalarında yer alan ufalanmalar ve kopmalar ile derzlerinden emniyetsiz bir şekilde ayrıldığı tespit edilmiş olup, Abide onarım kabul etmeyecek durumda olduğu kanaatine varılmıştır. Ekteki proje doğrultusunda onarımının yapılması uygundur."*¹⁷ rapor doğrultusunda günümüzdeki şekline çevrilmiştir.

Şehitliğin yeşil saha kısmı, zaman içinde ihtiyaç üzerine yeniden düzenlenmiş, buraya da yeni şehitler defnedilmiş ve zamanla Garnizon Şehitliğine dönüştürülmüştür. Hava Şehitliğinde hâlen 32 şehidimiz yatmaktadır. **Ruhları şad olsun.**

¹⁶ Afyonkarahisar belediyesinin 10.09.1982 ve 1876 tarihli "Encümen Kararı"

¹⁷ Afyonkarahisar Valiliği "Afyon-Merkez Hava Şehitliği onarımı" sayılı yazısı 1994

ARŞİVDEN YAPRAKLAR

DAHİLİYE MEKTÛBİ KALEMİ

Huzur-u Âliyyi Hazret-i Sadaret-penâhiyye
29 Teşrin Sani 322 - 2 Zilkade 324-

Mübarek-i seniyye-i Hazret-i Hilâfet-penâhiyyeden Karahisar-ı Sahib'de kâin Mevlevi Derğah-ı şerifinin münhedim bulunan kebir kubbesinin inşaatına nezaret etmek üzere mahalle-i mezkûrede iğram kılınmış emlak emanet kalfalarından Tanaş kalfanın mezkûr kubbenin matlub-i âli dairesinde inşâ ve ikmal ve ilzam-ı emanet ve sanatı emrinde esbak edin hüsn-i hizmet ve gayreden bahs ile münasib hevesli taltif hakkında dergah-ı mezkûr seccade nişini efendi tarafından gönderilen tahriratın icra-i iktizasına dâir şehri emaneti celilisine mezkûre takdim kılındı.

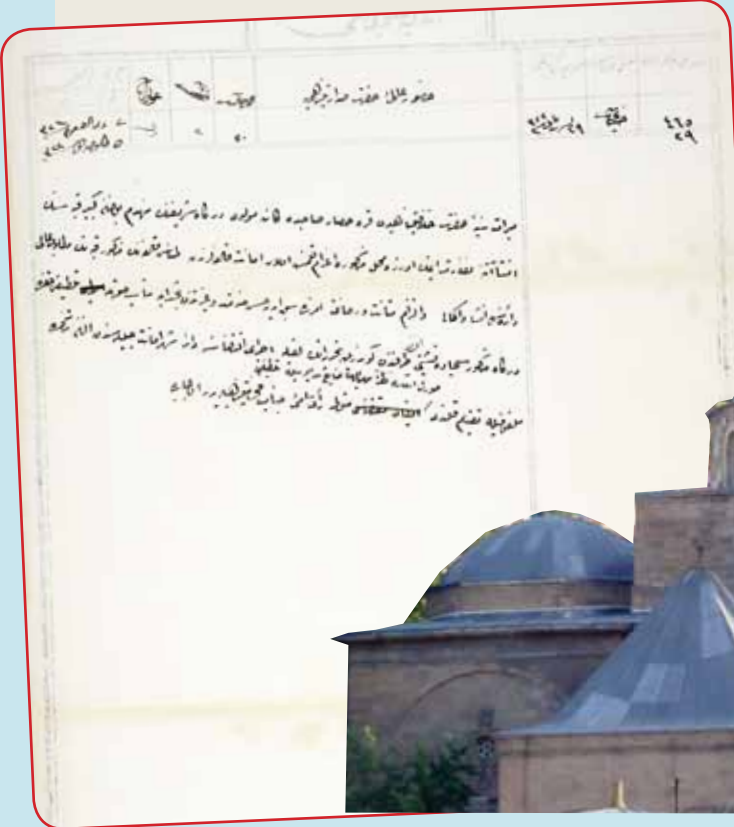
Mütevîr râ-i sami-i cenab-ı hilâfet-penahidir recasıyla

Arşivden yapraklar da bu sayımızda son yıllarda binlerce kişinin ziyaret ettiği Mevlevi Türbe Camii'ne ait 19/12/1906 tarihli bir vesika var.

1902 büyük yangını sonrası yeniden inşa olunmaya başlanan Mevlevi Camii'nin büyük kubbesinin yapımı için İstanbul'dan gönderilen Şehremaneti (İstanbul Belediyesi) kalfası Tanaş Usta'nın kubbenin inşasında gösterdiği güzel hizmeti ve gayreti münasebetiyle ödüllendirilen dergahın şeyhinin Saraya göndermiş olduğu rica mektubu bu şekilde.

Değişik kaynaklarda caminin mimarının Andon usta isimli bir vatandaş olduğu yazsa da Arşivlerinde sadece Tanaş usta rastlıyoruz.

Belgede adı geçen Tanaş Usta'nın da İstanbul bir Rum vatandaşımız olduğunu hatırlatmakta fayda var.

*Belgeyi günümüz Türkçesine çeviren Dr. Muharrem Bayar hocamıza teşekkür ederiz.
Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Tarih:02/Za/1324 Hicri Dosya No: 1135 Gömlek:17 Fon: DH.MKT

GEDİK AHMET PAŞA KÜLLİYESİ VAKFIYENAMESİ

Dr. Muharrem Bayar*

Tarihini unutmuş, dilini ve kültürünü kaybetmiş bir milletin varlığını koruması ve devam ettirmesi mümkün değildir. Tarih bilinci milletleri bir arada, siyasi birlik içinde tutan ve yaşatan en önemli unsurdur. Bir millet ne kadar kendi tarihini bilirse, o kadar uzun ömürlü olur.

Şehirler sürekli yenilenen ve yeniden kurulan, yaşamayı sürdüren canlı organizmalardır. Şehirleri, zaman aşındırır, yaşayanlar yıpratır, düşmanlar yakar, yıkar, yağmalar. Bütün bu tahribata direnen, kendini onaran şehirler ayakta kalmayı başarır. Bunlardan birisi de 7 bin yıllık tarihi ile Afyonkarahisar'dır.

Afyonkarahisar, size her şeyini verebilecek büyüklükte, büyük şehir olmaya aday bir kenttir. Diğer kentlere büyük sözler söyleyebilecek bir kenttir Afyonkarahisar.

Afyonkarahisar, hiçbir şehre nasip olmayan güzelliğe sahiptir. Tabiat ve tarih iç içe ancak burada bir başka güzeldir. Neresinden bakarsan bak... Hep ayrı

* Araştırmacı-Yazar

bir güzelliği görürsün. Afyonkarahisar'da zaman, gümüş taslardaki durgun sular gibidir. Bembeyaz, saf, tertemiz. Günün altın ışıkları ile hamuşane uyumuştur. Bunu anlayamazsın, anlatamazsın, ancak sezebilirsin. İşte o zaman her güzelliğe bir şiir yazar.. Bin hayal kurarsınız...

Ak sakallı ihtiyarların gençlik hatıraları gibi şehirlerde kendi hatıralarını saklar. Hatıraların gizeminde bir milletin kaderi, tarihi, kültürü, medeniyeti vardır. Tarihi eserler Afyonkarahisar'ın hatıralarındaki sırları aralayarak, belleğindeki insanları, tarihleri, medeniyetleri ortaya koyacaktır.

Afyonkarahisar bölgesinde pek çok yerli ve yabancı araştırmacı inceleme yapmış, ciltler dolusu kitaplar yazılmıştır. Son olarak Selçuk Üniversitesi öğretim görevlilerinden Prof. Dr. Özdemir Koçak yaptığı inceleme ve araştırmalarında bu bölgenin İlk Tunç Çağından önce iskan olduğunu tespit etmiştir.

Afyon çevresinde ilk yerleşimin MÖ.7.000 yılın-

da başladığı, Kalkolitik ve Eski Tunç çağı kültürlerinin burada yaşandığı ele geçen buluntulardan anlaşılmaktadır.

Afyonkarahisar Kalesi, şehrin güneyinde, çok yüksek ve yalçın bir dağın tepesindedir. Adını dünyanın oluşumunun dördüncü zaman diliminde bir yanardağ ağzında meydana gelen sarp kayalar üzerine kurulan kaleden (Karahisar) ve ilk defa «Synnada» antik kenti sikkelerin de karşımıza çıkan haşhaş (Opium-Afyonkarahisar)'dan alan Afyonkarahisar M.Ö. 7.000 yıllarına kadar uzanan bir tarih şeridi yaşatır.

İlk yerleşim izine, II. Mursil'in Arzava seferinde kullanıldığından bahsedilen ve Hapanova (Yüksek Tepe) olarak adlandırılan Kalede rastlamaktayız. Günümüze kadar ulaşan Hitit sur parçalarından da burasının Hititlerce ilk defa kullanıldığını öğrenmiş oluyoruz.

Bunun yanı sıra Afyon'un, Hititlerin Arzava Prenslığı tarafından kurulduğu sanılmaktadır. Bilinen en eski adı Akroenos (Yüksek Tepe) idi. Frigyalılar *Frigya Salutaris* (Şifalı Frigya) diyorlardı.

Afyonkarahisar ilinin bulunduğu toprakları ilkin Hitit İmparatorluğu'nun sınırları içinde görüyoruz. Sonra Frig ve Lidya'lılara geçen bölge, M.Ö.6. Yüzyılda tüm Anadolu ile birlikte Pers egemenliğine geçiyor. Büyük İskender ile Makedonya İmparatorluğuna katılan topraklar, onun ölümünden sonra parçalanıyor. İskender'in generalleri Anadolu'ya paylaşmak için savaşa girişiyorlar.

Bundan sonra Afyonkarahisar topraklarında Selevkos ve Bergama Krallığı hüküm sürmüştür. Roma İmparatoru I.Konstantin zamanında, yöre Roma'ya bağlanıp halkı Hıristiyanlaştırılmaya çalışılıyor. Roma'nın ikiye ayrılmasından sonraki dönemde bölgeyi Bizans'ın egemenliğinde buluyoruz.

M.S. 5. Yüzyılda Bizans İmparatoru Zenon, Afyonkarahisar yöresinde, Sasani'lerle savaşa tutuşuyor. 7. Yüzyılda Müslümanlığın birleştirdiği Arapların gözü Bizans'ın başkenti İstanbul'da. Bizans başkenti almak için yola çıkan Araplar, 740 yılında Afyonkarahisar kapılarına kadar geliyorlar. İslami dönem kaynaklarına göre; kale önünde üç ünlü komutan şehit düşmüştür. Bunlardan Abdülvahhap Gazi'nin mezarı Bolvadin'de, Seyyit Battal Gazi'nin mezarı Seyit Gazi'de, Ahmet Turani'nin mezarı Afyon Ulu Caminin karşısındadır.

1071 zaferinden sonra Anadolu Türklere açılmış,

Kutalmış oğlu Süleyman Şah emrindeki Türklere, bütün Batı Anadolu'yla birlikte Afyonkarahisar yöresini de fethetmişlerdir. Bizansı korumak ve kutsal toprakları geri almak isteyen Batı devletlerinin orduları, I. Haçlı seferiyle kısa bir süre yeniden Türklere katılması Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubat dönemine rastlar. Keykubat, Afyonkarahisar'a ayrı bir değer vermiş, kenti onarttırıp, kalesini yeniden düzenletmiştir. İslami dönemde *Karahisar-ı Sahip* ve *Karahisar-ı Devle* isimlerini kullanmışlardır.

13. yüzyılın sonlarına doğru Afyonkarahisar, Türk beylikleri arasında güçlü bir durumda bulunan Germiyanogulları'nın buyruğuna girmiştir. Yıldırım Beyazıt'ın 1390 yılında Osmanlı topraklarına kattığı Afyonkarahisar, O'nun 1402'de Timur'a yenilmesinden sonra yeniden Germiyanogullarına verildi. Osmanlıların kısa sürede kendilerini toparlayıp, güçlenmeleri Germiyanogulları'nın barışçıl yollar aramasına neden oldu. Devlet Hatun, Osmanlı sarayına gelin verildi. Germiyanoglu 2. Yakup'un ölümünden sonra da, bu beyliğin tüm topraklarıyla birlikte Afyonkarahisar da Osmanlılara katıldı. O yıllarda adı Karahisar-ı Sahip olan Afyonkarahisar ve yöresi, İmparatorluğun 14 sancağından biri durumuna girdi. Anadolu beylerbeyliğine bağlı olan sancağın merkezi Kütahya idi. Tanzimattan sonra Hüdavendigâr Valiliği kurulunca Bursa-Karahisar-ı Sahip (Afyon)-Kütahya-Karesi (Balıkesir)-Ertuğrul (Bilecik)'dan oluşan beş sancak bu merkeze bağlandı. Karahisar-ı Sahip 1840 yılında iki muhassalığa ayrıldı:

Karahisar-ı Sahip Muhassalığı: Merkez-Sandıklı-Sincanlı-Çal-Çardak-Dazkırı-Geyikler-Baklan-Şeyhli kadılkaları.

Bolvadin Muhassalığı: Bolvadin, Musluca (Emirdağ), Çay-İshaklı-Barçınlı (Bayat)-Han Barçınlı-Nevahi-i Barçınlı-Şuhut-Çölabad-Karamık kadılkaları. 1867 yılında muhassalık kaldırıldı. Mutasarrıflık kuruldu.

1914 kadar Bursa'ya bağlı mutasarrıflık olan Afyonkarahisar, bu tarihte, bağımsız mutasarrıflığa dönüştürüldü. 1824 yılında vilayet olmuştur. Cumhuriyetin bu genç vilayetinin 1924 yılında Merkez, Bolvadin, Aziziye (Emirdağ), Sandıklı, Dinar isminde 5 ilçesi, 12 nahiye ve 482 köyü vardır.

II.Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa'nın hatıralarına göre Türkiye Cumhuriyetinin varlığının sebebi olan Büyük Taarruz Mart 1922 günlerinde Bolvadin'de

hazırlanmış,Akşehir’de olgunlaşmış, 26 Ağustos 1922 günü Afyonkarahisar’da uygulanmıştır.

Kurtuluş Savaşı’nda Afyonkarahisar’da, önce Şuhut daha sonra Merkez İlçeleri Başkomutanlık karargah merkezi olmuş, Milli Mücadele’yi zafere ulaştıran Büyük Taarruz Harekatı 26 Ağustos 1922 sabahı Kocatepe’de başlamış, böylece Türkiye Cumhuriyeti’nin temeli burada atılmıştır.

Afyonkarahisar ilinin Merkez, Başmakçı, Bayat, Bolvadin, Çay, Çobanlar, Dazkırı, Dinar, Emirdağ, Evciler, Hocalar, İhsaniye, İscehisar, Kızılören, Sandıklı, Sinanpaşa, Şuhut ve Sultandağı olmak üzere 18 ilçesi, 107 beldesi, 392 köyü ile büyük şehir olmaya aday bir il merkezidir.

1-Gedik Ahmet Paşa Külliyesi: Zengin tarihi sahip Afyonkarahisar’da önemli eserlerin külliyesi vardır. Bunlardan en önemlisi Gedik Ahmet Paşa¹ Külliyesidir. H.879/1475 tarihli vakfiyesine göre H.878/ M.1472 yılında Ayaz Ağa’ya yaptırılmıştır.

Zaman içinde külliye yeni eklentiler yapılmış, mevcut birimler tamir edilmiştir. 1530 tarihli bir kayıta 1 hamam, 1 başhane, 16 dükkan, 1 bahçe kayıtlıdır.² 1575 tarihli kayıta ise 1 hamam (hamam-ı cadid), 1 başhane, 1 kasap dükkanı, boyahane, 15 dükkan vardır.

1.1.Cami: Kahil Mahallesinde, kendi adı ile anılan cami, külliyenin merkezidir. Daha önce külliyenin olduğu yerde İmaret Camisi isminde bir cami vardı. Bu

camii yıkılarak 1472 yılında Gedik Ahmet Paşa Camisi yapılmıştır. Halk eski camiyi unutmamış Bu nedenle şimdiki cami,halk arasında İmaret Camisi ismi ile anılır.

H.1079/1668 ve H.1207/1792 yılı büyük depremlerinde kubbele-ri çökmüş, büyük hasar görmüş, büyük onarım geçirmiştir, Meşhur yivli minaresi kuzey/doğu köşe-

sindedir. Yivleri arasına yerleştirilen mavi çiniler minareye eşsiz güzellik kazandırmıştır. (T) planlı camiyi iki büyük kubbe örter. Doğu ve batı yönlerinde üçer küçük kubbe vardır. Son cemaat yerini 6 mermer sütunun taşıdığı 5 küçük kubbe örter. Revaklı son cemaat yerinden camiye girilir. Cümle kapısının yanlarında birer, sağ ve sol cephelerde beşer, mihrabın yanlarında birer olmak üzere 14 pencere vardır.

Caminin içindeki hatlar ve motifler Hattat Hasan Efendi tarafından yapılmıştır.Giriş kapısının iç kısmında iki tarafında simetrik rumi motifler imzası Ketebehu Nakkaş-ı Fakir Hasan yazılıdır.İki kubbeyi bağlayan geniş kemerin iç yüzünü simetrik biçimde celi sülüs hatla Yasin Suresinde ayetler yazılmıştır.Diğer yazı ve süslemeler Hattat İsmail Hakkı Altınbezer tarafından yapılmıştır.

1.2.Medrese: Cami ve hamamın arka bölümünde güney-batısında yer almaktadır. Kesme taşlarla yapılmış binanın, her odasında ikişer pencere vardır. İki büyük, 24 küçük kubbe ile örtülmüştür. Doğu ve batıda altışar oda ile güneyde iki oda vardır. Odalar kare planlı ve kubbelidir. Eyvan (yazlık dersane) yan odalardan biraz daha yüksekçe, güneyde çıkıntılı, kare planlıdır, sekiz kasnaklı kubbelidir. Güney ve kuzey duvarlarında alt üst ikişer penceresi vardır. Revak kısmı ise dört sütunlu ve beş bölümlüdür.

Uzun yıllar eğitim kurumu olarak kullanılmıştır. Zamanla harap olmuş, onarımlar geçirmiştir. 1636 tarihli kayıtlarda harap olduğu için cami, imaret ve ker-vansarayla tamir edildiği yazılıdır.³

1.3. Külliyenin diğer birimleri: Mektep (Talimhane), Kütüphane, Çifte Hamam, Şadırvan, İmarethane, Tabhane,

¹ Gedik Ahmet Paşa:Fatih Sultan Mehmet Han’ın ünlü sadrazamlarındandır.Afyonkarahisar’a sultanlara yaraşır büyük bir külliye yaptırmıştır.Osmanlı memalikinde pek çok eserler yaptırmış,zengin vakıflar kurmuştur. Sirbistanın İvranyeye bağlı Polnosevce köyünde doğmuştur.Bu köy 1570 tarihli Tahrir Defterlerinde Gedik Ahmet Paşa karyesi ismi ile kayıtlıdır.Paşa İvranyeye bir cami yaptırmıştır.

II.Sultan Murad Han zamanında iç oğlan olarak saraya girmiş,Fatih Sultan Mehmet Han.zamanında askeri rütbe ile Rumeli Beylerbeyi olmuştur,1474 yılında sadrazam olmuştur.1475 yılında Kırım’ı,1480 İtalya’nın Otronta şehrini fethetti.1481 yılında Fatih Sultan Mehmet Han vefat etti.Cem Sultan taraftarı olduğu şüphesi ile yeni padişah II.Beyazid tarafından sadrazamlıktan azl edildi.Padişah bütün devlet adamlarına 18 Kasım 1482 günü Edirne’de Yeni Saray’da ziyafet vermiş,bütün davetlilere kaftan giydirmiş,Gedik Ahmet Paşa’yada siyah bir bez kaftan giydirmiştir.Daha sonrada boğdurulmuş ,Edirne’ye defnedilmiştir.1486 yılında Gedik Ahmet Paşa’nın oğlu Mehmet,II.Beyazid’in kızı Selçuk Sultanla evlenmiştir.

² BOA.MVAD. nr.438.s.136

³ AŞŞ,nr.497,s.105/397

2. Vakfiye

2.1. Gedik Ahmet Paşa ibni Abdullahın evahiri Zilhicce (H.879) / M.1475 tarihli vakfiye

2.2. Gedik Ahmet Paşa ibni Abdullah'ın evahiri Zilhicce (H. 879)/M.1475) tarihli mukayyet vakfiyesinin mukaddimesi telhis ve ibareler arasındaki dua cümleleri hazfedilerek mütebaki aksamın aynen tercümesidir.

Cenab-ı hakka hamd ü sena ve resül-i zışanına ve ali kiramina salat ve selami ifaden sonra dünya dar-i karar olmayup zevali muhakkak ve akil olanların dar-i beka olan ahiret için burada zad tedarik etmeleri lâzım olup her iki âlemde fevaid ve menafii daim ve müstemir olan zadi matlubun istihsali ise bu babdaki hadisi peygamberi mazmunu münifi üzere tasadduk yani tesisi evkaf ile mümkün olacağını mütazammin bazı fıkaret irad edildikten sonra zikir ve beyan edilmektedir ki benaberin eazimi vüzeraden Ahmet Paşa ibni Abdullah bu hakikati idrak ve teyekkun ederek mücerred Cenab-ı Hakka takarrup ve riza-i şerifini istihsale tevessül kasdı ile kendisinden işbu evkafın suduruna kadar yedinde ve taht-i tasarrufunda milki mahzı ve hakkı sarihi olan emvalinden **Kartı**⁴ karyesi namı ile yad olunan karye tamamını vakfin memlûkü olup mezkûr karye dahilinde sakin olan mütehhil köleler ile ve **Eftef** namile yad olunan karye tamamını, Vakifin memlûkü olup mezkûr karyede sakin olan mütehhil köleler ile ve **Hasan** köy namile müsemma olan karye tamamını, dahilinde köleler ile ve **Kafırviran** namile yad olunan karye tamamını **Geyikli** ve vakifin memlûkü olan mezkûr karyede sakin olan mütehhil ve mücerred köleler ile ve **Yenice** namile müsemma olan karye tamamını ve **İnebolu** namile yad olunan karye tamamını ve **Yolaye** ve **Yokeş** ve **İne** namlarındaki köyler tamamlarını derunlarındaki çarşı ve dekâkin ve çeltikler ile ve nefsi **Lazkiye'de**⁵ bezzaziye dükkânları

temamlarını ve yine **Lazkiye'de** Carullah oğlu bahçesi namile maruf bahçe, tamamını ve yine nefsi **Lazkiye'de** kâin ve Seyfüddin bahçesi namile maruf bahçe tamamını ve yine **Lazkiye'de** vaki ve **Kafırharım** demikle maruf olan bir kıta arazinin tamamını ve **Lazkiye** nahiyesinde **Kaş Yenice'de** vaki **Çeltik Nehri** tamamını ve nefsi **Şeylü'de** kâin ve sahibine intisab ile maruf olan hamamın tamamını ve **Şeyhlü**⁶ tevabi inden **Karamanlu** köyünde vaki olan değirmenin temamlarını ve **Dink** demikle maruf olan haneyi ve **Geyikli**⁷ tevabiinden **Bostan** köyünde kâin değirmenler tamamını ve nefsi binada kâin değirmenin temamlarını ve **Eftele** köyünde kâin değirmenin temamlarını ve mahruse-i **Kütahya** arastasında kâin dükkânlar temamlarını ve mahruse-i **Kütahya'da** balıkçı dükkanı tamamını ve **Simav** tevabiinden **Kuniz** namile yad olunan köy tamamını ve **İstanbul** içinde vaki ve yekdiğerine mülâsık iki hamam tamamını ve **İstanbul** içinde kâin balıkçı dükkâni tamamını ve **İstanbul'da Kadurga** limanında vaki bahçe ki bunların cümlesi yerlerinde vakıfa intisab ile meşhur ve tahdit ve tavsiften müstağnidir bilcümle hududu malûme ve dahil ve hariç hukuku ile Medine-i **Karahisar Sahib'de** bina ve inşa etmiş olduğu cami-i şerif ve imaretin mesalihi için vakf-i sahih-i şeri' müebbed ve haps-i sarihi meri' muhalled ile vakf ve haps eyledi ve hayru'l - varisin olan Cenab-ı Hak arza ve üstünde yaşayan insanlara varis ve malik olduğu yani bu âlem payidar olduğu müddetçe beyi' hibe , terhin isticar ve tevrıs olunamaz . Ve vakıfı mezbur evkafının sağ olduğu müddetçe tevliyet ve nezaret ve tasarrufunu nefesine tahsis ve hiç bir kimsenin kaçınmak imkân ve kudretine malik olmadığı davet-i ilâhiyeye icabet ettikten sonra evkafı mezbure umurunda

⁴ Kartı,Sandıklı'ya bağlı bir köy

⁵ Lazkiye, Denizlinin eski adı

⁶ Şeyhlü,Çivril ilçesine bağlı Işıklı kasabasıdır.Çivril'den önce Afyon'a bağlı ilçe merkezi idi.

⁷ Geyikli,Dinar ilçesinin eski adı

tevliyet ve tasarruf keyfiyeti neslen bade neslin ve karnen bade karninin evlâdına ve evlâdı evlâdına ve sonra utekasma ve utekasıda münkariz oldukta vaktin **valisi olan zata** şart kılup vali-i muma 'ileyhin evkafi mezbure umuruna nezaret ve her zaman ihyasına say-ü gayret ve erbab-i zulüm ve tamamı evkafi işlerinde tasarruf ve müdahele etmekten meni' himmet eyleye ve Kur'an-i Kerimde vad ü tebliğ buyurulduğu üzere ihşanın cezası ancak ihşandır ecr-i cezile naliyeti temenni eylesini şart kıldı . Ve icaratin evvelâ usuli vakıfve cami-i şerif ve imareti rakabelerinde vukubulan hanel ve hasaratın tamiyatına sarf olunduktan sonra kalan fazlanın atiyen zikir ve beyan ve şart ve tahsis edileceği vecih üzere mezkûr cami-i şerif ve imaretin mesalih ve levazimine sarfedilmesini şart kıldı. Yine vakıf cami-i şerifinde Arapça'ya ve irabe âşinâ ve lisânını zeyğ ve halelden muhafazaya muktedir ve âlim bir zatın hatib olarak tertip ve tayin kılınup kendisine yevmiye on dirhem itasını ve şurut ve mükemmilâti taharete ve erkân ve şurutu salâte âlim ve salevati mektubeyi cemaatle edaye muvazib ve müteverri bir kimse imam tayin kılınup kendisine yevmiye on dirhem itasını ve evkati salâte âlim ve emin ve salih iki kimse müezzin tayin kılınup her birine yevmiye üçer dirhem itasını ve cami-i şerife mülâzim ve müdâvim bulunan huffazdan on nefer hafızdan her birine mahfilde kur'an-i mecid tilâvet etmek üzere yevmiye bir dirhem verilmesini ve Kur'an-ı Kerim'den ale'd-devam bir cüz-i şerif kıraat ve sevabını ruhi vakife ihda etmek üzere onbeş nefer kari-i kur'an ter-

tip ve tayin olunarak her birine, yevmiye iki dirhem verilmesini ve mahfildeki huffaza bir zat reis olup yevmiye bir dirhem verilmesini ve belagat ve emanet ile ifayı vazifeye muktedir bir zat muarriif tayin olunup kendisine yevmiye iki dirhem verilmesini ve mahfilde cami-i şerifte bülbüllerin terennümü gibi terennümatta bulunarak samilerin ruhlarına gıda olmak ve kur'an-i kerim kıraat etmek üzere güzel sese, latif elhane malik bir zat kari kur'an tayin olunup kendisine yevmiye iki dirhem verilmesini ve cami-i şerif şamdanları yağ ve hasırı için yevmiye üç dirhem sarfedilmesini ve cami-i şerif ve imarette-' serrac vazifesini ifa eden kimseye yevmiye iki dirhem verilmesini ve imareti mezbureden kanaatkar ve bitamam ve müteverri bir zat şeyhi imaret tayin olunup kendisine yevmiye (buradaki kelime okunamamıştır) verilmesini ve zikri mürur eden müteveli vakfa yevmiye otuz dirhem ita edilmesini ve evkafi mezbureyi ihya hususunda nafi nazar ve re'ye malik ve emin bir zat naziri vakf tayin olunup kendisine yevmiye on dirhem verilmesini ve camii mezburde kani ve tami ve müteverri bir kimsenin şeyh tayin olunup, kendisine yevmiye on dirhem verilmesini (Mezkûr imarete kani ve bitama bir kimse şeyhi imaret tayin olunup kendisine yevmiye on dirhem verilmesi suretinde olsa gerektir. Mütercim.) Ve vakfın varidat ve masarifatını tama ve hiyanetten ictinab ederek istikamet ve diyanetle defteri mahsusuna kayıt ve imlaye ve her sene başında südde-i seniyye-i sultanide defterdar beyin mahzarında vakfın muhasebesini

rü' yete muktedir bir kimse kâtip tayin olunup kendisine yevmiye altı dirhem verilmesini ve istikametle maruf ve emin bir kimse vekilharç olup kendisine yevmiye dört dirhem verilmesini. Ve malum ve mutad olan mesalihi ifa etmek üzere iki necip zat nakib olup, her birine yevmiye üçer dirhem ve kapuyu açup kapamak üzere bir kimse bevvab olup kendisine yevmiye iki dirhem ve imaretin nazafet ve taharet hizmetini ifa etmek üzere bir kimse ferraş olup, kendisine yevmiye iki dirhem ve ahurun nazafetine bakmak üzere bir kimse ferraşi ahur olup, kendisine yevmiye iki dirhem ve sanatında mahir ve üstad kimselerden olmak üzere dört kimse ekmekçi olup bunlardan üstad olan ikisine yevmiye üçer dirhem ve yamaklarına yevmiye birer buçuk dirhem ve yine ikisi sanatında mahir ve üstad kimselerden olmak üzere dört kimse aşcı olup, bunlardan üstad olanlarına yevmiye üçer dirhem ve yamaklarına birer buçuk dirhem ve imarete kullanılan kapları yıkayup temizlemek için bir kimse kâşesuy olup, kendisine yevmiye iki dirhem ve buğday döğüp öğüterek tabha salih bir hale getirmek üzere bir kimse gendümküp olup kendisine yevmiye iki dirhem verilmesini va vakti hacette tamirat ve termimati heman ifa etmek üzere bir kimse meremmetçi olup kendisine yevmiye üç dirhem ve dört kimse vakfın cabisi olup her birine yevmiye dörder dirhem ve imaret anbarındaki gallati emanet ve istikametle muhafaza etmek üzere bir kimse Ânbar emini olup kendisine yevmiye iki dirhem ve havuz ve kenifin tathiri için bir kimse istihdam olunup kendisine yevmiye üç dirhem verilmesini ve evkati hamsede tehlihan olmak ve sevabini ruhi vakife ihda etmek üzere on nefer tehlihan tayin olunup her birine yevmiye bir dirhem ve her gün nafîle namaz kilup sevabini ruhi vakife ihda etmek üzere salih bir zat tayin olunup kendisine yevmiye üç dirhem ve eyyam-i şerife oruç tutarak sevabini ruhi vakife ihda etmek üzere müteverri bir zat tayin olunup kendisine yevmiye iki dirhem verilmesini şart kıldı . Yine vakfı muma'ileyh imareti mezbure huddamine sabah ve akşam yemekleri için mütevellii vakfın munsifane takdir edeceği miktarda taam ve ekmek itasini şart ve imareti mezkürede sarf olunmak üzere yevmi kırk dirhemlik koyun eti ve on dirhemlik yağ ve yirmi dirhemlik pirinç ve onbeş dirhemlik un ve on dirhemlik bal ve sekiz dirhemlik döğülmüş ve temizlenmiş buğday ve iki dirhemlik tuz ve imaretin kâse ve kapları için iki dirhem ve odunu için on iki dirhem ve safrani için yarım dirhem ve bak-

la ve sebzesi için yarım dirhem ve soğani için bir dirhem ve nuhudu için bir dirhem ve şamdanda yakılmak üzere iç yağı için iki dirhem ve zeyti harr için üç dirhem ve her dürlü tatlılar ve ekşiler için ziyafetlerde görülecek ihtiyacat nisbetinde ve sadirin ve varidine verilecek ziyafetler ve şehri ramazan ve ideyn ve koruk ve leben ve meşrubat ve ledelhace imaret kapları-inin meremmeti ve kalaylanrnasi ve sadirin ve varidin hayvanlarına verilecek arpa ve rekabei vakf için on dirhem muayyenat tayin ve tahsis eyledi . Yine vakif şerait ve adabına riayetle her senede bir kerre hacetmek üzere seferi meşak ve mezahimine mütehammil ve kadir emin bir kimse tayin olunup kendisine her sene üçbin dirhem verilmesini ve **Karahisar-ı Sahip** kasabasında kelâm-i mecdi talim için yaptırdığı talimhanenin mesalinine yevmiye altı dirhem ve talimi Furkan-i hamid için Medine-i **Kütahya'de** inşa etmiş olduğu talimhane mesalihi için yevmiye beş dirhem ve Bekoş karyesinde vaki dekâkini mevkufe cabisi için senevi üçyüz dirhem verilmesini şart kıldı . Sonra yine vakif vezaifi mezküreden iki vazifenin şahsi vahide verilmemesini ve ehli vezaifin kendilerinden sudur eden bir yolsuz hal ve hareketinden dolayı heman azilleri cihetine gidilmeyip yolsuz hareketleri görüldükte üç defaye kadar kendilerine nesayih icra ed-ildikten ve tesirati görülmedikten sonra veya pek aşık bir emri fahiş ityan ve irtikâp ettiklerinde azil edilmelerini ve zikri mürur eden mütevellii vakfın vakifin **Lazkiye** nahiyesinde yaptırmış olduğu köprünün ihyasi hususunu daima nazari dikkat ve ihtimami önünde bulundurarak vakti hacette imareti mezbure zevaidinden tamirati lazimesini icra edip bu babta asla tesamuh ve ihmal göstermemesini ve vakifin zevcesi olup irtihal etmiş olan Fahri Hatun ibneti Abdullahin mahruse-i **Kütahya'da** vaki olan türbesine mevkuf Honas tevabiinden **Kara Oğlan** köyünü de mütevellii mezburun nezareti altında bulundurmasını şart kıldı . Sonra yine vakif bu vakfın kendisinden sudurine -kadar yedinde ve taht-i tasarrufunda milk hakkı olup mahallinde sahibine intisab ile meşhur olmasına binaen tahitten müstağni olan **Hace oğlu** köyünü mezkûr köyde kâin tahtani ve fevkani ve küçük ve büyük müteaddit büyüti müştemil olan menzil ve ayrıca yaylakları ile dahil ve hariç bilcümle hudut ve hukuku ile büyük oğlu **Mehmet Çelebi ibni Ahmet Paşa'ya** ve sonra evlâdına ve evlâdi evlâdına inkirazlarına kadar şeraiti cami ve mevaniden hali olarak vakfi sahihi şer' i-i muhalled ile vakfeyledi . Artık vakfi

rnezbur hayru'l-varisin, olan cenab-i hak arza ve üstünde yaşayan insanlara varis ve malik olduğu yani bu âlem payidar olduğu müddetçe bey'i ve hibe ve terhin ve tevriz olunamaz hudanekerde e-vladi münkariz olur ise rnezbur karye ve menzil ve yaylaklar mahsulat vakıf kayıtları vakifin salifü'l-beyan evkafına ilhak ve masarifına sarfedilmesini ve evkafi mezbure mahsulâtı masarifi muayyenenin ifasından sonra fazla kalırsa fazla-i yakif ile mülk iştirah olunup evkafi mezkûreye ilhak olunmasını ve mahsulat bir medrese inşasına ve cihatının tayinine kifayet edecek mertebede fazla zuhur ederse medrese inşa edilmesini ve cami 'i şerifi , mezkûr ve imarete bir hanel tatarruk eder veyahut münhedim olurlar ise evkafi mezkûreden hasıl olan emval ile ikinci ve üçüncü defa olarak her ikisinin de iadeten ihya edilmesini ve her hangi bir sebepten dolayı iadeten ihyaları mümkün olmadığı surette varidati vakfiye tamamının fikarâ ve mesakine sarf olunmasını şart kıldı. Yine vakif talimi Kur'an-ı kerim için **Bekûş** karyesinde yaptırmış olduğu talimhane muallimine yevmiye bir dirhem ve **Lazkiye** karyesi dahilinde dükkânlar arasında yaptırmış olduğu mescid-i şerifin mesalihi için ve her gün mescidi mezburda imamet eyleyene yevmiye üç dirhem ve evkate âlim olarak hizmeti tezini ifa eden kimseye yevmiye bir dirhem verilmesini şart ve mahallerinde vakife intisab ile iştirahlerine binaen tahditten müstağni bulunan **Lazkiye** dahilindeki hammam tamamını ve **Lazkiye** tevabiinden **Çarşamba**⁸ köyündeki üzüm bağı tamamını **Çarşamba** köyünde inşa ve vakfetmiş olduğu zaviye mesalihine ve mütevellinin münasip gördüğü veçhile müslimine vakfi sahih-i şer'î-i rnebbe ile vakfedip hayru'l-varisin olan cenabi hak arza ve üstünde yaşayanlara varis ve malik olduğu müddetçe yani bu âlem durdukça bey'i ve hibe ve rehin ve irs cereyan etmez Ve mevlâna Şemşeddin bin Hayruddin ve Osman Çelebi bin Aliyyüddinin şahadetleriyle vakifin ve vakfin vekilleri olduğu tahakkuk eden azatlıların seyyidi Ayaş Ağa ibni Abdullah ile Mahmut bin hacı Mehmet arasında vukubulan dava ve inkârdan sonra vakfin cevazına kail olan eimmei muctehidinin kavillerine ibtinaen hâkim tarafından vakfin sihat ve lüzümüne hüküm lâhik olup mevkufatın cümlesi yazılı olduğu üzere müseccel vakif olup şurut ve kavanininde tağyir ve tebdil caiz olmadığı gibi usulinde tahvil ve zevabitinin nakzına kıyam cenab-i hakka ve yevm-i ahirete iman eden hiç bir kimseye helal olmaz Kimki vakfin tağyir ve

⁸ Çarşamba,Aydın'ın Buldan ilçesinin eski adı

tebdiline nakız ve tahviline sa'yederse haram ve günahi irtikâb etmiş olur vakifin bu baptaki ecri cenabi hak üzerine olsun . Evahiri Zilhicce sekizyüz yetmiş dokuz .

2.3.Vakfın Mütevellileri: Vakfiyede vakfın mütevelliler şöyle belirtilmiştir.

“Ve vakfı mezbur evkafının sağ olduğu müddetçe tevliyet ve nezaret ve tasarrufunu nefesine tahsis ve hiç bir kimsenin kaçınmak imkan ve kudretine malik olmadığı davet-i ilâhiyeye icabet ettikten sonra evkafi mezbure umurunda tevliyet ve tasarruf keyfiyeti neslen bade neslin ve karnen bade karninin evlâdına ve evlâdi evlâdına ve sonra utekasma ve utekasıda münkariz oldukta vaktin valisi olan zata şart kılıp vali-i muma'ileyhin evkafi mezbure umuruna nezaret ve her zaman ihyasına say ü gayret ve erbab-i zulüm ve tamamı evkafi işlerinde tasarruf ve müdahale etmekten meni' himmet eyleye ve Kur'an-i Kerimde vad ü tebliğ buyurulduğu üzere ihsanın cezası ancak ihsandır ecri-cezile naliyeti temenni eylesini şart kıldı.”

Vakfın tevliyatı ve nezareti sağ oldukça Gedik Ahmet Paşa'ya attır.Vefatından sonra kendi çocuklarına aittir.1647 yılında Ahmet Ağa⁹,1667 yılında Abdullah Beşe¹⁰,1667 yılında Abdullah Çelebi,1693 Abdullah oğlu Ahmet Ağa 23 yıl mütevellilik yapmıştır.¹¹1696 yılında Emine Hanım¹²1848 yılında Mehmet Efendi ile Ali,Halil ve Ümmügülsüm isimli üç çocuğu mütevellik yapmıştır.¹³1890 yılında mütevelliliği Afife ve Emine isimli iki kişi yürütmüştür.Mart 1890 yılında Evkaf Haziresine geçmiştir.

Bu gün vakfın kurucusunun nesli kalmamıştır. 1475 tarihli vakıftaki şartlara göre vakfın mütevellisi AFYONKARAHİSAR VALİLİĞİDİR.

2.4. Dua ve Beddua: Vakfın ebedi yaşamasını isteyen vakfın kurucusu,vakfi şartlara uygun yönetenlere dua ediyor. Vakfiyede yazı şartları bozalarda şöyle beddua ediyor.

“ mevkufatın cümlesi yazılı olduğu üzere müseccel vakif olup şurut ve kavanininde tağyir ve tebdil caiz olmadığı gibi usulinde tahvil ve zevabitinin nakzına kıyam cenab-i hakka ve yevm-i ahirete iman eden hiç bir kimseye helal olmaz Kimki vakfın tağyir ve tebdiline nakız ve tahviline sa'yederse haram ve günahi irtikâb etmiş olur vakifin bu baptaki ecri cenabi hak üzerine olsun. “

⁹ AŞS. nr.501,vrb,18b/101,23a/128

¹⁰ AŞS.nr.509,s.46785

¹¹ AŞS.nr.528 vr.5b/27

¹² AŞS.nr.524.vr.41b/177

¹³ AŞS. nr.581,vr.49a/173

2.4. Vakfın gelirleri

2 Ekim 1788 tarihinden 10 Mart 1789

tarihine kadar vakfın gelirleri

1	İstanbul'da bulunan hamamın kira geliri	Altı aylık 416 guruş
2	Rüstem Paşa vakfından 1788 gelen mukata geliri	10 guruş
3.	Gümüş,Süleyman mukatasından 1789-1790 geliri	1050 guruş
4.	İnebolu ve çevresi mukatası geliri	900 guruş
5	Efred çevresi mukatası geliri	300 guruş
6	Karaoğlan Köyü çevresi mukatası geliri	250 guruş
7.	Mehmet Bey vakfı Taras Köyü mukatasından elde edilen 2000 guruş gelir. Bu gelirden Siroz'da (Serez) bulunan cami görevlilerinin maaşları, Sirozda bulunan imaretin ekmekek, sade yağ, çorba, yer kirası, esadinye, kalemiyye ve muhasebe harçlarına toplam 875,5 guruş masraf düşüldükte sonra	1124 guruş gelir fazlası kalmıştır.
	TOPLAM	4050 guruş

7 Eylül 1823 tarihinden 9 Mayıs 1834

tarihine kadar vakfın gelirleri

1	Siroz (Serez) Sancağı'ndan Nevrekop'a bağlı mukatadan	Yıllık 3600 Krş.dan 11 yılda 39600 krş
2	Aydın Sancağı'ndan iltizam gelirlerinden	Yıllık 1660 Krş.dan 11 yılda 18260 krş
3	Aydın Sancağı'ndan iltizam gelirlerinden	Yıllık 2300 Krş.dan 11 yılda 25300 krş
4	Bilecik'daki iltizam gelirlerinden	Yıllık 700 Krş.dan 11 yılda 7700 krş
5	Kütahya Sancağı'nda iltizam gelirlerinden	Yıllık 480 Krş.dan 11 yılda 5280 krş
6	Kütahya'ya bağlı Denizli kazası iltizam gelirlerinden	Yıllık 1280 Krş.dan 11 yılda 14.080 krş
7	Kütahya Sancağı iltizam gelirlerinden	Yıllık 80 Krş.dan 11 yılda 880 krş
8	Kütahya Sancağı iltizam gelirlerinden	Yıllık 300 Krş.dan 11 yılda 3300 krş
9	Karahisar-ı Sahip'de bahçe geliri	Yıllık 70 Krş.dan 11 yılda 770 krş
10	İstanbul'da vakıf musakafatından gelen gelir	Yıllık 305 Krş.dan 11 yılda 3355 krş
11	İstanbul Gedik Paşa'daki Hamamdan	Yıllık 830 Krş.dan 11 yılda 9130 krş
12	Karahisar-ı Sahip'deki hamamın kirası	Yıllık 70 Krş.dan 11 yılda 770 krş
13	İstanbul Gedik Paşa'daki berber dükkanı kirası	85 guruş
14	İstanbul Gedik Paşa'daki kalaycı dükkanı kirası	300 guruş
	VAKFIN 11 YILLIK TOPLAM GELİRİ	128810 guruş

2.5. Vakfın, vakfiyesinde geçen masraf

listesi

	Vakfın,vakfiyesinde geçen masraf listesi	1575 tarihli vakıf Defterinde geçen masraf listesi ¹⁴
1	Hatibe 10 dirhem ¹⁵	Müderise günlük 10 akça
2	İmama 10 dirhem	Mütevelliye 20 akça
3	İki müzzine 3'er dirhem	Nazıra 10 akça
4	On hafıza Kur'an okumak üzere 1'er dirhem	Katibe 6 akça
5	Onbeş kişiye cüz okutmak üzere 2'şer dirhem	Şeyhe 8 akça
6	Hafızların reisine 1 dirhem	Medrese talebelerine 12 akça
7	Muarrife 2 dirhem	Medrese Mütevellisine 2 akça
8	Kâri Kur'an tayın adilen kişiye 2 dirhem	Hatip 10 akça
9	Cami şamdanın iç yağı ve hasır için 3 dirhem	İmam 10 akça
10	Kandilciye 2 dirhem	Müezzine 3 akça
11	İmaret Şeyhine 8 dirhem	Müezzin 3 akça
12	Mütevelliye 30 dirhem	Muarrif 2 akça
13	Nazıra 10 dirhem	Huddama 2 akça
14	Şeyhe 10 dirhem	Kayyuma 2 akça
15	Katibe 6 dirhem	Çerağcıya 2 akça
14	Vekil harca 4 dirhem	Muallime 6 akça
15	İki nakibin her birine 3'er dirhem	Vekil-i harca 4 akça

¹⁴ TK.KK.TD 575, vr.9a

¹⁵ Dirhem, gümüş para birimi olup, aynı zamanda ağırlık ölçüsüdür. Para birimi olarak dirhem, Araplar, İranlılar, Bizanslılar, Selçuklular ve Osmanlılar para birimi olarak kullanmıştır. Dirhem kelimesinin

16	Bevvaba 2 dirhem	Meşihata 3 akça
17	Ferraşa 2 dirhem	Nakibe 3 akça
18	Ahircuya 2 dirhem	Ferraşa 2 akça
19	Ekmeççi(4) üstad olana 3'er,diğerlerine 1,5 dirhem	Bevvaba 2 akça
20	Aşçı(4) üstad olana 3'er,diğerlerine 1,5 dirhem	Kilareye 2 akça
21	Kaseşuya 2 dirhem ,buğday döğücüye 2 dirhem	Tabbahana (aşçı)3 akça
22	Meremmetciye 3 dirhem	Tabbahana (aşçı)3 akça
23	Dört cabiye 4'er dirhem	Tabbahana (aşçı)2 akça
24	Anbar eminine	Tabbahana (aşçı)2 akça
25	Havuz ve helaları temizleyen kişiye 3 dirhem	Habbaza 1.5 akça
26	Tehlihanın(10 kişi) her birine 1'er dirhem	Nakibe 3 akça
27	Karahisardaki mektebin işleri için 6 dirhem	Habbaza 3 akça
28	Kütühyadaki mektebin işleri için 5 dirhem	Habbaza 3 akça
29	Bunuş Köyündeki dükkanların cabisi için yıllık 300	Habbaz 1.5 akça
30	Bunuş Köyü mektebi muallimine 1 dirhem	Ahircuya 3 akça
31	Lazkiyedeki çarşıdaki mescidin imamına 3 dirhem,muezzine 1 dirhem	Cabiye 3 akça
32	Her gün namaz kılıp,sevabını vakfın ruhuna hediye edenlere 3 dirhem	Cabiye 4 akça
33	Mübarek günlerde oruç tutup,sevabını vakfın ruhuna hediye edenlere 2 dirhem	Cabiye 6 akça
34	Her sene bir kere hac için bir kişi tayin edilip,3000	Cabiye 2 akça
35	İmaret hademelerine sabah akşam yemekleri için mütevellinin tayin edeceği miktarda yiyecek,ekmek	Şirdaniye 1 akça
36	İmaret de kullanılan yiyeceklerin listesi	Çerçöpe 1 akça

Vakıf düşüncesinin Türk toplumunda ve kültür tarihinde önemli bir yeri vardır. Birlik ve beraberlik ruhu içinde insanların birbirlerine sevgi, saygı ve şevkatle, bakmasında, yardımlaşma ve dayanışma duygularının gelişmesinde, sosyal sorunların giderilmesinde vakıfların katkısı büyüktür.

İnsanoğlunun görevi,dünya medeniyetinin muhtelif sınıflar arasında sosyal bağları kuvvetlendirmek, refah ve saadeti keşfedip “*âlem-i kevn ve fesad*”da imkanlar ölçüsünde toplumsal huzurun bekasına hizmet etmektir.

Vakıf, evrensel bir medeniyet projesinin merkezinde yer alan, erdemli insanların uygulayabileceği, insani boyutu çok yüksek çağlar boyu değerlerinden hiçbir şey kaybetmeyen sivil ve demokratik bir oluşumdur. Toplumsal ihtiyaçların sebebi ne olursa olsun gayesi cemiyette mevcut olan bu yoksulluk ve yokluğa çare bulmaktır.

Türk-İslam mührü olan vakıf eserleri, şuurlu olarak koruduğumuz sürece ayakta kalırız, silinmeyiz..... silemezler. Bu eserlerin belgesi olan vakfiyeler, o beldenin tarihi vesikasıdır.

çoğulu olan Derâhim Kur'an-ı kerimden geçer (Yunus Suresi 12/29) Dirhem paranın ön yüzünde Lâ ilâhe ille Allah vahdehüla şerike leh çevresinde Bismillah durube haze'd-dirhem, arkasında Tevbe Suresi, ayet 33 yazılıdır.

Unutulmayan Simalar

GAZETECİ HASAN HÜSEYİN ÇETİNALP

M. Akif ÇETİNALP*

Yukarı mahallelere ne zaman gitsem Bedesten'in yanında Kokucu Hacı Ali'nin dükkanını geçince gözüm hep bir başkasını arar. Dile kolay tam 40 yıl ipe dizdiği gazeteleri gelip geçenin ayakta okumasına tahammül eden, adeta bundan zevk alan bir kültür insanını; Hasan Hüseyin Çetinalp'i.

Afyonkarahisar'ın kültür hayatında önemli bir yeri olan gazeteci Hasan Hüseyin ÇETİNALP, Ot pazarı Cami civarında, Bedestenin Köprübaşı Caddesi girişinde halen Saatçi İbrahim Yurtyapan'ın dükkanının bulunduğu 10 metre karelik yerde gazete bayiliği ve satıcılığı yapardı. Aynı zamanda kitap ve kırtasiye çeşitlerinde bulunduğu işyeri, kitapseverlerin, gazete okurlarının, kültür ve sanat hayatının mümtaz simalarının adeta tekkesi gibiydi. Bir çok sosyal çalışmalar, konferanslar, tiyatrolar onun değerli katkılarıyla bu küçücük dükkanda şekillenir sonrasında düzenlenirdi.

Hasan Hüseyin ÇETİNALP dostluğa, kardeşliğe büyük önem veren; gönlü insan, vatan, millet sevgisiyle dolu olan ve aynı zamanda devamlı okuyan, araştıran, muhafazakar, milliyetçi, mukaddesatçı bir insandı. Onun bu özelliği ülke genelinde milliyetçilik ve mukaddesatçılık fikrinin savunucusu olan pek çok ünlü ilim ve kültür adamıyla samimi dostluklarına da sebep olmuştu. Afyonkarahisar ve civarına yolu düşen tanınmış simalar mutlaka Hasan Hüseyin ÇETİNALP'e uğrar, hatırlarını alır, sohbet ederlerdi.

Bir dönemin sembol isimleri olan Necip Fazıl Kısakürek, Cevat Rifat Atilhan, Profesör Ayhan Songar, gazeteci Ergün Göze, Profesör Orhan Oğuz, tiyatro sanatçısı Abdullah KARS, yazar Raif CİLASUN,

* Emekli Öğretmen

H. Hüseyin Çetinalp
1930-1992

müftü Mehmet Ali SULA, eski Denizli müftüsü ve milletvekili Sami ARSLAN, öğretmen ve eski Konya milletvekili Ziya ERCAN, eğitimci yazar İbrahim ÜNAL gibi tanınmış kişilerin Hasan Hüseyin ÇETİNALP'in küçücük dükkanına gelip ziyaret etmeleri, aramaları, sormaları onda var olan milliyetçi, mukaddesatçı duygularının gücünü, samimiyetini gösteren birer hatıra olmuştur.

Onun en büyük arzusu inançlı, imanlı, kültürlü, güzide gençlerin yetiştirilmesi ve toplumda önemli yerlere gelmesi olmuştur. 1955-1960 yıllarında Afyon Lisesi yatılı öğrencilerine maddî, manevî desteklerde bulunan Hasan Hüseyin ÇETİNALP, 1966 yılında açılan İmam-Hatip Okulu'nun kuruluşunda bulunmuş, sonrasında orada okuyan öğrencilerinde her türlü sıkıntısına koşmuştur. Pek çok öğrencinin veliliğini yapmış, takdir ve teşekkür belgesi alan öğrencilere karne hediyesi olarak kitaplar hediye etmiştir. Hatta bu öğrencilerden Huzurevi müdürü Muzaffer EROL, "Hasan Hüseyin Abi'nin bana çok iyilikleri oldu, okulda velimdi. Bu iyiliklere karşı ne yapacağım" diye düşünürken trafik kazasını haber alır almaz Afyonkarahisar Devlet Hastanesine gidip cenazesinin yıkanmasında bulunmuştur.

Celal Yıldırım Hocaefendinin 1966'da Afyonkarahisar'a müftü olarak geldiğinde ilk ziyaret ettiği kişilerden biri de Hasan Hüseyin ÇETİNALP'tir. Müftülük şimdiki Mevlevi Müzesi'nin olduğu yerde iken müftü efendi müftülüğe her geliş gidişinde selam verir, bazen dükkanda oturur, sohbet ederlerdi. Müftülük Yoncaaltı cami bitişiğindeki bölüme taşındığında Müftü Celal bey dükkandan ayağını kesmemiş, yine aralarındaki sohbetler devam etmiştir. Kandil gecelerini ihya programlarının Ulu Camide yapılması ve duyuruları yine Hasan Hüseyin ÇETİNALP'in gayretleriyle sağlanmıştır. Ulu Camiden Afyonkarahisar'ın diğer camilerine hopperlör yayını kesilse hemen Ulu Cami

imamlarından merhum İbrahim TAŞ'ı (Motorcu Hoca) bulur, yayının bağlanması sağlatırdı.

Merhum Onkolog Haluk Nurbaki de Çetinalp'in dostları arasındaydı. Ya doktorun muayenehanesine gider orada doktorun ilmi sohbetlerini dinlerdi ya da sohbetler onun dükkanda edilirdi.

Topal Hafız diye bilinen merhum İsmail Bayrı Hoca Efendi de Afyonkarahisar'a gelişlerinde mutlaka ÇETİNALP'in dükkana uğrar hatırını sorardı.

Bediüzzaman Said Nursi'nin kitaplarının yasaklandığı ve toplatıldığı dönemlerde bu kitapları Afyonkarahisar'a getirtip satan Çetinalp'in dükkanı Bediüzzaman'ın talebeleri ve sevenlerinin de uğrak mekânıdır.

Afyonkarahisar'da yayınlanan dini, milli ve şehir tarihi ile ilgili yayınların bulunabileceği tek adres olan bu küçücük dükkanda en çokta değerli âlimlerden merhum Cemal EĞRETLİ Hoca efendinin "1001 Hadis", "500 Hadis" adlı kitapları satılmıştı.

Zafer Haftası kutlamaları münasebetiyle her yıl 27 Ağustos tarihlerinde ilimize gelen ve Gedik Ahmet Paşa (İmaret) Camiinde şehitlerimiz için okunan mevlüte katılan Türkiye'nin tanınmış mevlüthanları Hasan

H. Hüseyin Çetinalp dükkanda

Hüseyin ÇETİNALP'in değişmez ziyaretçileriydi. Sonradan Milletvekili de olan İstanbul Yeni Cami eski baş imamlarından Burhan ARSLANOĞLU' da bunlardan biriydi.

Huzur Sokağı isimli romanıyla bir döneme damgasını vuran Şule Yüksel ŞENLER'in Afyonkarahisar'daki konferanslarının düzenlemesini rahmetli Doktor Mehmet Saadettin Aygen'le birlikte o yapardı.

Dükkanına gelen hemen her kitabı alan iki önemli müşterisi vardı. Biri rahmetli Doktor Mehmet Saadettin AYGEN, diğeri Taşoluk'lu rahmetli öğretmen Mev-

lüt SANCAK'tı. Dükkanında sattığı kitaplardan her zaman indirim yapar, çoğu zaman kâr da etmezdi.

Merhum sinema yönetmeni Yücel ÇAKMAKLI, 12 Eylül 1980 sonrası Danışma Meclisi Afyonkarahisar üyesi merhum Erdoğan Bayık gibi simalarda Afyonkarahisar'a her gelişinde mutlaka gençlik yıllarından tanıdığı Hasan Hüseyin ÇETİNALP'in dükkanda oturur, sohbet ederdi.

Gazetelerin bayiliğini yaparken pek çok öğrencinin gazete satışı yapmasını sağlamış, okul başarılarının artmasına daha iyi okullara gitmelerine yardımcı olmuştur. Dükkanına gelip herhangi bir yeri soranlara dükkânını ya komşularına emanet edip ya da kapatıp yardımcı olmaktan kaçınmazdı. Bazen dükkânını ziyaretçilerine bırakır, insanlara yardımcı olmaya çalışırdı ki bu ziyaretçilerin arasında milletvekili olan da vardır. Gazete satıcılığı yapan öğrencilerden emniyet müdürü, vali yardımcısı, mühendis, öğretmen olanların ziyaretleri Hasan Hüseyin ÇETİNALP'i çok mutlu ederdi.

Lise mezunu olan Afyonlu gençlerin öğretmen okulu fark derslerini verip öğretmen olmalarını teşvik edip gençlerin öğretmen olmalarına büyük katkısı olmuştur.

Pazar günleri hemen her gazetenin okunması için dükkan komşuları kapalı olduklarından uzunca ip gerer gazeteleri mandalla asardı. Bu sayede gazete okurlarının artmasına vesile oldu.

27 Mayıs 1960 inkılâbı sonrası bazı gazeteler ve dergiler toplatıldığından maddî sıkıntılar yaşadı, bu arada Afyonkarahisar gazeteler başbayiliği elinden alındı. TERCÜMAN gazetesi Afyon bayiliğini ve muhabirliğini de yapan, şehrimizde en çok satan gazete olmasını sağladığı halde bir süre sonra şikayet üzerine TERCÜMAN gazetesi bayiliğine de Kemal ILICAK tarafından son verildi.

1957 yılında evlenen Hasan Hüseyin ÇETİNALP, 1966 yılında eşinden ayrılmış, 1969 yılında ikinci evliliği yaşamıştır.

İki erkek çocuğu da Afyon Endüstri Meslek Lisesi elektrik bölümü mezunu olmuş, ikisinin de SSK Hastanesinde elektrik teknisyeni olarak iş hayatına başladığını görmüştür. 1991 yılında büyük oğlu Mehmet Said ÇETİNALP'i evlendirmiş, çocukları çok seven Hasan Hüseyin ÇETİNALP'e torun görmek nasip olmamıştır.

Mütevazı hayatını ömrünün sonuna kadar sürdüren ve maddiyata önem vermeyen Hasan Hüseyin ÇETİNALP 1980 yılında yapımı tamamlanan Gazi Mahallesi Sosyal Konutlarında bir dairesi olmuştur. Okulların açıldığı dönemlerde kitap kırtasiye dükkanları alışverişten doldukları halde Hasan Hüseyin ÇE-

Üç Kültür adamı
Hulusi Özerkan, Dr. M. Sadettin
Aygen, H. Hüseyin Çetinalp

TİNALP'in dükkanını misafirler doldururdu.

Mahalli gazetelerimizden Türkeli'de ticari kazanç vergileri ödeyenlerin listesi yayımlandığı yıllarda maliyede bir amir, küçücük

dükkindan ödenen vergiye hayret edip dükkanına gelip Hasan Hüseyin ÇETİNALP'i tebrik etmiştir.

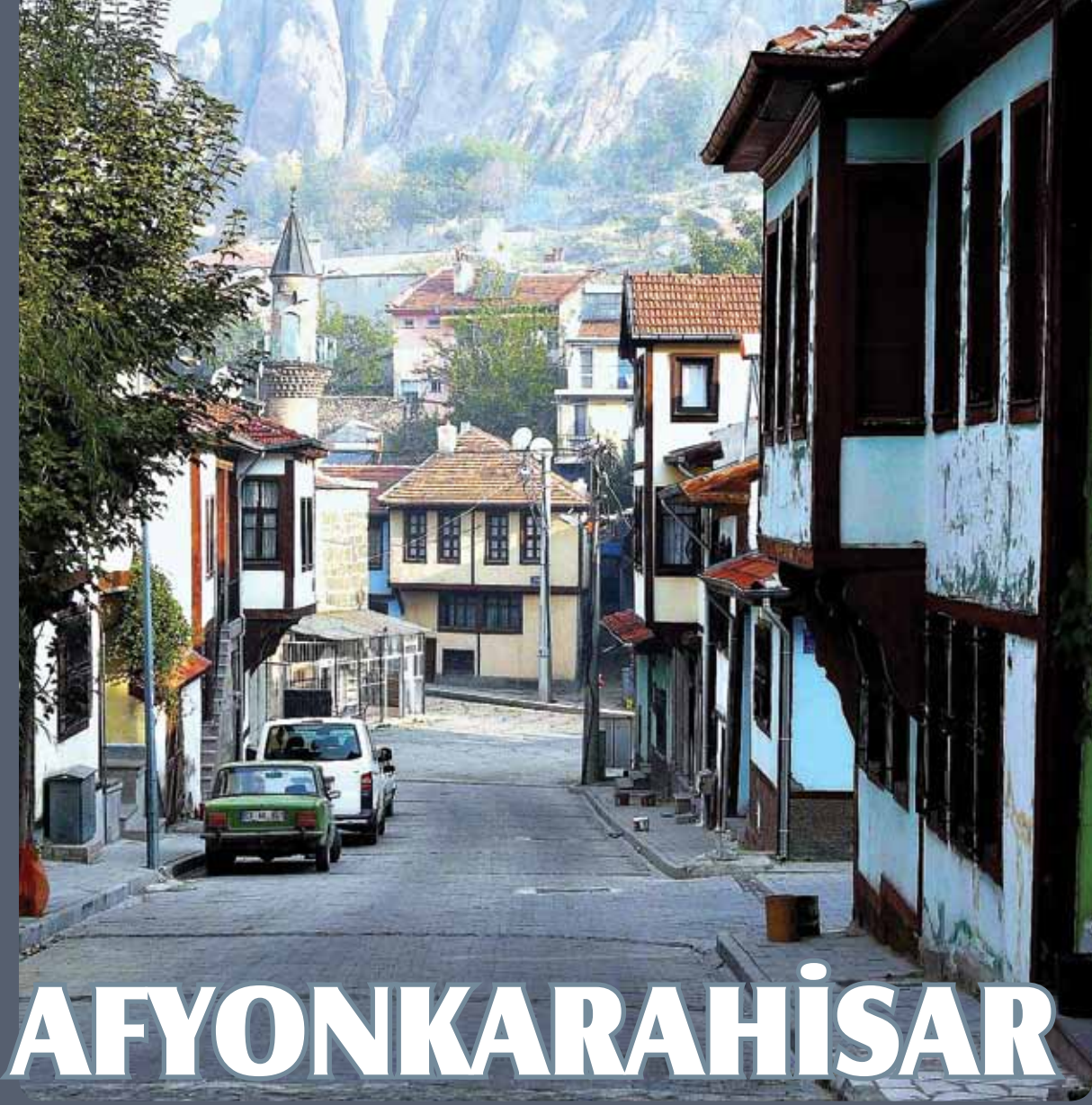
1991 yılında emekli olup dükkanını kapatmış, Afyonkarahisar dışında yaşayan dostları ve sevdikleri yaklaşık kırk yıl çalıştığı dükkanında aranmış, ölümünden sonra da arayışlar yıllarca sürmüştür.

1930 yılında doğan 3 erkek ve 1 kız kardeşin en küçüğü, 5 yaşında yetim kalan Hasan Hüseyin ÇETİNALP, 2 Ağustos 1992 Pazar günü Adnan Menderes Bulvarı Ataköy kavşağı civarında öğle namazını kılmak için Mareşal Fevzi Çakmak Camiine giderken

bir otomobilin çarpması ile ağır yaralanmış, eski SSK Hastanesi'nden Afyon Devlet Hastanesine ambulansla sevk edilirken yolda vefat etmiştir. Afyonkarahisar'ın tarihinde, kültüründe, ilim ve sosyal hayatında unutulmaz, izler bırakan fedakâr bir şahsiyeti, memleketimizin yetiştirdiği güzide bir evladı, sevilip sayılan bir gönül insanı, hafızalarda hatıralarını, kalplerde sevgisini bırakarak Hakkın rahmetine kavuştu.

H. Hüseyin Çetinalp gençlik yıllarında arkadaşlarıyla (sağ başta)

AFYONKARAHİSAR sen ANADOLU'sun

Bağrında bir kalkandır hıdırlık dağı,
Her karış toprağın bin şehit yatağı,
Zaferlerle süsledin koskoca çağı,
AFYONKARAHİSAR sen, ANADOLU'sun.

Tarihimiz seninle övünür bence,
Bir kurtuluş savaşı azmıdır sence?
Destanlar yazdırmıştın yaşlıya, gence,
AFYONKARAHİSAR sen, ANADOLU'sun.

Atam, Kocatepe'de görüldüğü gün,
Şafakla başlamıştı bir şanlı düşün,
İlk sancağı sen açtın, bununla övün,
AFYONKARAHİSAR sen, ANADOLU'sun.

Selçuklu'dan bu güne bir iz'in vardır,
Kalede şahin gibi bir gözün vardır,
Yunan'lıya ders vermiş bir özün vardır,
AFYONKARAHİSAR sen, ANADOLU'sun.

İmaret'te okunan bütün dualar,
Yankılanır Türbe'de sabaha kadar,
Köroğlu beli'ndende sana selam var,
AFYONKARAHİSAR sen, ANADOLU'sun.

Aşılmaz kalesinin güzel yurdumun,
Sende doğdu güneşi zafer yolunun,
Gururum, heykelinde iki kolunun,
AFYONKARAHİSAR sen, ANADOLU'sun.

Ceddim, sende yaşamış sende ölmüşler,
Savaşta bir tayını on'a bölmüşler,
Uğrunda can vermeyi görev bilmüşler,
AFYONKARAHİSAR sen, ANADOLU'sun.

Göklerde bir mızraktır kalenin başı,
Ey zafer abidesi, ey kilit taşı!
Helal ettim sevdana, döktüğüm yaşı,
AFYONKARAHİSAR sen, ANADOLU'sun.

Ahmet BODUR

Bizimkiler ayıp ettiler, çok ayıp ettiler! Komşuların yüzüne nasıl bakacağız? Bundan sonra nasıl aynı sofraya oturup yemek yiyecek, kahve içeceğiz?

İşte bak!

İki gündür yüzleri gülmüyor. Fatma Hanım gözlerini her görüşünde benden kaçırıyor. Yüzüme bile bakmıyor.

“Evet” dedi Niko. “Haklısın Marika” Bir deli bir kuyuya taş atarmış, kırk akıllı çıkaramazmış. Bizim serseri Ermeniler, asırlardır birlikte yiyip içtiğimiz, ağlayıp güldüğümüz, ekmeğimizi bölüştüğümüz, pilakimizi, hamuraşımızı paylaştığımız, birlikte bağbozumuna gittiğimiz komşularımızın yüzüne nasıl bakacağız? Düğünlerimiz, ölülerimiz, onların sünnet şölenleri, evlenmeleri, resmi günleri kiminle paylaşacağız?”

Derinden bir iç geçirdi Marika Hanım. Evlerinin balkonunda karı koca oturan Marika Hanımla Niko Efendi, bugün olanları tartışıyor, doluya koyuyorlar almıyor, boşa koyuyorlar dolmuyordu.

Üç dört ev aşağıdaki Barba Efendi'nin, sokak çocuğu, hayta, baba parası yiyen, Stavro'nun meyhanesinden başka yer, şarapçılardan başka adam tanımayan oğlu hiç olmayacak bir herze yemiş ve mahallede buz gibi bir rüzgar estirmişti.

Nubar, Ermeni okuluna bile doğru dürüst gitmemişti. Babasının dükkanında kazandıklarını orda burda yemeden başka birşey bilmez, yazlıkda, orda burda kendi gibi serseri arkadaşlarıyla serkeşlik ve serserilik ederek gününü gün eden Ermenilerdendi.

Bundan önce de birkaç adi suçu olmuştu. Ancak konu komşu genç kızlara yaptığı sarkıntılıkları sarhoşluğuna vermiş, Barba Efendi'nin, ağlayıp sızlamalarıyla ortak dostluklarına dayanamayıp affetmişlerdi.

İki ay önce Yunan askerleri gelip, bu ata yadigârı şehri işgal edince, işi iyice azıtmışlar, etrafındaki serseri sürüsü her geçen gün çoğalmış hatta tabanca, bıçak taşımaya etraftaki Müslüman komşularını tehdit etmeye, onlardan para sızdırmaya başlamıştı.

İki gün önce Nubar ve arkadaşları, müslüman bir komşunun kızını yolda sıkıştırmışlar, hatta akşam olunca da evine zorla girerek, genç kızın ırzına geçmişlerdi.

Olayı kabullenemeyen genç kız kendini evin tavasına asarak intihar etmiş, olay şehirde gerginliklere

sebebin olmuştu.

Nubar, kaçak ve kayıptı. Daha doğrusu pek üstünde duran olmamıştı. İşgal Komutanı, ‘olur böyle şeyler’ diyerek olayı geçiştirmişti.

Aynı mahallede, aynı sokakta yıllardır Ermenilerle müslümanlar beraber otururlardı. Niko ile Marika'da bu Ermeni ailelerden sevilen ve sayılan birileriydi. Komşularıyla, Müslüman dostlarıyla gül gibi geçinip gidiyorlardı.

Bazı Ermeni ve Rumlar, yabancılar şehri işgal ettiğinde, Yunan askerlerine olmayacak iltifatlarda bulunmuşlar, hatta evlerine ve işyerlerine Yunan bayrağı asmış, sloganlar atmışlardı.

Niko ve Marika, bütün bunlara karşı çıkmış, bu olayların dostlarını ve komşularını nasıl canevinden yaraladığını anlatmaya çalışmışlar, komşuları Mehmet Efendi ve Fatma Hanım'a giderek özür dilemişlerdi.

Marika Hanım ve eşi Niko, çiftçilik yaparlardı. Komşuları Mehmet Efendi ile Fatma Hanım'da...

Hatta dedelerinden kalan üzüm bağlarında bile komşuydular. Çapa, ilaç, budama, bağbozumu zamanı ayrıları gayrıları olmaz, tam bir düğün havası içinde üzümleri toplar, kaynatır, Niko bazen kurutur, birkaç küfesinden içimlik şarap yapardı. Mehmet Efendi'yle Fatma Hanım'da dama üzüm serip kurutur pazarda satar, bazen de pekmez kaynatırlardı.

Dedelerinden, babalarından böyle görmüşlerdi. Böyle yaşadılar ve böyle yetişkin oldular.

Niko, önce evlenmişti. Ardından aynı yıl komşusu Mehmet Efendi, Fatma ile evlendi. Ardarda sokağa iki gelin gelmişti. O nedenle Niko, Mehmet'e, ‘bacanagım’ der dururdu.

Mehmet Efendi, Cuma günleri camiye, Niko'da Pazar'ları kiliseye giderdi. Bir günden bir güne sormadılar kim olduklarını ve niye camiye yada kiliseye gittiklerini.

Sonra bir gün “savaş” dediler, “düşman geliyor-muş” dediler ve nihayet geldiler. Yunan'dan kalkan gemiler, bütün askerini Anadolu'nun bu ücra köşesindeki küçük, şirin, farklı insanların birlikte ve mutlu yaşadığı şehire yığdılar. Adına işgal dediler.

Süngüler takıldı ve göğüslere saplandı. Kurşunlar çıktı namludan insanlar yere yığıldı, gözyaşlarına karıştı. Geceleri yollar kesildi, konu komşunun üstü başı arandı. Ne buldularsa aldılar. İçlerindeki hainler işgal-

cilere yol, yöntem öğrettiler. Şu aile zengin, bunda altın, para, gümüş, mücevher çoktur dediler. Karakollara götürüp günlerce dövdüler.

Falanca kadın güzel deyip, bir yerlere uçurdular, ateş düşürdüler içlerine. Sönmeyecek, durmadan harlayan bir ateş...

Fatma'da, Marika'da hamileydi.

İki farklı kadının karnında iki yeni hayat ağacı büyüyordu. Kardeş gibi billdikleri, yaşadıkları bu iki kadının yüreklerine, Nubar ve diğerleri ateş düşürdüler.

Bu olaylar aylarca sürdü. İşgal başlayalı ikinci Ağustos bitmek üzereydi.

Önce Fatma doğurdu bebeğini. Ne sevinebildiler, ne üzülebildiler. Sadece şaşkındılar. Fatma Gelin, esaretin içine doğurmuştu bebeğini. Artık düşünecekleri üçüncü bir can vardı evlerinde.

Marika, bu doğumu düşündü. Çünkü ilişkileri eskisi gibi değildi. Ağızlarını bıçak açmıyor, birbirlerini gördüklerinde ise adeta ağlayacak gibi oluyorlardı.

Herşeye rağmen Marika, güzel bir şeker peltesi kaynattı. Doğacak bebeğine ördüğü patik, başlık ve kazaktan bir bohça yaptı. Komşusu, arkadaşı Fatma'ya oğlan görmeye gitti. Korkarak kapıyı çaldı. Çıngırak uzun uzun çaldı, yüreğindeki çıngıraklarsa yüzlerce kez. Heyecanlıydı, korkuyordu... "Ya! reddederlerse. Ya! beni kabul etmezlerse" diye çekiniyordu.

Nihayet kapı aralandı. Mehmet, gözleri yerde, mırıldanır gibi, buyur etti Marika Hanım'ı.

"İyi günler, hayırlı olsun! Geldim Fatma'ya"

Uzun taşlığı yürüdüler, içeri girdiler. Fatma, yer yatağında yatıyordu. Yanındaki beşikte de bebeği. Fatma, Marika'yı görünce yataktan doğruldu oturağına geldi. Her halinden Marika'yı iki gündür beklediği belliydi. "Bu yanlışlar, bu savaşlar, bu işgaller, bu süngüler insanları sevdiklerinden ayırmamalı" der gibiydi. Önce bakıştılar, hiçbir şey söylemeden sarılıp kucaklaştılar. Sonra ağlaştılar. Sessizce oturdular, bebeği sevdiler. Herşeyi unuttular. Nerede olduklarını, ne halde olduklarını, işgali, askerleri, Nubar'ı, Niko'yu, Mehmet'i unuttular. Sadece yüreklerinden karşılıklı akan sevgi seline kapılıp gittiler bir süre.

Fatma, Marika'nın gelmesine çok sevinmişti. Marika'da Fatma'nın kendisine gösterdiği içten sevgiden çok memnun kalmıştı.

Ağustos'un son günleriydi. Çoktandır iki ordu arasında büyük bir savaşın olacağı söylenip duruyordu ama ne zaman olacağını bilmiyorlardı.

25 Ağustos akşamı Niko ve Marika huzursuz bir gece geçirdiler. Marika, ikide bir rahatsızlanıp, ağrıların sıklaştığından doğumun yakın olduğunu hissediyordu. İt, uğursuz sokakta kol geziyordu. Niko, komşusu Fatma ve Mehmet'e utana sıkıla haber verdi eşinin doğum sancılarını. Ermeni bir ebe de binbir naz

ve niyazla gelip hanımının yanına oturdu. Fatma, bebeğini beşikte bırakıp çoktan gelmiş, arkadaşı ve komşusu güzel gözlü, Ermeni güzeli Marika'nın yanına çömmüş, ona tecrübelerini anlatıyordu. Gece sabaha doğru nihayet Marika bir kız çocuğu dünyaya getirdi. Bu çocuklar Fatma'nın da, Marika'nın da ilk bebekleriydi.

Duydukları onca kötü habere, yaşadıkları onca kötü olaya, düşman işgaline rağmen her ikisi de gelecekte umutlarını kesmemişler, güzel günler bekleyen iki genç annenin sevgi dolu hayallerini kurmuşlardı.

Tabii, öyle olmadı.

Marika'nın doğumundan birkaç saat sonra şehir top sesleri ve gökyüzüne yükselen alevlerle sarsılmaya başladı.

Marika'da tıpkı Fatma gibi ne sevineceğini bildi, ne üzüleceğini. Sokaklarda erken saatlerde bir hareketlenme başladı. Koşuşturanlar, kaçanlar, silah atanlar, ateş yakanlar, nara atanlar...

Marika, bebeğini kucağına aldı ve ilk defa memelerinden ılık süt verdi yavrusuna. Mini minnacık bu kız çocuğu anasından ilk sütünü emdi. Onun ilk sıcaklığını duydu. Ne var ki, Marika mutluluk gözyaşları dökmeye ve 'talihsiz yavrum' diye ağlamaya başladı. Fatma, başucundan ayrılmadı. Aradabir kendi bebeğini emzirmek için eve hızlı hızlı gidip geldi.

Fatma'nın şekeri yoktu. Marika'ya sıcak pekmez peltesi ve çorba yapıp içirdi. Etrafı topladı, kirlileri yıkadı. Dağılan evi düzeltti, ebe kadını uğurladı.

Marika, bütün endişeli bekleyişine rağmen Fatma'yı ılık gözyaşları ve sevgiyle izledi. İçinden ona Meryem Ana adına dualar etti. Candan, "sağolsasın mami" dedi.

Savaş başlamış ve bütün şiddetiyle devam ederken, bazı Ermenilerin göç etmek için hazırlık yaptıkları, akrabaları tarafından bildirildi ve Niko'ların da hazırlanması gerektiği, artık burada kalamayacakları, aksi takdirde çok kötü şeylerin olacağı ikazı yapıldı.

Niko ve Marika başka yer, başka il, başka diyar bilmezlerdi. Onların dünyası Ayşelerin, Mustafaların, Süleymanların yaşadığı dünyaydı. Nereye, nasıl, neden gideceklerdi!

Bu gerçeği anladıkları zaman karıkoca Nikoların başlarına dünya yıkıldı. Yataktan kalkacak hali yoktu Marika'nın.

Marika'nın bebeği bir günlüktü ve dede yadigarı bu ahşap, çiçeklerle bezeli, ağaçlı, güllü, sarmaşıklı evdeki son geceleriydi. Bunun bilincindeydiler ama dillendirmekten korkuyorlardı.

O gece hiç uyumadılar.

Yatakları da açmadı Marika. Çünkü ne zaman, ne olacağı belli değildi. Yola mı düzüleceklerdi? Nereye, kiminle, nasıl gideceklerdi? Yüzyıllardır yaşadıkları kalenin eteğindeki bu şirin, ata yadigarı evlerini bi-

linmeyenlere doğru terk mi edeceklerdi? Elde, avuçta da çok fazla birşeyleri yoktu. Üstelik yeni doğmuş bir kızları vardı. Kalmak, en iyisiydi. Ancak Niko, birkaç Ermeni akrabasıyla görüşmüş ve gitmeye karar vermişti. Akrabaları savaşın bitmesi, işgalin sona ermesi halinde, misliyle Ermenilerden oç alınabileceğinden korkuyorlardı. İçlerindeki birkaç terbiyesiz, nankör yaşadıkları bu toprağa ihanet etmişti. Bunun bedelini neden şimdi masum insanlar ödeyecekti?

Savaş buydu. Herhalde. Ürktü!

Oturduğu yerde, düşüncelerinden, kendi kendinden ürktü Niko. Marika'ya fazla sezdirmeden sepetler, çıkınlar hazırladı. Bebek için, kendisi için ve Marika için birşeyler koydu. Elbise, çamaşır, Marika'nın ziyaretleri, yiyecek birkaç parça birşey...

Aslında kendi de bilmiyordu ne yaptığını. Ve ne yapacağını.

Aşağıdaki hayvanlarını, atlarını, hele yeni doğan bebeklerini düşününce çıldıracak gibi oldu. Ya! onları diri diri açlığa, susuzluğa terkecekti ya da Mehmet'e bırakacaktı.

Başka çareleri de yoktu.

Gün ağardı. Kapı hızla vurulmaya başladı. Koştu, önce aralıktan baktı. Demirciyanların büyük oğluydu gelen. Kuzen sayılırlardı. Delikanlı, heyecan içindeydi, her halinden korktuğu belliydi. "Öğleden sonra, durum kötüye giderse istasyonda buluşacağız, babam söyledi" deyip, koşar adımla geri döndü.

Marika'ya durumu anlattığında, ortadaki yası anlatmaya kelimeler yetmiyordu. Marika, çocuk, dostlar, komşular, hatıralar...

'Ben lohusayım, henüz yola gidemem' diyordu Marika. Niko, 'mecbur kalırsak gideceğiz. Seni istasyona taşımanın bir yolunu elbet bulacağım' dedi.

Top sesleri günün ağarmasıyla yeniden başlamıştı. İşgal askerlerinin kullandığı binalar boşaltılıyordu. Öğle vakti olmuştu. Askerler, subaylar, siviller bulabillerler otomobille, yaylılarla, at arabalarıyla, bulamayanlar yaya herkes bir yere koşuşturuyor, şehri terketmeye çalışıyorlardı.

Bir Ermeni aile arabaya yüklediği eşyalarıyla önlerinden, 'ne duruyorsunuz?' diye bağırarak, geçip gitti.

Marika mecburen sarıldı, sarmalandı, ayaklandı.

O arada Fatma görüldü kapıda.

'Yunan çözülmüş, cepheyi terketmiş, kaçıyormuş Marika' dedi.

Marika'nın yüzündeki hüznü görünce, ne oluyor, bu ne hal dercesine baktı.

Marika ağlıyordu.

Ağlarken, bizde dedi, bizde gidiyoruz!

-Nereye?

-Bilmiyoruz nereye!

-Olmaz öyle şey. Siz ne yaptınız ki! Sizin ne günahınız var?

Marika, Fatma'ya sarıldı.

-Fatma, Canım Kardeşim, biz gidiyoruz. Ancak bebeğim, yollarda perişan olur, hastalanır, ölür. Ben onun ölmesini istemiyorum. Yalvarırım sana! Çocuğumu sana emanet etsem...Belki bir süre sonra ortalık yatıştır, bende gelir çocuğumu senden alırım. Evimize döner, çocuklarımızı birlikte büyütürüz, diye kesik kesik hıçkırdı Marika.

Fatma, çıldıracak gibi oldu.

Göz yaşları sel olup, akıyordu iki kadında da.

Kapıda Niko görüldü. Sokaklarda tektük kaçan ve kovalayan askerler görülmeye başlamıştı. Vakit öğleyi geçmişti. Sıcak iyiden iyiye bastırmaya başlamıştı.

Bir anda mal ve canlar ortaya dökülmüş, bin yıllık bir kader birliği ayrılma noktasına gelmişti.

Niko, çıkınlarını getirip, ana kapının arkasına koydu. Gitme zamanının geldiğini anlattı. Fatma, bebek konusunu kocası Mehmet'le konuşmuş, ikisi birden kapıda görünmüşlerdi.

'Kabul' dediler. 'Acı, ama kabul' dedi Mehmet Efendi ağlayan bir sesle. Sonra ekledi, 'Biz bakar, büyütürüz. Kendi kızımız gibi'

Bebek teslim edildi Fatma Hanım'a.

Marika'nın saçlarına aklar o anda düşmeye başladı. Henüz on sekizindeydi.

Yokuş aşağı inen sokaktan hızla ilerleyen Niko ile Marika, ikidebir dönüp dönüp Fatma'nın kucağındaki bebeğe baktılar. Gözlerindeki yaşlardan yürüdükleri yeri göremeden uzaklaştılar.

Dönüp, alacaklardı bebeklerini.

Marika ve Niko bir daha ne o yaşadıkları şehre, ne evlerine, ne de komşularına dönemedi. Ne oldular, nereye gittiler, bilen çıkmadı.

Sonra gözden kayboldular. Bu onları son görüşleriydi.

Savaş bitti, ortalık yatıştı.

Emanet büyüdü, adı Meryem oldu. Genç Meryem'i mahalleden bir delikanlıya verdiler, dört çocuğu oldu.

Yaşlandı, torun torba sahibi oldu ve Mehmet'i baba, Fatma'yı da ana bildi. Bu sır hep saklandı Meryem'den. Bazen fısıltılar gelirdi kulağına Meryem'in ama aldırma. Acısını içine gömdü.

O, 1984 yılının sıcak bir Ağustos ayında belki fazla yaşlı değildi ama ruhu yüzyıllarca yaşamışçasına yorgun, öldü gitti.

Kimbilir öbür dünyada gerçek ana babası Marika ve Niko ile buluştu...

AFYONKARAHİSAR'DA KUR'ÂN'A HİZMET EDENLER

HAFIZLAR

Uzm. Yusuf İLGAR*

Kutsal kitabımız Kur'ân-ı Kerim, hazrete peygambere vahiy yoluyla indirilmiş mucize bir kelâmdır. Cebrail tarafından efendimize öğretilmesinden sonra Mushaflarda yazılmış, tevatürle nakledilmiştir. Okunması bir ibadettir¹.

Hâfız, Arapça, hıfz kökünden türemiş bir sıfat olup, sözlükte hıfzeden, koruyan, ezberleyen manalarına gelmektedir. Çoğulu huffâzdır. Kur'ân-ı Kerim'in tamamını ezberleyen kişiye de sıfat olarak hâfız denilmektedir. Hazreti peygamber efendimizin "Sizin en hayırlınız Kur'ân-ı öğrenen ve öğreteninizdir"² hadis-i şerifini düstur eden Müslümanlar nesilden nesile Allâh kelimasını öğrenmeğe ve öğretmeye çalışmışlardır.

Kur'ân-ı Kerimin okunuş tarzı, peygamberimiz (sav) tarafından öğretilmiştir. Efendimiz zamanında Hazreti Ömerle Hişâm bin Hakîm arasında şöyle bir olay olmuştur: "Hazreti Ömer şöyle der: Hişâm bin Hakîm'in Furkân sûresini, okuduğumuz şekilden başka türlü okuduğunu işittim. Çünkü Hz. Peygamber, bu sûreyi bana okumuştur. Ona, okumasını bitirinceye kadar mühlet verdim, sonra onu elbisesinden yakalayıp, peygambere getirdim. Ya rasullah, bundan, Furkân sûresini, bize öğrettiğinden başka bir şekilde okuduğunu işittim, dedi. Peygamber ona oku dedi. O da evvelce benim işittiğim şekilde okudu. Bunun üzerine peygamber, böyle nâzil oldu dedi. Sonra bana oku dedi, ben de okudum. Bu böyle nâzil oldu. Kur'ân yedi harf üzerine nâzil olmuştur. Hangisi kolayınıza gelirse onu okuyun dedi. "Burada şu husus belirtilmiştir ki: Ömerle Hişâm aynı kabileden oldukları halde başka başka lehçelerde okuyorlardı³.

Farklı okumalar manayı değiştirecek derecede

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sultan Divânî Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü. Afyonkarahisar

¹ Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu, *Tefsîr Usûlü*, Ankara 1979, s. 97.

² Nebi Bozkurt, "Hâfız", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 15, İstanbul 1997, s. 74.

³ Cerrahoğlu, *age.*, s. 97.

yanlış okumak değil, *med, kasr, tahfif, teşdit, teshil, imâle, izhar, ibdâl, ihfâ ve noktalama* gibi hususları ihtiva eder. Örneğin Fatıha Suresindeki "Mâlik-i yev-middîn" bir okuyuş şeklidir. Başka kıraatte "Melik-i yevmiddîn" şeklinde de okunabilir. Yine "Ve'd-Duhâ" ayeti "Ve'd-Duhi" şeklinde de okunabilir⁴.

Kur'ân-ı Kerim kıraât (okuyuş) şeklinin sayısı ondur. Buna "el-Kıraâtü'l-Aşr" denilir. Bu okuyuş şekillerinden yedi tanesi revaç bulmuştur. Buna da "el-Kıra'âtü's-Seb'a" adı verilmiştir. Yedi kıraâtın yedi imamı ve ikişer de râvisi meşhur olanlardır. On okuyuş şeklinden üç tanesi günümüzde fiilen kullanılmaktadır. Diğer yedi tanesi ise ilim olarak incelenmektedir. Pratikte Müslümanlar tarafından uygulanan üç kıraât şudur:⁵

Ebu Amr⁶ kıraâtı: Sudan'ın bir kısmında bu zatın okuyuş şekli üzerine Kur'ân-ı Kerim okunur. Günümüzde az kullanılan bir okuyuş şeklidir.

Nâfi⁷ Kıraâtı: Verş'in⁸ rivayetiyle okunan Nâfi kıraâtı günümüzde Mısır hariç olmak üzere Afrika'da bu okuyuş şeklinde Kur'ân-ı Kerim okunur.

Âsım⁹ Kıraâtı: Günümüzde Müslümanların büyük

⁴ M. Ali Kaya, "Kur'ân'ın Yedi Kıraati, (30 Mart 2011).<http://www.fikirbahcesi.org/tefsir-dersleri/kuranin-yedi-kiraati.html>. (04.06.2012).

⁵ Cerrahoğlu, *age.*, s. 106-112.

⁶ Asıl ismi Ebû Amr b. El-Alâ el-Basrî (öl. H. 154 veya 155/M. 771-772)dir. Kıraâtını pek çok tâbiundan almıştır. (Cerrahoğlu, *age.*, s. 108).

⁷ Nâfi'nin asıl adı Ebû Abdurrahmân b. Ebî Nuaym'dır. (öl. H. 169/M. 785). İsbahanlıdır. Yetmiş kadar tâbiünden kıraât okumuştur. Medine'de ikamet ederek orada da kıraât ilmi üzerine ders almıştır. İmâm-ı Mâlik vs. büyük imamlar kendisini takdir ederek Kur'ân-ı Kerim kıraâtı hususunda imam olarak görmüşlerdir. (Cerrahoğlu, *age.*, s. 107).

⁸ Verş, Nâfi'nin asıl adı Ebû Abdurrahmân b. Ebî Nuaym'ın râvilerindedir. (öl. H. 197/M. 813). Asıl adı Osman b. Saïd el Mısıri'dir. Nâfi'den kıraât öğrendikten sonra Mısır'a gitmiş orada da kıraât öğrenmiştir. Verş lâkâbını hocası Nâfi vermiştir. (Cerrahoğlu, *age.*, s. 107).

⁹ Asıl ismi Ebu Bekr Âsım b. Ebi'n-ecûd el-Kûffî'dir. (öl. H. 127/M. 745). Tâbiündandır. Kûfe'de Kur'ân okuyucularının şeyhi sayılmıştır. (Cerrahoğlu, *age.*, s. 109).

bir çoğunluğu Âsım Kıraâtı'nın Hafs¹⁰ rivayetine göre Kur'an-ı Kerim okumaktadırlar.

Yukarıda belirttiğimiz üç okuyuş şekline göre de Kur'an-ı Kerimler basılmaktadır.

Afyonkarahisar'da Kur'an'a hizmet eden hâfizleri tanıtmayı ve gelecek kuşaklara aktarmayı amaçladığımız bu çalışmamızda iki vefat etmiş değerli hocamızla, halen hizmetlerini sürdürmeğe devam eden altı hoca efendinin biyografisi verilmiştir. (Allâh onlardan razı olsun). Halen çalışmalarımız devam etmektedir.

Hâfiz Bekir Keser, Hâfiz Halil Çoban, Hâfiz Mahmut Yılmaz, Hâfiz Mehmet Sinan, Hâfiz Feyzullah Sinan ve Hâfiz Ahmet Arısoy (2012)

HÂFİZ AHMET ARISOY

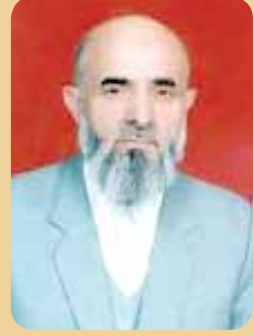
Afyonkarahisar, Şuhut ilçesi İlyaslı köyünde 04.01.1938 tarihinde doğmuştur. İlkokul mezunudur. Hâfizlik eğitimine Şuhut Kur'an Kursu'nda başlamış burada Hâfiz Hüseyin Arısoy hocada Hâfizliğini 1953-1955 tarihlerinde tamamlamıştır. Hâfiz Halil Çoban, Hâfiz Mahmut Yılmaz, Hâfiz Mevlüt Aktaş (İlyaslı köyünden) hâfizlik eğitimi alan arkadaşlarından bazılarıdır.

Ahmet Arısoy hâfizlik eğitimi yanı sıra Denizlili Musa Emre'den Arapça dersi almıştır. Askerlik görevinden sonra 1962 yılında Değirmen Ayvalı köyünde imam-hatiplik görevine başlamış buradan 1964 yılında Afyonkarahisar Arapmescidi'ne imam-hatip olarak tayin olmuştur. Otuz bir yıl hizmet ile 1995 yılında emekli olmuştur. Birkaç defa hacca giden Ahmet Hoca, gerek görevi başında, gerekse emekli olduktan sonra büyük küçük pek çok kişiye Kur'an-ı Kerim öğretmiştir. Haftada yerine göre iki üç gün din görevlileriyle, esnaf ve memurlarla *gezek* gezmiş, bu gezeklerde Hâfiz Halil Çoban'la beraber Kur'an hizmetinde bulunmuştur.

¹⁰ Hafs b. Süleyman el-Esedî el-Kûfî, (H. öl. 180/M. 796) Âsım'ın üvey oğludur. Bağdat'ta ve Mekke'de yaşamıştır. (Cerraçoğlu, *age.*, s. 110).

HÂFİZ ALİ GÜNDOĞAN

Afyonkarahisar Sülümenli kasabasından 6 Nisan 1940 yılında dünyaya gelen Ali Gündoğan, Mehmet Efendinin oğludur. İlkokulu köyünde okumuş birincilikle mezun olmuştur. Hâfizlik eğitimini ağabeyi Mehmet Gündoğan'dan almıştır. Hâfizliğin tamamlanmasından sonra İstanbul'a giderek, Said Hoca (Eyüb Sultan Câmî görevlisi), İsmail Bayrı nâm-ı diğer Topal Hoca'dan talim ve kıraât dersleri almıştır. Ayrıca Karabaş Câmî imamı Kemal Başakkıran, Yavuz Selim Câmî imamı Rafet hoca efendilerden Arapça (Sarf-Nahiv) okumuştur. İstanbul'da Gönenli Hacı Mehmet Efendi'nin hizmet ettiği Fatih'teki yurtta kalmıştır.

1960 yılında Afyonkarahisar Gar Câmî imam-hatip olarak görevlenen Gündoğan iki yıl askerlik görevini yerine getirdikten sonra Yârenler Câmîine tayin olmuştur. 1964 yılında merkez Sinan Paşa Câmîine tayin edilmiş, burada iki yıl çalıştıktan sonra Kurrâ Câmîine tayin olmuştur. Kurrâ Câmîi imam-hatipliğinden 1986 yılında emekli olmuştur. 26.02.2011 tarihinde Hakk'a yürümüştür. Cenaze namazı cuma namazını müteakip İmaret Câmîi'nde kılınmıştır. Yüzlerce talebesi ve sevenlerinin katılımıyla Asri Mezarlığa defnedildi.

Ali Gündoğan, Pazar günü hariç haftanın diğer altı günü gezeklere katılarak Hak yolunda eğitim ve öğretimde bulunmuştur. Her akşam ayrı ayrı gezek gurubu vardır. Otuzbeş kırk yıla yakın gezek toplantılarında yüzlerce kişiye başta bilmeyenlere Kur'an öğretmiştir. Diğer taraftan Kur'an okumasını bilenlere ise tecvid ve kıraât dersinin yanı sıra ilmihal bilgileri vermiştir. Ömrünün son zamanlarında hoca efendiyi talebeleri özel araçlarıyla getirip götürmüşlerdir. Şahsına dokuz hac, üç umre nasip olmuştur.

Hâfiz Ali Gündoğan bizzat baştan sona, rahlesinde hâfiz yetiştirmede ancak gerek merkezde, gerek Salar köyünde açılan hâfiz yetiştirme Kur'an Kursu'nun açılmasında ve talebelerin eğitiminde unutulmayacak derecede önemli hizmetleri olmuştur. Ailesi ve çocuklarına yazmış olduğu dini bir takım şiirleri vardır¹¹.

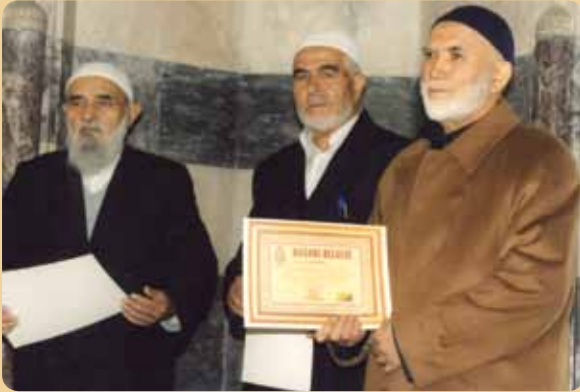
Beş kızı ve bir oğlu olan Ali Gündoğan hocafendi, emekli olmasına rağmen halkın irşad edilmesi görevini son bir yıldaki hastalığına kadar aksatmadan

¹¹ Bilgiler ailesinden alınmıştır.

sürdürmüş, pek çok talebe yetiştirmiştir. İstanbul'daki talebelik yıllarında zaman zaman sohbetlerini dinlediği merhum Mehmed Zahid Kotku hocaefendinin hizmet halkasına 1970'li yıllarda bizzat kendisiyle yaptığı görüşme sonrası katılan Ali Gündoğan, Afyonkarahisar şehrinde Mehmed Zahid Kotku, Mahmud Esad Coşan ve Muharrem Nureddin Coşan hoca efendilerin çizgisinde hizmetlerini sürdürerek bu yolda büyük emek gösterdi¹².

Hâfız Ali Gündoğan'ın cenaze defin merasi.

Hâfız Halil Çoban, Hâfız Mahmut Yılmaz ve Hâfız Ali Gündoğan başarı belgesi aldıkları bir törende.

HÂFIZ FEYZULLAH SİNAN

Feyzullah Sinan, Afyonkarahisar, İhsaniye ilçesi Kayıhan kasabasında 01.01.1946 tarihinde doğmuştur. Babası Hasan Efendidir. Ailesine Sinanlar denir. İlkokul mezunudur. Hâfızlığa kendi köylerinde İhsan Akçeşme¹³ hocada başlamıştır. İlkokul beşinci sınıfa kadar köyünde okuyan Feyzullah, Kur'ân-ı

¹² <http://www.kocatepegazetesi.com/haberdetay.asp?id=45386>; - <http://www.gazete3.com/haber.php?haber=20921>.

¹³ İhsan Akçeşme Hoca Efendi hâfız olmamasına rağmen Kur'ân yolundaki hizmeti sitayişle bahsedilecek derecede yüksektir.

Kerim'in ¼'ünü de burada ezberlemiştir. 1957 yılında Afyonkarahisar'a gelmiş, burada ağabeyi Hâfız Mehmet Sinan'da hâfızlık eğitimine tekrar başlamıştır. İki yıl eğitimden sonra 1959 yılında hâfız olmuştur. Nazilli'de Topal Hoca'nın talebelerinden Mustafa Özdemir hocadan beş-altı arkadaşıyla birlikte *Kıra'âtü's-Seb'a*, "aşare-i takribi"¹⁴ okumuştur.

Hâfızlık eğitimini 1965 yılında tamamlayan Hâfız Feyzullah Sinan, Nazilli Çarşısı Câmii nam-ı diğer Koca Câmii'ne müezzin olarak göreve başlamıştır. 1966-1968 yıllarında askerlik görevini yapmıştır. 1968 yılında Afyonkarahisar Marulcu Câmisi'nde müezzin olarak göreve tayin olmuş; sırasıyla Ulu Câmî (Câmî-i kebir), Sülüm, Zülâli, Gedik Ahmet Paşa nâm-ı diğer İmaret câmilerinde görev yapmıştır. Müftülüğün düzenlediği gece kurslarında taliplilere Kur'ân-ı Kerim öğretmiştir. Kale öğrenci yurdunda yedi yıl hâfız adaylarına ders vermiştir.

Hâfız Feyzullah Sinan, çeşitli dönemlerde il itâ amirlerinden ve müftülerinden pek taltifnameler almış ve derece ilerlemesiyle onurlanmıştır. Ez-cümle olarak eski valilerden Hüsnü Tuğlu, Orhan Mirkelam; eski müfûlerden Osman Müderrisoğlu, Osman Akdemir, Rasim Arslan, İlhami Kemaloğlu imzalarıyla teşekkür ve takdir belgeleri almıştır.

2011 yılında İmaret Câmisi'nden emekli olan Feyzullah Sinan Hoca müezzinlik görevini ifa ederken Afyonkarahisar'da muhtelif câmilerde mukâbele okumuş, Zülâli Câmisi'nde Hâfız Ayhan Mansız'la birlikte hatimle namaz kıldırmıştır. Kadir gecelerinde Ulu Câmî programlarında aşr-ı şerif okumuştur. Pek çok kişiye Kur'ân-ı Kerim öğretmiş, bazı meslektaşları dâhil olmak üzere Kur'ân-ı öğrenenlerin, okumalarını geliştirmiştir. Emekli olduktan sonra fahri olarak Salarköyü Kur'ân Kursu'nda hâfız yetiştirme görevine başlamış, halen bu hizmetini devam ettirmektedir. Haftada bir gün esnaf ve memurlardan oluşan gurupla *gezek gezek* Kur'ân-ı Kerim ve dini eğitim vermektedir.

¹⁴ *Takrib*: Yaklaşma, yakınlık demektir. 'Aşere imamlarının ravilerinin ravileri arasındaki kıraat çoğalması ile genişleyen okuma biçimlerine de "takrib" denilir. ([http://home.uludag.edu.tr/users/ucmaz/PDF/ilh/2004-13\(2\)/M5.pdf](http://home.uludag.edu.tr/users/ucmaz/PDF/ilh/2004-13(2)/M5.pdf)).

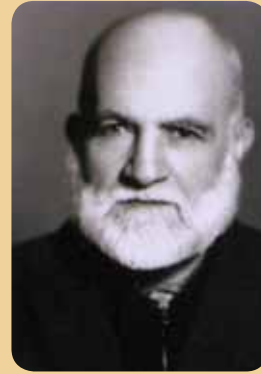
HÂFİZ HALİL ÇOBAN

Afyonkarahisar, Şuhut ilçesi Kavaklı köyünde 19.05.1937 tarihinde dünyaya gelen Halil Çoban, ilkokulu kendi köyünde bitirmiştir. 1952-1954 yıllarında Şuhut Kur'an Kursu'nda, Hâfız Hüseyin Arısoy hocada hâfızlığını tamamlamıştır. Hâfız Halil Çoban, hâfızlığı yanı sıra kiraâtü's-seb'a eğitimini de alarak Kur'an-ı Kerim'in yedi okuyuşunu öğrenmiştir. Bir süre Arapça eğitimi almıştır. 1955 yılında Şuhut Anayurt köyünde hak, karşılığında imam-hatiplik görevine başlamıştır. Buradan askere gitti geldi. Anayurt köyünde üç yıl kaldıktan sonra Sandıklı Menteş Köyü Câmii imam-hatipliğine, buradan da 1963 yılında Afyonkarahisar Keçepazarı/İmad Dede Câmisi'ne imam-hatip tayin edilmiştir. Yirmi beş yıl burada hizmet ettikten sonra 1988 yılında emekli olmuştur. Zülâli Câmisi'nde öğle ve ikinci vakitlerinde mukâbeleye oturmuş, muhtelif gezeklerde, dost meclislerinde Kur'an hizmetinde bulunmuştur. Birkaç defa hacca gitmiştir. Eser olarak arkasından hâfız-ı Kur'an okuyucuları olan Bediha, Edâ, Şeyma, Nefise, Ayşe, Yuşa Muhammed, Seyid Ahmet ve Mehmet Hondi isimlerindeki şanslı sekiz kişiye, sekizer yaşlarında Nisan 2011 yılında hâfızlık belgelerini vermek nasip ve müyesser olmuştur. Halen beş küçük talebesi hâfızlıklarını bitirme aşamasındadır.

HÂFİZ İSMAİL HAKKI BAYRI NÂM-I DİĞER KESİK BACAK İSMAİL HAKKI, (TOPAL HOCA)

İsmail Hakkı Bayrı 1905 yılında Batı Trakya'nın Serez şehrinde doğmuştur. İstanbul'da Kesik Bacak İsmail Hakkı Hoca, Afyonkarahisar'da Topal Hoca lâkaplarıyla meşhurdur. Ona bu sıfatın verilmesinin sebebi şudur: İsmail Bayrı, İlköğretimini tamamladıktan sonra İstanbul'da Üsküdar Toptaşı Askerî Rüşdiyesi'ne kaydolmuş; ancak bir gün okuldan eve tramvayla gelirken kaza geçirmiş. Tramvaydan düşen küçük İsmail diz kapaklarının yaklaşık dört-beş

parmak altından her iki bacağı kaybetmiştir. Bu kaza sonra hayat akışı değişen İsmail'i dayısı olan Fatih Câmii ders-i âmlarından, Şehzade Câmii Şeyhü'l-kurrâsı Serezli Ahmed Şükrü Efendi'nin himâyesinde hâfızlığa başlamıştır. Hâfızlık eğitimi yanı sıra Oflu Mehmet Âşıkkutlu ve Reîsü'l-kurrâ Varnalı-zâde Hâfız Hamdi Efendi'den kiraât-i aşere eğitimi almıştır. Bu eğitim sonucunda icazet almıştır. Diğer taraftan Bekir Hâki Yener ve Ömer Nasuhi Bilmen gibi âlimlerin derslerini takip ederek hadis ve fıkıh dersleri almıştır.

1930 yılında Fatih'te Kumrulu Mescid karşısında bir bakkal dükkânı açan Hafız İsmail, ticaretin yanı sıra fahrî olarak Kur'an dersleri de vermeğe başlamıştır. 1942 yılında Afyonkarahisar Müftülüğüne bağlı olarak Merkez Kur'an Kursu öğretmenliğine atanan İsmail Hakkı Bayrı, hizmet ettiği on yıl içerisinde Kur'an yolunda önemli hizmetlerde bulunarak pek çok insana Kur'an-ı Kerim öğrettiği gibi pek çok hâfızın da yetişmesinde emeği geçmiştir. Afyonkarahisar'da kiminle görüştüysen ondan yahut onun talebelerinden Kur'an dersi aldıklarını beyan etmişlerdir. 1952 yılında İstanbul Fatih'teki Dülger-zâde Câmii Kur'an Kursu öğretmenliğine nakledilen Topal Hoca, emekli olunca ya kadar Kur'an'ın hizmetkârı olarak görevine devam etmiş, aynı yıl içerisinde 11 Kasım 1972 tarihinde İstanbul'da Hakk'a yürümüş ve Edirnekapı Şehitliği'ne defnedilmiştir¹⁵.

Cenaze merasimine pek çok insan katılmıştır. Merasim alanı almamıştır. İstanbul'da görevli bulunan Afyonkarahisarlı din âlimlerimizden Hâfız Hüseyin Fikri Aksoy Cenaze merasimine katılanlardandır. Aksoy Hoca Efendi o günkü İstanbul gazetelerinin birisinde şunları yazmıştır:

"14.11.1972 Salı günü Fatih Câmii öğle namazında binlerce Müslüman'ın hareket ve heyecanına sahne oldu. Hava bir yaz günü gibiydi. Büyük Üstaz Kurrâ-ı hâfız İsmail Efendi'nin cenaze namazını kılmak için müminler yarış ediyordu..."

...Nur yüzlü İsmail Hocanın tabutu başına takılan sarıkta içindeki zatın "Hamale-i Kur'an, Hâdim-i Furkân, Mahbûb-ı Yezdân" olduğunu ilan ediyordu. Müslümanlar hiç böyle bir fırsatı kaçırmıyordu: Ömer nasuhi Bilmen Hoca, reîsü'l-kurrâ Hamdi Efendi, Fatih baş imamı Ömer Efendi, Hoca Cemal Efendi, Hü-

¹⁵ Recep Akakuş, "Bacağı Kesik İsmail Efendi", <http://www.cami-musikisi.com/1708-Bacagi-Kesik-Ismail-Efendi.html> (0606.2012); Hüseyin Özbey, "Kesikbacak İsmail Efendi Anıldı" <http://www.vav-haber.com/manset/kesikbacak-ismail-efendi-anildi.html>

rev Hocalar hep buradaydı. Cenaze namazını tabutun önünde beliren nur hocamız Bursalı Mehmet Efendi Hazretleri kıldırdı. Gönenli Mehmet Efendi, Hâfız Abdurrahman Efendi, en yakın talebeleri ve diğer zevat, cenaze namazını hep birlikte kıldıracaktı gibi hazır bulundu...

Hayatı boyunca kendisi için okuduğu 68 adet hatimle o gün okunuveren 8 adet daha hatim zikredilerek ruhuna bağışlandı. Şehitliği dolduran cemaat bir türlü İsmail Efendiden ayrılmak istemiyordu.”¹⁶

2011 YILINDA

TALEBELERİ VE SEVENLERİ KESİKBACAK İSMAİL EFENDİ'Yİ UNUTMADI

“Anma programında, Dülgerzade Aşere Takrip Tayyibe İhtisas kursunun mezun öğrencilerinden Kurra Hâfız Selahattin Yerlikaya tarafından İsmail Efendi'nin hayatından kesitler sunuldu. Yerlikaya'nın konuşmasının ardından, İsmail Efendi'ye talebeleri tarafından okunan hatimler ve Yasin-i Şeriflerin duasını, Fatih Câmi Emekli İmam Hatip-i Kazım Bayram Hocaefendi yaptı. Öte yandan yıllarca sırtında taşıyan baş talebesi Hacı Hâfız Mikdat Temiztürk Hocaefendi ve yardımcı kalfaları Eminönü Yeni Câmi İmam-ı Osman Aydın, Pertevniyal Valide Sultan Câmi imam-ı Mustafa Yıldırım, Kürkçü Baş Ahmet Şemseddin Câmi imam-ı Fatih Saçık ve çok sayıda Din Görevlisi iştirak etti”¹⁷

Hâfız İsmail Hakkı Efendi soyadı kanunu çıkınca Bayrı soyadını almıştır. Pek çok talebe yetiştirmiştir. Talebelerinden doksan sekizine aşere, üç bin yüz

¹⁶ Mehmet Gündoğan, *Afyon Alimleri ve Evliyalari*, 2. Baskı, Afyon 1999, s. 206-207.

¹⁷ http://www.google.com.tr/imgres?q=Kesikbacak+%C4%B0s+mail+Efendi&hl=tr&biw=1024&bih=612&gbv=2&tbn=isch&tbnid=rESXh5GbrDEHaM:&imgrefurl=http://www.vavhaber.com/category/manset/page/19&docid=hzdvwRSYoLVd2M&itg=1&imgurl=http://www.vavhaber.com/wpcontent/uploads/2011/11/man%2525C5%25259Fet.jpg&w=602&h=401&ei=9THPT_iMO8_xsgaUgrWOCw&zoom=1. Betahaber Gazetesi, 11 Kasım 2011.

yetmiş kadarına da tashîh-i hurûf belgesi vermiştir.

İsmail Hakkı Bayrı hoca cömert bir insanmış. Maaşının bir kısmını öğrencilerinin ihtiyaçlarına harcamak üzere her ay Gönenli Mehmet Efendi'ye göndermiştir. “Derslerinin birçoğuna kendisini talebeleri bizzat sırtında taşımıştır. O hiçbir zaman ayağım tutmuyor, bacaklarım yok diye yan gelip yatmamış veya hayata küsmemiş, kadere kızmamıştır. Tam tersine ‘hasbunallâhu ve nimel vekil’ demiş, ‘hayrihi ve şerrihi minellahi teâla’ diyerek, Allah'ın kendisi için yüklediği vazifeyi ifaya gayret etmiştir.

Askeri okuldan mezun olsa idi belki iyi bir komutan olacaktı. Ama mezun olamadığı, devam edemediği için bu defa Kur'an okulunun büyük bir komutanı olmuş, binlerce Kur'an komutanı yetiştirmiş, binlercesinin yetişmesine de vesile olmuştur. “İşte bu, Aziz ve Alim olan Allah'ın takdiridir!” (Yasin/38)

Biz de Kesikbacak İsmail Hakkı Efendi gibi, başımıza gelen ve zahir itibariyle şerr gibi görünen olaylar karşısında “Rabbimin takdiri bu imiş” diyerek, mevcut halimizle dinimize ve insanlığa nasıl faydalı olacağımızı düşünmeliyiz. Büyükler boşuna “Olan'da hayır vardır” dememişler. Allah c.c. “la tahzen/Üzülme” der! Gönül ehli olanlar da Kadere iman eden, kederden emin olur derler. Ne kadar doğru ve ne kadar güzel düsturlar”¹⁸.

“İSMAİL EFENDİ'DEN BAŞ TALEBESİNE VASİYET: “KURS KAPANIRSA ALLAH'TA SİZE KAPILARI KAPATSIN!”

“İsmail Efendi'nin baş talebesi Hacı Hâfız Mikdat Efendi, “Yıllarca dizinin dibinde eğitim aldık. Rabbim kendisinden razı olsun. Bizi çok iyi yetiştirdi. Böyle âlimler kolay kolay yetişmiyor. Son nefesine kadar ilimle uğraştı, kursa gidip gelmeye devam etti. Bize şöyle bir vasiyette bulunmuştu: “Eğer ölümden bu dünyadan göç edersem, bu kursun kapısı kapanmasın, bacası devamlı olarak tütsün. Eğer kapanırsa Allah sana birçok kapıları kapatsın’ İşte hocamızın bu vasiyeti üzerine bizde Rabbimizin izin verdiği kadarıyla çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Rabbim bu yoldan bizi ayırmamasın şeklinde konuştu”¹⁹.

¹⁸ <http://eminatalay.wordpress.com/yazilar-yorumlar/>

¹⁹ Hüseyin Özbey, “Kesikbacak İsmail Efendi Anıldı”, <http://www.vavhaber.com/manset/kesikbacak-ismail-efendi-anildi.html>

Soldan sağa:Hâfiz İsmail Hakkı Bayrı, Serezli Topal Hasan Şen, ve Kulaksız Şükrü Efendi merhumlar...

Soldan sağa: Hâfiz Mahmut Yılmaz, Hâfiz Kemal Yargan, Hâfiz Mehmet Sinan, Hâfiz Sadık Akgün, Hâfiz Feyzullah Sinan bir programda.

HÂFİZ MAHMUT YILMAZ

Afyonkarahisar, Şuhut ilçesi Kavaklı köyünde 27.12.1941 tarihinde dünyaya gelen Mahmut Yılmaz, 1950 yılında hâfizlik eğitimine Şuhut Kur'ân Kursu'nda başlamış burada Hâfiz Hüseyin Arısoy hocada hâfizliğini tamamlamıştır.

Mahmut Yılmaz, ilkokul mezunudur. 1958-1959 yıllarında Sandıklı Müftüsü Kadir Samsun ile Hâfiz Mustafa Özdemir hocalardan Arapça (sarf nahiv), akaid, fıkıh okumuştur. 1960 yılında Şuhut Anayurt (Anayund) köyünde imam-hatip olmuştur. Köy câmisinin diyânet kadrosu açık olmadığı için, maaşı köy halkı tarafından karşılanmıştır. 1962-1964 yıllarında askerlik görevini ifa ettikten sonra aynı köyde tekrar görevine başlamıştır. 1964 yılından itibaren Şuhut Kılıçkaya (Geyzen) köyü, Şuhut Yeşil Câmii, Isparta'nın Yalvaç ilçesindeki Devlethan Câmisi'nde görev yapmıştır. Devlethan Câmisinde aynı zamanda fatihlik²⁰ görevinde bulunmuştur. Hâfiz Mahmut Yılmaz 1976 yılında Afyonkarahisar Keçepazarı Câmisine

²⁰ Fatihlik: Hatimle namaz kırdıran hocanın arkasında onu takip eden hâfiz efendiye verilen bir unvandır.

müezzin, 1982 yılında Hacı Nuh, 1986 yılında da Kur'ân Câmii'ne imam-hatip olarak tayin olmuş, burada on yıl hizmetten sonra 1996 yılında emekli olmuştur.

Keçepazarı Câmisinde görev yaparken ramazan aylarında teravih namazları Hâfiz Halil Çobanla birlikte hatimle kıldırılmış, muhtelif Câmilerde sabah namazını da uzun yıllar hatimle eda etmiştir. Halen Vahdet Sitesi Câmisi'nde sabah namazını yıl boyunca hatimle kıldırmaktadır. Hutbelerini irticalen icra eden Mahmut Hoca, haftada üç ayrı gurupla üç gün *gezek* gezerek dini eğitimi öğreticiliğini devam ettirmektedir. Yirmiye yakın hâfiz talebe yetiştirmiştir.

HÂFİZ MEHMET SİNAN

Mehmet Sinan, Afyonkarahisar, İhsaniye ilçesi Kayıhan kasabasında 01.07.1934 tarihinde doğmuştur. Babası Hasan Efendidir. Ailesine Sinanlar denir. İlkokul mezunudur. Üçüncü sınıfta iken Üçler Kayası köyünde Bozhüyükte Mehmet Özçelik'te Kur'ân-ı Kerim

okumasını öğrendi. Bu arada İsmail Bayrı nâm-ı diğer Topal Hoca'nın talebelerinden Mustafa Özdemir hocada Hâfizliğe başladı. 1954 yılında İstanbul'a gitti. Hâfizliğini 1955 yılında Fatih'te Dülger-zâde Câmii Kur'ân Kursu'nda, Topal Hoca'nın eğitiminde tamamladı.

İstanbul'da Topal Hoca Efendinin rahle-i tedrisatından geçen Afyonkarahisar Salar köylü Hâfiz Hüseyin Kaygısız, Hâfiz Mehmet Korkmaz, Hâfiz Mustafa Çağan, Hâfiz Ahmet Bayram ve Hâfiz Kazım Bayram o dönemin hâfizlik kurs arkadaşlarıdır.

1955-1957 yıllarında askerlik görevini yaptı. Askerlik dönüşünde Müftü Hüseyin Bayık döneminde Afyonkarahisar Yeşil Câmii'ne imam-hatip olarak tayin oldu. Burada kırk iki yıl hizmet ettikten sonra 1999 yılında emekli oldu. Haftada bir gün *gezek* gezerek, 15-17 kişilik esnaf ve memurlardan oluşan gurubuna Kur'ân-ı Kerim okumasını öğretti. Onlara dini yönden eğitim vererek rehberlik etti. Kardeşi Feyzullah Sinan'ı hâfiz olarak yetiştirdi. Afyonkarahisar Valiliği ve Müftülüğü'nce muhtelif taltif-nameler aldı.

Hâfiz Efendiler bir anma programında: Ortada beyaz cübbeli Hâfiz Mehmet Sinan, onun sağında Hâfiz Feyzullah Sinan, Hâfiz Sadık Akgün ve öğrenciler; sol tarafında Hâfiz Kemal Yargan, Hâfiz Mahmut Yılmaz ve öğrenciler.

HÂFİZ TALAT KOÇAK

Afyonkarahisar Elpirek köyünden Bayram Ali'lerden Ahmet'in oğlu olan Talat Koçak 05.07. 1928 tarihinde doğmuştur. Annesi Şerife hanımdır. İlkokulu üçüncü sınıfa kadar kendi köyünde, iki yıl da Kadınana İlkokulu'nda okuyarak eğitimini tamamlamıştır. On dört yaşındayken (1942) İstanbul'a giderek Fatih'te Dülgerzâde Câmii yanındaki Kur'ân Kursu'nda, İsmail Hakkı Bayrı nâm-ı diğer Topal Hoca'da hâfızlığa başlamış, 1945 yılında on yedi yaşında hâfızlığını tamamlamıştır. Kendisiyle birlikte Yörüklerin Hüseyin Selek, Kalacıklı Mustafa Taşpınar da aynı dönemde hâfızlıklarını yapmışlardır. Askerlik görevini (1948-1951) yaptıktan sonra tekrar İstanbul'a giderek üç yıl Topal Hocadan tecvid, kıraat derslerini almış, Mahmut

Efendi'den de Arapça okumuştur.

Hâfızlığını tamamlayan Talat Koçak Afyonkarahisar Tekke-gâren, Elpirek, Aşağı Tandırı, İsmail ve Çatalçeşme köylerinde yaklaşık altı yıl kadrosuz olarak imam-hatiplik yaptıktan sonra Yoncaaltı Câmine tayin edilmiştir. Burada bir taraftan görevini ifa ederken, bir taraftan da Cemal Eğretli Hoca Efendi'den Akaid, dersi almıştır. Ayrıca Bekir Sıtkı Sencer Hoca Efendi'den de Osmanlıca okumuştur. On yıl hizmetten sonra Yarınlar Câmisi'ne tayin edilmiştir. Burada da on sekiz yıl imam-hatip olarak görev yaptıktan sonra emekli olmuştur.

On iki kez hacca giden Talat Hoca'nın beş gurup gezeği vardı. Esnaf ve memurlarla düzenlenen bu gezelerde yirmi yıl bıkmadan, usanmadan Kur'ân-ı Kerim öğretmeyi, islâmın ahkâm-ı şer'iyesinden bilhassa namaz vs. konularıyla fıkıh dersi vermiştir. Günlük notlarını da Osmanlıca olarak tutmaktadır. Çocuklarının isimleri efendimiz çağrışım etsin diye, mim harfli isimler koymuştur

Hâfiz Talat Koçak Hoca, usta çırak ilişkisini devam ettirerek Afyonkarahisar'da Hâfiz İsmail Tosun, Hâfiz Mehmet Sevilî Hâfiz, Halil İbrahim Diker, Hâfiz Şükrü Taşdelen, Hâfiz Ramazan Çeşmeci, Hâfiz Şeref Uysal ve görüşme yaptığımız o anda isimlerini hatırlamadığı pek çok kişiyi hâfiz olarak yetiştirmiştir.

Devam edecek....

Hâfiz efendiler ve gezek arkadaşları: 1. Sıra: Hâfiz Talat Koçak. 2. Sıra: Nizamettin Topçu Hoca, Hâfiz Mehmet Sinan, Hâfiz Ali Dalyan. 3. Sıra: Hâfiz Feyzullah Sinan.

İSCEHİSAR KONARI KÖYÜ GOCA ODA (KÖY ODASI) KALEM İŞLERİ

Konarı Köyü Genel Görünümü

Giriş

İscehisar İlçemize bağlı Konarı Köyü'nün tarihi 1850'lere kadar uzanır. Köyün kurucularından olan Veliyüddin Ağa Manisa ili Salihli ilçesinin Bintepelevi mevkiinden gelerek, oğlu Hacı İbrahim Ağa ve çocukları Hacı Veli Koca (Akçeşme), Hacı İmam Mehmet Koca (Altıntaş), Hacı Halil Koca (Köken), Hacı Süleyman Koca (Geyvelioğlu), Hacı Molla Koca (Kepenoğlu), Hacı Bekir Koca (Gökçeoğulları), Hanım Ebe (Köseoğlu) aileleriyle İscehisar'ın Eynedik diye anılan arazisine yerleşirler. Burası yıkık terk edilmiş bir köydür. 19. yüzyılda Osmanlı Devleti artan asker ihtiyacını karşılamak için yörükleri yerleşik hayata geçirme çabasına girer. Zorunlu iskan yasasıyla birlikte Karaketişler, Türkmenler, Tenzileoğulları, Delihacılar, Yumuklar da bu köye yerleşir.¹ Köyün adı resmi kayıtlara "Konarı" olarak geçer.² 1860 senesinde köye muhtarlık verilir. Önce Emirdağ'a bağlı olan Konarı Köyü, İscehisar'ın ilçe olmasıyla birlikte buraya bağlanır. Köse Mehmetoğlu köyün ilk muhtarı olur. Bu tarihe kadar köyde camii yoktur. Camii ihtiyacını köyün güneyinde yer alan Göynük'de gidermektedirler. Ancak bir akşam, Hacı Bekir Koca ve Hacı Halil Koca, Göynüğün camisine namaz kılmak için giderler. Ön

* Öğretim Görevlisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi

¹ Mahmut Akçeşme, 1958 Konarı doğumlu, ortaokul mezunu, 1994-2004 Konarı Köyü Muhtarı

² Mustafa Karazeybek, "Günümüzde İdari Taksimata Göre Afyonkarahisar Yer Adlarının Türk Dönemi Eski ve Yeni İsimleri", Anadolu'nun Kilidi Afyon, TC Afyon Valiliği Yayın No:21, 2004, syf 110

Ülkü KÜÇÜKKURT*

tarafa oturmak isterler. Yaşlarına hürmet etmeyen birkaç kişi "Hem dışardan gelip hem önümüze geçiyorlar" derler. Bunu duyan Hacı Bekir Koca ve Hacı Halil Koca çok üzülür. Konarı'ya döner dönmez köyün ileri gelenleriyle bir toplantı gerçekleştirirler. Toplantıda başlarına geleni anlatarak artık kendi köylerine de bir cami yaptırmanın şart olduğunu ifade ederler. Başta Hacı İbrahim Koca olmak üzere köyün ileri gelenleri, Konarı camisini ve köye gelen giden misafirin rahat konaklayabilmeleri için Goca Oda'yı yaptırırlar. Goca Oda'yı yöre halkının "Ellik Gavuru" dediği Osmanlı tebaasından gayr-ı Müslim ustaların yaptığı, kalem işi ustasının da İstanbul'dan geldiği söylenmekte.³

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde bulunan 589 numaralı defterin 236. sayfa 383 sırasında kayıtlı Veliyüddin oğlu Hacı İbrahim Ağa'ya ait 20 Muharrem 1302 tarihli (9 Kasım 1884) vakfiyede "Aziziye (Emirdağ'ın eski adıdır.) Kazasına bağlı Hanbarçın Nahiyesi Konarı Köyü ahalisinden Mustafa Oğlu Veliyüddin Oğlu İbrahim Ağa köyde yaptırdığı camiye iki bin kuruş vakfetmiştir. Bu paranın işletilmesi ile elde edilecek gelir camide hatip olanlara verilecektir." diye belirtilmiştir⁴. Goca Oda ve camii 1860 yıllarında yapılmış olmasına rağmen vakfiyenin tarihi 1884 olması dikkati çekmekte. Bina yapımından çok sonra vakfiyenin düzenlenmiş olduğunu anlıyoruz. Bu iki binanın yapılmış³ İsmail Göktaş (Gökçeoğulları), 1938 Konarı doğumlu, ilkökul mezunu

⁴ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter no:589, s.236/383, (20 Muharrem 1302)

sında maddi ve manevi desteği olan Hacı İbrahim Koca, Goca Oda ve Camiye bitişik olan hazirede gömülü olup mezar taşında ölüm tarihi H.1309 (1891) olarak yazılıdır.

Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi tarafından 21.06.1995 tarihinde Arkeolog Mevlüt Üyümez, Arkeolog Halil Arça ve o zaman Müzenin Müdürü olan Ahmet İlaslı tarafından düzenlenerek imzalanan müze tescil fişinde, Goca Oda'nın durumu ve tarihi ile ilgili bilgiler verilmiş. Goca Oda'ya ait bu belgeyi incelediğimizde şu bilgilere ulaşıyoruz.

Binanın 1975 senesinde dış sıvası yenilenmiş ve ön üst salon çıkıntı cephesine iki hilal arasına yıldız kabartması yapılmış. 1992 senesinde ön cephe sıvaları tekrar yenilenecek düz damlı iken çatı eklenmiş. Son dönem Osmanlı yapısı olarak kayıt edilmiş. Genel tanımı kısmında ise; köy meydanında iki katlı kargir bir yapı olup kırma çatılı olarak belirtilmiş. O gün için koruma durumu bölümünde ise; taşıyıcı yapı, üst yapı, iç yapının orta durumda olduğu, süsleme elemanlarının iyi, rutubet durumunun ise önemli derecede kötü olduğu ifade edilmiş. 2009 senesinde bu durumu değerlendirmek gerekirse, rutubetin yine kötü durum arz ettiğini, bazı odalarda ahşap tavan kısmının yer yer çökme gösterdiğini, süsleme elemanlarının büyük bir kısmının silinip aktığını, iç kum sıvanın yer yer döküldüğünü ve duvar tahtalarının ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Müze tescil fişinde ivedilikle onarılması gerektiği belirtilerek, köy

odası olarak kullanımının uygun olduğu ifade edilmiş ancak bugüne kadar pencere çerçevesi yenilemesi hariç bir restorasyon çalışması yapılmamıştır. Kayıta yer alan gözlemler kısmında ve köy halkıyla yapılan görüşmelerden de çok güzel bilgilere ulaştık. İstiklal Savaşında 8. Fırka Komutanı Efe Kazım'ın Karargahı olduğu ve İsmet Paşa'nın sık sık, Atatürk'ün ise üç kez geldiği, ayrıca mimari ve süslemeli kalem işleri ve Osmanlı ev mimarisini yansıtması nedeni ile kültürel ve tarihi bir yapı olduğu kayıta belirtilmiş. Bu tarihi bilgilerin o gün köyün en yaşlısı ve tek gazisi olan H.1314 (1896) doğumlu Şevket Akçeşme'den⁵ alındığını müzede bulunan "Konarı Goca Oda" dosyasından öğreniyoruz. 26-06-1995 tarihinde Afyon Müzesi Müdürlüğü'nün Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kuruluna başvurusuyla birlikte 06-09-1995 günü 2340 sayılı kararla Korunması Gereken Bir Kültür Varlığı olarak Goca Oda tescillenmiş.

8. Fırkaya ev sahipliği yapan Goca Oda'nın duvarlarında askerlerin kalemle yazdıkları şiirler, sözler mevcut. Özellikle Büyük Taarruzun kazanılmasında ve Taarruz'dan sonra da Afyonkarahisar'a giren tümen olan 8.Fırka ve Efe Kazım, Turgut Özakman'ın yazdığı Şu Çılgın Türkler kitabında da yer almakta. Efe Kazım'ın ve o dönemin ruhunu yansıtan kitaptan kısa bir örnek verelim. "8. Tümen Komutanı Albay Kazım Sevüktekin orduda Efe Kazım diye anılan babacan, kabadayı bir komutandı. Takdim için yanına getirilen yeni genç subaylarla pek kısa konuştu. İsimlerini, nereli olduklarını sormadı. Hatta yüzlerine bile çok az baktı. Başarı dilemekle yetindi. Komutanın bu soğuk tavrı Kurmay Başkanını şaşırtmıştı. Ağzını arayınca komutanın

⁵ Şevket Akçeşme, doğum H.1314(1896) Konarı Köyü, ölüm 20.09.1997

birden gözleri doldu: “Yahu bu aslan gibi çocuklar birkaç gün içinde şehit olacaklar. İsimlerini bilmez, yüzlerini hatırlamazsam acıya daha kolay katlanıyorum. Anlayabildin mi?”⁶der. Şehit, gazi birçok askere ev sahipliği yapan Goca Oda'nın duvarlarında sanki hala bu yiğitlerin sesleri yankılanmaktadır.

GOCA ODA

Yapı iki katlı, üst salon çıkmalı bir yapıdır. Alt katta giriş boşluğu, boşluğun sağında ve solunda birer oda mevcut. Solda binek hayvanlarının bağlandığı ahır, sağda ise daha önce mutfak olarak kullanılan şimdi ise sadece köye gelen misafirlerin ikameti için ayrılmış, sade döşenmiş, duvarları süslemesiz bir oda bulunmakta. Odanın kapı arkasında raflı bir testilik, iki duvarında da gömme dolap mevcut. Cam kenarı ahşapla yükseltilerek alçak bir seki oluşturulmuş. Odada taş davlumbazlı ocak bulunmakta. Yeşil taş ocağın üzerinde, iki yanda beyaz birer hilal, alt ortada beyaz bir yıldız kabartması yer alıyor. Bu kabartmaların arasında taş H.1285 (1868/1869) senesi kazanmış. İki hilal, ortada bir yıldız kabartmasını binanın ön üst salon çıkıntılı dış cephesinde de görüyoruz. Ancak bu kabartmanın 1975 senesinde yapıldığı müze kayıtlarında belirtilmiş. Giriş boşluğunun karşısındaki ahşap merdivenle üst katta bulunan salona çıkılır. Merdivenlerin tırabzanları ahşap oymalıdır. Merdivenin sonunda bir testilik bulunmakta. Merdivenin genel itibarıyla durumu iyidir. Salon ön çıkmalı olup her iki yanda birer oda, sağ taraftaki odanın önünde gezinti boşluğu yer alır. Salon ön çıkıntısında ahşaptan yapılmış bir seki vardır. Salonun dışarıya açılan seki önündeki pencere çerçeveleri oldukça kötü durumda olup üst kat bütün pencerelerde cam mevcut olmamakla beraber gezinti boşluğu ve diğer iki odanın pencere çerçeveleri aslına uygun olmayan bir şekilde yenilenmiş. Camların takılı olmaması, bina içinin direk olarak hava şartlarından olumsuz etkilenmesine neden olmakta. Bu da binanın durumu için tehlike arz etmekte. Ahşap kaplama tava-

Salonda bulunan bir kalem işi kompozisyon

Ahşap işlemeli bir tavan süsü

nın göbeği aplike olarak süslenmiş⁷. Göbek ahşap lale formlarıyla çevrelenmiş. Ferah olan salonun bütün duvarları kalem işleriyle bezelidir. Sıva, ahşap, bez, taş, deri gibi elemanların üzerini toprak ve bitkisel kökenli toz boyalarla, ince uzun kıllı kalem tabir edilen fırçalar kullanılarak süslenmesine kalemişi denir. Bu tezyinatı yapan kişiye kalemkar, desenleri hazırlayana da nakkaş denir. Yapıların, kubbelerinde, tavanlarında, iç duvarlarında ve dolap kapaklarında kalem işlerine rastlayabiliriz. Kalemişi tekniğinin birçok çeşidi bulunmakta. Sıvaüstü, ahşapüstü, taş-mermerüstü, deri-bezüstü, malakari kalemişleri olarak gruplayabiliriz. Goca Oda'da sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmış. Bu teknikte, sıva zeminde bulunan kireç üzerine nakışlar fırçayla uygulanır. Goca Oda'yla yakın dönemde yaptırılan Caminin

⁶Turgut Özakman, “Şu Çılgın Türkler”,119. Basım Ekim 2005, Bilgi Yayınevi, syf 416

⁷Kemal Yıldırım-M.Lütfi Hidayetoğlu,“ Geleneksel Türk Evi Ahşap Tavan Süsleme Özelliklerinin ve Yapım Tekniklerinin Çeşitliliği Üzerine Bir İnceleme”, Uluslar arası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu, Kasım 2006 Bildiriler Cilt I, syf 337

de duvarlarında aynı usta tarafından yapılan kalem işleri, maalesef 1964 senesinde badanayla boyanarak tamamen kapatılmış⁸. Goca Oda'nın salonunda büyük ebatta sarı çerçevelerin içine yerleştirilmiş 10 değişik kompozisyonda kalem işleri dikkatimizi çeker. Merdivenin bulunduğu kısımdan takip edersek sağ taraftaki duvarda ilk olarak karşımıza cami kompozisyonu çıkar. İki minareli kırmızı ve yeşile boyanmış büyük kubbeli caminin kapı girişine mavi ve yeşile boyanmış bir kandil yerleştirilmiş. Diğer bir resimde yer yer sıvaları dökülmüş, boyaları solmuş saksıda olduğunu düşündüren bitkisel forma sahip bir düzenlemedir. Aralara çarkıfelekler yerleştirilmiştir. Salonun sol taraftaki duvarında mavi, yeşil ve kiremit renginin hakim olduğu, söğüt ağacını andıran bir desen yer alır. Ağacın dalları altına Kurtuluş Savaşı sırasında Goca Oda'da kalan Üsteğmen Mehmet Arif imzalı Osmanlıca bir dörtlük yer alır.

“Kemal ehlini kemaletden,
Kerem ehlini kerametden,
Zulüm ehlini nedametden,
Halini dinledir ya hu”⁹

Diğer bir desende ise yükselti üzerine konmuş saksıda bir bitki, bitkinin iki yanını dolanan tepede çelenk oluşturmuş çiçek ve yapraklar bulunmakta. Yine desenin çevresine irili ufaklı Osmanlıca yazılar yazılmış. Desenin alt ortasına büyük ihtimalle askerler tarafından mürekkeple yazılmış imzasız iki satır Osmanlıca yazı dikkati çeker: “Dar-ı dünya hoştur amma, akıbet mevt olmaya. Zevk-i cennet hoştur amma, şiddet-i nar olmaya.”¹⁰ Sol taraftaki oda kapısının yanında bulunan diğer kalem işinde, iç içe geçen dairelerin arasına yine yaprak ve çiçeklerin oluşturduğu sarmallar, en ortada da iç içe geçmiş uçları açık üçgenimsi şekiller, bu şekillerinde ortasında dilimli güneş motifi yer alır. Kapının diğer tarafındaki kalem işinde çerçeve içine alınmış ayaklı bir duvar saati bulunmakta. Yeşil, mavi ve kiremit rengi burada da hakim. Salonda bulunan diğer üç çalışmada da bitki ve çiçeklerin vazo ve saksıya yerleştirildiği göze çarpar. Sağ oda önünde salona açılan gezinti boşluğu kısmında, bitkisel formlarda kalem işi süslemeler yer almakta.

Merdivenden çıktığımızda sağda kalan odanın kapı üzerinde Osmanlıca “Maşallah”, maşallah yazı-

Mülazım-ı Evvel Mehmet Arif imzalı dörtlük

sının karşısında da hatalı yazımdan kaynaklandığını düşündüğümüz bu nedenle okuyamadığımız bir yazı bulunmakta. Odanın kapısı iki kanatlı olup odaya doğru açılır. Kanatlar iki panoludur. Kapı oldukça yıpranmış durumdadır. Odanın tavan ortası çitakarı olarak yapılmış. Maalesef girişin tam karşısında bulunan duvarın tamamen sıvalarının dökülmüş, hiçbir kalem işinin kalmamış olduğunu, normal sıvayla duvarın kapatıldığını görüyoruz. Bu duvarda bulunan taş ocağa kazınmış R.1306 (1890/1891) tarihini okuyoruz. Oda kapısının bulunduğu duvar ile sağ taraftaki duvarın üst kısmını dal ve kırmızı yuvarlak meyvelerin oluşturduğu kalem işi süsleme dolandır. Gezinti boşluğuna bakan pencere duvar ara bölmelerinde, beş değişik şekil ve renklerde kutsal kabul edilen servi ağaçları nakşedilmiş. Bu duvarda boydan boya ahşaptan yapılmış seki bulunmakta. Sekinin başında bulunan kalem işinde, bir dikdörtgen ve ortasında sekiz uçlu bir yıldız bulunan daire nakşedilmiş. Bu motiflerin üzerinde çarkıfelek ve bitkisel formlar yer alır. Maalesef bu kompozisyonların renkleri yer yer dağılmış. Taş ocağın yanındaki duvarda yine sarı bir çerçeve içine büyük bir mavi daire, dairenin içine birbiriyle kesilmiş altı daire yerleştirilmiş bir kompozisyon bulunur. Bu kompozisyonun yanında sarı çerçeve içine bitkilerle büyük bir fiyongun nakşedildiğini görüyoruz. Diğer bir kompozisyonda da kare içerisine damayı andıran bölümler oluşturularak hareketlilik sağlanmış. Kare bölümün üzerinde saksıda bitkiler sağ ve solunda da yuvarlaklar bulunmakta. Kırmızı, yeşil, mavi renkler bu kompozisyonda kullanılmış. Bu duvarın ortasında duvara girintili üst kısmı alçıdan, rafları ahşap bir dolap yer alır. Dolabın ortasındaki kalem işi süslemede saksının içinde dal ve yapraklar kullanılmış. Aynı duvarda bulunan ahşap iki kapaklı gömme dolabın

⁸ İsmail Göktaş (Gökçeoğulları), Agkk.

⁹ Yrd. Doç. Dr. Mustafa Karazeybek (Yazıyı Okuyan), Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi

¹⁰ Karazeybek, Agkk.

Süslemelerin genel görünümü

yanında sarı bir çerçeve içine yapılmış yaprak ve dallar bulunur. Renklerde akma mevcuttur.

Merdivenden çıktığımızda solda kalan diğer odanın da kapı üstüne “Maşallah” karşısına da yine ne yazıldığından emin olamadığımız bir kelime yer alır. İçeri girdiğimizde kapı üzerinde daire içine kalem işiyle Osmanlıca yazılmış “Sene 1306” (1890/1891) onu takip eden sırada “Usta Ahmed”, ”Hüseyin”, “Hasan”, “Ali”, ”Osman”, “Ömer”, çoğunluğu silinip akmış olmasına rağmen baştaki e ve sondaki r harfi okunabilen diğer yazının kuvvetle muhtemel “Ebubekir” olduğunu tahmin ettiğimiz Osmanlıca yazıları okuyoruz. Devam edersek “Muhammed”, “Allah” yazılarını da görüyoruz. Allah ve Muhammed yazılarının arasına yeşil bayraklı, süslü, dumanı tüten bir gemi resmedilmiş. (Fotoğraf 8) Duvarın insan hizasına gelecek kısmında büyük çerçeveler içine değişik kompozisyonlar nakşedilmiş. Örnek verdiğimizde, dallar üstünde ibrikli, yapraklı, çiçekli düzenlemeler mevcut. Oda kapısının tam karşı duvarında ortada bir ocak ve iki yanında da gömme ahşap kapaklı birer dolap yapılmış. Taş ocağın üzerine iki tam, bir adette yarım dilimli güneş kabartması yerleştirilmiş. Tek kanatlı olan oda kapısının arkasında ahşap gömme testilik, sağa doğru devam edersek pencere duvarına kadar ahşap gömme dolap olduğunu görüyoruz. Pencere önüne oturup sohbet edebilmek için diğer odalar ve salonda da bulunan ahşap seki buraya da yapılmış. Ahşap tavanın ise bir kısmı kırılarak göçmüş.

Sonuç

Goca Oda’da birkaç yerde rastladığımız tarihler bize binanın tam olarak hangi tarihte yapıldığını kesin olarak ifade edememekte. Camiyle aynı zamanda ya-

pıldığı camii kitabe bilgilerinde ve kaynak kişilerce belirtilmesine rağmen alt katta bulunan yeşil taş ocak da 1868, üst kat taş ocak da 1890, üst kat sol tarafta ki odada bulunan kalem işinde 1890 tarihinin yazılı olması, caminin yapımından sonra Goca Oda’nın yapımına başlandığını, camiye ve Goca Oda’ya yapılan kalem işlerinin aynı tarihte aynı usta tarafından yapıldığı izlenimini vermekte. Caminin kalem işlerinin 1964 senesinde badanayla sıvanması, bizim bu kalem işlerini görmemizi engelleyerek kesin kanıya varma durumumuzu ortadan kaldırmıştır. Goca Oda ve caminin ahşap orta tavan süslemelerinin benzerlik göstermesi aynı usta tarafından ya-

pıldığını kuvvetle işaret etmekte. Kalem işiyle duvara yazılmış olan Hasan, Hüseyin, Abdullah, Ali, Muhammed, Allah, Osman, Ömer yazılarının daire içine alınması, cami süslemelerinin bir taklidi olarak değerlendirilebilir. Usta Ahmed yazısıyla da kalem işlerinin bu usta tarafından yapıldığını öğreniyoruz. Bazı yazıların ve kalem işlerinin acemice yapıldığı dikkati çekmekte. Bu da bize kalem işi süslemelerde bir usta ve bir çırağın birlikte çalıştığını düşündürmekte. İvedilikle restorasyonunun yapılması gereken Goca Oda zamana karşı ayakta kalmaya çalışmakta.

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi tarafından düzenlenen 10. Ulusal El Sanatları Sempozyumu’nda bildiri olarak sunulmuştur.

Kaynaklar ve Kaynak Kişiler

Fotoğraflar : Muharrem BAYAR

AKÇEŞME Mahmut, 1958 Konarı doğumlu, Ortaokul mezunu, 1994-2004 Konarı Muhtarı

AKÇEŞME Şevket, doğum H.1314(1896) Konarı Köyü, ölüm 20.09.1997

GÖKTAŞ (Gökçeoğulları) İsmail, 1938 Konarı doğumlu, ilkökul Mezunlu KARAZEYBEK Mustafa, AKÜ Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi

KARAZEYBEK Mustafa, “Günümüzde İdari Taksimata Göre Afyonkarahisar Yer Adlarının Türk Dönemi Eski ve Yeni İsimleri”, Anadolunun Kilidi Afyon, TC Afyon Valiliği Yayın No:21, 2004, syf 106

KARAZEYBEK Mustafa, POLAT Zekî, İLGAR Yusuf, “Afyonkarahisar Kaza ve Köylerindeki Vakıf Eserleri”, Yayına Hazırlanıyor.

ÖZAKMAN Turgut, “Şu Çılgın Türkler”, 119. Basım Ekim 2005, Bilgi Yayınevi, syf 416

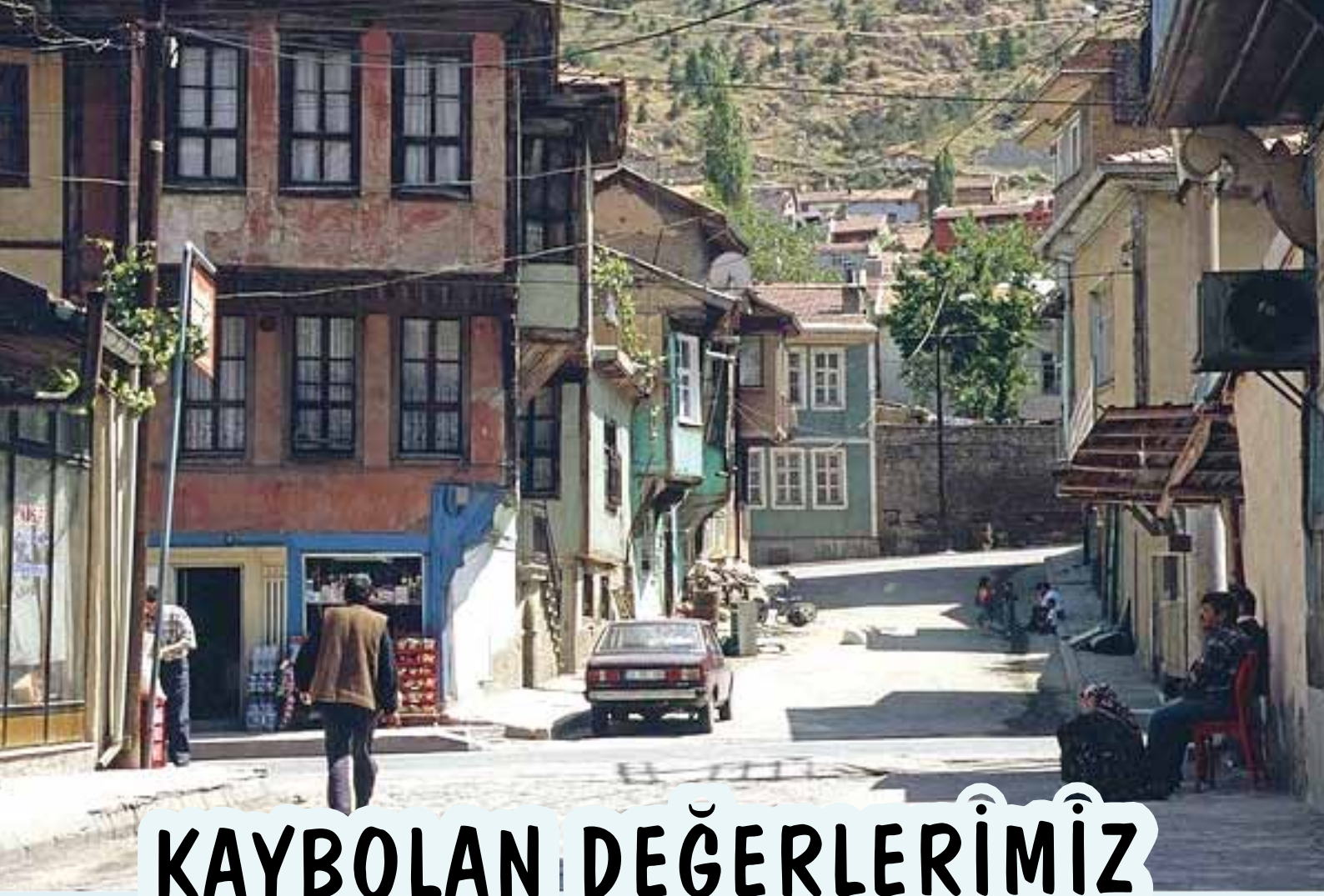
TOPAKTAŞ (Kepenoğlu) Gazi, 1941 Konarı Doğumlu, ilkökul mezunu TOPAKTAŞ (Kepenoğlu) Şaban, 1946 Konarı Doğumlu, ilkökul mezunu

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter no:589,s.236/383,Hülasa 182(20 Muharrem 1302)

YILDIRIM Kemal - HİDAYETOĞLU M.Lütfi, “ Geleneksel Türk Evi Ahşap Tavan Süsleme Özelliklerinin ve Yapım Tekniklerinin Çeşitliliği Üzerine Bir İnceleme”, Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu, Kasım 2006 Bildiriler Cilt I, S.332-341

YILMAZ (Çaylıoğlu) Mustafa, 1941 Konarı Doğumlu, ilkökul mezunu

KAYBOLAN DEĞERLERİMİZ

Eyüp GÜNGÖR*

Dünyada yaşanan sanayileşme süreci köyden kente göç olgusu; manevi anlamda bu topluma nelere mâl olmuştur bunu hiç düşündünüz mü?

“Komşusu açken tok yatan bizden değildir” düsturundan gelen bir yaşama kültürünün neresinde olduğumuzun farkında mısınız?

Üretmek, üretmek, üretmek, neden ihtiyaçtan sonsuz istekler doğru olabilir mi? Doyumsuz bir toplum haline geldik. Ahmetler almış bizde yok. Ruhumuzu öldürerek manayı yok sayarak hep maddi ilişkiler bireysel doyumsuzluklar hep ön planda hep nefsi tatmin etme çabaları bu toplumu nereden nereye getirdi farkında mısınız?

Hep lüks içinde yaşama arzusu; mimarisiz, sanat-sız, maneviyatsız, edebiyatsız, bizi biz yapan değerlerden uzak tam da bize başkalarının çizdiği yola göre yaşamaya başladık. Toplumumuza aykırı kardeşlik, sevgi ve yardımlaşmaya yönelik eski yaşama biçimimizi ne çabuk terk ediverdik. Kentin temelini oluşturan ve sürekliliğini güvence altına alan Kale-Çarşı-Mahalle bütünlüğü hani nerede kaldı. Kale yarım kalan yanlış restorasyon çalışması ile ortada kaldı. En sonunda Va-

* Mimar

lilik, mülkiyeti ile birlikte belediyemize devretti. Eski çarşımızın hali yürekler acısı. Bedesten, eski kasaplar, Taşhan ve Yeni Cami'ye kadar olan alan eski özelliklerini kaybetmek üzere. Mahallelerimizde parmakla sayılabilecek restorasyondan başka ne yapıldı? Yapılan cephe sağlaştırmalarında plansız olduğu için başarısız...

“Kale düşerse kent düşer, çarşı düşerse yaşam biter, mahalle düşerse sevgi, saygı, hoşgörü ve dayanışma söner” Hızla bu sona doğru yaklaşıyoruz. Bu gidişe dur demenin zamanı gelmedi mi? Özünü unutan özüne dönmeyen toplumların bir gün başka kültürler tarafından yok edilmeye mahkûm olduğunu bilmek zorundayız.

“Komşusu açken tok yatan bizden değildir” hadis-i şerifi neden sadece dilimizde kaldı. Giden agram gelen paşam, azıcık aşım kaygısız başım mantığı olmaz. Eksik yitik değerlerimize daha fazla ağlamadan onları bir yerlerinden bulup çıkarmalı kıyısından kenarından da olsa yeniden yaşamaya başlamalıyız.

Dün şehir planlamalarında yazılı metinler olmasına rağmen komşuluk hukukunun nasıl en üst dü-

zeyde korunduğunu görürsünüz. Yola tecavüz etmemek için yola sıfır yapılan merdivenlerin eğilip bükülerek, nasıl mimari estetiklerin meydana getirildiğini eski evlerimizi gezdiğimiz zaman görürsünüz. Bugün sadece yer kazanma amacına yönelik sokaklara arsızca sarkan kapalı ve açık çıkmalar hem komşusunu hem de sokaktan geçen herkesi rahatsız eder. Bunun yanında dün dar sokaklarda yapılan açık ve kapalı cumbalar hem komşuyu rahatsız etmez hem de hoş bir estetik oluştururlar. Onlarda hem bir cana yakınlık hem sanat hem insana saygı hem de ahşabın sıcaklığını hissedersiniz. Betonun o arsız ve insanı ürküten duruşunu değil...

Kargacık burgacık gibi görünen o eski sokaklarda yaşamın biçimini düşündüğünüz zaman her kıvrımın nelere ifade ettiğini fark edersiniz. Her sokakta hızla

ilerleyen bir atlıdan korunmak için yapılan saklama ceplerini sohbet köşelerini görürsünüz. Ev yapan komşusuna yardım olsun diye ortak duvarlarını mevcudiyetini dikkatli gözler fark eder.

Yeni imar planlarımızda çıkmaz sokak kanunen ihdas edilmez, hâlbuki çıkmaz sokak Türk şehrinin simgesidir. Ortak yaşamın bir gereğidir. Türk Sokağı sahiplidir. Müslüman Türk Sokağı mahallesinin hem sahibi hem de koruyucusudur. Sokak ve mahalle mensubiyeti bir övünç kaynağıdır. Bir adama referans verirken çok iyidir. Tabi mahallemizin çocuğu ya da bizim köyüdür. Köklü bir aileden gelmiştir bakma bugünkü haline denilerek geçmişin güzellikleri gün yüzüne özlemle çıkarılır.

10 yıl kadar önce şehrimizde bir yaz okulu açan

Cengiz Bektaş Hoca'ya dersten sonra kentsel sit alanımızı gezdirirken, Ulu Camii yan sokaklarından birinde dört yaşlı kadının yaprak dolması sardıklarını gördük. Hoca hemen ilgilendi. Bu yemek hepimize mi ? diye sordu. Hayır dediler. Bu Hacer Hanımın böyle uzun süreli ,ezgili yemekler yaparken biz hep böyle yardımlaşırız. Cengiz Bektaş Hoca dedi ki, bir araya toplanıp bir başkasının işini görmek size zor gelmiyor mu? Hepsi birden dediler ki niye zor gelsin o güzel şivemizle 'Elimize mi yapışacak' etsiz göceyle yapılan dolmadan hocaya ikram ettiler. Buyur ye bu çiğde yenir dediler. O lezzeti Cengiz Hoca çok beğenmişti.

Bu yardımlaşma duygusu bu komşuluk ilişkisi benim yaşımda olanların yabancı değil. Annelerimizin ninelerimizin komşu dayanışmasına ne kadar önem verdiklerini biliriz. Ama yeni nesiller bu duyguları yaşamadılar maalesef bu güzel örf ve adetlerimizi taş evlerimizin ahşap evlerimizin bir yerlerinde hoş bir seda olarak kaldı

ve beton binalara ve apartmanlara bunları taşıyamadık. Apartmandaki yan komşumuzun hiçbir şeyi bizi ilgilendirmiyor. Herkes kendi derdinde varsa yoksa bilgisayar, TV kendimizi oyalayacak avutacak başka zararlı uğraşlar peşindeyiz.

Ataerkil aile geleneğimiz o eski sokaklarda kaldı. Onları beton binalara taşıyamadık. Yaşlılarımızın için yaşasın huzur evleri artık ben kimsenin kahrını dırdırını çekemem sanki bizler onlar yetiştirmedik, sanki biz hiç yaşlanmayacağız. Aile bağları her geçen gün zayıflıyor. Boşanma oranları ürkütücü boyutlara ulaştı.

Bunların tek sebebi var yazılı ve maddi olmayan bizi biz yapan kültür değerlerimiz yok oluyor. Yaşı 60 civarında olan kaybolan değerlerimizin arkasından ağlıyor, gençler ise o değerlere yabancı.

Şehirlerimiz gibi kimliksiz kişiliksiz insanlar ülkesi olduk. Değerlerimiz parayla pulla ölçülür hale geldi. ‘Varsa pulun, cümle alem kulun’ düşüncesi yerleşti. Bu felsefe benim düşüncem olamaz. Hayatımızda eski güzellikleri yeniden arayıp, bulup onlarla yaşamamızın bir yolunu bulmalıyız.

Kaybolan ya da yozlaşan manevi değerlerimize kültürümüze bir örnekte İstanbul’da yaşanmış bir olayı aktaralım. Bir İstanbul hanımefendisi Beşiktaş Akaretler civarında yıllardır her gün yürüyüşe çıkar. Yıllar önce rutin yürüyüşünü yaparken bir delikanlı boş sigara paketini yere attığını görür adımlarını sıklaştırır sigarasını içmekte olan delikanlıya derki, ‘Evladım sigara paketinizi düşürdünüz, yerden alır mısınız?’ diye boş paketi gösterir. Delikanlı bayandan özür dileyerek boş paketi yerden alır ve cebine koyar. 20-25 yıl sonra aynı hadise yine bir yürüyüş anında tekrarlanır, yine bir delikanlı son sigarasını yakar ve boş paketi alelade bir şekilde fırlatıp atar, yine aynı bayan biraz yaşlanmıştır da soluk soluğa delikanlıya yaklaşır ve yine o İstanbul hanımefendisi tavrıyla yine “evladım sigara paketinizi düşürdünüz” der. Aldığı cevap çok enteresandır, ‘sana ne’ der. Bu olay yaşadığımız kültür erozyonunun çok acı bir göstergesidir. Bu ve buna bağlı benzer maddi olmayan değerlerimiz yeniden hayatımıza dahil etmek zorundayız. Ancak yozlaşma o kadar hızlı geliyor ki her şeyimiz büyük bir hızla yok oluyor ki güzel gelenek ve göreneklerimiz büyük bir hızla yok oluyor ki bunu dilimizde şiirimizde edebiyatımızın bütün dallarımızda yaşıyoruz. Dini bayramlar tatil niteliği kazandı. Bayramın amacı nedir, nasıl olmalıdır, bunu hep biliyoruz ama yinede sahillere koşuyoruz.

Gerekçeler pek geçerli değil ama yine de mütevazı küçük topluluklar bayramı bayram gibi yaşamaya devam ediyorlar. Sayıları gün geçtikçe artacak diye düşünüyor ve karamsar olmak istemiyorum. Küçük küçükte olsa bazı pırıltılar, yayınlanan bazı kitaplar bana umut veriyor.

En önemlisi de sevgisiz bir toplum oluşuyor. Hz. Mevlana’dan, Hz. Yunus’tan habersiz sevgisiz bir toplum haline geldik. Bu çok ürkütücü bir durum. Allah’tan niyazım bu milleti inançsız, sevgisiz, geçmişinden kopmuş bir toplum haline getirmesin.

Yazımızı Üstad Necip Fazıl Kısakürek’in ruhumuzda tatlı esintiler bırakan bir şiiri ile noktalayalım ve biraz esenlik bulalım.

BİZİM YUNUS

Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş;
Okunu kör nefsin kılıçla çelmiş...

Bizim Yunus

Bizim Yunus

Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş;
Ölüm dedikleri perdeyi delmiş...

Bizim Yunus

Bizim Yunus

Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş;
Eli katile bile kalkamaz elmiş...

Bizim Yunus

Bizim Yunus

Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş;
Zaman, onun kement attığı selmiş...

Bizim Yunus

Bizim Yunus

Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş;
Toprakta devrilmiş, göğe çömelmiş...

Bizim Yunus

Bizim Yunus

Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş;
Sayıları silmiş BİR’e yönelmiş

Bizim Yunus

Bizim Yunus

Necip Fazıl Kısakürek

AFYONKARAHİSAR MİNARELERİ

KARAMANOĞLU MESCİDİ

Katalog No : 19

Yeri : Hacı Eyüp Mahallesi

Yapım Tarihi: 1930 'lu yıllar

Yaptıran : Yakup oğlu Halil Ağa

Kitâbesi : Yok

Fevzi Kaya*

Mescit, dikdörtgene yakın yamuk planlı, kargir, kırma çatılı ve üzeri marsilya kiremit örtülüdür. Caminin kuzey batısında cami derneğine ait lojman vardır.

GENEL BİLGİLER

Karamanoğlu (Kayadibi) Mahallesi, Karamanoğlu Caddesindedir. Mescidin ilk defa kimin tarafından yaptırıldığı kesin olarak bilinmemekle beraber Karamanoğulları sülâlesinden birisi tarafından yaptırıldığından dolayı bu ismi aldığı tahmin edilmektedir.

Kayadibi Mescidi adı ile de anılan mescit, 1921 yılındaki Yunan işgali sırasında yakılmış, şimdiki mescit ise, 1930'lu yıllarda Yakup oğlu Halil Ağa tarafından yeniden yaptırılmıştır. 1983 yılında Hacı Abdurrahman Mühsürler ile Tabanoğlu Hacı Mehmet tarafından yeniden tamir ve bakımı yaptırılarak bugünkü şeklini almıştır.¹

* Öğretmen, Araştırmacı-yazar

¹ Ahmet Topbaş; Mevlüt Üyümez; Fevzi Kaya; a.g.e., s. 129

MİNARENİN KONUMU

Minare, mescidin kuzey batı köşesinde ve giriş cephesinin solunda olup lojman'ın saçağından itibaren gövde yükselir. Gövde tamamen yuvarlak saçtan yapılmış olup, şerefe gövdeden sekiz demir çubukla dışarıya taşkın olarak profille yapılmıştır. Peteğin bittiği yerde 3 hoparlör konmuştur. Sivri külâhın yarısı camlı olup ışıklı hale getirilmiştir.

Minare içinde merdiven olmayıp kadınlar mahfelinin altından ezan okunmaktadır. Minarenin mimari olarak sanat değeri olmamasına rağmen karşıdan bakılınca binanın ibadethane olduğunu bildirmesi açısından fonksiyonel bir yapısı vardır.

HACI AŞIK CAMİİ

Katalog No: 20

Yeri: Faki Paşa Mahallesi

Yapım Tarihi: 1968

Yaptıran: Hacı Aşık Camii Yaptırma ve Yaşatma Derneği

Kitabesi: Yok

GENEL BİLGİLER

Barbaros (Kahil) Mahallesi, Hacı Aşık Efendi sokaktadır.

XVIII. Yüzyılda Hacı Aşık Efendi tarafından yaptırılan mescit zamanla kullanılamaz duruma gelince dernek tarafından yıktırılarak 1968 yılında Mimar Erdoğan Emre'ye iki katlı ve betonarme olarak 130 metrekarelik alana yeniden yaptırılmıştır. Binanın alt katı Afyonkarahisar Müftülüğüne bağlı Kız Kur'an

Kursu olarak kullanılmakta, üst katı mescit olarak hizmet vermektedir.

Son cemaat yerindeki çokgen formlu ahşap tavan göbeği, eski camiden bugüne kalan tek örnektir.

MİNARENİN KONUMU

Minare bahçe içinde, caminin kuzeybatı duvarının ortasına yakın ve duvara bitişik olarak 1978 yılında betonarme olarak yaptırılmıştır.

Kaidesi kare planlı olup kesik piramidal pabuçludur. Minare kapısı kuzey doğu yönde olup 12 basamaklı ve mozaikle kaplı merdivenle çıkılarak ulaşılır. İki sıra halinde dikine dikdörtgen panellerle süslü gövde ve petek mozaik sıvalıdır. Yirmi dört tane saç basamaklı merdivenle ulaşılan şerefeye düz plaka halinde olup dört tane deve boynu ile desteklenmiş ve demir korkulukla çevrelenmiştir.² Külâh ise piramidal formlu olup demir doğramalı ve cam bölmelidir.

² Ahmet Topbaş, "Hacı Aşık Camii", *Zafer Gazetesi*, 09-10 Nisan 1992

KURTULUŞ CAMİİ

Katalog no : 21

Yeri : Cumhuriyet Mahallesi

Yapım Tarihi : 1984

Yaptıran : Kurtuluş Camii Yaptırma ve Yaşatma Derneği

Kitâbesi : Yok

GENEL BİLGİLER

Cumhuriyet Mahallesinde, 1984 yılında Kurtuluş Camii Yaptırma ve Yaşatma Derneği tarafından Mimar Erdoğan Emre'ye 200 metrekarelik bir alan üzerine tek kubbeli ve betonarme olarak inşa ettirilmiştir.

Çevreye uyumu, kütle ve detay nispetlerinin bir-biriyle uyumu ve geleneksel cami tipolojisinin günümüze uyarlanmış iyi bir örneğidir. Bundan dolayı yeni bir eser olmasına rağmen 01.03.2002 tarihinde Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.³

³ Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi, Anıt Tescil Dosyası

MİNARENİN KONUMU

Minare; kuzeybatı köşede, cami ile son cemaat yerinin arasında, dışarıya taşkın ve cami ile uyumlu olarak tamamen kesme taştan yapılmıştır.

Kaide sekiz köşeli olup üçgen pabuçlarla gövdeye geçilir. Gövdenin başlangıcında ve şerefe altında birer taş bilezik bulunur. Gövde, içe doğru geniş yivli olarak inşa edilmiştir. Taş bilezikten yaklaşık bir metre kadar yüksekte bir sıra nişten sonra şerefe başlar. Şerefe korulukları kesme taş bloklardan yapılmıştır. Petek de gövde gibi içe yivlidir. Bir taş bilezikle sona eren petekten külâha geçilir. Külâh ise kesme taştan sivrilerek sona erer. Alem ise bakırdandır.

Minarenin girişi harimden olup 104 basamaklı bir merdivenle şerefeye ulaşılır. Şerefeden sonra 6 basamak daha vardır.

BİTİRİKEN

DEĞERLENDİRME

Selçuklu ve Osmanlı yapıları sade bir görünüme sahip olmakla birlikte süslemeler daha çok camilerin, mescitlerin, medreselerin ve diğer bütün eserlerin ana giriş kapıları ile minarelerinde görülür. Bütün bu özellikleri incelemiş olduğumuz Afyonkarahisar Minareleri'nde de görmek mümkündür. Yine bütün Türk şehirlerinde olduğu gibi Afyonkarahisar'da da camiler ve buna bağlı olarak minareler buldukları bölgenin en göze çarpan noktalarında inşa edilmişlerdir.

Afyonkarahisar Minareleri değişik yıllarda elden geçirilerek tamir ve bakımları yapılmış olmalarına rağmen ilk şekillerini büyük ölçüde koruyarak zamanımıza kadar gelmişlerdir. Yine bu minareler ait oldukları yapılara göre daha göz alıcı bir görünüme de sahiptirler.

Afyonkarahisar camilerinde minareler, konum itibarı ile çoğunlukla cami girişinin sağında ve kuzeybatı köşesinde, harim ile son cemaat yeri arasında yükselirler. Ancak Ulu Camii minaresi kuzeybatı köşeye yakın, Akmescit, Gedik Ahmet Paşa, Çavuşbaşı ve Yeni Camii'lerin minareleri kuzeydoğu köşesinde, Kâbe Mescidi güneydoğu, Adeyze Camii güneybatı, Yukarıpazar ve Kubeli camilerinde giriş kapısının tam üzerinde, Mısri ve Keçepazarı camilerinde ise batı duvarının tam ortasında bulunmaktadır. Adeyze, Kubeli, Yukarıpazar ve Arasta mescitlerinde minare gövdeleri saçak veya kubbe hizasından itibaren yükselirken diğerleri beden duvarına bitişik, içerlek veya dışa taşkın olarak inşa edilmişlerdir.

Minarelere kullanılan malzeme açısından baktığımız zaman Kabe Mescidi'nde şerefe hariç tuğla ile, Gedik Ahmet Paşa, Otpazar Camilerinde külâh hariç kesme taş, Adeyze, Mevlevi, Yoncaaltı ve Kurtuluş Camilerinde tamamen kesme taştan, diğer camiler-

de ise ekseriya kaidenin kesme taş, gövde ve peteğin tuğla ile yapıldığı görülmektedir. Kuyulu Mescit, Ulu Camii, Akmescit, Arapmescit, Başçeşme ve Keçepazarı Camilerinde ise kaide ve pabucun taş ve tuğlanın dönüşümlü olarak almaşık örgü tekniğinde yapıldığı görülmektedir. Hacı Aşık Camii'nde ise betonarme olarak yapılarak üzeri mozaikle kaplanmış, Karamanoğlu Mescidi'nde ise demir saç kullanılmıştır.

Kuyulu Mescit ve Ulu Camii minarelerinde gövdeye sırlı, mineli tuğlalarla baklava dilimi şeklinde geometrik şekiller verilerek, Arapmescit ve Keçepazarı camilerinde kaidenin almaşık örgü, gövdenin ise Başçeşme, Çavuşbaşı ve Yeni Camii gövdelerinde olduğu gibi tuğlaların değişik şekillerde yerleştirilmesiyle, Mevlevi ve Yoncaaltı camilerinde gövdeler yivlenerek, Gedik Ahmet Paşa Camii gövdesi burğu şeklinde yivlenerek ve yivler arası lacivert çinilerle süslenerek, Mısri Camii'nde ise gövdenin yarısı silindirik, diğer yarısı da yivlenerek minarelere abidevi bir görünüm verilmiştir. Ulucami, Başçeşme, Arasta, Yenicami, Mevlevi, Yoncaaltı, Adeyze ve Kurtuluş Camilerinde külâh kesme taş, Arapmescit ve Hacı Aşık Camii'nde ise cam bölmeli, diğer camilerde ise çinko veya kurşunla kaplıdır.

Afyonkarahisar Camilerinde ait oldukları yapılara göre daha göz alıcı olan minarelerin gövdeleri çoğunlukla tuğladan ve silindirik şekilde inşa edilmişlerdir.

Afyonkarahisar minareleri zaman içinde çeşitli onarım ve tamiratlar görmüştür. Kuyulu Mescit, Yukarıpazar Mescidi, Ulu Camii, Kubeli Mescit, Kâbe Mescidi, Arasta Mescidi, Otpazar Camii ve Mevlevi Camilerinin minareleri ilk yapıdan olmayıp sonradan ilave edilmiş veya yeniden yapılmıştır. Bütün minarelerin zaman içerisinde yıpranan kısımları ise çeşitli tarihlerde tamir ve restorasyon görmüş ve görmektedir.

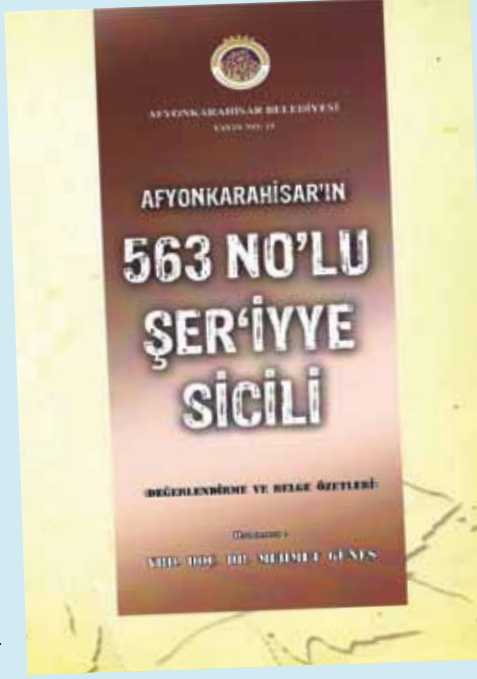
BİZE ULAŞANLAR

AFYONKARAHİSAR'IN 563 NO'LU ŞER'İYYE SİCİLİ

Osmanlı'dan günümüze intikal eden pek çok arşiv belgesi içinde Şer'iyye Sicili adlı defterler hem ait oldukları şehirlerin, hem de Osmanlı Devleti'nin siyasi, iktisadi, ictimai, idari, hukuki, askeri yönlerini yansıtan mutlaka incelenmesi gereken kaynaklardan biridir.

Afyonkarahisar'a dair 173 adet Şer'iyye Sicili Defteri 1991 yılına kadar ilimizde muhafaza edilirken bu tarihte Ankara'ya nakledilmiştir. Afyon Kocatepe Üniversitesi'nin kurulması ile birlikte bu defterlerin mikrofilmleri temin edilerek üniversite bünyesinde araştırmacılara açılmıştır.

Afyon Kocatepe Üniversitesi Tarih Bölümü

Öğretim Görevlisi Yrd. Doç. Dr. Mehmet Güneş'in incelediği (Nisan-Mayıs 1823'ten Mayıs-Haziran 1830) tarihleri arasındaki kayıtları ihtiva eden 563 no'lu defterde ilimize ait pek çok bilgiye rastlamak mümkün. Belgelerin değerlendirme ve özetlerinin verildiği kitap Afyonkarahisar Belediyesi'nin 19. yayını olarak yayımlandı.

Birinci hamur kağıda büyükboy olarak 191 sayfa

basılan kitabı ,

İsteme Adresi:

Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi

Tel: 0272 2144255-224

SULTAN DİVANI MEVLEVİHANESİ VE MEVLEVİ MEŞHURLARI

Tarih içerisinde Afyonkarahisar Mevlevihanesi, Konya Mevlevihanesi'nden sonra Mevleviliğin önemli merkezlerinden birisi olmuştur. Pek çok kaynakta Karahisar-ı Sahib Sultan Divani Mevlevihanesi olan geçen bu merkez hakkında Araştırmacı-yazar Yusuf İlgar'ın hazırladığı bu eser önemli bir kaynak niteliğinde. Mevlevihanenin açılışından günümüze kadar geçirdiği

safhalar, arşiv kayıtları ve kaynaklara dayalı olarak aydınlatılmaya çalışılıyor.

İlk baskısı 2008 yılında Afyonkarahisar Belediyesi tarafından yapılan eserin 2. baskısı da yine Afyonkarahisar Belediyesi'nce yapıldı. Kuşe kağıda 347 sayfa olarak basılan kitabı,

İsteme Adresi:

Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi

Tel: 0272 2144255-224

ŞİİR DİLİYLE AFYONKARAHİSAR

1970 yılından bu yana Afyonkarahisar'ın kültür hayatına; gerek öğretmen olarak gerekse şair-yazar olarak hizmet veren Reşit Keskin, tarihi eserlerinden kaymağına, doğal güzelliklerinden, destanlarına, sucuğundan, uzun çarşısına varıncaya kadar Afyonkarahisar'ın birçok zenginliğini şiirlerle anlattığı "Şiir Diliyle Afyonkarahisar" adlı kitabını yayımladı.

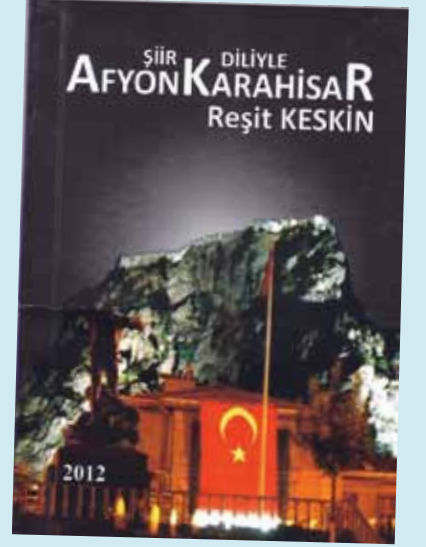
Bugüne kadar Afyonkarahisar'a ve çocuk eğitimine dair yayımladığı 10 kitap ile ilimiz kültür hayatına katkıda bulunan şair ayrıca 7 kez şiir sergisi açtı.

İsteme Adresi

Reşit Keskin

Dumlupınar Mh.Mehmet Ali Paşa Cad. Gönül Apt. No:29/12

Tel: 0 535 3002500

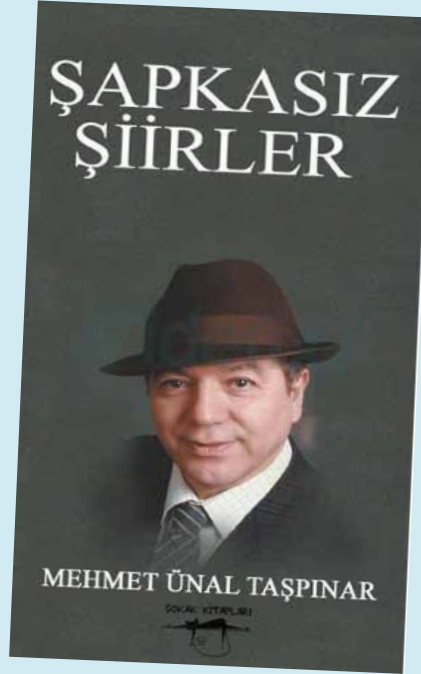

ŞAPKASIZ ŞİİRLER

İstanbul'da yaşayan hemşehrilerimizden Mehmet Ünal Taşpınar'ın "Şapkasız Şiirler" isimli şiir kitabı yayımlandı

1945 yılında Afyonkarahisar'da doğan ve Cumhuriyet İlkokulu, Afyon Lisesi'nde okuduktan sonra Marmara Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü'nü bitirdikten sonra İstanbul'a yerleşerek Serbest Muhabir olarak hizmet vermeye başlayan

Taşpınar'ın ilk şiirleri 1960'lı yıllarda Afyonkarahisar'da yayınlanan Kocatepe, Güven, Gençliğin Sesi, Demokrat gibi yerel günlük gazetelerde ve Afyonka-

rahisar Halkevi'nin yayın organı olan Taşpınar Dergisi'nde ve Eskişehir Halkevi'nin Emre Dergisi'nde yayınlandı. Sokak Kitapları Yayıncılıktan çıkan kitap 79 sayfa olarak basıldı. Şairin daha önce yayımladığı "Dört Köşe Kalp" isimli bir şiir kitabı daha bulunmaktadır. Kitap internet ortamında temin edilebilir.

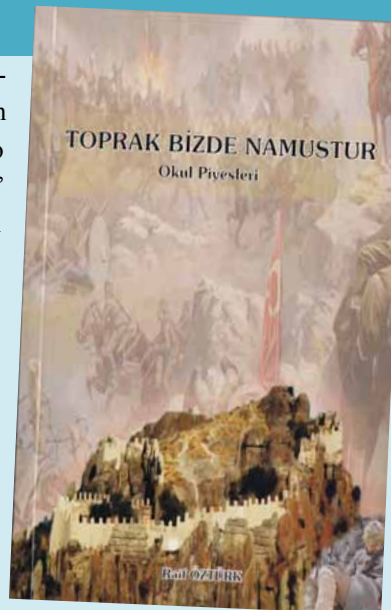
KUMALAR'DA ŞÖLEN VAR TOPRAK BİZDE NAMUSTUR

Uzun yıllar eğitimci olarak görev yaptıktan sonra emekli olan yerel gazetelerde köşe yazarlığı yapan Dinar'lı Şair-Yazar Raif Öztürk, 2011 yılı sonunda yayımladığı ve "Kumalar'da Şölen Var" isimli kitabının arkasından 2012 yılına da yeni kitapla girdi.

Birbirinden güzel 10 hikayenin yer aldığı "Kumalar'da Şölen Var" isimli kitapta, yazar yaşadıklarını ve gözlemlerini aktarmış. Her hikâye insanî duyguları ve erdemleri konu olarak eğitici mesajlar veriyor

Raif Öztürk'ün basımı gerçekleştirilen ikinci eseri, yazarın piyeslerinden oluşan bir tiyatro eseri. "Toprak Bizde Namustur" adını taşıyan ikinci kitapta yazarın öğretmenlik yaptığı yıllarda öğrencileriyle sahnelediği üç piyesi yer alıyor. Türk Ocakları'nın kuruluşunun "100.Yılı Anısı"na, Dinar Türk Ocakları tarafından basımı gerçekleştirilen kitabı isteme adresi;

Dinar Haber Gazetesi :
0 272 3512091

1. ULUSLARARASI SULTAN DİVANI VE MEVLEVİLİK SEMPOZYUMU

Afyon Kocatepe Üniversitesi tarafından 27-29 Mayıs 2010 tarihleri arasında düzenlenen 1. Uluslararası Sultan Divanı Ve Mevlevilik Sempozyumu'nda sunulan bildiriler kitaplaştı.

Afyonkarahisar'ın manevi değerlerinden Sultan Divanı adına düzenlenen ve 2.si bu yıl yapılacak olan sempozyum'da sunulan bildiriler arasında Afyonkarahisar Çelebileri, Sultan Divanı Mevlevihane Müzesi 2009 yılı etkinlikleri, Osmanlı Arşiv Belgelerinde Karahisar-ı Sahib Mevlevihanesi İsimleri gibi değişik konu başlıkları bulunuyor.

Kitap, Afyon Kocatepe Üniversitesi'nden temin edilebilir.

BABA BEN HİÇ ŞEKER ÇALMADIM

Uzun yıllardır Almanya'da yaşayan hemşehrimiz Atilla Keskin'in 1950'li yıllardan 1960'ların ortalarına kadar Afyonkarahisar'da geçen çocukluk ve ilk gençlik çağına dair anılarını kaleme aldığı kitabı o yılların Afyonkarahisar'ına özlem duyanlar için okunması gerekli bir eser.

"Altmış üç yaşımıdayım şimdi. Çocukluğumu, gençliğimi yazarken sanki yeniden büyüyor, büyüdüğümde değişiyor, değiştikçe yaşantımı daha iyi anlıyor; niye, nasıl, neden sorularımı daha iyi yanıtlıyabiliyorum. Basit, sıradan ve naiftir Afyon'a ilişkin yazdıklarım. Hemen her şeyin tekdüze, sıradan yaşandığı bu küçük kentimde aşırı

sevinçler, aşırı acılar ender yaşanırdı. Bağa gitmek sevindirirdi beni, bahçemizdeki tavukların yumurtlaması ya da mahallemizde oynadığımız bir oyunda sigara kutusu kapaklarını üttürünce üzülürdüm, veya kösesi sökülen kundurama... Her şey kıttı ama sahip olduklarımızla yetinmeyi biliyorduk. Paylaşmayı seviyorduk. Belki bu nedenle çok güzeldi yaşantımız. Sanırım kıskançlıkların, bencilliklerin, öfkelerin yerine dostlukların, kardeşliklerin ege-men olduğu için güzeldi yaşantımız. Sanırım bu nedenle bu küçük şehirde, bu kadar güzelliği bir arada bulabilmişim çocukluğumda. Ve sanırım, bu güzellikle-ri okuyucularla paylaşabilmek için yazdım bu kitabı da...-' Atilla Keskin

Tekin Yayınları'ndan çıkan kitap internetten ve kitapçılardan temin edilebilir.

BİR ÖMÜR BÖYLE GEÇTİ - SEVGİ -

Emekli Eğitimci-Şair Ömer Faruk Ceylan'ın "Sevgi" ve "Bir Ömür Böyle Geçti" isimli verdiği iki ayrı şiir kitabı sanat severlerin beğenisine sunuldu. Ceylan'ın, "Sevgi" isimli kitabı 2012 yılında çıkan 23'ncü kitabı olurken kitap 68

şiirinden birinin adını taşıyor. Bu kitapta toplanan şiirlerde; tabiat olayları, vatan sevgisi, dünya, kainat ilişkilerini konu alan şiirler bulunurken yine Ceylan'ın 2012 yılında çıkan 24'ncü şiir kitabı olan "Bir Ömür Böyle Geçti" kitabında da aynı konuları işleyen şiirleri bulunuyor.

İsteme Adresi:

Ömer Faruk CEYLAN

Bilgi Caddesi Şehribanoğlu Apt.No: 2 Afyonkarahisar

Tel:0 272 2159347

- AŞK DEDİKLERİ - SÖZCÜKLERİN ÖTESİNDE - ŞAIR İSTASYONU

Afyonkarahisar'lı genç şairlerimizden Hasan Başdemir'in birbiri ardına çıkan üç şiir kitabı

"Aşk Dedikleri, Sözcüklerin Ötesinde, Şair İstasyonu". Hepsisi de birbirinden güzel, aşka ve yaşamın içinden her konuya dair şiirlerin yer aldığı kitaplar değişik yayınevlerince yayımlanmış.

1986 Şuhut doğum-

lu şairimiz halen Afyonkarahisar'da Türkçe öğretmeni olarak görev yapmakta.

"Şiirlerimi oluştururken "Haydi bir şiir yazayım" diye oturupta yazmadım. Bazen otobüste, derste, yolda yürürken bazen de yaşadığım duygu yoğunluklarının olduğu gecelerde yazdım. Bu yüzden şiirlerimi çok enteresan yerlere not ediyorum. Bazen bir peçeteye, kese kağıdına ya da sıranın üstüne..." aşk dedikleri kitabından,

İsteme Adresi:

hasanbasdemir@hotmail.com

hsnbasdemir@gmail.com

AFYON'UN MEŞHURLARI

Uzun yıllardır işletmekte olduğu Medrese Kitabevi'nden tanıdığımız Mehmet Gündoğan hocamız gerek Afyonkarahisar'da gerekse yurtçapında tanınmış yüzden fazla hemşehrimizi ve ilimizde yaşamış kişileri böyle bir kitapta bir araya getirmiş, tanıtmaya çalışmış.

Kitapta Sultan Divani'den, Seyit Battalgazi'ye, Dr. Aygen'den, Yücel Çakmaklı'ya, Deli Turgut'tan Yeşilay Ahmet'e varıncaya kadar pek çok aşına isime rastlamak mümkün.

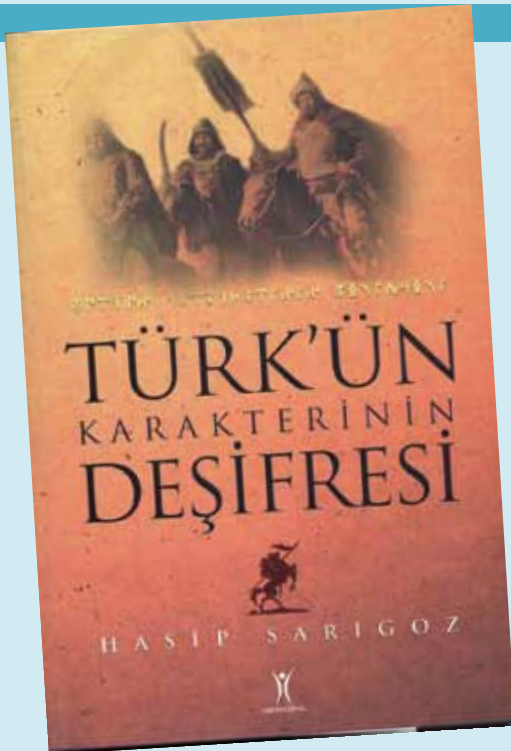
İsteme Adresi:

Medrese Kitabevi

Müftülük Yanı

Afyonkarahisar

Tel: 0 272 2156337

TÜRK'ÜN KARAKTERİNİN DEŞİFRESİ

Sandıklı Yavaşlar kasabası doğumlu olup halen TSK'de görev yapan Hasip SARIGÖZ isimli hemşehrimizin kaleme aldığı 'Türk'ün Karakterinin Deşifresi' isimli kitapta; Türk Milletinin Oğuz Kağan'dan bu yana değişmeden kalabilen karakter özellikleri, sahip olduğu değerler, Türklük Şuuru'nun, İslam Fazileti'nin içimizde kökleşerek yerleşmesi gibi konu başlıkları bulunuyor.

Türk Milleti üzerine çok titiz bir araştırma örneği olan kitap Yeni Yüzyıl Yayınları'na basılmış. 510 sayfa olarak hazırlanan kitabı edinmek için aşağıdaki telefon ve e-posta adresi ile irtibata geçebilirsiniz.

e-posta: hasipsarigöz@yahoo.com.tr

Tel: 0 532 6859794

Anılar Ve Fotoğraflarla

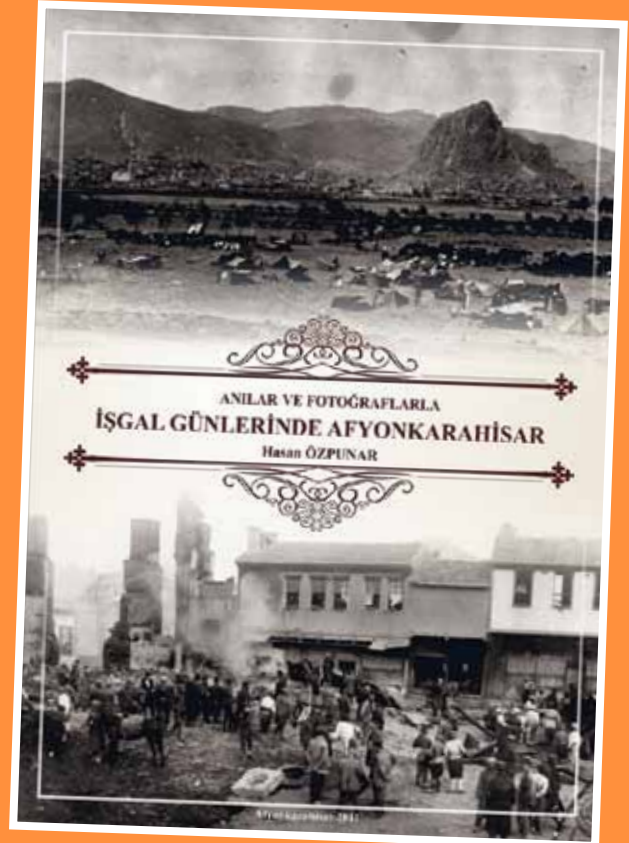
İŞGAL GÜNLERİNDE AFYONKARAHİSAR

Yakın geçmişimizde iki sefer Yunan ordusunca işgale uğrayan ve 14 ay boyunca işgal altında kalan Afyonkarahisar’da o günlerde neler yaşandı, büyüklerimiz esaret altında hayatını nasıl sürdürdü, düşman askerleri nerelere yerleşti, neler yaptı? Şehirdeki Ermeni azınlığın işgaldeki rolü neydi, işbirlikçiler var mıydı?

Dergimiz Editörü Hasan ÖZPUNAR’ın büyük bir emekle hazırladığı “Anılar ve Fotoğraflarla İŞGAL GÜNLERİNDE AFYONKARAHİSAR” kitabı tüm bu sorulara cevap veren bir çalışma olmuş.

2008 yılından bu yana açtığı fotoğraf sergileriyle tanıdığımız Hasan Özpınar, sergileri gezenlerin yoğun ısrarları karşısında böyle bir albüm-kitap hazırlama sürecine girdiğini belirterek;

“Bu kitabı hazırlarken çıkış noktam, çocukluk günlerimizde bu kara günleri kendileri bizzat yaşamış, şimdi hemen hepsi rahmetli olmuş büyüklerimizin kulağımızdan hiç gitmeyen anıları, öğütleri. Ve birde çocukluğumuzda yaz tatillerini geçirdiğimiz köyümüzde (Yaylabağı Kasabası) evimizin he-

1914 yılında Afyon'da 4200'ün üzerinde Ermeni askerlerini karşılayan yerli Ermeniler 1921

EREMEN HASABASI

Kaynak Kişiler: Hasan Balı (1314), Şükrü Memiş (1317), Mehmet Varal (1317), Sait Demir (1317), Ali Kuş (1318), Ali Arı (1319), Osman Cavdar (1320), Ahmet Cavdar (1326), Süleyman Şahin (1324)

O yıllarda köyümüz 150 hane 800-850 nüfus vardı. Köyden Balıkan, Dünya Harbi ve Kartuluş Savaşı'na 300 civarında kişi kaçtı, 15 kişi ölüdü.

İşgal zamanı biden gözler dışarı çıkmazlar. Türkü yan yana getirmezler. Gündüzleri kendi işimizde çalışırdık. Genç kadınlara kolları dışarı çıkmazdı. Yunan çapulcular şakırtılık ederdi. Bütün hayvanları aldıklarımdı milyon ederdi. (1922 yılı)

Köyden seçtikleri 4 kişiye istediklerini söylerler. Bu kişilerde onların söylediklerini yaptırırardı. Her evden bir kişiyle zorla angaryaya götürülürdü. Kiş aylarında 6-7 ay çalıştırılır.

Yunan askerleri köyümüzdeki Hacı Baba diye bilinen Ahmet Karahisar'ı e ait türbenin içini aş evi olarak kullandılar. Askerin bizzat bu türbenin üzerine pratiken ters dönük halde fecit olmasu bunu gören Yunan subayı buraya girmek yasak diye bir yazı asarak kapattı.

Köyün güney ve güneydoğu yanlarında düşman mevzileri vardı.

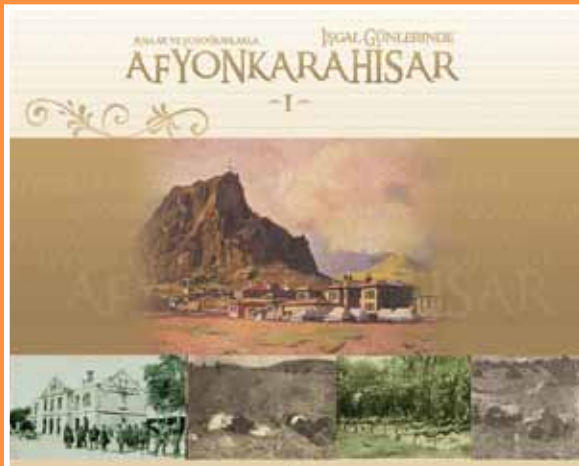
26 Ağustos 1922 tarihinde düşman Kocatepe'de bozulmuş. Top seslerini duyuyordu köyde heyecanla bekliyorduk. Bu arada güneydoğu yanından köye yaklaşan bir Türk subayı ile iki süvari askerinin geldiğini gördük. Hepimiz koşarak köyün yukarılarında onları karşıladık. Subayı bize sevinçle "gazanız mübarek olsun düşman bozuldu kaçıyor. Afyon'a da gireceğiz" dedi. Bunu duyunca sevinçten subayın ayaklarına kaparıp öptük. Bu durum karşısında bizim subay görüşlerini tutamayıp ağladı. Bizlere "Allahın izniyle Yunanların O gün Seydani dere ve Küçük Boğazi mevzilerinde bir aya Yunan askeri ölmüş. Karatepe ve Pınarkaya'da da 3000-3500 civarında Yunan askeri ölmüş.

27 Ağustos günü düşman köyde bulunan araç gereçleri gelecek ne varsa bırakıp kaçtı. (çikildi. Bizim askerlere bunları ne yapacağımızı sordu. Askerimize lazım olanak şeyleri ayırıp bir kenara koyun diğerlerini Biz ihtiyarlar bunları yasaklı ve gördük. Sizler böyle duruma düşmemek için şeyt karlarıyla alınan vatannı beklediğini yapın. Bunları söyleyelim.

men arkasındaki tarlada sık sık bulduğum, arkası Rumca yazılı boş mermi kovanları.

O büyüklerimiz ki her sözlerinin sonu "Allah devlete, millete zeval vermesin, düşman eline düşürmesin" di. Her türlü yokluğu ve zorluğu görmüş atalarımızın en kötü şeyin vatanın işgali ve esaret olduğunu belirtmelerini hiç ama hiç unutmam. Yeni yetişen nesillerin, bu acıları ilk ağızdan dinleyen bizler kadar şanslı olmadıkları bir gerçek.

Zaman içinde bu esaret, işgal günlerini aktaran çok çeşitli yayınlar okudum. Yazılanlar dinlediklerimizle elbetteki örtüşüyordu. Fakat bir şeyler eksikti. O da bu işgale dair fotoğraflardı. Fotoğraf teknolojisinin o yıllarda yaygın olmasına rağmen neden bizde işgal ve sonrasına ait fotoğraflar yoktu? Bunu merak ederek araştırmaya başladım ve araştırdıkça da zengin bir arşive sahip oldum. Öylesine zengin ki yıllar sonra anılarında düşman geldiğinde beyaz bayrak çekerek teslim olduk diyen bir amcamızın o anına şahitlik eden bir fotoğraf buldum. Yine düşmanın esir ederek götürdüğü ve vatanına dönme imkanı bulamadan oralarda vefat eden büyüklerimize ait fotoğraflara ulaştım.

Kitapta Afyonkarahisar'ın işgaline dair 100'den fazla fotoğrafın yanı sıra o günleri yaşayanlar hayat-tayken derlenmiş anılarda yer alıyor. Anıların fotoğraflarla bir bütünlük sağlaması kitaba ayrı bir değer katıyor.

AKSAM yayını olarak basılan kitap ibret vesikası olarak gelecek nesillere bırakılabilecek kalıcı bir eser niteliği taşıyor.

İsteme Adresi:

Hasan ÖZPUNAR

Mevlevihane Müzesi-Afyonkarahisar

0 272 2145091

E-posta: hasanozpunar03@gmail.com

Tel: 0 536 3592050

TAVANARASI

Hasan ÖZPUNAR

Taşpınar'ın geçtiğimiz sayısında çıkan "Dünden Bugüne Afyonkarahisar Sinemaları" başlıklı makalemizde kullanma imkânı bulamadığımız Maarif Sineması ve Halkevi Sineması'na ait iki ilanı bu sayımızda sizlerle paylaşıyoruz.

İlanlardan ilki günümüzde Afyon Kocatepe Üniversitesi Atatürk Kültür Merkezi olarak hizmet veren binanın Maarif Sineması olarak kullanıldığı 1930'lu yıllara ait Türk Sineması'nda Milli Mücadele konulu ilk film olan Muhsin Ertuğrul'un yönettiği "Bir Millet Uyanıyor"un başrol oyuncusu Atıf Kaptan'ın da oyuncu olarak rol aldığı bir tiyatro temsilini haber veren ilana göre oyunun yönetmeni ve oyuncusu Vedat Örfi (Bengü). Vedat Örfi Türk sinemasının ve musikisinin tanınmış şahsiyetlerindendir. Avrupa ve Mısır'da uzun yıllar kalmış, yabancı memleketlerde filmler çekmiş ilk Türk film rejisörüdür. Yazar-Eleştirmen Memet Fırat'ın babası ve Nazım Hikmet'in eşlerinden Piraye Hanım'ın ilk kocasıdır. 1923'de Fransa'ya giderek Paris'te muhtelif filmlerde çalıştıktan sonra bir ara Mısır'a da gitti, orada yerli filmciliği kurdu. Fransa'da dokuz, Mısır'da oniki, Türkiye'de de dokuz filmin rejisörlüğünü yapan Vedat Örfi, bir dönemde Afyon Halkevi'nin tiyatro faaliyetlerini yönetmiştir. İlane göre bilet fiyatları şu şekilde; Loca: 200 Kuruş (2 Lira), Birinci Mevkii: 40 kuruş, İkinci Mevkii: 25 Kuruş

İkinci ilan ise bugün Rehberlik Araştırma Merkezi olarak kullanılan eski Halkevi (İnci Sineması)'nda yapılan bir tiyatro temsiline ait. 9 Aralık (Birincikanun) 1939 tarihinde talebe ve halk matinesi olarak verilen temsillerin başrolünde yine Atıf Kaptan var. 1932 yılında çekilen Bir Millet Uyanıyor filminde Milli Mücadele kahramanlarından Yahya Kaptan'ı canlandıran Atıf Bey bu rolü o kadar benimser ve tanınır ki Terzioğlu soyadını bırakarak Kaptan soyadını alır. Temsilin 1939 yılında verildiği göz önüne getirilirse filmin çekilmesinin üzerinden 7 yıl geçmiş fakat halk üzerindeki tesiri devam etmekte olmalı. Filmdeki harp sahnelerinin, çete müsademelerinin, kahramanlık tablolarının sahnede canlandırılacağına vurgulandığı ilanda temsilin Halkevi Sosyal Yardım Kolu menfaatine Atıf Kaptan ve arkadaşları tarafından verileceği belirtilmiş.

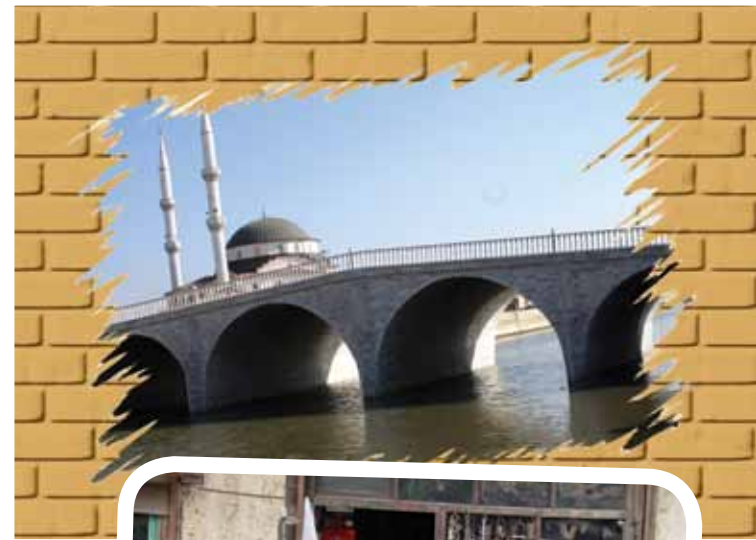

**MEMLEKET
MANZARALARI**

Eski belediye binası restore ediliyor

Hükümet Konağı olarak hizmet verecek olan eski belediye binasında restorasyon ve güçlendirme çalışmaları başladı.

Yapımı 1930'lu yıllara dayanan bina, kapısından penceresine, çatısından duvarlarına kadar, tarihi dokusuna uygun olarak restore edilecek. 1940 yılından 2010 yılına kadar Afyonkarahisar Belediyesi hizmet binası olarak kullanılan tarihi binanın restorasyon çalışmaları yaklaşık 3 ay sürecek.

Bodrum zemin kat, birinci kat, ikinci kattan oluşan belediye binasının, restorasyon ve güçlendirmesi için yaklaşık 2 milyon 500 bin lira harcanması öngörülürken, kesin rakam tadilat bittikten sonra ortaya çıkacak. Tarihi bina, restorasyonun ardından Hükümet Konağı olarak hizmet verecek.

Eski belediye binasındaki birimlerin, Karaman İş Merkezi'ndeki yeni belediye binasına taşınması kademeli olarak yapıldı. 2009 yılı Ekim ayında başlayan taşınma süreci 2010 yılı Mayıs ayında sona erdi.

2010 yılı Ağustos Ayı Belediye Meclisi Toplantısı'nda, tarihi belediye binasının, Hükümet Konağı olarak düzenlenmesine ilişkin kararın oy birliği ile kabul edilmesiyle de restorasyon çalışmaları başladı.

GEÇMİŞ ZAMAN OLUR Kİ

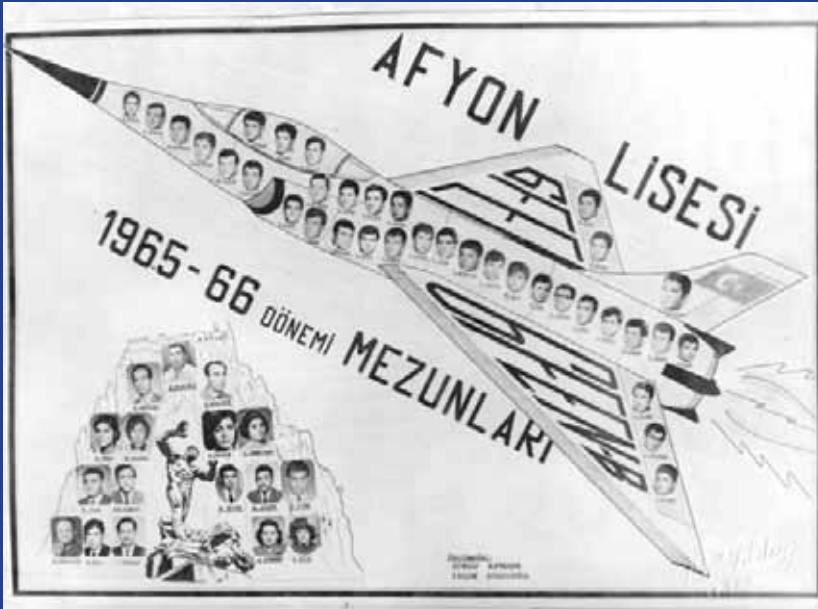

1950'li yıllardan itibaren öğrencilik yapanlar hatırlarlar mutlaka. Genellikle karikatür şeklinde düzenlenmiş sınıf tabloları okulların kapanmasına yakın günlerde eli çizime yatkın kişilerce hazırlanırdı. Sınıfta bulunan bütün öğrencilerin ve sınıf öğretmenlerinin vesikalik fotoğraflarının altına yapılmış karikatürler aynı zamanda o kimsenin kişiliğini de yansıtır. Müzisyeninden, sporcusuna, ressamından, kabadayısına, uyurgezerine varıncaya kadar pek çok kişiliği kendine has şekilde yansıtan bu mezuniyet tabloları konusunu bazen de gündemdeki konulardan alırdı. Sözelimi

Kıbrıs Barış Harekatı'nın olduğu yıl pek çok tablo bu konuyu resmetmiştir. 1980 darbesine kadar giden süreçte kimi zamanda siyasi görüşleri yansıtan tablolar çizilirdi.

1980 başlarından itibaren unutulmuş bu güzel gelenek günümüzde yerini baskısı, cildi ile son derece güzel hazırlanan Andaçlara bıraktı. Bu geleneği hatırlatmakta bize düştü.

Ekte Afyon Lisesi öğrencilerine ait birkaç mezuniyet tablosu var. Bakalım tanıdığımız simalar var mı?

AFYONKARAHİSAR MUTFAĞINDAN

MERCİMEKLİ BULGUR PİLAVI

Porsiyon Adedi
6 Kişilik

Hazırlama Süresi
30 dk.

Piştirme Süresi
30 dk.

Malzeme

- 2,5 su bardağı bulgur
- 1,5 su bardağı yeşil mercimek
- 2 adet soğan,
- 3 çorba kaşığı tereyağı veya margarin
- 1 yemek kaşığı salça
- 4 su bardağı et suyu
- 1 tatlı kaşığı kırmızıbiber
- Tuz
- Salatalık Turşusu

YAPILIŞI

Yeşil mercimeği haşlayıp suyunu dökün. Soğanı ince ince doğrayın. Tencereye margarini alın, üstüne soğanı döküp pembeleştirin. Ardından salçayı ilave edip karıştırın. Bulguru, mercimeği de katıp birlikte biraz karıştırın. Son olarak suyu, tuzu ve kırmızıbiberi

katıp suyunu çekinceye kadar pişirin. Biraz dinlendirdikten sonra yanında salatalık turşusu ile servis edin.

* Mercimekli bulgur pilavının, turşu ile servis edilmesinin nedeni, mercimek ve bulgurun midede oluşturacağı hazımsızlığı gidermektir.

Türk Sineması'nda Afyonkarahisar'lı bir yönetmen Yücel Çakmaklı

Yücel Çakmaklı Türk Sineması'nda ve TV'de milli yapımların öncüsü 1960 ve 1970'li yıllarda Avantiür ve sosyal içerikli filmlerin gişe rekorları kırdığı yıllarda o tercihini milli ve dini içerikli filmler çekmekte kullandı.

1937 yılında Afyonkarahisar'da doğan Yücel Çakmaklı baba tarafından Bolvadinli. Anne tarafından ise Afyonkarahisar eski Müftülerinden Hüseyin Bayık'a dayanıyor. 1944'de henüz yedi yaşındayken dört kardeşiyle birlikte yetim kalan Çakmaklı, bugün yerinde Özel İdare İşhanı'nın bulunduğu Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı yurtta da kalmaya başlar. Afyon Lisesi'nin orta kısmının son sınıfındayken yaş haddi nedeniyle yurttan ayrılmak zorunda kalan Çakmaklı Kuleli askeri Lisesi'nin imtihanını kazansa da sağlık muayenesinde gözlerinin miyop olduğu ortaya çıkınca askeri okula gidemez. 1955'te mezun olacağı Afyon Lisesi'ne geri döner.

Lisedeyken hem sinemayla hem de ileride geliştireceği 'milli sinema' anlayışının temellerini oluşturacak yerli değerlerle tanışır. Harçlığını çıkarmak için yer gösterici olarak çalıştığı Afyonkarahisar sinemala-

rında o zamanlar sadece bir eğlence aracı olarak gördüğü sinemayla karşılaşan Yücel Çakmaklı o yıllarda sadece filmlerdeki başrol oyuncularına dikkat eder. Yaz aylarında ise imamlık yapan dedesine yardım etmektedir. Dedesi Afyonkarahisar eski müftülerinden Mesnevihan Hüseyin Bayık'tır. O günlerini şöyle anlatır:

"Dedem o zaman 75-80 yaşlarındaydı. Ona yardım etmek için müezzinlik yaptım. Ramazanlarda dedemin İkinci namazından sonra akşama kadar vaaz programı vardı. 1.5-2 saatlik. Orada dedem kıssalar anlatırdı. Ondan çok etkilendim. Kur'anı Kerimden, Mesnevi'den dini kıssaları halk hikayesi anlatma geleneğine benzer bir üslup kullanırdı. Kıssadan hisse verirdi. Dedemden aldığım etkileneceği en iyi "Kuruluş" dizisinde yansıttım. Hikayenin anlatımını vesile ederek mesaj vermeyi ondan öğrendim. Eserlerimdeki milli muhtevayı da büyük ölçüde dedemden aldım".

SİNEMADA İLK YILLAR

1955'in Eylül ayında İstanbul'a yüksek tahsil için gelir. İstanbul Üniversitesi'ne bağlı olan İktisat Fakültesi'ne kaydını yapar. O dönemde metruk bir yer olan Fatih Medresesi'nde yüksek tahsil talebelerinin kurdu-

ğu derneğin fakir ve yetimlere barınma imkânı sağladığı mekâna yerleşir. Çakmaklı, tıpkı Afyonkarahisar'da olduğu gibi harçlığını çıkarmak için Elmadağ'daki Şan Sineması'nda programcılık ve yer göstericilik yapar. Afyon Lisesi'nden yakın arkadaşı olan Galip Leblebicioğlu ile birlikte yabancı kültür merkezlerinde ve sinemateklerdeki film gösterimlerini takip eder.

Yücel Çakmaklı, üniversite günlerinde sinemanın o güne kadar bilmediği özelliklerini keşfeder: “İstanbul’a gelince yönetmen başta olmak üzere perde gerisini keşfettim. Sinemanın aynı zamanda bir sanat olduğunu fark ettim. Önce gazetelerdeki magazin yazılarından sonra da sanat dergilerinden sinemanın sanat yönüyle ilgilenmeye başladık. Sinema eleştirilerini ve yazılarını takip ederdim. Konsolosluklardaki özel gösterimlere giderdim. Sinemaya yakın bir meslek olarak gördüğüm için İktisat Fakültesi yanında Gazetecilik Enstitüsünü de takip etmeye başladım”.

1961’de askere giden Çakmaklı Artvin Borçka’daki 1.5 senelik yedek subaylığını yanında götürdüğü sinemayla ilgili kitapları ve İslamî Temel Kaynakları okuyarak değerlendirir. 1960’larda Türk Sineması’nda gündeme gelen Toplumsal Gerçekçilik akımı dolayısıyla sinema- ideoloji ilişkisi üzerine de okumalar yapan Çakmaklı, böylece telkin ve propaganda amaçlı sinemayı düşünmeye başlar.

Askerden döndükten sonra Yeni İstanbul Gazetesi’nde Tarık Buğra’nın yönettiği sayfada sinema yazılarına başlar. Bir yandan da Erman Film Stüdyoları’nda yönetmen yardımcısı olarak çalışmaktadır. 1968’e dek 50 kadar filmde Dr. Arşevir Alyanak, Osman Seden, Orhan Aksoy gibi yönetmenlere yardımcı olan Çakmaklı, aldığı yönetmenlik tekliflerini, kendi geliştirdiği milli sinema anlayışını yansıtmaması mümkün olmadığı için kabul etmez.

Erman Film ona kendi şirketini kurması halinde dağıtım ayağında yardımcı olacağını söyler. Ali Osman Emiroğlu, Mahmut Kış başta olmak üzere pek çok kişi

ve grubun desteği ile Elif Film’in kuruluşu için harekete geçilir. Bu girişimi dini açıdan da araştırır;

“Benim çok sevdiğim, çok saydığım bir efendi hazretleri vardı. Ona danıştım. 1968’de. Film şirketi kurmanın arifesinde. Durumu anlattım. Biliyor musun bu işi dedi. Ben de hem teorik hem de pratik olarak öğrendiğimi anlattım. Elindeki elma soyduğu bıçağı gösterip cinayette de ameliyatta da kullanılır. Niyetin hayır olursa inşallah neticede hayırlı olur dedi. Benim filmlerim iyiye, doğruya, güzele vesile oldu. Şerre alet olmadı”.

Yücel Çakmaklı, Milli Sinema’dan neler anladığını şöyle özetler:

“Bence ‘Milli Sinema, milli kültürün sinema diliyle anlatılmasıdır. Başka bir tarifte bunu, bir milli bakış açısının tesbitlediği, yorumladığı ve çözümlediği gerçeğin sinema diliyle anlatımı’ diye de tarif edebiliriz. Görüldüğü gibi bu tarifi içinde iki unsur bulunmaktadır Birincisi bir gerçek, diğeri de bu gerçeği tesbitleyen, yorumlayan dünya görüşü.. Milli Kültür’den neyi anlıyoruz? Bunu da mutlaka kısaca ortaya koymak gerekir. ‘Milli kültür bir toplumun, yani milletin tarihi birikiminden aldığı duyuş, düşünce ve yaşama biçimi ile oluşturduğu değer hükümleri-

dir". Mücerret olarak bu değer hükümleri "ilim, sanat ve din"dir. Müşahhas olarak da özellikle "Selçuklu ve Osmanlılardaki yaşayış biçiminde teşekkül eden değer hükümlerimizin oluşturduğu kıymet hükümleri"dir. (...) Burada Ulusal Sinema diyerek Halit Refiğ ve Metin Erksan beylerin tariflerini yaptıkları bir anlayış var. Bir de benim Milli Sinema diyebileceğim kendi anlayışım var. Ama, ..aslında bunlar birbirlerinden farklı şeyler değildir. "

Elif Film'in ilk yapımı Kabe Yolları isimli yarı dramatik bir belgeseldir. Bu çalışmanın gördüğü ilgi-den de cesaret alınarak ilk konulu film için kollar sıvazlanır. O dönemin en popüler iki romanı gündeme alınır. Şule Yüksel Şenler'in Huzur Sokağı ve Hekimoğlu İsmail'in Minyeli Abdullah'ı. Huzur Sokağı 1970'de başrollerini Türkan Şoray ve İzzet Günay'ın başrollerini paylaştığı Birleşen Yollar isimli filmleşir. Çakmaklı 1975'e kadar Elif Film ve Erman Film'den 9 film yapar. Bu filmler ise şöyledir: Çile, Zehra, Ben Doğarken Ölmüşüm, Oğlum Osman, Kızım Ayşe, Garip Kuş ve Memleketim. Yücel Çakmaklı Milli Sinema adına tek başına yola çıkmış, ancak daha sonra pek çok genç de ona katılmıştır ve Mesut Uçakan ve Salih Diriklik bu isimlerden sadece ikisidir.

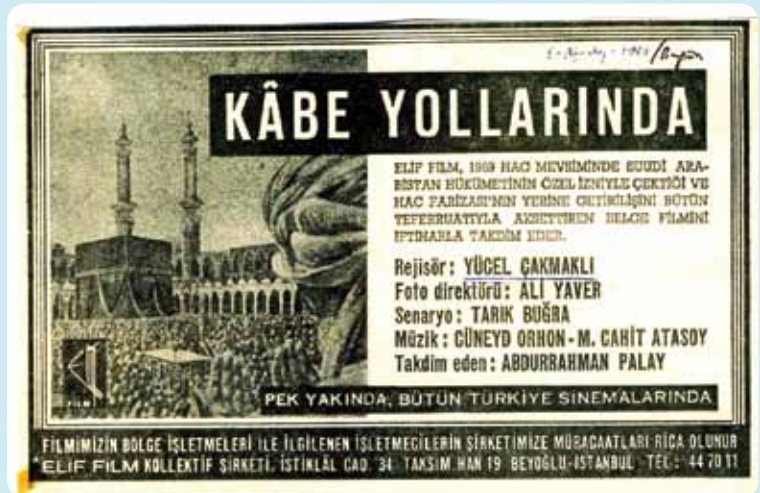
TRT DÖNEMİ

1975'te Nevzat Yalçıntaş'ın TRT Genel Müdürü olmasıyla Yücel Çakmaklı'da Yönetmen ve Genel Müdür danışmanı olarak TRT'ye girer ve Ankara'ya taşınır. Televizyonun daha öne çıkacağı ilk sinyallerinin verildiği o dönemden itibaren Çakmaklı üretimini televizyona kaydırır ve milli değerlerine bağlı gençliğin ilk televizyon çalışmalarına da öncü olur. Çakmaklı TRT dönemini şöyle özetler;

"1975-1990 arası 15 sene ben TRT'de kaldım. Kısa hikayelerden 30-70 dakika arası kısa TV filmleri yaptım. Mesela Rasiim Özdenören'den 1978'de Prag'da tele-

vizyon filmlerimiz arasında ödül alan ilk ve tek yapım olan Çok Sesli Bir Ölüm ve Çözülme bu tarz çalışmalardı. Roman uyarlamaları gerçekleştirdim. Tarık Durusun K.'dan Denizin Kanı, Tarık Buğra'dan Küçük Ağa ve Osmancık. TV oyunları yaptım. Tiyatro oyunları bu tarzda tiyatro dekoru yerine mekân kullandım ve tekst olarak tiyatro metnine sadık kaldım. Necip Fazıl Kısakürek üstadın Bir Adam Yaratmak'ı ve Turan Oflazoğlu 4. Murad'ı buna örnek gösterilebilir. Bir de müzik odaklı dramalar yaptım. Hacı Arif Bey'in hayat hikayesi ve bir Rumeli türküsünden yola çıkılarak çekilen Aliş'le Zeynep.

Bir dönem Genel Müdür yardımcılığı da yaptım. Mesut Uçakan (Kavanozdaki Adam), Dr. Salih Diriklik (9. Hariciye Koşuşu), İsmail Güneş ve Osman Sınav ilk çalışmalarını bu dönemde yaptılar. Türk Edebiyatı Vakfı bünyesinde kurulan Sinema Televizyon Kulübü'nde yer alan Sabahat Emir, Sevinç Çokum ve daha sonra yönetmen de olan Mehmet Taşdiken senaryo alanında

ürünler verdiler. Bizim en verimli dönemimiz Tunca Toskay'ın Genel Müdür olduğu 1984-88 arasındır. TRT yıllarımda bilhassa Ahmet Bayazıt, Tunca Öztürk ve Şenol Demiröz'le beraber olan mesaimizi yad etmek isterim”.

YENİDEN SİNEMA

Yücel Çakmaklı 1988'den itibaren yaşanan yönetim değişiklikleriyle TRT'de daha fazla çalışmayacağını anlar ve tekrar sinemaya döner. Kuruluş'u tamamladıktan sonra

TRT'de kendine hiçbir iş verilmeyen Yücel Çakmaklı, Türkiye Yazarlar Birliği salonunda bir basın toplantısı düzenleyerek TRT'deki sözleşmeli görevinden istifa ettiğini açıklar. Tunca Toskay'dan sonra gelen iki genel müdürün de kendine karşı böyle bir tavır takınmasını anlayamadığını belirten Çakmaklı, toplantıdaki sözlerini şöyle tamamlar:

“ Cem Duna ile Kerim Aydın Erdem sözleşmemi birer yıl uzattı. Ama karşılıklı hiç görüşmedik. San ki her iki genel müdür de bana, 'Bizim şartımız bu... Kurumda kalırsan böyle kal. Gerisini sen bilirsin' der gibiydi. Ama çalışmayacaksam, korkunç bir manevi baskı altında kalacaksam, durup dururken para alıp, karşılığında hiçbir şey veremeyeceksem, neden kurumda kalayım”

Yıllar önce Huzur Sokağı'yla birlikte çekmek için düşündüğü Minyeli Abdullah'ı 1990'da gerçekleştirir ve film büyük bir başarı yakalayarak 500 bin seyirciyi sinemaya toplayarak o tarihe dek gerçekleşmiş olan seyirci rekorunu kırar. Arkasından Minyeli Abdullah 2 ve Sahibini Arayan Madalya filmleri gelir.

O yıllarda Yücel Çakmaklı filmlerini şöyle anlatır;

“ Ben şöyle kabul ediyorum çalışmalarımı: Türk seyircisinin

"BEN DOĞARKEN ÖLMÜŞÜM"

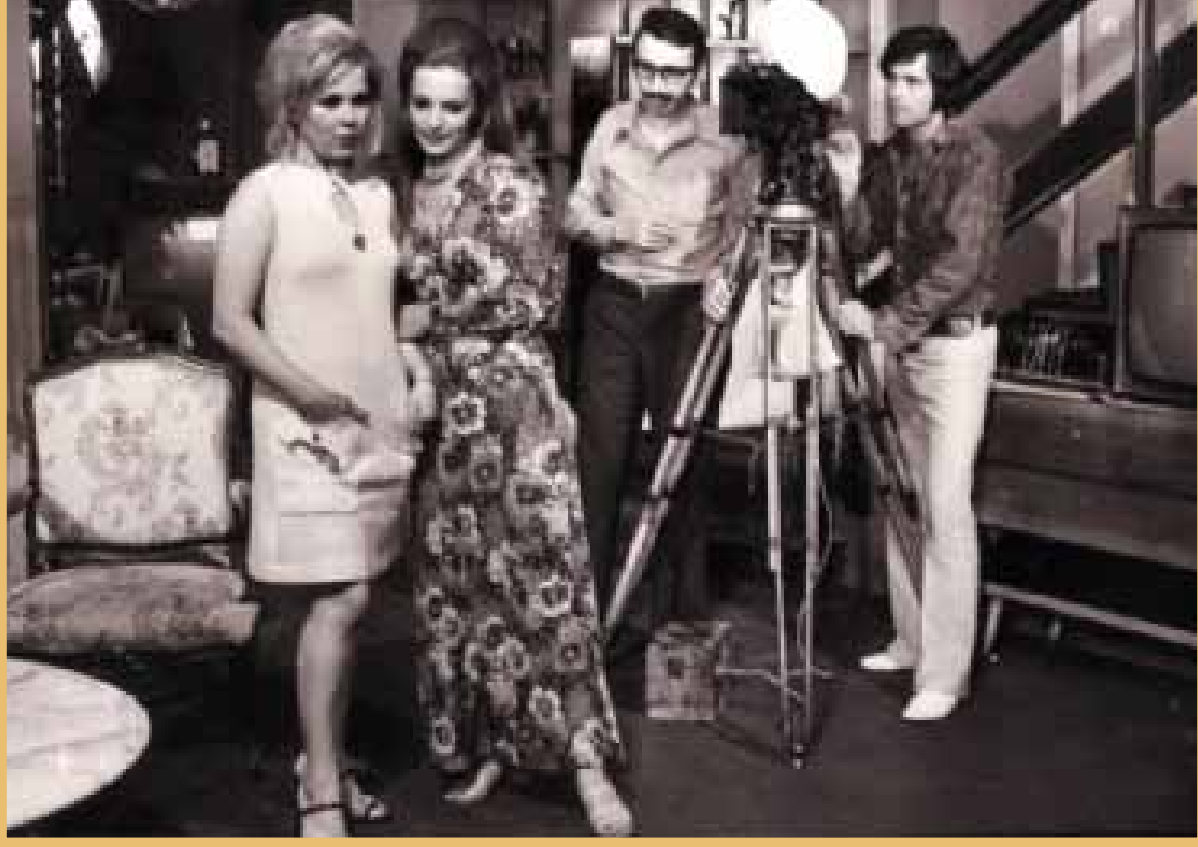
(Rejisör Yücel Çakmaklı, Erman Film adına yönetiyor. Kameraman Ali Yaver, filmin başrollerinde Orhan Gencebay, Necla Nazır, Kâmuran Usluer, Erol Günaydın ve Kah-

istediği, kendini bulduğu, yabancı olmadığı ilk çalışmalarını yaptığım. Bir yol göstericiydi. İçinde bulunulan ortam ve imkanlar çerçevesinde yapılabileni yapmaya çalıştık. Kendi sanatkarlık ve zanaatkarlığımla birleştiren ortaya benim filmlerim çıktı. Çalışmalarımı yarım kalmış ilkler olarak değerlendiriyorum. Vasatın üstüne çıkmış, fakat ulaşacağı en son noktanın bu olmadığına inanıyorum. Genellikle tarihi konulara ağırlık verdim. Yetişen neslin kendi tarihini bilmesine, öğrenmesine yardımcı olmak istedim... Benim istediklerim ve milletin beklentileri eşleşince de ortaya güzel eserler çıktı. (...) Dallas dizisinin seyredildiği bir dönemde yapılan ankete göre benim yaptığım dizinin öne

çıkması önemlidir. Ben filmlerimi halk için yaptığımdan, ön plana onların istekleri çıkmaktadır. Kuruluş'un bunlar içinde ayrı bir yeri vardır. Muhtevasıyla da, teknik, estetik yapıyla da bize has bir sinemanın ne olması gerektiğinin kaygılarını taşır...

Bu dönem Yücel Çakmaklı'nın geç kalmadan milli değerlere bağlı bir televizyonun kurulması için insanları ikna etmeye çalıştığı yıllardır. Çakmaklı daha sonra TGRT için Kurdoğlu serisinin ilk filmini, Bişr-i Hafî'yi ve 1994'de

de Kanayan Yara Bosna'yı yapar.1994 sonrasında çeşitli kuruluşlara danışmanlık hizmeti verir. Sonraki yıllarda hem televizyon hem de sinemanın yaşadığı dönüşümü şöyle özetler Çakmaklı: "95-96'dan sonra üretim şartları değişti. Daha büyük bütçeli yapımlar gerekmeye başladı. Şimdi kendimize ait büyük bir yapımevi kurmalıyız. Bu standartları muhakkak yakalamalıyız. Seyirci bunu istiyor. Dağıtım da bir problem. Ancak aşılabılır. Bizim yapmamız gereken profesyonelle çalışan ciddi bir film şirketi".

Son yıllarında Afyonkarahisar ve çevre illerde Milli Mücadeleye öncülük eden din adamlarının öyküsünü anlatan bir film çekmek isteyen Yücel Çakmaklı, Ömer Lütfi Mete ile birlikte senaryo çalışmalarında bulunmuşsa da bu projeyi tamamlamaya ömrü vefa etmeden 23 Ağustos 2009'da İstanbul'da vefat etmiş ve Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Vefatından sonra Afyonkarahisar Belediye Meclisi tarafından Zafer Mahallesi'nde bir caddeye ismi verilen Yücel Çakmaklı'nın adının en uygun olduğu mekân aslında yeni açılan Kültür Merkezimizin büyük salonu olsa gerek.

Vefatının 3.yılında rahmetle anıyoruz.

HAKKINDA SÖYLENENLER

Recep Tayyip ERDOĞAN (Başbakan)

Yücel Ağabey ile tanışmam yıllar öncesine dayanır.Sinemamızda millilik varsa bu Yücel Ağabey ile başlıyor. O bir dönüşümdü, o bir değişimdi. Atılan bu adımlarla sanat yönetmenleri oluşmaya başladı. Türk Sineması bu noktada kendi sanat yönetmenlerini görmeye başladı. Birleşen yollarla yollarımız bütünleşti.

Bülent Oran (Senarist)

Çocukluğu ve ilk gençliğinde aldığı altın tecrübelerle Türk Sinemasının en otantik yönetmenlerinden biri olmaya hak kazandığı söylenebilir. Yücel Çakmaklı muhafazakar kesimin fedakar ve rakipsiz bir sinemacısıdır. Bir çok ilke imza atan ve çok değişik konuları filmleştiren çalışkan bir yönetmendir. Ne yazık ki büyük orijinalitesinin hiç kimse farkında değil gibidir. Kadir kıymet bilmeyen sağ kesimin yeterince üstünde durmadığı bir sinema adamıdır.

Yönetmenliğini yaptığı filmler

1. Cumbadan Rumbaya 2005
  2. Emir Sultan 1997
  3. Son Türbedar 1996
  4. Kanayan Yara - Bosna Mavi Karanlık 1994
  5. Kanayan Bosna 1993
  6. Bişr-i Hafi / Bir Zamanlar Sarhoştı 1992
  7. Mümin ile Kafir 1992
  8. Kurdoğlu / Osmanlı Bedel İster 1991
  9. Minyeli Abdullah 2 1990
  10. Minyeli Abdullah 1989
  11. Sahibini Arayan Madalya 1989
  12. Kuruluş / Osmancık 1987
  13. Aliş ile Zeynep 1984
  14. Küçük Ağa 1983
  15. Hacı Arif Bey 1982
  16. IV. Murat 1980
  17. Denizin Kanı 1978
  18. Bağrıyanık Ömer ile Güzel Zeynep 1978
  19. Oynaş 1977
  20. Çok Sesli Bir Ölüm 1977
  21. Çözülme 1977
  22. Bir Adam Yaratmak 1977
  23. Diriliş 1974
  24. Garip Kuş 1974
  25. Kızım Ayşe 1974
  26. Memleketim 1974
  27. Ben Doğarken Ölmüşüm 1973
  28. Oğlum Osman 1973
  29. Çile 1972
  30. Zehra 1972
  31. Birleşen Yollar 1970
- Yapımcılığını üstlendiği filmler
1. Mümin ile Kafir 1992
  2. Gençlik Köprüsü 1975
  3. Sınıfta Şenlik Var 1975
  4. Diriliş 1974
  5. Garip Kuş 1974
  6. Kızım Ayşe 1974
  7. Memleketim 1974
  8. Birleşen Yollar 1970
- Senaryosunu yazdığı filmler
1. Bişr-i Hafi / Bir Zamanlar Sarhoştı (1992)
  2. Küçük Ağa (1983)
  3. Kızım Ayşe (1974)
  4. Birleşen Yollar (1970)
- Süpervizör**
1. Dokuzuncu Hariciye Koşuşu (1985)
  2. Dinle Neyden(2008)

Tolgay Ziyal (Yönetmen)

“Rusya’da Eisenstein neyse, Japonya’da Kurosawa neyse, Amerika Birleşik Devletleri’nde John Ford neyse, İngiltere’de David Lean neyse Türkiye’de de Yücel Çakmaklı o’dur. Hiç kimse alınmasın. Devlet filmi yapmak zor bir iş. Büyük devletler devlet filmi yapar. Yücel’in haricinde; ben herkesle çalıştım, hepsi de iyi yönetmen, küçük işler yapan ve çeşitli mükafatlar alanlar da iyi yönetmen, hepsinin bir emeği var, hepsine saygı duyuyorum. Ama bir devlet filmi yapmak... hele diğerlerinde devletin on numara desteğiyle yapılırken bizde sıfır destekle yapan, hiç kimseye müdanası olmayan Yücel Çakmaklı’yı rahmetle anarım.”

Ulvi Alacakaptan (Oyuncu)

Bundan 10-15 sene evvel hiç imkân yokken bir sürü milli manevi duyguları ön planda tutan filmler çekilirken, şimdi her şey var, imkânlar sınırsız, fakat bu tür filmleri çekecek insanlar yok. Bu çok vahim bir durum. Yücel beyin yokluğu hissediliyor.

Kaynak:

Hasan ÖZPUNAR “ Türk Sinemasında Afyonkarahisar’lı Bir Yönetmen” yayımlanmamış makale
Salih DİRİKLİK: Fleşbek Cilt 1 İstanbul 1995
<http://suaviyazgic.blogcu.com/sinemadaki-dervis-yucel-cakmakli/>